
VÁMOS MIKLÓS
HATTYÚK DALA

VÁMOS MIKLÓS
HATTYÚK DALA

EURÓPA
KÖNYVKIADÓ
BUDAPEST, 2016

Vámos Miklós: Hattyúk dala

TARTALOM

Mi hát az idő?
Ha senki sem kérdezi, tudom; ha kérdezik tőlem, s meg akarom magyarázni, nem tudom.

SZENT ÁGOSTON

Idő azért van, hogy ne egy szemvillanás alatt történjék meg veled minden. Tér pedig azért van, hogy ne veled történjen meg minden.

IMMANUEL KANT

Akkor végtelenül sok idő kell, hogy elmesélhessük egymást.

SUSAN SONTAG

NEKIFUTÁS

A múlt mélységes mély kútjából –

meríthetünk, ha tudni akarjuk, mi volt. Azon nyugszik végtelen kék kupolaként fölöttünk az eljövetel, korszerűbb szóval: a jövő. Mindaz, ami lesz.

Az emlékek bizonytalanabbak a számoknál, ugyanakkor rendszerint megbízhatóbbak a tényeknél. A közös emlékezet (kb.: történelem, nemzettudat, tradíció) azonban mindig gyanús. Akkor is, ha látszólag nincs szerző. Szinte kizárt, hogy valakik ne avatkoznának bele a valóság megőrzésének folyamatába, legalább titokban, s akár ügyes, akár durva kézzel teszik, az általuk módosított vagy létrehozott történetek éppen olyan kétkedéssel szemlélendők, mint a megbabrált számok és dátumok.

Városunk nevének eredetéről sokféle magyarázat kering, zömüket tekintélyes szakértők vetették papírra. Más nagyra becsült kutatók cáfolják valamennyi magyarázatot, s kardoskodnak a saját levezetésük mellett. Makacsul tartja magát például az az elmélet, miszerint a forrás egy ősi (kelta? avar? hun? szláv?) szó, melynek jelentése: szénégető boksa. Többek szerint viszont az ötös szám (kelta? avar? hun? szláv?) torzulatát használjuk szülőhelyünk jelölésére.

Az igazság prózaibb és egyszerűbb: a germán „balszerencse” (Pech) szó ragadt hányatott sorsú településünkre, valamivel a népvándorlás előtt. Akkor még úgy ejtették: Pekk. Vitatott, hogy két k-val, avagy ck-val írták, ha ugyan írták bárhogyan, további kérdés, hogy minő nyelven.

Városunkban a jobbító mesélés és a múlt elferdítése izmos hagyomány. Tudunk-e szakítani vele? Akarunk-e? Érdemes-e?

Így kezdődik a szép történeteknek és az istenkitalálásoknak sorozata.

EGY

Férfiuról szólj nékünk, Múzsa, ki sokfele bolygott.

Forr a világ bús tengere. Újabb népvándorlás. Már megint. Mint rendesen, napkeletről napnyugat felé.

A Rahmán fiúk – Omár és Szelim – Aleppó déli szegletében éltek, közel ahhoz a ponthoz, ahol a kocsik rendszeresen összetorlódtak, mikor a Damaszkuszba vezető autóút felé kanyarodtak. Bőrük több árnyalattal sötétebb volt, mint családjuk tagjaié, ez csecsemőkorukban gyanút keltett. Az foszlatta szerte, hogy a testvérek kísértetiesen hasonlítottak az apjukra. Mellkasukon kis, lábnyom alakú folt vöröslött, színe az évek múltával rozsdás árnyalatba hajlott.

Ők ketten a szüleik miatt halogatták az indulást. Amikor a házat az égből hulló robbanó lövedék eltörölte a föld színéről, a Rahmán fiúk a város központjában voltak, benzin kellett az ócska furgonba, mellyel a kenyerüket keresték. Pékségek áruját fuvarozták szét a boltokba kora hajnalban, este pedig a pénzt szedték össze. Tökéletesen értelmetlennek találták ezt a megoldást, miért nem vehetik át a bankjegyeket másnap, amikor viszik a friss árut? Bizonyára azért, mert a boltosok félnek, hogy éjjel kirabolják őket. A testvérek csak egymás között beszéltek erről, vitatkozni errefelé sem főnökkel, sem apával nem szokás. Egyébként a rendszer ugyan ésszerűtlen, de számukra kedvező, hiszen így napi két fuvarért fizetett a kereskedő, aki az apjuk távoli rokona. Gyakran megesett, hogy pénz helyett a visszáruból kaptak akkora mennyiséget, hogy az egész rokonságnak jutott belőle.

A kereskedő öreg volt, hórihorgas és csontsovány, őszes szakálla a mellkasára lógott. A feje mindig reszketett kicsit, néha nagyon, főleg ha pénzt kellett adnia valakinek. Ezúttal úgy járt, mint a motolla: meg kellett mondania a két Rahmán fiúnak, hogy egész családjuk szörnyethalt a romok alatt. Tőle szokatlan módon átölelte őket. A testvérek a borzalmas hír hallatán le akarták rázni magukról, hogy rohanhassanak haza, de ő nem engedte, zokogtak mind a hárman férfi módra, torokszakadtukból ordítva. Az öreg imádkozott. A fiúk átkozódtak.

Indulnotok kell, most azonnal, ha fiatalabb volnék, mennék veletek, nincs más hátra, eridjetek helyettem is!

A raktárba vezette őket. Kaptak hátra vehető zsákot, ruhákat, tisztálkodószereket, s vadonatúj Koránt is. Végül pénzt, meg egy címet és nevet. A kereskedő megeskette őket, hogy rögtön odasietnek, vihetik a furgont, hagyják majd annál a tanyánál.

Betuszkolta a testvéreket a kocsiba. Omár, a báty a kormányhoz huppant, általában ő vezetett. Szelim, az öccse, mellé, a lába kilógott, az öreg kereskedő nyomta be, s csapta rá az ajtót. Omár nem volt képes indítózni. Az járt a fejében, mi minden veszett el. Nem csak a szerettei. Majdnem három éve titokban regényt írt egy vaskos füzetbe. Remélte, ha elkészül, talán megjelenhet, sikert arat, őt híressé teszi, s végre kiszabadulhat a járomból, amelyben él. Szelim viszont a szomszéd lányra gondolt, aki porrá lett, hallották az öregtől, hogy az a ház is összeomlott, meg még kettő a soron. Rohadt büdös amcsik! – biztosra vette, hogy csak az USA légiereje képe ilyen csapást mérni.

A kereskedő megmondhatta volna nekik, hogy a rémhírek orosz támadást emlegetnek, de úgy vélte, a részletekre idő sincs, szükség sincs. Minthogy a furgon motorja nem kezdett harákolni, horgas körmével megkocogtatta az ablakát, gyerünk! Végre fölkelepelt az önindító, melyet már régen meg kellett volna nézetni a szerelővel.

A szikrák egyike csak sokára robbantotta be a keveréket, a kocsi rázkódva nekilódult. A kereskedő nem intett a Rahmán testvérek után. Sóhajtott, egy gonddal kevesebb. Az ő három fia és két lánya már Németországban volt. Feleségét tíz éve pusztította el a legkegyetlenebb kór. Nincs több teendő, csak eladni, amit lehet, s a gyerekei után küldeni a befolyó összeget. Megértem a halálra, gondolta, ahogyan ez az ország is, melyet a hitetlenek hamarosan a földdel tesznek egyenlővé.

Fontolgatta, miképpen vihetné magával néhányukat végső útjára. Testbombát akart szerezni. Aleppó legnagyobb bevásárlóközpontjában gondolta fölrobbantani, van ott a hitetleneknek néhány boltjuk.

Hiába a rokoni tanács, Omárt és Szelimet ellenállhatatlan erő kényszerítette, hogy odahajtsanak, a ház… hűlt helyéhez. Ám a környéket lezárták. Rendőrök, katonák és milicisták igazoltattak minden járművet, s terelték őket más irányba. Amikor megbizonyosodtak róla, hogy hiába erősködnek, mit sem számít annak igazolása, hogy az állandó lakhelyükről van szó, belátták, nem tehetnek mást, elindultak északnak, a tanyához, ahová a kereskedő küldte őket.

Attól fogva mások, idegenek vették kezükbe a sorsukat. Viszontagságokkal teli utazással jutottak a törökök országába. A görögök országába a tengeren át vezetett az út, ez még többe került, pedig egy kisméretű uszályból átalakított motoros hajó vitte őket hatvanadmagukkal. Állniok kellett, mint a zsúfolt aleppói buszokon, de itt nem volt kapaszkodó. A hideg tengeri szél többször lefújta a fejükről a kendőt, úgy adogatták vissza a sorstársak. A görög parti őrség föltartóztatta az uszályt, az egyenruhások a maguk nyelvén karattyolva iratellenőrzést akartak tartani, erre az erős hullámok miatt egyszerűen nem volt mód. A mólóhoz kísérték a hajót. Ott az egész társaságot letartóztatták, a kapitányként és kormányosként viselkedő két borostás embert bilincsben vitték el, a többieket a karanténnak látszó épületbe terelték. Kettesével léphettek a szűk irodába, ahol a tintafoltos íróasztal mögött testes rendőrök ültek, míg az elfogottaknak állniok kellett.

Omár az öccsével akart maradni, de nem úgy alakult, az őr belökte az előtte lévővel együtt, úgy jött ki a pár. Soha többé nem látta a testvérét, őt valamely okból másik lágerba vihették. Ez már csak azért is aggasztotta, mert nála volt minden pénzük. Jobb ötlete nem lévén a szökést fontolgatta. Három sorstársával. Egyikük lopott a karbantartóktól egy rozsdás fogót. Másikuk, Hasszán, azzal kecsegtette őket, hogy barátai élnek Budapesten. Az melyik ország? – kérdezte Omár. Madzsar.

Éjnek évadján megvárták, amíg a lassan mozgó reflektor elfordul, fölmásztak a magas téglakerítés tetejére, a fogóval átvágták a szögesdrótot, keresztülbújtak, s leugrottak odakinn. Szerencséjük volt, az éjszakai őrség már továbbhaladt onnét.

Két hétbe telt, mire átgázoltak a görögök országán, kacskaringós vonalban. Addigra csupán Hasszánnál maradt kétszáz dollár. A többiek madárlátta fontjaival nem sokra mehettek. Szír fontok, természetesen. Hasszán jóval idősebbnek látszott hármuknál, akik húsz táján jártak. Őt tekintették vezérüknek. Nem csalatkoztak benne, gyűrött térképe és pici iránytűje segítségével a helyes utat mindig meglelé.

Szerbiában hajszál híján rendőrök karjaiba futottak, legalább négyszer. Ám az utolsó pillanatban rendre sikerült kereket oldaniuk. Hasszán esténként mesélt nekik. Szülőhazájuktól. Arról, hogy mint támad mindenkire, az ISIS. Magyarázta a Korán titokzatos részeit. Árasztotta magából a remény sűrű sugárzását. Kijelentette, hogy a látszat ellenére nem ők vannak bajban, hanem az úgynevezett művelt Európa, mely immár agg és rugalmatlan, azaz életképtelen. Ami most történik, az eleve elrendeltetett. Az európaiak vagy alkalmazkodnak a muszlimokhoz, vagy meghalnak.

Omár ezt föl sem tudta fogni. Mire lehetnénk olyan dölyfösek? – kérdezte, se pénzünk, se hatalmunk. Hasszán végtelen nyugalommal magyarázta, hogy az igaz hit ereje minden egyébnél többet ér. Beszélt a keresztények Istenéről és Bibliájáról, abból bajos kiolvasni, hogy mi is volna az ember teendője a földön. Ilyesmik vannak benne:

> *Metéljétek azért körül a ti szíveteket, és ne legyetek ezután keménynyakúak. Mert az Úr, a ti Istenetek, isteneknek Istene, és uraknak Ura; nagy, hatalmas és rettenetes Isten, a ki nem személyválogató, sem ajándékot el nem fogad. Igazságot szolgáltat az árváknak és az özvegyeknek; szereti a jövevényt, adván néki kenyeret és ruházatot. Szeressétek azért a jövevényt; mert ti is jövevények voltatok Égyiptom földén.*

Kezdjük ott, hogy mikor és hol fogadták be a keresztények a jövevényeket? Minden országban üldöznek bennünket, ahová betesszük a lábunkat. Még hogy isteneknek Istene, uraknak Ura! Hogyan lehetséges, hogy még a hívei sem hallgatnak rá? Tízparancsolatából jóformán egyet sem tartanak be a keresztény világban. Nem csoda, ha az Iszlám Állam ennek véget akar vetni.

Hasszánról kiderült, hogy régész, szíriai és egyiptomi ásatásokkal töltötte egész életét. Diplomáját Budapesten szerezte, ahová államok közti

csereprogram révén mehetett, innét a madzsar ismerősök.

Hasszánon kívül Omár csupán a négyes legfiatalabb tagjával került szorosabb kapcsolatba, akit Zakinak hívtak. Az a srác a pelyhedző szakállával és vészes soványságával úgy nézett ki, mintha egy mérföldet sem tudna gyalogolni, pedig fáradhatatlanul lépkedett, lassú tempóban, de kitartóan. Soha nem ő kért pihenőt, hanem Jarrah, az örökké mosolygó szépfiú. Jarrah még Omárnál is ritkábban beszélt, ha mégis, kizárólag nőügyeiről. Minden története bevezetőjében Allah bocsánatát kérte, amiért azt tette egy-egy lánnyal vagy asszonnyal, amit. Omár alig hitt a fülének. Ilyesmit lehet? Effélék folynak férfi és nő között? Igaz ez?

Több ezren várakoztak a madzsar részen, a rendőrök egyenként vizsgálták át őket, motoztak, a táskákba és batyukba beletúrtak. Rájuk parancsoltak, hogy minden elektromos eszközt kapcsoljanak be, ez csak az elemes villanyborotva esetén sikerült, a laptopok és mobiltelefonok már rég lemerültek.

Gyűjtőtáborba kerültek. Emeletes ágyakkal telezsúfolt katonai sátorban kaptak helyet. A főépület előcsarnokában sorba kellett állni a konnektoroknál, hogy feltölthessék eszközeiket. Omár a koreai gyártmányú tabletjén elolvasta a szír napilapok híreit, gyermekes reménykedéssel, hátha megtud valamit az öccséről. Szelim már nagyon hiányzott neki. Róla nincs hír. Arról van, hogy egy titokzatos szabadcsapat alakult, amelynek minden tagja nő, szakavatottan használják lőfegyvereiket, s módszeresen gyilkolják az ISIS harcosit. Legutóbb egy autókaravánjukat tartották föl a damaszkuszi úton, Aleppótol huszonnégy kilométernyire. Ötven holttest maradt a golyófoltos kocsik közelében.

Nők? Hihetetlen, gondolta. Hasszán nem találta meglepőnek, a férfiak már elmentek.

Nekünk miért nem volt elég vér a pucánkban? – kérdezte Omárt, félhangosan. Senki nem válaszolt.

Pitymallatkor jött értük Hasszán barátja, egy arabul akadozva beszélő ember. Óvatosan fölébresztette őket. Juszuf, a török vagyok! – suttogta, velem gyertek, de azonnal! Összekapkodták a cuccaikat, macskaléptekkel siettek utána. Juszuf rést vágott a hálókerítésen, ott surrant be, most azon bújtak ki. Az erdő szélén csupa sár terepjáró vesztegelt, ütött-kopott karosszériája tele horpadással, vászonteteje szakadozott. Beültek, és úgy érezték, révbe értek.

Juszuf városunkba vitte őket. Az autópályáról lehajtva, a falusias külvárosba kormányozta a terepjárót. Olyasféle vályogház udvarába kanyarodott be, amilyenből sok van Szíriában. A négy szobából tucatnyi honfitársuk szaladt elő a zajra. Általános ölelkezés.

Hasszán, Juszuf és még ketten Budapesten jártak egyetemre, beszélik a madzsar nyelvet. Ez hasznukra lesz, míg eljutnak az osztrákok országába, amelyen át pedig a németekébe. Ahol a hírek szerint befogadják a szíreket. A Mutti megmondta!

Nagy volt a forgalom a deszkabódéban, melyet madzsarul budinak hívnak. A deszka két szélére gondos kezek újságokat és füzeteket készítettek vécépapír helyett. Omárt szorulás kínozta, erőlködnie kellett, hogy elvégezhesse a dolgát, beleizzadt.

Találomra ragadta meg azokat a lapokat. Legnagyobb meglepetésére vastagok és fényesek voltak, kevéssé alkalmasak a törlésre. Rajzok. És szöveg. Sem a betűket, sem a nyelvet nem ismerte. Az ábrákon növények. Fák. Termések. Aztán hosszú nyakú madarak, függőleges tartásba merevedve. És… egyenarcú nők, kék, vízzel teli dézsákban vagy kádakban… anyaszült pucéran! Omár rémülten megfordította a lapokat, igazhitű férfinak tilos ilyesmit látnia! – gyors mozdulattal bedobta az egészet a kerek nyíláson a vizelet és ürülék bűzös elegyébe. Tovább turkált a paksamétában, s az összes hasonló oldalt az előzőek urán hajította.

Imát mormolt, remélve bűnbocsánatot, elvégre akaratlanul történt a dolog. Már dörömböltek a deszkákból ácsolt ajtón, de ő nem törődött ezzel. Ha ŐVELE társalkodunk, mindenki más fogja be.

> *Mert amit illendő meghallanod, azt teelőtted meg nem tudja sem égilakó, sem földi halandó: ám amit én távol kívánok az égilakóktól elgondolni, ne kérdezgesd te se és sose firtasd.*

KETTŐ

Hát ha tényleg kíváncsi vagy rá, először biztos azt szeretnéd tudni, hogy hol születtem, meg hogy milyen volt az én egész tetű gyerekkorom, meg hogy mik voltak a szüleim, mielőtt beszereztek engem.

Városunkban a levéltár négy különböző helyszínen működik. Sokan remélték, amikor az Európa Kulturális Fővárosa címet elnyertük, hogy a grandiózus projektek közé bekerül az az észszerű ötlet is, hogy egy épületben kapjanak helyet múltunk dokumentumai, akár a Tudásközpont részeként, amelyben a könyvtáraink egyesültek… Ám a levéltár ügyét nem találták elég fontosnak a döntéshozók, így minden maradt a régiben, azaz négy – egyenként és összességében is kinőtt – házban.

Aki városunk múltjára kíváncsi, kaphat kutatási engedélyt, telefonon vagy e-mailben kell bejelentkezni. A központ a belváros legforgalmasabb utcájában található, 1950 óta, amikor még a régi papírokat is államosították, vagyis mind a vármegye, mind a város levéltárát, akkor utalták ki az összevont intézménynek ezt az épületet. Korábban a Pénzügy-igazgatóság palotája volt, emelték 1871–1872-ben, a hajdani Sóház telkén.

Az igazán régi okmányokat azonban nem itt, hanem egy kiskertek növényeitől illatozó utcában őrzik, egy emeletes lakóházban, mely alkalmatlan arra, hogy közgyűjteménynek adjon otthont, kutatómunkához sem túl kényelmes.

Ezúttal egy nő folyamodott engedélyért, hogy családja történetének föltárása érdekében megtekinthesse a rájuk vonatkozó okiratokat. Az illetékes munkatárs furcsának találta, hogy régimódi postai levélben jelentkezett, ez azonban nem kizáró ok, így a kérést jóváhagyta, és a megadott lakcímre – városunk egyik panziójába – ő is hagyományos módon

válaszolt. Öt nappal későbbi időpontot jelölt meg. Ekkor értelemszerűen még nem tudhatta, hogy a húszas éveinek vége felé járó ügyfél szőkére festett hajjal és kacéran kivágott nyári ruhában érkezik a kapualjba, vérvörös versenykerékpárral.

A portás fölküldte az emeleti kutatóterembe. A nő magára vonta az olvasóterem látogatóinak figyelmét. Néhányan megállapították: valószínűleg cigány. Pillanatok alatt kiderült, hogy az iratok zöme, amelyekre kíváncsi, nem itt, a központban található, ahol csupán az anyakönyveket böngészheti, egy részüket mikrofilmen. A családjára vonatkozó korábbi adatokat – birtokviszonyok, nemesi oklevél, részvétel a törökök kiűzésében – majd máskor, a már említett lakóházban veheti szemügyre, ha ugyan léteznek.

A nő elnézően tűrte, hogy a levéltáros a mellét gusztálja, miközben beszél hozzá. Az ügyfelekre nem jellemző mosolygós higgadtsággal vette tudomásul, hogy hiába jött, csak annyit kérdezett, intézheti-e itt és most az időpontkérést a másik helyszínre. A munkatárs telefonon szerzett neki időpontot harmadnapra.

A kiskertek növényeitől illatozó ház emeletén Rumcájsz várta őt, abból a réges-régi csehszlovák rajzfilmsorozatból, amelyet országunkban mindenki ismer, aki akkortájt volt gyerek. A levéltáros Rumcájszt Gyulának hívták. Torol Gyulának. Érdekes neve van, mondta a nő, olyan… férfias. A levéltáros elpirult, kibökte, hogy Torol a Turul régi változata. Szolgálatkészen végighallgatta a hölgy kéréseit, följegyezte az adatokat. Közölte vele, hogy ez soká fog tartani, türelmet kért, míg kikeresi és előhozza az anyagokat a megfelelő fondokból. Ő is megbámulta az ügyfél idomait, s hogy leplezze zavarát, beszélt összevissza. Föltételezi, az ifjú hölgy tudja, hogy 1704-ben a kurucok sajnálatos módon földúlták városunkat, porig égett a városháza és a vármegye levéltára is, tehát csak annál későbbi iratok találhatóak itt, kivéve néhány régebbi oklevelet. Az intézmény négy épületében összesen tizenhét folyókilométernyi papiros található, mennyiségi szempontból csak a nagy fővárosi levéltárak előzik meg… hogyan is szólíthatom, kedves?

Az ifjú nő elismerően bólintott, mint aki értékeli, hogy a legnagyobb vidéki levéltár kutatóasztalánál ülhet, s így szólt: Az én nevem Evelin, Hattyú Evelin. Örvendek, válaszolta Rumcájsz. Kifordult az ajtón.

A nő körbesandított, rajta kívül csupán ketten görnyedtek régi okmányok fölé. Mind a kettő idős férfi, egy emberként igyekeztek Evelin szoknyája alá pillantani. Erre ő módosított lábai helyzetén, keresztbe rakás helyett illedelmesebbre, a mozdulat egy töredék másodpercig lehetővé tette, hogy a hímek megpillantsák vérvörös csipkebugyiját. Oké, gondolta, ennyi jut nektek.

Rumcájsz savanyú arccal jelentette, hogy városunkban két ismert Hattyú család élt, de az Evelin által mondott adatok szerint az övé egy harmadik, arról semmit nem talált, az a legokosabb, ha a kedves hölgy visszafárad a központi épületbe, és átnyálazza a megfelelő anyakönyveket.

Evelin igyekezett nem mosolyogni. Ő tudta, hogy nem Hattyú az igazi neve. Hanem Oláh. Csak az túl cigányos.

Olyan lehetőség nincs, hogy megrendelem, és az önök dolgozói… – kezdte, a levéltáros félbeszakította: Sajnos az idevonatkozó jogszabályok értelmében az ügyfelek számára kutatómunkát nem végezhetünk, tehát ön vagy maga csinálja, vagy megbízhat családfakutató céget, szolgálhatok telefonszámokkal.

Hattyú (Oláh) Evelin mintha elengedte volna a füle mellett a hallottakat. Jó, de én nem is csak az őseim iránt érdeklődöm… Mi a legrégebbi okmány önöknél? – kérdezte, jobb nem jutott eszébe. Rumcájasz oldalra döntötte a fejét, mint az aludni készülő hattyúk: Szerintem mondtam már, hogy csak 1704-től… de azért akad néhány… ami kivételesen hozzánk került! – sorolni kezdte, ahogyan a jó tanuló felel a táblánál.

A következő másfél órában Evelin hízelgéssel és törleszkedéssel elérte, hogy megszemlélhesse a több száz éves papirosokat, amelyeket Torol Gyula hozott föl valahonnan. Óvatosan terítette ki az asztalra az alul, felül és kétoldalt behajtott, érdes tapintású lapokat. Némelyikről azt mondta, pergamen. Evelin sejtette, az bőrből van, nyilván halott állatról nyúzták le, hogy írhassanak rá, ettől kissé viszolygott.

A legöregebb oklevél a mellékelt géppel írott lista szerint 1430-ból származott. Zsigmond király nemességet adományozott bizonyos Visloi – ma így írnánk: Vizslói – családnak. Evelin elképzelte, milyen volna, ha Vizslói Evelinnek hívnák. Arról sosem hallott, hogy létezik hasonló nevű Biblia.

Világéletében a megérzéseire hallgatott. Első városunkbeli sétáján szemébe ötlött a megyei levéltár épülete, s arra gondolt, hogy ott kéne elhelyezkednie. Kiskora óta rajongott a cirkalmas zsinórírással készült szövegekért, gyűjtötte a mások által kidobott leveleket és a divatjamúlt képeslapokat. Boldogan feledkezett a múlt sorokba rendezett emlékeibe. Jövetele valódi célja: fölmérni terepet, s valahogyan munkát szerezni az intézményben. Tudta, nem lesz könnyű, se diplomája, se szaktudása, ráadásul elsőre buta cigány kurvának szokták nézni. Amiben van valami. De azért voltak fegyverei. Miniszoknya, cici dülleszt, csábmosoly, vastagon rúzsozott száj, (mű)szempillák rezgetése.

Torol Gyula, mint a fölizgult középkorú férfiak általában, imádott magyarázni. Tanítani. Mutatta, hogy a régi okleveleket sok rövidítéssel írták, mert takarékoskodtak a pergamennel vagy papírral, talán a fáradsággal is. Aranyszínű tintát azért használtak, hogy megnehezítsék a hamisítást. A madzagon lógó pecsétek többsége bordó színű. Gyász esetén fekete, az egyházi iratokon pedig rendszerint püspöklila.

Evelin kényszerítette magát, hogy ne unja olyan nagyon. Már egy 1408-as okirat hevert előtte kiterítve, gót betűkkel juttatott privilégiumokat egy testületnek a király, sajnos a pontos tartalmat még nem sikerült kihámozni, mondta a levéltáros.

Megmutatta a gyűjtemény legféltettebb kincsét is: szabad királyi várossá nyilvánításunk tárgyi bizonyítékát 1780-ból. Könyvnyi fémtok, kapcsokkal, közepén félarasznyi kidudorodással. Rumcájszt addigra Evelin már megpuhította kacér mosolyokkal, kitüntető kedvességgel, meg azzal, hogy Gyulusnak szólította. A férfi közölte, hogy a fémbe burkolt oldalak juhbőrből készültek, a kibocsátó a még trónon lévő Mária Terézia, valamint II. József társcsászárként, az ellenjegyzők pedig… – nem tudta fejből, a végére lapozott, igen óvatosan. *Comes Franciscus Eszterhasy, Josephus Brunsvik*. A királynő aláírása két összefordított nagy E közé rajzolt hálóféleségben végződött, ehhez hasonlatos minta szerepelt minden egyes oldalon, a keretbe foglalt szöveg alatt, fölött és kétoldalt. Evelint megborzongatta a látvány, de nagyon ráértek, volt idejük díszíteni, gondolta. Az aranyszínű tintát igazi aranyból csinálták?

A levéltáros bátortalan ebédmeghívással állt elő. Evelin szabadkozott, sajnos már mennie kell, majd legközelebb, drága Gyulus… irigylem! Miért? Hát, jó lehet itt dolgozni!

Torol Gyula elmagyarázta, miért nem fenékig tejföl ez a munka, mitől olyan nehéz az intézmény helyzete városunkban, s mely okokból nem jut többé ideje a levéltárosnak arra, ami az eredeti szakmája. Már akinek, mert sajnos egy ideje nincs levéltárosképzés országunkban, a kollégák többsége sima bölcsésztudományi diplomával rendelkezik, kivéve néhány idősebb kollégát.

Hattyú Evelin ígéretes kezdetnek érezte első látogatását azon az úton, mely egy levéltári álláshoz vezethet. Csak alacsony beosztásról lehet szó, csekély fizetéssel, sebaj, majd szépen fölküzdi magát. Tudta, idővel fontosabb beosztású férfival kell kavarnia, Gyulus csak a legalsó lépcsőfok.

Istenem, ha ez a krapek tudná az igazságot! Sosem szabad kiderülnie.

Szerencsére a helyi lapban megjelent tudósításba nem került bele a neve, mert gyanúsítottból sosem lépett elő vádlottá. A lelke mélyén mindig sejtette, hogy csak ez lehet a vége. Amikor Juszuf, a török leszólította a falujában lévő egyetlen szórakozóhelyen, a Határ nevű diszkóban, ő szóba se akart állni vele. Régebben kocsma üzemelt ott, igen rosszhírű. Elcsépelt beszólás volt arrafele, hogy: Láttam apádat a határban! – azt jelentere, iszik a pultnál.

Hiánycikk az épkézláb fiatal csávó, Evelin végül elfogadta Juszuf ajánlatát: a sétakocsikázást. Mikor a csupa szőr férfi határozottan a hátsó ülésre szorította, ő ezt nem érezte erőszaknak. Ritkán volt része könnyed és élvezetes szexben, nem panaszkodott. Azt hitte, többé sosem látja. Ám Juszuf attól fogva rendszeresen megjelent a Határban. Fiatal nőket – kizárólag hajadonokat vagy elváltakat – toborzott, jól fizető alkalmi munkára, hosszabb távra.

A jól fizető alkalmi munkáról kiderült: külföldi férfiakról kell azt hazudni, hogy élettársi kapcsolatban állnak velük. Olykor több pénzért névházasság a feladat, ám erre ritkábban került sor, mert az ehhez szükséges hivatalos eljárás hónapokig tart. Márpedig azok a férfiak nem akartak a szükségesnél tovább időzni Magyarországon. Papírjaik is alig voltak. Valamennyien sötét bőrűek, arabok. A közjegyző előtt tett nyilatkozattal a kezükben azonnal folytatták útjukat Ausztriába, Németországba, az újdonsült élettársaknak el kell kísérniök őket, mert ha jelen vannak a tartózkodási engedély megszerzéséhez szükséges procedúrákon, EU-ország állampolgáraiként, az némi előnyt jelent.

Juszuf különféle taksákkal dolgozott, legkevesebbet az Evelin-féle cigány lányok kaptak, ötvenezer forintot, legtöbbet azok a nők, akiknek volt valamiféle családi kapcsolatuk Ausztriában vagy Németországban. A svábok tehát előnyt élveztek. A kettős állampolgárságúak (osztrák–magyar vagy német–magyar) számítottak főnyereménynek, értük a tehetősebb arabok kétezer eurót is leperkáltak. Juszuf harmincszázalékos sápot szedett le magának a szervezésért és a fuvarozásért.

A Magyarországon lefolytatott nyomozás adatai alapján a német és az osztrák társszervek jelezték, hogy több eljárást is indítottak hatóságok félrevezetése, illetve engedély nélküli tartózkodás miatt. A Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Irodája az eljárást befejezte, az iratokat vádemelési javaslattal küldte meg városunk ügyészségének.

Hattyú Evelin ötvenezerért tett nyilatkozatot egy Omár nevezetű emberről, aki csak hosszú gyakorlás után volt képes valamennyire elfogadhatóan kiejteni „élettársa" nevét. Kettejüket Juszuf már nem vihette el az osztrák határhoz, addigra lefogták. Evelint kihallgatták, ő arra hivatkozott, hogy szerelmi mámorában elment az esze, szánja-bánja hebehurgya cselekedetét. A vallomás aláírása után szabadon engedték, a későbbi idézés fenyegetésével, amire eddig nem került sor.

Evelin gyorsan elérte célját, segédmunkatársként alkalmazták a levéltárban, hivatalos besorolása iratrendező lett. Már Gyulus szeretője volt, a legnagyobb titokban, tekintettel arra, hogy Rumcájsz egyrészt a főnöke, másrészt nős. Esküvel ígérte, hogy hamarosan elválik. Nem szükséges, mondta Evelin, semmi kedvem házasodni, illetve csak abban az esetben, ha adnak mellé házat is. Ugyan, Evikém… ennél azért lassabban kéne! Evelin titokzatosan mosolygott. A türelem sosem tartozott az erényei közé.

Torol Gyula legféltettebb kincse az úgynevezett Hattyús kézirat egy másolata volt, csöppnyi levéltári irodájának zöld páncélszekrényében tartotta. Idővel ezt is megmutatta Evelinnek. Égi jelnek tekintette, hogy a lányt, akibe belezúgott, Hattyúnak hívták. A kézirat kissé kezdetleges kópiáját Torol Gyula egy magyar írótól kapta ajándékba.

Ez az író több évet töltött a Yale egyetemen, ott mutatták neki az eredetit, a Beinecke könyv- és kézirattárban. 1971-ben adományozta a Beineckének egy halálos betegségben szenvedő gazdag műkereskedő, aki annak idején a Yale-en szerzett diplomát művészettörténetből. Az írót annyira fölizgatta a kézirat s annak magyar vonatkozása (Hattyú az egyik

tulajdonos neve volt), hogy valamennyi oldalt lefényképezte, a legnagyobb titokban. A színes fotókat már itthon hívatta elő. Mindez a kilencvenes években történt, digitális fényképezőgépek még nem léteztek, ahogyan internet sem, és mobiltelefonnal is csak kevesen rendelkeztek minálunk.

Bizonyára van példánya az írónak is, nyilván nem az eredetit kaptam meg, mondta Torol Gyula. Talán neked kéne adnom, járna neked, Hattyús a Hattyúnak!

Á… nekem semmi nem jár, csak a szám, gondolta Evelin. Bár hattyú volnék… nem pedig – oláh. És ha már Oláh, tudhatnék cimbalmozni.

Amikor a Hattyús kéziratot Gyula elővette neki a levéltár páncélszekrényéből, Juszufot már kitoloncolták, Omárnak nyoma veszett. Hasszán Budapesten csövezett hajdani lengyel származású egyetemi csoporttársánál.

Zaki azonban változatlanul a külvárosi vályogházban időzött, újonnan érkezett menekültek társaságában. Ő állt a legrosszabbul személyi okmányok terén, mert még Törökországban ellopták a hátizsákját.

Egy este beballagott városunk közepére, kószált céltalanul. Észrevette, hogy a lakóépület, amelyen a levéltár ovális fémtábláját pillanthatta meg, tökéletesen elhagyottnak látszik, minden ablak sötét, mégis, a kerti kapu és a fehérre mázolt ajtó nyitva. Belopódzott. Az emeleti teremben egy hosszú asztalon könyvek és füzetek hevertek, a hold pisla fényében. Fölmarkolt belőlük, amennyit tudott, hátha el lehet adni. .Mikor lefelé iszkolt a lépcsőn, az alagsorból férfi és női nevetést hallott. Futásnak eredt. Akadálytalanul jutott az utcára. Rohant, míg bírta erővel s levegővel.

Ez az egész, el akartam mondani.
Soha senkinek ne mesélj el semmit. Ha elmeséled, mindenki hiányozni kezd.

HÁROM

> *Ma halt meg az anyám. Vagy talán tegnap, nem is tudom pontosan.*

A tanár úr mondta ezt, csak úgy magának. A többiek furcsálkodva néztek rá, mire helyesbített: Hát éjféltájt, na! Mégis inkább tegnap, gondolta.

Városunkban az értelmiség a huszonegyedik század kezdetére lassacskán elvesztette hitét az egzakt (vagy annak tekintett) tudományokban, más kapaszkodót keresett. Sokan jókedvvel, békével vetették magukat az ezoterikusnak mondott hitrendszerek és gyakorlatok karmaiba. Gombamód szaporodtak a különféle meditációs tanfolyamok, az elvonulások, a jógaklubok (Bhakti, Karma, Dzsnyána, Rádzsa satöbbi). Bizonyos szerzők, akikről elterjedt, hogy ők aztán megmondják a tutit, olvasottabbá váltak, mint a Biblia. A katolikus egyház gyanakodva figyelte a tőle független tanok terjedését, a spiritizmus valamennyi válfaját elítélte. Harry Price szerint: „A spiritizmus legjobb esetben: vallás. Legrosszabb esetben pedig: svindli."

Nagy feltűnés keltett egy zárt csoport, melyet így hívtak, akik nem tartoztak bele: az asztaltáncoltatók. Ők magukat ESP-kör néven emlegetik. A tájékozatlanabbak azt hihetik, az ESP eszpresszó elejéből jött, tekintettel arra, hogy a szeánszokat kezdetben a főutca egyik kávézójában tartották. Akkor még nem titkolóztak, a műveltebb úri közönségből (így mondták) bárkit szívesen láttak. Később, bizonyára a rengeteg élcelődés hatására, magánlakásokba húzódtak vissza.

ESP = Extrasensory Perception. A világ érzékelésen túli megragadásának fogalmát J. B. Rhine tette közismertté, 1927-ben kezdte

górcső alá venni a paranormális jelenségeket a Duke Egyetemen (Durham, Észak-Karolina). Az ESP nagyjából a telepátiát, a jövőbe látás és távolban zajló események megérzését öleli föl. Létezésére sok a bizonyíték, s ugyanannyi a cáfolat, ezeket is, azokat is valamiféle tudományos alapokra építik.

A városunkbéli ESP-kör megalakulásakor még a szocializmusnak nevezett, szovjetrendszerű pártdiktatúra uralkodott országunkban, senkinek sem hiányzott, hogy titkos összeesküvés vagy szervezkedés gyanújába keveredjen, ezeket az akkori jog súlyos büntetéssel fenyegette, ilyen ügyekben a bíróságok nem sokat lacafacáztak.

Mostanában – a huszonegyedik század második évtizedében – már nem kell aggódniok emiatt, mégis maradtak a titkolózás mellett. Ennélfogva leírásunk csupán hallomásmorzsák fölhasználásával készülhetett. A kör alapítója az a sebészorvos volt, akit 1956-ban büntetésül helyeztek a pécsi klinikára a fővárosból, mert túl sokat jártatta a száját a munkástanácsban. Ő azonban nem száműzetésként fogta föl. Kis házat vett magának a domboldalon, s hamarosan városunk elitjének egyik központi figurájává vált, különösen az éjszakai életben. Megrögzött agglegény és túrázó, a Mecsek Egyesületbe is belépett. Fantasztikus keze van, mondták róla a hálás betegek, ugyanezt a véleményt alkotta róla városunk három nyilvántartott utcalánya, akiket inkább bárleánynak kellene titulálni.

Egy őszi napon, amikor a főutca estére ködpamacsokba burkolózott, két hozzá hasonló lumppal asztalt táncoltatott abban a bizonyos eszpresszóban, zárás után, az üzletvezető engedélyével, szűk létszámú, de lelkes közönség jelenlétében. Városunkban másnap ez volt a legizgatóbb beszédtéma. Szem- és fültanúk szerint a doktor úr fátyolos hangon így szólt: Ha jelen vagy, kedves szellem, kopogd le!

Nem történt semmi. Háromszor ismételte ezt a fölszólítást. A körben ácsorgók nevetgéltek, majdnem mindenki cigizett vagy szivarozott, a füst bárányfelleg módjára lebegett a fejek fölött.

A márványutánzatú kerek asztalka mocorgásba kezdett, mire csönd lett. Bamm, bamm! – a kedves szellem kopogott. Így kezdődött.

Eleinte keddenként találkoztak az eszpresszóban, mindig zárás után. Az üzletvezető is odaült az asztalhoz, amelyre a résztvevők ráfektették a tenyerüket, hogy a kisujjak összeérjenek. Az egyik pincér figyelmeztette a főnökét, hogy egy nyomozó bukkant föl az érdeklődők soraiban, aki Pestről

érkezett, fekete autóval, mely a szomszéd utcában várakozik, a sofőr a volánnál szundikál. Ekkor helyezték át a gyűléseket csütörtökre és magánlakásokba. Oda már csak a tagok kaptak meghívást. Azt engedték be, aki tudta a jelszót. Ez volt a legelső: A TUDAT SOKSZIRMÚ VIRÁG. Honnét vették, arra senki nem emlékszik.

A doktor úr legjobb barátja, a tanár úr (magyar–orosz) szerezte a Quija-táblát, külföldről. Úgy ejtette: Kvizsa. Furnérlemezből kivágott, téglalap alakú, fölül kétoldalt lekerekített lap, melyre ívben odavésték a nagybetűket, ékezet nélkül, alájuk a számokat nullától kilencig. Balra lent az állt: YES, jobbra pedig az: NO. Kisarasznyi, szív formájú lapocska tartozott hozzá, a közepén akkora lyukkal, hogy beleférjen egy írásjel. A résztvevők mind odanyújtották a mutatóujjukat, így kizárhatták, hogy valamelyik halandó mozgassa, és ne a megidézett kísértet. A tábla segítségével szabályosan beszélgethettek a kedves szellemekkel, kopogás nélkül, igaz, nagyon lassan, soká tartott, mire összeálltak a mondatok.

Mindenki megdöbbenésére lassacskán kiderült, hogy nem különböző holt lelkek bukkantak föl, hanem jobbára ugyanaz, aki az életkorára vonatkozó kérdésre kettest és három nullát jelölt meg. Kétezer éves??? Ám másodszorra is ez a válasz érkezett.

A legelső egybefüggő szövegsor ez volt: EJN VOJGUM LUBBA CHUN ISE. Napokig találgatták, mit jelenthet. A doktor úr szanszkrit szövegre tippelt. Az eszpresszó üzletvezetője ómagyarra. Végül a tanár úrnak jutott eszébe, hogy kikérje Werbőczi professzor véleményét, akit a holt nyelvek első számú hazai szakértőjének tartottak. A tanár úr Werbőczihez írta a diplomamunkáját, *Török szavak korszerű használata a magyarban* címmel. A professzor kurta levélben válaszolt, mint írta, lélegzetvételnyi ideje sincs, mert a Hattyús kézirat megfejtésén munkálkodik, mindenesetre a küldött sor talán hun nyelvű, jelentése hozzávetőlegesen: Én vagyok Kanál (figyelem, a szó második jelentése: Göncölszekér!), hun Ősapa. Szívélyes üdvözlettel.

Basszustuba, nem elég, hogy kétezer éves, a tetejébe még hun is? – a doktor úr nem akarta elhinni. Azt sem, hogy van olyan ember, aki ért hunul. Hun a fenébe tanulta? Nem köll mindenből viccet csinálni, mondta erre a tanár úr, aki Szegedről került városunkba, előnyös házasság révén. A válása a már nem volt annyira előnyös. Egyáltalán, voltak már hunok kétezer évvel előtt? – az üzletvezető meg ezt nem hitte el.

A következő szeánszon megkérdezték a kedves szellemtől, miért beszél hozzájuk hunul. Jött a válasz, betűnként, magyarul: A-z-t h-i-t-t-e-m, m-a-g-y-a-r-o-k v-a-g-y-t-o-k. Kiderült, a szellem úgy képzeli, hogy a magyar és a hun egy és ugyanaz. A tanár úr tájékoztatni akarta, hogy a hun gyakorlatilag kihalt, mind a nép, mind a nyelv, de nem kapott szót, mert a doktor úr ragadta magához a Quija-táblát. Azt kérdezte, van-e élet a halál után? Hosszú hallgatás után jött a válasz: Rossz kérdés.

Mindez háromnegyed órába tellett. Az ESP-kör tagjai türelmüket vesztették, többen zúgolódtak, így soha nem kerülnek sorra. A doktor úrnak az az ötlete támadt, hogy föl kell venni a kapcsolatot a híres Hahn professzorral, aki a pszichológiai tudományok doktora, akadémikus. Hátha tud ajánlani egy médiumot, aki rendelkezik valamiféle Extrasensory Perception képességgel, azaz hangjuk és fülük lehetne a szeánszokon.

Mindenki meglepetésére Hahn professzor a következő szeánszra leautózott Budapestről, oldalán egy meghatározhatatlan korú, tüsire nyírt hajú, drabális asszonnyal. A figyelmetlen szemlélő azt hihette, ő a férfi, s az Einstein-frizurás, törékeny professzor a nő. Engedtessék meg, hogy bemutassam magunkat, nevem Hahn, s mielőtt megkérdezik, Huhnról magyarosítottunk, e rendkívüli hölgy pedig Közép-Európa legkiválóbb médiuma, özvegy doktor Birnbaum Dorothy kisasszony, aki hajlandónak mutatkozik, hogy közvetítsen önöknek, honoráriuma esetenként hétezer forint plusz útiköltség.

A drabális asszony pukedlizett, hívhatnak Dórikának, mondta basszbariton hangon. Odatelepedett az asztalhoz, a Quija-táblát félretolta, erre a továbbiakban nincs szükség. Szeszélyes mozdulattal a halántékához kapott, s fojtottan: Tudják-e az urak és hölgyek, hogy Kvizsa óegyiptomiul azt jelenti, szerencse fel?

Tompa csönd, majd valaki hátul: mint a bányászok? Nem kapott választ. Hahn professzor özvegy doktor Birnbaum Dorothy mellé ült, széke lába visított a parkettán, amikor maga alá húzta: Kezdhetjük? Még süketebb némaságba borult a szoba, Vajda Lajosék szalonja. A háziasszony eloltogatta a lámpákat, az asztal közepén már imbolyogtak a meggyújtott gyertyák rebbenékeny fényecskéi. A kör tagjai úgy gondolták, Dorothy, akit szólíthattak Dórikának, Hahn felesége lehet, ám ez tévedésnek bizonyult, a professzort csupán szakmai érdeklődés kötötte a drabális nőhöz. Aki a

kedves szellem szavait gyereklányhangon cincogva tolmácsolta, zongoraművészként hajladozva a nyikorgó széken, szorosra zárt szemmel.

Ettől fogva a havi szeánszokat úgy osztották be, hogy mindig más tehetett föl néhány kérdést. Próbálkoztak érdeklődni halott rokonaikról, de nem jártak sikerrel, a kedves szellem rendre csak annyit felelt a médiumon keresztül, hogy ő nem a holtak szószólója, hanem az élők segítője. Egy ízben azt is elárulta, hogy mestere, bizonyos Séth, kifejezetten megtiltotta neki a közvetítést a fölszállottak világából.

A doktor úr műsoron kívül az iránt érdeklődött, hogy vajon a kedves szellem maga is fölszállott-e? Özvegy doktor Birnbaum Dorothy hevesen bólogatott. Kanál az igazi neve? Igen, mivel a Göncölszekér az otthona, kétezer éve már.

A firkász, akit többen gyanúsítottak azzal, hogy ő szivárogtatja ki a híreket az ESP-kör üléseiről, úgy érezte, fölforr az agya. Legszívesebben jegyzetelt volna, de nem volt hozzá bátorsága. Horgas mutatóujja annyira viszketett, hogy meg kellett vakarnia, a médium rászólt: Uram, ezzel szétpattintotta az varázsáramlást… Mára ennyi, legközelebb folytatjuk. A firkász vállat vont, nagyszerű, most én lettem a bűnbak. Sejtette, minden tilalom dacára ezt már ma este bizalmasan elmeséli a feleségének. Fölálltak, s összeadták a médium honoráriumát, plusz útiköltség.

Hívhatok-e egy arra érdemes vendéget? – kérdezte Hahn professzor a tanár úrtól telefonon a legközelebbi szeánsz előtt. Kicsodát? Werbőczi professzort, aki… – idáig jutott, amikor a tanár úr diadalmasan rávágta: Az antik nyelvek első számú hazai szakértője, hozzá írtam a diplomamunkámat. Hahn professzor fáradtan bólintott. Hallotta hírét, török szavak modern használata. A tanár úr elolvadt.

Meg kellett beszélnie a tagokkal. A tudakozódás rosszul indult, az ellenkezés szódás szagát árasztva. Idáig arról volt szó, hogy az ESP zártkörű. A tanár úr bólogatott, nyilván, de Werbőczivel azért kivételt tehetünk, mi is kértünk szívességet Hahntól!

Végül szavaztak, a holt nyelvek európai hírű szaktekintélye piciny többséget kapott. Senki nem kérdezte meg, hogy ugyan miért akar lebumlizni egy szeánszra az immár nyolcvanas éveit taposó Werbőczi, aki tíz éve küldtek nyugállományba, valamilyen ostoba szabályra hivatkozva.

A domboldalon már elvirágzott a jázmincserje és a téltemető kisvirág. A nyári szünet előtti utolsó gyűlés reggelén ezt olvashatták a helyi lapban:

> *Speciális anyaggal jelölik meg városunk köztéri virágait, amit nem lehet majd lemosni. Szükség van a lopásgátlóra, ugyanis tömegesen tépik ki a növényeket az ágyásokbó1. A lopásgátló permet szabad szemmel nem, csak speciális fényben látszik.*

A tanár úr behúzta a fejet, tudta, hogy néhány szerelmes természetű tanítványa a ludasok közé tartozik, figyelmeztetnie kell őket. Lebonyolította a szükséges hívásokat, így némi késéssel érkezett a szeánszra, melyet ezúttal a doktor úr rideg bútorzatú nappalijában tartottak. A divatjamúlt kordbársony kanapén már ott kávézott Werbőczi György, aki a Dózsa-felkelést követő megtorlás törvénykönyvét alkotó jogász leszármazottjává nyilvánította magát, ámbár csak oldalágon, s nem egészen hitelt érdemlő bizonyítékok alapján. (Az a Werbőczy ipszilonnal írta a nevét.) A tanár úr kis híján térdre vetette magát előtte: Gyuri bácsi, megismer? Az öregúr rövidlátón pislogott, aztán megragadta a tanár úr tweedzakójának hajtókáját: Fogalmam sincs, édes fiam, bocsánat árva fejemnek, mondjad, ki vagy? – hangját levegőssé tette a tüdőtágulás.

Így már nem volt érdemes szóba hozni a török szavak modern használatát. A tanár úr elkullogott a szegényes büféasztalhoz. A termosz másképp nyílott, mint föltételezte, leforrázta a tenyerét. Nekem rögtön az elején jön a feketeleves, gondolta dúltan. A többiek már körbeülték az itt valóban kerek asztalt, s fölvették a szokásos pózt, a helyzethez illő áhítatos arckifejezéssel. Csatlakozott. Elhangzott a bevett fölszólítás: Ha jelen vagy, kedves szellem, kopogd le!

Aznap Hahn professzornak és a vendégnek engedték át a kérdezés jogát. Werbőczi György kezdte, raccsolt, r-jei vizes l-ekre hasonlítottak. Görög és latin szakkifejezésekkel telizsúfolt, uszkve hétperces beszéde inkább hasonlított kivonatolt disszertációra, mint kérdésre. Aki nagyon odafigyelt, kihámozhatta belőle, hogy bizonyos Hattyús kézirat eredete és keletkezése izgatta. A tekintetek özvegy doktor Birnbaum Dorothyra szögeződtek. A kurta hajú asszony behunyt szemmel ringatózott a vészesen nyekergő széken, így teltek az egyre hosszabbnak érzékelt másodpercek.

Nincs válasz? – nyekeregte Werbőczi.

Türelem, mondta Hahn professzor, néha meggondolja. Hát jó… – Werbőczi fészkelődött, addig rágyújthatok? – erre sem kapott választ. A jelenlévők tudták, a doktor úr másfél hónapja szokott le a dohányzásról, biztosra vették, hogy a lehető legudvariasabb formában nemet mond, már csak azért is, mert a házban lévő tucatnyi hamutartót egyenként hajította le a Misina tetőről egy baráti kiránduláson, a kör túlnyomó részének szeme láttára. Állította, hogy a teátrális gesztus segíthet véglegesen lezárnia életének cigarettás korszakát. Ő úgy tett, mintha nem hallotta volna az idős úr kérdését.

Na, gyerünk! – a firkász, magában. Bedöglött? – a doktor úr, szintúgy. Amikor negyedórája ücsörögtek, mind sápadtabb csöndben, többeknek derengeni kezdett, hogy az ő kedves szellemük nem hajlandó felelni kültagoknak. Talán hibáztunk, vélte Hahn professzor, tőle kellett volna előzetesen engedélyt kérnünk.

Ha így volt, ha nem, a bajt már nem tudták orvosolni. Kétezer éves mesterük aznap hallgatásba burkolódzott. Werbőczi professzor csalódottan utazott vissza a székesfővárosba a következő reggelen, az éjszakát a doktor úr házában töltötte Hahn professzorral együtt, aki szolidaritásból maradt vele. A doktor úr vacsorát készített. Töltögette a Cirfandli nevezetű helyi bort a poharakba, de hármasuk hangulata nem moccant a fagypont tájékáról.

A kör valamennyi tagja aggódott, talán nem is Werbőczi miatt sztrájkol a kedves szellem, lehet, hogy megelégelte őket. Amint az aggodalmak többségét, ezt is szertefoszlatta a jelenné váló jövő. Egy hónap múltán a szellem közölte, idegenek jelenlétében meg kell némulnia, ez a rendszabály. Tilos beavatatlanok előtt beszélnünk. A kör tagjai így értesültek róla, hogy eszerint ők már beavatottak. Örültek.

A tanár úr megtette azt a szívességet hajdani professzorának, hogy érdeklődött a Hattyús kéziratról, melyről ő maga sosem hallott.

Az alábbi válasz érkezett: A REJTÉLYEK MEGFEJTÉSRE VÁRNAK, FÖLÖSLEGES BELEAVATKOZNI. NAGY MEGLEPETÉS NINCS INGYEN.

Leírta szó szerint, hogy átadhassa Werbőczi Györgynek. Szívesen odafirkantotta volna a cetlire: Nesze semmi, fogd meg jól! – ám mégsem tette, hátha az agg professzor nálánál többet hámozhat ki ezekből a szavakból.

A tanár úr ezekben a hónapokban szinte kizárólag a második felesége egészségügyi problémájával foglalkozott, arról mesélt, és ha ő volt a soros, ezzel kapcsolatban kérdezett. Az asszony tizenhat évvel fiatalabb nála, szervezete mégis úgy viselkedett, mintha ő volna az idősebb. Ezúttal daganat nőtt benne, amit a kedves szellemnek „női baj”-ként írt körül. A kétezer éves mester percekig tartó töprengés után arra buzdította, kérje a kör jóváhagyását, s legközelebb hozza el magával a nejét.

Csakhogy a felesége nem akart jönni. Abban a társaságban sokakat alig ismer, különben sincs olyan rongya, amit az alkalomra fölvehetne. Jaj, te kis butus! – fuvolázta a tanár úr, immár sokadszor, olyan ruhát veszünk neked, amilyet csak akarsz!

Ez könnyelmű kijelentésnek bizonyult, mert a fiatalasszony a Gyémánt Szalonba vitte a férjét, amely a fő profilja – esküvői ruhakölteményék – mellett Németországból és Angliából importált, limitált darabszámú kollekciókat árult. A kis fekete, amire az asszony választása esett, még a legolcsóbbnak tűnt a végén, amikor beszerezték hozzá a körömcipőt, a retikült, a kalapot, az átmeneti kabátot és egy kis nyakba való csekélységet. A teljes összeg majdnem annyi lett, amennyiért egy közepesen használt Opel Corsát vehettek volna az asszonynak, volt arról szó nemrégiben. A tanár úr csikorgatta fogát, de fizetett, mint a katonatiszt.

A felesége ekkoriban a jóga helyett már az akupunktúrától remélte a daganat fölszívódását, a tűkkel dolgozó, magát kínainak mondó természetgyógyász azzal kecsegtette, hogy az esély hetven százalék. Az a férfi sokkal inkább emlékeztetett túlsúlyos cigányprímásra, mint Csunkingban végzett természetgyógyászra, ám az asszony mégis vallásos rajongással csüggött rajta, sőt minden barátnőjét rá akarta beszélni, hogy járjanak az akupunktőrhöz. Olyan ellentmondást nem tűrőn, ahogyan korábban a jógaoktatónak csapott hírverést.

Reszketett, mint a nyárfalevél, amikor leültették az asztal mellé. Mániákusan bemutatkozott a szeánsz valamennyi résztvevőjének, néhányuknak többször is. Éva vagyok, eredetileg férfifodrász, de most már főállású anyuka, és egy kis problémám van sajnos itt lent! – ismételgette, s olyan mozdulattal tapasztotta tenyerét az alhasára, mint a gyomorbajosok.

Özvegy doktor Birnbaum Dorothy már ringott, mint a nád a szélben. Alig hallhatóan dünnyögte el a hívó szavakat: Ha jelen vagy, kedves Mester (újabban ezt használta szellem helyett), kopogd le. Pillanatokon belül

megkondult az ovális ebédlőasztal, tágas evőeszközfiókja hangűrként erősítette föl: Bamm, Bamm!

A médium ingásának széles íve miatt a tanár úr attól tartott, hogy egyszer csak lehuppan a zongoraszékről. Tessék kérdezni, nyögte Dorothy elhalón. Én? – Éva tétovázott. Ne játszd a hülyét, itt az alkalom – súgta a férje. Na jó… ha volna szíves arra felelni, hogy ami nőtt bennem, mikor fog fölszívódni, mert a természetgyógyász szerint… de már annyi mindent mondtak, tisztára elbizonytalanodik az em… A médium félbeszakította, határozottan, akár egy vezénylő tiszt. Az ott nem szívódik föl, mert ember!

Micsoda? – Éva a füléhez kapta a kezét, mint aki nagyothall. NEM DAGANET, EMBER! – ismételte özvegy doktor Birnbaum Dorothy nyomatékkal. Hogyhogy ember, mit beszél ez… – a tanár úr nem hagyta, hogy befejezze: Köszönd meg szépen! Igen, de… Most nincs de, köszönjed meg! – Éva, mintha a kivégzésére várna: Hát, köszi… szépen.

Amint az utcára léptek, rögtön a férjére támadt: Mi a jó büdös kurva anyja volt ez, hogyhogy ember, mit akar ezzel, nem elég, hogy égtem a társaság előtt, naná, hogy ember vagyok, ehhez nincs szükségem asztaltáncra, és arra se, hogy megszégyenítsenek a barátaid előtt, elmehettek ti mind a jó büdös francba, élen a sok ezer éves mesterrel!

A tanár úr a szájára tapasztotta a kezét, megbocsátok, mert nem tudod, mit beszélsz! Éva kiszabadította magát: Nagy a pofád, mintha te értenéd, mit jelent!? Attól, hogy nem értem, még lehet igaz, zárta le a tanár úr. Húzta magával a feleségét a csuklójánál fogva, mert látta, szállingóznak kifelé a kapun a többiek.

Az ESP-kör egyetlen tagja sem értette, mire célzott a kedves szellem. Csak a doktor úrban fogalmazódott a sejtés, hogy az asszony talán terhes. A szeánszot követő tizennegyedik napon Éva befeküdt a nőgyógyászatra. A tizenharmadikra hívták, de ő mondvacsinált indokkal eltolta. Nem akarta bevallani, hogy puszta babonából.

Két nappal a kisműtét után az operáló orvos – valaha a doktor úr évfolyamtársa – behívta az irodájába a házaspárt, sokáig vizsgálgatta a leleteket, majd halkan, lassan: Amit most mondani fogok, több mint meghökkentő… a kivágott részben találtunk mindenfélét, többek között emberi szövetet, hajszálat, csontkezdeményt, mindebből arra vagyunk kénytelenek következtetni, hogy önnek lehetett az édesanyja méhében egy ikertestvére, aki sajnos elhalt, de ebben a formában belekerült az ön

szervezetébe… sok részletkérdés tisztázásra vár, viszont örülhetnek, nincs semmiféle rossz meglepetés, a problémát véglegesen megoldottuk, legalábbis fizikailag.

Éva csak nézett rá a fátyolos szemével, képtelennek érezte magát, hogy megszólaljon. Ikertestvér, énbennem? ilyesmi lehetséges? anya mit szól majd ehhez? és mit szólok én? egész életemben testvérre vágytam!!!

Eszerint bármennyit gúnyolódott a férjén, amiért annyira komolyan veszi a szeánszokat, a kedves szellem fején találta a szöget: ami benne nőtt, nem daganat volt, hanem ember. Szilárdan elhatározta, hogy titokban tartja, ám városunkban a titok azt jelenti, hogy csak másnapra tudja mindenki. Bámultak, olykor mutogattak Évára a munkahelyén, a boltban, az utcán. Az a nő, ott, a bőrnadrágban, ő hordta magában az ikrét, tudományos szenzáció, bekerülhetne a Guinness világrekordok könyvébe!

Ez volt az utolsó csepp a pohárban. Évában eldőlt egy régi dilemma. Slussz-passz, nem akar tovább élni városunkban, a tanár úr szerezzen magának állást Szegeden vagy Baján vagy bárhol, költözzenek el. Néha úgy mondta: költözzünk melegebb égtájra. A férje nem értette: Évikém, ez az ország déli szirtfoka, itt van a legmelegebb!

Alkalomadtán a tanár úr útmutatást kért a kedves szellemtől. Mit csináljon, adja be a derekát, vagy inkább álljon a sarkára? A válasz éppolyan titokzatosnak tűnt, mint amit Éva kapott: ERRE MÁR NINCS IDŐ.

Menjen a jó büdös… – így Éva, amikor elmesélte neki. A tanár úr sóhajtott. Baját választotta. Éva azt mondta, neki mindegy, csak el innen. A férje szóviccelt: Akkor hát Baja, csak egyikünknek se legyen baja, he, he, he!

Hétvégén kerékpáros kirándulásra indultak a hegytetőre, baráti társasággal. Hétágra sütött a nap. Éva a rá jellemző makacssággal nyomta a pedált, a csapat élére került. Senki nem értette, mi történhetett, fékezés nélkül hajtott neki a lapos sziklának a forrás mellett. Hosszú másodpercekig tekert a levegőben, mielőtt lezuhant. A tanár úr eldobta a kerékpárját, s éles sikollyal rohant a felesége után, a szemtanúk egyik fele szerint nem bírt megállni, mások úgy vélték, nem akart.

A tragédia hetekig beszédtémául szolgált. Tanulság nincs. Hacsak az nem, hogy városunk nem ereszt.

A férfi szörnyethalt. Éva még élt néhány percig, noha törött bordái átszúrták a tüdejét. Próbált a férjéhez kúszni, de moccannia sem sikerült. Füle még visszaidézhette, hogy a férje zuhanás közben artikulálatlan hangot adott. A halál gyűlöletének utolsó ordítása?

Ez volt a legutolsó gondolata:

Az egész a napfény miatt történt.

NÉGY

Az Öreg Blauwasser professzor – a stuttgarti egyetem emeritus professzora – immár évek óta nem fogott semmit szakterülete zavaros tengerében.

Hetvenedik születésnapja hónapjában jött Budapestre, tíz évvel a berlini fal leomlása után, vendégelőadóként, és nagy meglepetésére remekül érezte magát. Keletnémetként járt itt néhányszor, akkor irigykedett. Most őt irigyelték.

Már nyugdíjban volt. Egy hónapos tartózkodása végén átsuhant az agyán a gondolat, hogy hátralevő éveit ebben az olcsó városban kellene töltenie. Voltaképpen nem tudta pontosan, mennyibe kerül az élet a magyar fővárosban, de azt tapasztalta, hogy a titkos call girl hálózat, melynek fényképes katalógusát a hotel egyik portása diszkréten bocsátotta rendelkezésére, feleannyiért küld készséges lányokat, mint amennyit odahaza kértek. És milyen fiatalokat! Igaz, németül csak a legszükségesebb szavakat tudták, például az jól ment nekik hogy tauzend. Sok beszédre amúgy sem volt szükség.

A háromemeletes, szerény szálloda egy dombon állt, ablakából a Bécsbe induló autópálya bevezető szakaszának élesen kanyarodó vasbeton hídja látszott, ezért szinte mindig zárva tartotta. Amíg szocializmus volt, azért szerettek idejárni Kelet-Németországból, mert a nagy, hosszúkás tó partján, melyet a magyarok Balatonnak hívtak, találkozhattak a nyugati rokonsággal. Kempingtáborokban verték föl a sátrat, míg a szövetségi köztársaságból érkezők inkább lakókocsikkal jöttek. A szabad ég alatt

kisebb volt az esélye, hogy magyar vagy német hatósági fülek lehallgatják beszélgetéseiket.

Blauwasser professzor aktív éveiben az írás történetével foglalkozott, saját számítása szerint harminc különféle ábécé betűkészletében volt otthonos. Fénykorában ismeretségbe keveredett szakterületének tekintélyes kutatóival, elsősorban levelezés útján, ő ugye ritkán utazhatott a nyugatnémet márka- és a dollárövezetbe. Jöttek-mentek a színes peremű légipostai borítékok.

A második világháborúban Blauwasser a német katonai elhárításban tevékenykedett, úgynevezett desifrírozóként. Jártassága alaposan elmélyült az angol és amerikai kollégák által alkalmazott trükkök tanulmányozása során. Néhány évvel később egyetemi jegyzetet írt, *Szövegre bízott titkok* címmel. Több nyelvre lefordították. Szépen ívelő karrierje lassan eljuttatta oda, hogy nyugati tudományos lapok is közölték különböző cikkeit, főleg azokat, amelyekben ógermán írásemlékeket elemzett. Karrierje akkor került átmeneti hullámvölgybe, mikor azzal a budapesti kollégával összekülönbözött az Edda-dalok egyikének értelmezésén.

A budapesti kolléga a *Második Ének a Hunding-ölő Helgiről* című részről írt tanulmányt, elsősorban a nevek átírására és azonosítására összpontosítva. A cikket a kelet-berlini *Társadalomtudományi Értesítő*, a német bölcsészkarok rangos, bár csekély példányszámú havilapja is kivonatolta. Blauwasser ezt a szöveget szedte ízekre, úgy érezvén, hogy országa legfontosabb szakfolyóiratában ne pofázzon egy magyar az óészaki énekekről, amelyeket különben is az orális hagyomány őrzött meg, csak 1000 és 1300 között jegyezték le őket. Így hát ki a fene tudja, hogyan ejtették a neveket? Ha mégis ebbe üti egy finnugor a fontoskodó orrát, legalább Wagnert és J. R. R. Tolkient ne zagyválja bele.

Vitriolos bírálatát kurtára fogta, lényegében azt írta meg, a rá jellemző harcias körmondatokban, hogy a magyar szerző következtetései a nevek ortográfiáját és pronunciációját illetően annyira támaszthatók alá az idézett szöveghelyekkel, mint amennyire cáfolhatók is, és azért a tudomány ennél egzaktabb alapokat igényel. Cikke három számmal később jelent meg.

Ezek után szokatlan dolog történt. A magyar nyájas levelet írt, halványkék, négyzet alakú borítékban. Megköszönte Blauwasser kitüntető figyelmét. Véleményéből sokat tanult, kutatásait egészen új mederben folytatja. Egyúttal segítséget kért. Mostanában egy, az Edda-dalokkal

azonos korú szövegtöredékkel foglalkozik. Szánna-e Blauwasser professzor úr egy kis időt arra, hogy lefordítsa neki mai németre? Fáradozását előre is köszöni, s marad őszinte híve: Georg Werbőczi egyetemi docens.

Hálát kapni harag helyett üdítő, gondolta Blauwasser. Meglepte, hogy a Georg név a magyarban is használatos (eszébe se jutott, hogy Werbőczi németesen írta a kedvéért). Eddigi tapasztalatai szerint mindazok a szaktársak, akiket megbírált, ellenségeivé váltak, s ott tettek neki keresztbe, ahol csak módjuk nyílott rá. Nagy jellem ez a magyar, gondolta, s átültette a rövidke szöveget modern németre. Az eredményt postázta Budapestre.

Bár ne tette volna! Mert a következő tudományos konferencián, amelyet Drezdában rendeztek, fölbukkant Georg Werbőczi. Darabos német hangsúlyozással felolvasott előadásában ismertette az Edda-énekekkel egykorú szövegemlék német változatát, sűrűn bókolva a fordítónak, Blauwasser professzornak. Aki már-már glóriát képzelt a saját feje fölé, mígnem Georg Werbőczi azzal zárta mondandóját: kár, hogy ilyen szövegemlék nincsen, ő kreálta, hogy bebizonyítsa, fölösleges a túlzott magabiztosság ebben a szakmában, adott érvelés pontosan annyira támasztható alá egy szöveghellyel, mint amennyire cáfolható is, és azért a tudomány ennél egzaktabb alapokat igényel.

Kacagást és tapsot aratott. Blauwasser megsemmisülve hagyta el a termet, azzal a határozott érzéssel, hogy kígyót melengetett a keblén. Biztosra vette, hogy a rohadt magyar nyomtatásban is közzéteszi az előadását, de tévedett, Werbőczi beérte ennyivel. Sajnos az ügy szakmai körökben szájról szájra járt, Blauwasser évekig úgy érezte magát, mint akinek a homlokára megszégyenítő billogot égettek. Házassága is ekkoriban ment tönkre, véleménye szerint többek között éppen emiatt, ambiciózus felesége kiszeretett a jövőjét vesztő kutatóból, s összeköltözött egy ifjú matematikussal, aki hamarosan beverekedte magát az akadémia rendes tagjai közé. Blauwasser viszont lemondott a jénai egyetemen tanszékvezetői megbízatásáról, tudományos munkáját szüneteltette. Megtartotta előadásait, minden egyéb idejét hobbijára, keresztrejtvények készítésére fordította. Barátait elhanyagolta, nőkkel sem érintkezett. Férfiúi, szükségleteit kizárólag elfogadható árú utcalányokkal elégíttette ki.

Amikor a két Németország egyesült, kapva kapott az első kínálkozó alkalmon, megpályázta a stuttgarti egyetem ófelnémet irodalmi tanszékének óraadói állását. Biztos megélhetést jelentett, és sima utat a nyugdíjig.

A dubrovniki nemzetközi konferencia írásos anyagában olvasott először arról a manuscriptumról, amelynek sem a nyelvét, sem az írásmódját nem tudták azonosítani a szakemberek. Legutóbb egy brit tudós írt róla dolgozatot a tudományos periodikába, mely korábban a *Társadalomtudományi Értesítő* nyugatnémet változata volt. Dubrovnikban viszont György Werbőczi – ki más? – taglalta az eddigi elméleteket. A fotómellékletek lázba hozták Blauwassert. A szöveg rendezett zsinórírás, vélhetőleg lúdtollal, növényi tintával. A rajzok színezettek. Meztelen nők. Fák. Virágok, Hattyúk. Mi lehet ez?

Vette a fáradságot, hogy átrepüljön miatta az Atlanti-óceánon, hogy a Yale Egyetem ritka nyomtatványokat és kéziratokat őrző Beinecke könyvtárában megvizsgálhassa. Az ugyanott őrzött Voynich-kéziratra csak félórát szánt, a megfejtetlen szövegek leghíresebbikével már annyian foglalkoztak, hogy Blauwasser úgy vélte, fölösleges beállnia a sorba.

A Hattyús kézirat kevesebb rivaldafényt kapott, egyrészt mert jóval vékonyabb, másrészt mert sokáig Magyarországon tulajdonolták. Pedig a huszadik századi első regisztrált fölbukkanási helye éppúgy Olaszország. Milánóban vásárolta meg a névadója, egy különc műkereskedő. A Beinecke könyvtárban biztonsági okokból gondosan följegyezték a kutatók nevét, akik a régi értékes könyveket és okmányokat kikérték. Blauwasser fölszisszent, amikor a listán meglátta, hogy az alattomos György Werbőczi kétszer is járt itt, tavaly és öt éve. Úgy érezte magát, mint kedvenc regényében az öreg halász, amikor a nagy halába beleharapott az első cápa.

Egy gazdag amerikai műgyűjtő adományozta a Hattyús kéziratot a Beineckének, örömében, amiért a fiának – igaz, évismétléssel – sikerült elvégeznie a Yale Egyetem köztudottan magas követelményeket támasztó jogi fakultását. Aki itt szerzett diplomát, annak egyenes útja nyílt a jogi pálya bármelyik hadállására, vagy akár az USA kormányába. Más kérdés, hogy a szóban forgó fiatalember később a neki szánt ügyvédi praxis helyett alternatív lemezkiadóként csinált karriert.

A Beinecke a világ legnagyobb gyűjteménye ritka, becses és régi könyvekből, kéziratokból. Talán a leghíresebb is. 1963-ban nyílt meg New Havenben (Connecticut), a Wall Street 121. alatt. Hatemeletes épülete úgy néz ki, mintha tévéképernyőkből állna. Az ovális, szürke betonlapok olyan vékonyak, hogy nappal átszűrődik rajtuk a kinti fény, este pedig a benti világos dereng ki, olyankor valóban televíziók sokaságának látszik,

melyeken azonban adásszünet van. A Beinecke kincsei között nemcsak Corvina, de egy kétkötetes Gutenberg-biblia is található, a világban föllelhető negyvennyolc darabból. Blauwassert mindez most hidegen hagyta. Ő a Hattyús kézirat kedvéért jött.

A rejtélyes szöveg a mesei hangulatot árasztó illusztrációkkal kemény diónak ígérkezett. Blauwasser csak titkon érinthette meg a szokásosnál vastagabb lapokat, a Beinecke munkatársa, egy unatkozó, középkorú asszony lapozott neki az állványon, melytől félméternyire kellett ülnie. A nő átlátszó műanyag kesztyűt, köpenyt, csuklyát viselt, Blauwassernek csak köpenyt kellett fölvennie, és kalucsnifélét a cipőjére. Úgy beöltöztünk, mint az operáló orvosok, gondolta. A köpeny jólesett, hideg volt odabenn, Blauwasser úgy érezte, hatalmas jégszekrénybe került, s azt vizionálta, hogy finoman reszketnek a szeme előtt a lapok. Sőt lúdbőröznek.

A szöveget kétségkívül lúdtollal írták, ahhoz képest szokatlanul egyenletesnek látszott. A vonalvezetése gyakorlott kézre vallott, egyetlen javítás sincs, ebből Blauwasser arra következtetett, hogy talán írnok munkája, másolata valaminek. Pacákat vagy más hibát sem talált, ami elég gyanús. A rajzok színezése keveset fakult, itt-ott élénk árnyalatok ragyogtak, főleg a kihajtható oldalakon. Blauwasser a szöveg alatt irónnal húzott sorvezető vonalakat vélt látni, de annyira halványan, hogy nem vehette biztosra. Ehhez sokkal erősebb fény kéne, vagy műszeres vizsgálat, amire itt nyilvánvalóan nem kap engedélyt. Bármit megadott volna, ha egy milliméternyi darabkát kaphatna valamelyik lapszélből, erre sincs esély. A márványossá öregedett borítót később eszkábálhatták a belívre, egyenetlen öltésekkel varrták rá. A kísérő dokumentáció szerint a kéziratot már minden létező módszerrel megvizsgálták, s ha hihet az eredményeknek, valamikor az ezernégyszázas évek közepén – esetleg végén – készült a papír, az írás kevéssel utána került rá. De persze ha másolat, a szöveg korábbi lehet.

Azt, hogy melyik országban íródott, a vizsgálatok nem tudták azonosítani. Blauwasser sejtette, minimálisan egy hétig kéne bámulnia a sorokat, a rajzokat és ábrákat, hogy valamit kideríthessen. Két hét volna optimális. Valamint további engedélyek, hogy saját kezébe vehesse, és maga is végezhessen műszeres és kémiai vizsgálatokat. Miért hagynák a dölyfös jenkik éppen neki, egy nyugdíjazott vén németnek? Csak itt a Yale Egyetemen két nemzetközi hírű prof tekinti saját vadászmezejének ezt a füzetet. Ők ugye átsétálhatnak a York Streeten vagy az Elm Streeten lévő

irodájukból. Blauwassernek három munkanap állott rendelkezésére New Havenben. Újra ide kéne utaznia, hosszabb időre.

Teleírt egy kapcsos füzetet, ilyenekbe szeretett jegyzetelni. Horgas mutatóujján sajgott az íródomb. A négyzethálós oldalakon széles margót hagyott a későbbi beszúrásoknak. Hamar megállapította, hogy a betűkészlet hetven százalékig a latinból módosult, húsz százalékig a görögből, és tíz százalék egyetlen általa ismert ábécében sem található, például a fölül karimaszerűen összekötött dupla nagy I-k vagy a hattyúfejű nagy T-k. Arra is fölfigyelt, hogy a növények elnevezései (vagyis az azokat ábrázoló rajzokat követő szövegrészek első szava) szinte kivétel nélkül ugyanazzal a két szótaggal kezdődnek: *plumatt*. Intuíciója azt sugallta, hogy ez az ismeretlen nyelven annyit tesz: növény. Igen, de miért kezdődne egy fa vagy bokor neve növénnyel? Talán olyan ez, mint az izlandiban a -son és a -dóttir végződés a személyneveknél, mely mutatja, hogy fiú vagy lány az illető.

Keresett még efféle ismétlődéseket, de nem talált, ellenben fölfedezete, hogy bizonyos szavak gyakran egybeírva ismétlődnek, hol kétszer, hol háromszor, mint például a „gonnargonnar" vagy a „ronderosronderosronderos". Érthetetlen. Az is, hogy nem talált igekötőt vagy toldalékot.

Minél tovább süppedt a Hattyús kéziratba, annál sebesebben kellett elbúcsúznia kecsegtetőnek látszó elméleteitől. Helyüket nem foglalta el más, csak tökéletes zavar és tehetetlenség. Így ment ez három napon keresztül, jóformán étlen-szomjan, arra is sajnálta az időt, hogy kirohanjon a büfébe egy szendvicsért. Kávéval néha megkínálta az egyre fáradtabbnak látszó női munkaerő, a sarokban álló zsúrszekrényen amerikai stílusú főző kerek üveghasában bugyogott a fekete lé, a szaga jobb volt, mint az íze, az egész napos rotyogtatástól délutánra fáradt motorolajjá sűrűsödött.

A Taft szállodában vett ki szállást, de csak két éjszakára, a könyvtári zárórát követően már csak a bőröndjéért tért vissza a recepcióra. Hívtak neki egy taxit, a vasútállomásra vitette magát, a Metroliner nevű vonatra szállt. Másfél óra alatt érkezett New Yorkba, a Grand Central Terminalra, onnan rövid séta a Port Authority buszpályaudvar. További negyvenperces várakozás után majdnem két óra zötyögésbe telt, hogy a Kennedy reptérre érjen. Ott egy műbőr kanapén heverészett hajnalig, míg föladhatta a csomagját a berlini gépre.

A repülőúton szemernyit sem tudott aludni, agyát a kihívás szünet nélküli szolgálatba állította, s magas fordulatszámon pörgette. Eszébe jutott a budapesti professzor, aki annak idején csúfot űzött belőle, most pedig megelőzte. Werbőczi… Ilyen páros vesszős ő is van a magyarban. Talán egyetlen más nyelvben sincs. A baljós kaland emléke – amikor szépen lefordította a kamut – keltette föl a gyanúját: hátha a Hattyús kézirat is becsapás? Hátha a tizenötödik század közepén viccelte meg valaki a kollégáját? fölöttesét? vetélytársát? királyát?

Stuttgartban várta a meghívólevél – Budapestre. Tartson extrakurrikuláris kurzust a bölcsészkar klasszika-filológia tanszékén. A csinosan printelt famentes lapot dr. Gyula Werbőczi írta alá, tanszékvezetőként. Most meg Gyula? Blauwasser rosszat sejtett. A neten hamar kiderítette, hogy Gyula a Julius magyar változata, ami az ő keresztneve. Talán ez is átverés? Fokozott aggállyal keresgélt, míg kiderült, hogy az ELTE-n csakugyan létezik dr. Werbőczi Gyula tanszékvezető, aki *annak* a Werbőczinek az unokaöccse.

Ez a Werbőczi már érkezése napján vacsorára hívta meg Blauwassert, a város egyik híres, Michelin-csillagos éttermébe. A fehér asztalnál közösen szidták azt a Werbőczit, aki a család fekete bárányának számított, legendás gonoszságával mindenkit elmart maga mellől. Immár kizárólag a Hattyús kézirattal foglalkozik, a szó szoros értelmében éjjel-nappal. Blauwasser csöndben tapogatta a terítő anyagmintáit. Ha nem vigyázok, rólam is ezt fogják mondani.

Blauwasser megtartotta extrakurrikuláris kurzusa óráit hétfőn és csütörtökön, többi idejének felét szórakozással, másik felét pedig a nevezetes manuscriptum magyar vonatkozásainak föltérítésével töltötte. Igyekezett nyomot találni a Hattyú család leszármazottaihoz, ennek érdekében városunkba is levonatozott az intercityvel. Beszélt mindenkivel, akit sikerült előkerítenie, és aki bírta valamennyire a német vagy az angol nyelvet.

A jelek szerint a Hattyú családnak írmagja sincs már városunkban. Mindenkit elvittek Auschwitzba, s akit nem, az a háborúkban, s főleg a munkaszolgálatban tűnt el. Blauwassert meglepte, hogy a Hattyúk zsidók voltak, a név csöngése alapján inkább arisztokratának képzelte őket, sárga udvarházban, melynek murvás útján recsegnek a kis kövek a szekerek vasalt kerekei alatt, amint odagördülnek a főbejárat elé, a kocsis „prrrrr!”-

jére a lovak lefékeznek, s már csak az ő párás lélegzetvételük hallik. Hát nem. Nix udvarház, nix négylovas hintó, Isonzó, Don-kanyar, Auschwitz.

Városunkban a második világháború előtt a zsidók száma a hitközség szerint meghaladta a négyezret. Utána alig érte el a kétszázat. Blauwasser némi lelkifurdalással hallgatta a hitközség töpörödött emberét, akinek szem alatti táskái vízzel teli bugyrok módjára lógtak a járomcsontokra. Blauwasser kezéhez nem tapadt ugyan vér, ő idegen nyelvű iratokban, küldeményekben és rádióüzenetekben igyekezett rátalálni a hazaárulás vagy a kémkedés bizonyítékaira, de azért mégiscsak része volt az óriási hadigépezetnek, mely egész Európában igyekezett véghezvinni az Endlösungot, a most hallott számok is igazolják, hogy komoly sikerrel.

A lelkifurdalás, mint mindig, pénzköltésre sarkallta. A hitközség bejáratánál silány borítójú kötetek és folyóiratok sorakoztak egy tintafoltos íróasztalon, kézzel írt árcédulákkal. Az egyiknek a borítóján ezt betűzte ki:

KÖNNYEK KÖNYVE

Fölemelte. A táskás szemű férfi bólogatott, mint aki helyesli a választást, lefordította neki a címet. Elmagyarázta, hogy ez tulajdonképpen egy nyomtatott emlékmű, lapjain városunk valamennyi holokauszt-áldozatának a neve található, azzal a tipográfiai megoldással, mintha márványba vésték volna.

Blauwasser megvette. Alig érte el a vonatát. Lihegve törtetett előre a vagonok folyosóin, amíg az étkezőkocsiba ért. Két Traubisodát rendelt, és egy tejeskávét. Hosszú káfé kitsi tej! – így mondta, Werbőczi Gyula tanította neki. Kinézett a hátrafelé rohanó, ködös homályba süppedő délmagyar tájba.

Fölütötte a könyvet, találomra.

Fuchs Antal
Fuchs József
Fuchs Marcus
Fuchs Mór
Fuchs Salamon
Fuchs Samu

A végére lapozott.

Weiss Ottó
Weiss Pál
Weiss Zoltán
Weissberger Manuel
Weiszmayer Márk
Weiszmayer Róbert

Az elhurcoltak és megsemmisítettek nevei, végtelen sorokban. A H betűnél talált Hattyúkat, szép számmal.

Hattyú Endre
Hattyú István
Hattyú Jenő
Hattyú Juci
Özv. Hattyú Mendelné
~~*Hattyú Miklós*~~
Hattyú Miklósné
Hafferer (Hattyú) Nándor
Hattyú Vilmos
Hattyú Vilmosné
Hafferer (Hattyú) Zoli
Hattyú Zsoltné

Mit jelent az áthúzás? Blauwasser gyakorlott szeme látta, hogy a fekete filctoll csíkja nyomtatás előtt került a filmre, esetleg a pauszra, amivel néha helyettesítik. Nyilván az utolsó előtti pillanatban derült ki, hogy… micsoda? Ezt még megkérdezhette volna a hitközségben.

Fájt a feje. Egyik pillanatról a másikra sötétült el a tudata. Ritmikus horkolása áthallatszott a környező kupékba. Valaki csendet kérőn kopogott a vékony válaszfalon, de ő nem riadt föl rá.

Oroszlánokról álmodott az öreg írásfejtő.

ÖT

Nagy idők nagy embereket kívánnak.

Aki nem tud idegen nyelveket, abból soha nem lesz VALAKI! – mondta Miklóskának az apja, amikor aláírta a bizonyítványát, melyből kiderült, hogy épp csak átcsusszant görögből és latinból.

Hattyú Vilmos néven ismerték az apját, közszeretetnek örvendett. Valójában Hafferer Vilmos Wilfridként szerepelt az okmányaiban, soha nem intézte el a magyarosítást. Üzlete, a főterünktől másfél saroknyira lévő Hafferer pékség emberemlékezet óta látta el kivételesen finom, lassan száradó kenyérrel, zsömlyével, kiflivel, kaláccsal, barhesszel az igényes vevőket. Apja, nagyapja, sőt dédapja is ott verejtékezett a hatalmas, hófehér kemencénél, amelyben egyszerre kilencven vekni sülhetett. Módszerüket szakmai titokként őrizték, mégis elterjedt, valószínűleg az egyik inasuk kotyogta ki, ittas állapotban. Igazán egyszerű. Fölfűtötték az égésteret faszénnel, fújtatóval serkentették a parazsat izzásra, majd egy hosszú nyelű fémeszközzel az öblös vájdlingba kotorták, aztán a falapáttal behelyezték a frissen kelt cipókat, köréjük péksüteményeket, vagy amit éppen készítettek. A sütés alatt a vájdlingot gondosan betakarták, így a parázs nem hamvadt el, és újra használhatták, hosszabb-rövidebb fújtatózást követően.

Mindannyian azt hittük, a Hafferer pékséget üzemeltető család zsidó eredetű, pedig felvidéki svábok voltak, a Mária Terézia-féle betelepítési hullámmal keveredtek Pozsonyba, majd Székesfehérvárra, s onnan városunkba. Vilmos bácsi még úgy beszélt németül, mint a vízfolyás, ámbár számunkra ismeretlen dialektusban. Remekül szót értett azokkal a zsidókkal, akik családi körben jiddisül érintkeztek.

Hattyú (Hafferer) Miklóska viszont igazi antitalentumnak bizonyul nyelvek terén, érthető, hogy a gimnáziumban a némettel is meggyűlt a baja. Mi az istennek a der-di-dász-di, hajtogatta a maga mentségéül. A karót nyelt Bárczy tanár úr erre azt felelte: Pontosan arra, mint nekünk az ikes igék! Miklóska pedig: Nekem azok se kellenek! Bárczy intőt adott neki: So ein Skandal!

Miklóska otthon nem mutatta meg, szépen aláhamisította az apja cirkalmas kézjegyét. Olvasásban nem jeleskedett, írásban viszont verhetetlen volt. Arra nem számított, hogy turpissága gyorsan lelepleződik, az apja és Bárczy tanár úr nemcsak a Kaszinóban üldögélt együtt, mindketten tagjai voltak a pécsi 69-esek társaságának, mely a Király utcai Korzó kávéházban gyülekezett havi rendszerességgel, s épp a hamisítás másnapjára esett a soron következő iddogálás.

A 69-es gyalogezred a nagy háború előtt hosszú éveken át állomásozott városunkban, sok siheder oda lépett be önkéntesnek, amikor még szó se volt semmiféle valódi harcról, inkább hosszú cserkésztábornak tekinthették a szolgálatot. Miklóskát az apja kicibálta ágyából, amikor megérkezett a Hajó vendéglőből, ahová a 69-esek a Korzóból katonai alakzatban vonultak át vacsorázni, a Király utcai járókelők nagy mulatságára. Kukoricára térdepeltette a fiát, s azt sziszegte: Amíg meg nem embereled magad, du Schwein, addig magázódunk!

Miklóska kegyelemdöfésnek érezte, hogy az apja következetesen betartotta ígéretét, főként mások jelenlétében. Megalázó, ha azt kéri: Legyen szíves a nyakába akasztani az asztalkendőt, nehogy most is leegye magát, Miklós! Örült, amikor kiderült, hogy egyik-másik osztálytársát hagyományosan magázzák a szülei, ahogyan egymást is. Náluk ilyen sose volt.

Azon a nyáron Balatonlellén nyaraltak, az Adél Panzióban, de csak egy hétig. Tombolt a válság, a Hafferer pékségnek sem ment túl jól, fojtogatta a jelzáloghitel, szaporodtak a kiegyenlítetlen havi számlák. Vilmos bácsi adott árut mindenkinek fölírásra, ahogyan az apjától tanulta, aki szerint kenyeret megtagadni attól, aki kér, bűn.

Július második felétől Miklóska a szünidőt a balokányi strandon töltötte. Rendszerint átmásztak a kerítésen a barátaival. Legjobban a medence vizében érezte magát, sőt a víz alatt. Addig gyakorolt, míg egy levegővel át tudott úszni faltól falig, legalul, a csempék réseibe

kapaszkodva lökdöste magát előre, fokozva a lábtempók erejét. Szemét nyitva tartotta, pedig csípte a klóros víz, de érdekes volt a többi ember és a halványkék világ onnan lentről.

Miklóska anyja ekkoriban minden bánatát horgolásba és kötésbe fojtotta, annyi sapkát, sálat és pulóvert gyártott a család valamennyi tagjának, hogy a férje szerint két életre is elegendő. Márpedig nekünk csak egy van! – tette hozzá nyomatékkal. Nem olyan biztos az, mondta erre Nándi, a bátyja.

A nyár legizgalmasabb eseményének Hattyú Sándor látogatása ígérkezett. Ő volt az egyik Hafferer, aki hivatalosan is magyarosított Hattyúra, de minek? Párizsban élt, ott újra nevet váltott: *Alexandre Atous* lett belőle. Möszjő Átú, magyarázta Miklóskának az apja, érted?! Ő persze nem értette, a franciába még nem törhetett bele a bicskája, nem tanulta. Azt sem tudta, miféle rokonuk ez a különc, aki – ahelyett hogy elfogadta volna a szülei által fölkínált vendégszobát a Szigeti úti házban – inkább a Nádorban nyittatott magának lakosztályt. Itt szoktam, mondta, Miklóska anyja szerint dölyfösen.

Három hétig időzött városunkban, minden szerdán nyitott napot tartott. A közbeeső időkben úgy idézte maga elé mindazokat, akiket látni akart, mint egy bíróság. A szálloda libériás inasa kézbesítette a hotel díszesen nyomtatott kártyáin a meghívásokat, melyeken csupán a nap és az időpont állt, halványkék tintával. Alatta kibetűzhetetlen szignó.

Miklóskát is odarendelte egy péntek délelőttre. Az apja elkísérte, ám Hattyú Sándor kérésére odalent a kávéházban várta végig az audienciát. Előzőleg figyelmeztette a fiát, vigyázzon a gazdag rokonnal. Miklóska nem értette. Az apja masszírozta a péklapáttól megkeményedett ujjait: Nehéz ezt… egy ilyen gyereknek, de… annyival elégedj meg, hogy ha közelít hozzád, ne engedj semmit se… érted?! Igazából nem nagyon, felelte Miklóska. Akkor hallgass ide, ne hagyjad, hogy megfogjon! Tessék? Ne engedd, hogy megérintsen, érted? Igen… És puszit se adhasson? Azt egyáltalán ne… vagyis.., nos, egyet, csak egyetlenegyet, világos?

Miklóska rájött, mit kerülgetett az apja. A balokányi strandon a srácok már megsúgták neki: Hattyú Sándor egy *Buserant*, ami azt jelenti, hogy fiúkkal csinálja.

Ilyen előzmények után vérvörös arccal állt meg a lakosztály fogadószobájában, ahová egy lakáj vezette, aki nem volt sokkal idősebb

nála, csak az aranysujtásos egyenruha miatt látszott felnőttebbnek. Mingyár fogadja a nagyságos úr! – mondta az a másik fiú, s mély főhajtással távozott. Ki az? – érdeklődött Hattyú Sándor bentről. Miklóska hallgatott.

Lendületes léptekkel jött elő a gazdag rokon, selyem háziköpenyben, alatta élre vasalt fekete nadrág, csipkés ing, lazán kötött csokornyakkendő. Miklóska bemutatkozott. Szervusz! – Hattyú Sándor kezet rázott vele, tudom ám, hogy ki vagy, foglalj helyet, érezzed magadat otthon! Köszönöm. – A kanapé szélére csüccsent. Kérdés, tudod-e, ki vagyok én?

Miklóska csapdát sejtett, így óvatosan fogalmazott: Hát, Hattyú Sándor bácsinak tetszik lenni, aki a párizsi rokon… rokonunk, ugyebár! – leengedte a hangsúlyt. A selyemköpenyes férfi biccentett, ahogyan a tanítók a helyes válaszra: Bon, bien… rendben van, de még az is, hogy én vagyok a te nagy-nagy-nagy-testvéred, rendben? Rendben, ismételte Miklóska szolgálatkészen, magában pedig elégedetten nyugtázta, hogy a papa instrukcióját betartotta, a bácsi nem érhetett hozzá.

Hattyú Sándor megkínálta a Nádor Szálloda saját készítésű bonbonjával és málnalikőrjével. Miklóska fegyelmezetten fölhajtotta. Hány éves is vagy te most? Tizenhét múltam. Akkor figyeljél szépen, mert hosszú lesz.

A bácsi elmesélte az élete történetét. Hogyan került városunkból először Bécsbe. Miként tanulta meg a kereskedés csínját-bínját egy tiszteletre méltó idős dámától. Hogyan veszítette el a szüleit, gyors egymásutánban, távollétében. A temetésekre hazajött, a másodikra nehezen sikerült, folyt a nagy háború. Amely elvette tőle a fiatalembert, aki a legfőbb reménysége volt. De már biztosan hallottad a szüléidtől, mondták teneked, hogyan lett hősi halott Márton János! Nem, eztet pont még nem hallottam. Hattyú Sándor csalódottnak látszott: Mi az istenről beszélgettek ti, ha erről sem? visszategezhetsz bátran, hallod-e!

Miklóska rágta a szája szélét, érezte, kevéssé sikerült lepleznie, hogy miről beszélgetnek családi körben Hattyú Sándor kapcsán, a férfi leolvashatta az arcáról. Csönd lett, amolyan bágyadt délutáni csönd, amelyet még a madarak is csak vonakodva törnek meg.

Hattyú Sándor témát váltott, most mutat valami érdekeset. Oldalán álló hajókofferéhez sietett, mely úgy nézett ki, akár egy szekrény, polcokkal és rekeszekkel. Kulccsal nyitotta az egyik ajtócskát, a mögötte lévő résből előhúzott egy szattyánbőrbe kötött füzetet. A dohányzóasztalra fektette,

kinyitotta az elején. Miklóska nem tudta elolvasni a színes tintás írást. Itt-ott néhány betűcsoport ismerősnek tűnt, mégsem állt össze értelmes szóvá. A rajzoktól sem lett okosabb. Fák. Bokrok. Palánták. Körívek. És… mezítelen nők! Miklóska elvörösödött, még szűz volt. Gimnazistatársai elvitték a piros lámpás házba, ám amikor az egyik nő beterelte a fülkéjébe, ő azonnal kifizette, és csak ült a dikón. Amikor a nő kezdeményezni próbált, eltolta a kezét, köszönöm, de nem.

Lopva a gazdag rokonra pillantott, talán azért mutogatja ezeket, hogy biztosítsa, nem igaz a pletyka. Zavarban volt. Várta, hogy Hattyú Sándor továbblapozzon. Ami megtörtént, csakhogy néhány körkörös ábra után újra pucér nők, szabálytalan alakú medence égkék vizében.

Füle ekkor érzékelte: a gazdag rokon beszél hozzá. Arról, hogy kétszer ebben az életében nem követheti el ugyanazt a hibát. Ez a legféltettebb kincse, amely – hiszi-e Miklóska vagy sem – többet ér, mint városunkban egy családi ház. Utána valamilyen letétről magyarázott, hogy hamarosan elintéződik. Mindegy, gondolta ő, majd kiderül.

Minden tiszta? – kérdezte Hattyú Sándor váratlanul. Miklós behúzta a nyakát, úgy tett, mintha nem hallotta volna, szeme a hét soron következő meztelen nőre tapadt, emezek körben üldögéltek, saját hordóikban, egyforma cicidudorokkal. Tétován bólintott. Akkor megígéred? – Hattyú Sándor várakozón nézett rá. Ööö… meg.

Bon bien, dünnyögte Hattyú Sándor, az okmányt az apádnak kell aláírnia, mert te még kiskorú vagy. Minthogy választ nem kapott, megkérdezte: Akarod, hogy még egyszer átlapozzam neked? Ő mutatta, hogy igen, szeretné. Míg újra végigbámulta az ismeretlen szöveget és a rajzokat, Hattyú Sándor azt magyarázta, hogy ha megint háború lesz, Miklóska kövessen el mindent, nehogy szegény Márton Jánoska sorsára jusson, mert akkor a Hattyús kézirat gazdátlan marad.

Miklóska nem szívesen hagyta ott a lakosztályt, pedig a gazdag rokon azt ígérte, ha lemegy a földszintre a Nádor kávéházba, annyi sütit és fagyit ehet az ő számlájára, amennyi beléfér. Váltották egymást az apjával. Amikor az apja végre visszajött hozzá, vöröslött az arca. Elmesélte, hogy aláírta a szükséges papírokat, a Hattyús kéziratot még ma elhelyezik a Takarékbank trezorjában. Miklóska a gyámja jelenlétében bármikor megnézheti. Mi az a gyám? – kérdezte ő. Neked én vagyok, felelte az apja. Mindent el kell követnünk, hogy valaki megfejtse a kéziratot. Alkalmas

jelentkező láthatja, de csak a mi kezünkből, odaadni tilos. Aki megoldja a rejtélyt, annak ezer frankot kell fizetni, ezt Hattyú Sándor letétbe helyezi az ügyvédnél, a páncélrekesz kulcsával együtt, mely nyitja a trezorfiókot. Ha a gazdag rokon elhaláloznék, a kéziratot és a pénzt Miklóska örökli.

Csönd lett. Egyikük se tudta, mit kéne mondania. Az apja fizetni akart, a pincér rázta a fejét, Hattyú úr számlájára ment.

Azon a nyáron indította az anyja a kötőkét, havonta kétszer összegyűltek a rokon és ismerős lányok-asszonyok, mindig valaki más otthonában, hozták a tűket s a fonalakat kosárkában. Együtt szórakoztatóbban telt az idő, míg készültek a külföldi divatlapok mintái alapján a különféle ruhadarabok, terítők, nippek. Városunkban nippnek hívták a fotelra, kanapéra helyezett csipkedíszítményt, Miklóska felnőttkorában is csodálkozott, amikor hallotta, hogy másutt a vitrinbe való porcelánszobrocskákat nevezik így.

A kötőkén a férfiak nem vettek részt, általában csak az este végén mutatkoztak, jöttek a nőkért. A háziasszony gondoskodott süteményről, beadta a kávét, a teát, néha házi kompótot, gyümölcslét. Ha náluk volt a kötőke – ami gyakran előfordult, mert az anyja szervezőként előnyben részesítette saját házukat –, Miklóska általában az ajtóra tapasztott füllel hallgatózott. Így jutott fontos hírekhez, amelyeket jelenlétében elhallgattak vagy félbehagytak: *Nicht vor dem Kind!* Márpedig a Hafferer családban szinte minden érdekeset ilyennek ítéltek.

Ekképpen jutott a tudomására, hogy lassan már csak az ő nevük Hafferer, a család másik ágán a többség elintézte a magyarosítást. Elhatározta, hogy amint lehet, ő is megteszi. A Hafferer úgy hangzott, mint a dadogás. Vagy a lúdgágogás. Amiről újra a hattyúk jutottak eszébe.

Nagykorúsága évében beadta névváltoztatási kérelmét a Magyar Királyi Belügyminisztériumban. Tizenhét hónapba telt, mire a hivatal malmai megőrölték, hogy az irataiba bekerülhessen a Hattyú. Az apja csóválta a fejét: Miklóska, neked mér nem vót jó úgy, ahogy az apádnak és a nagyapádnak? Ő vonogatta a vállát.

Kora ősszel történt, hogy hármasban sétálgattak a Király utcai korzón, az apja, doktor Mandell József, a család ügyvédje és barátja, meg ő. Amikor az ügyvéd úr elvált tőlük a Fehér Hattyúnál, ahová ők igyekeztek, melléjük szegődött a tanár úr, Miklós osztályfőnöke a gimiben.

Vilmos, Vilmos, mondta a tanár mi ütött beléd, hogy zsidókkal mutatkozol fényes napvilágnál az utcán? Kire gondolsz? – kérdezte Hattyú Vilmos összevont szemöldökkel. Ne játsszad a hülyét, pontosan tudod, hogy a harácsoló ügyvédre gondolok! – így a tanár úr, azzal a hangsúlyozással, amellyel azt mennydörögte a katedráról: Buktatok, fiam, buktatok! Hattyú Vilmos erre: Nekem senki ne próbálja megszabni, kivel korzózok! Korzózom, javította a tanár úr, és vigyázz, nehogy kiderüljön, hogy ti Haffererek mégse felvidéki svábok vattok, hanem titkos izraeliták!

Miklóska apja csípőre tette a kezét, az ingerültségtől remegett az orra lika. A tanár úr békítőnek szánt mozdulattal vállba bokszolta: A barátnak kötelessége szólni!

Ám ez olaj volt a tűzre, Hafferer Vilmos utálta, ha idegenek hozzáérnek, ellenségesen hallgatott. A tanár úr közelebb hajolt: A Magaslat útnál volna egy zsidó villa, a Hart Móricé, a ruhaboltosé, tudod, szép szőlővel, sok gyümölcsfával, tőle ugye elveszik, de még nincs gazdája, ha akarod, a tiedé lehet! Hafferer Vilmos csak nézett a tanár úrra, összeszorított szájjal. Gondolkozzál, és szólják nekem, mielőtt valaki más lecsap rája! Jó… majd gondolkozom… Alászolgája! – Hafferer Vilmos indult tovább a Fő tér felé, a könyökénél fogva húzta magával a fiát.

Őrizték a csöndet egy darabig. Az apja végül így szólt: Fiam… látod te, mi folyik itt? Látom, mondta erre ő. Ennek nem lehet jó vége… Cselekednünk kell. Mit tehetnénk, édesapám? Majd én megmondom, kezdte az öreg, még halkabban.

Elmesélte, hogy doktor Mandell József ma délelőtt tájékoztatta, szerinte többé nincsenek biztonságban az irodájában ügyvédi letétként elhelyezett pénzösszegek, hiába szerzett strómant, egyre jobban szorongatják a zsidókat, nem lehet tudni. Okosabb, ha más megoldást keresnek. Ő fontolgatja, hogy összecsomagol, s kimegy családostul Amszterdamba az öccséhez, míg megváltoznak a szelek. Ugyanezt tanácsolja Haffereréknek.

Mi a véleményed, édes fiam? Apa, ez abszurd, még ha igaz is, hogy elveszik a zsidók vagyonát, mi nem vagyunk zsidók, én meg már tiszta Hattyú vagyok, ergo… Miklós, hallottad a tanár urat, kezdem azt hinni, maholnap mindegy lesz, ki tiszta, ki piszkos… mekkora gazember lett, azt hiszi, bele tudnék ülni a más villájába-szőlejébe, tudnék enni abból a termésből akár egy bilinget is? torkomon akadna! ebül szerzett jószág ebül

vész el! ha a tanárok is így gondolkodnak, mi lesz a városunkból? mi lesz Magyarországból? nagyon-nagyon rosszat sejtek,édes fiam: – a szeme befátyolozódott fölindultságában.

Miklós azon imádkozott, nehogy az apja elsírja magát. De Hafferer Vilmost nem olyan fából faragták. Vacsora után behívta a fiát a dolgozószobájába. Már készen állt a terve. Átveszik az ezer frankot az ügyvédi irodában. Kihozzák a Takarékbankból a kéziratot. Elindulnak nyári szabadságra, Ausztriába, valamelyik olcsó Sommerfrischébe, Nándi ajánlott egyet Gratweinben, félórás vonatozás Grazból, van ott egy szép tó, fürödhetnek. Miklós viszont Bécsből elutazik Párizsba a pénzzel és a Hattyús kézirattal a gazdag rokonhoz. Tőle kér tanácsot, s meghúzza magát nála, addig is, amíg… – a mondatot nem fejezte be. Meddig, apám, meddig? Nem tudom… amíg kell! – Hafferer Vilmos sem főnökként, sem apaként nem szerette, ha vitatkoznak vele.

Így történt, hogy Hattyú Miklós beszállt a párizsi vonatba, a dupla fedelű borjúbőr kofferral, amelynek titkos rekeszébe az apja saját kezűleg varrta bele a Hattyús kéziratot, görbe kárpitostűvel. Megeskette a fiát, hogy utazása valódi célját nem árulja el a család nőtagjainak, őnekik azt hazudták, üzleti ügyet intéz, néhány nap múltán majd csatlakozik hozzájuk a Sommerfrischében. Viszketett a tenyere, hogy már a vasúti fülkében előhúzza a kéziratot, s a vonatozás meddő órái alatt alaposan áttanulmányozza, ám nem lett volna biztonságos.

Gond nélkül érkezett a Gare de l'Estre, Párizs legnagyobb és legöregebb pályaudvarára, mely őt a Nyugatira emlékeztette. Bérautóval vitette magát Hattyú Sándor otthonához. De hiába gyötörte a rézkopogtatót, nem tárult föl a boltozatos fakapu. Leült a borjúbőr koffer sarkára. Tűnődött, mit tegyen most. Egy főkötős cselédlány jött fel a kőlépcső fokain kezében teli bevásárlókosárral. Möszjő Átú dö Büdapeszt? – kérdezte kecses fejtartással. Hattyú Miklós boldogan *oui*-zott, francia tudományából ennyire futotta.

Kiderült, hogy a fiatal leány *femme de ménage* Sándornál, azaz háztartási mindenes. Lepecsételt borítékot adott át odabenn, gazdája üzenetét. A rokon azt írta, halaszthatatlan üzleti ügyek elszakították, bocsánatot kér, Miklós érezze magát otthon, rendelkezzék szabadon mademoiselle Marie-val, és mindennel, amit lát vagy talál.

Beköltözött a neki szánt szobába, a cselédlány segítségével kipakolta a ruháit, s amikor az magára hagyta, zsebkésével szétvagdosta az apja szoros öltéseit, az asztalra tette a Hattyús kéziratot. Most először nyílott alkalma, hogy alaposan megvizsgálja. Vacsoráját csak azért nem kérette oda be, nehogy leegye az itatós-tapintású, vastag íveket.

Aznap éjjel kiderült, hogy nem ő rendelkezett szabadon mademoiselle Marie-val, hanem fordítva, de nem volt oka panaszra. Amikor a félmeztelen lány hajnalban kisurrant mellőle, Miklós félálomban eltöprengett, vajon erre célzott-e Hattyú Sándor az üzenetében.

Kizárt dolog, hogy ne lehessen megérteni, mit vetett papírra az ismeretlen szerző. Hiszen a betűk azonosíthatóak, elég sok az ismétlődő szó. A rajzokból is kiindulhat. De sok időbe telhet. Remélhetőleg a gazdag rokon üzleti ügyei elhúzódnak. Miklós azt az embert, aki a kéziratot összeállította, írónak képzelte. Lehet, hogy a saját szórakoztatására alkotott betűket és nyelvet.

Hattyú Sándor délután beállított. Bőröndje matricája szerint Londonban járt. Miklósnak fölajánlotta, legyen a jobbkeze. De én nem értek a… semmihez! Az nem baj, csak csináld mindig, amit mondok!

Hattyú Miklós fél évig csinálta mindig, amit a gazdag rokon mondott. Akkor kitört a háború. Végünk van! – Hattyú Sándor ezzel nyitott be, kezében újsággal, ki fognak utasítani vagy deportálnak, okosabb, ha mi lépünk előbb.

Le Havre-ba vonatoztak, szállást vettek ki a part közelében. Késő éjszaka szállította át őket a szigetországba egy kopott halászbárka, melyet szeszcsempészek használtak. Miklós reszketett a félelemtől, amikor a hullámok dobálták a minden eresztékében recsegő hajót, attól tartott, itt végzik földi életüket, s a Hattyús kézirat is a tenger fenekére kerül. Állítólag a só konzervál, gondolta. De az átkelés sikerült, mind a német, mind a brit őrnaszádokat ügyesen elkerülte a kormányos, aki – ezt Hattyú Sándor később mesélte Miklósnak – csak néhány szót tudott angolul. Hát milyen nyelven beszélt? Hollandusul.

Odahaza, városunk fölött nem sokkal ezután már átvonultak az angolszász légiflották, súlyos motorbőgéssel, de még anélkül, hogy ügyet vetettek volna rá, gyilkos terhüket más célpontoknál oldották ki. Az ezüstösen csillogó hosszú bombázók körül kisebb, gyorsabb harci gépek járőröztek, védve a nagyokat. A repülők dél felől érkeztek, közeli

támaszpontokról, de a vezénylő parancsokat Nagy-Britanniából kapták, rádión, rejtjelezve. Az üzeneteket a német hadvezetés megfelelő részlege igyekezett megfejteni, ahogyan a Luftwaffe és a földi haderők ilyesfajta kommunikációját az angolok. Az egyik ilyen központjuk Ipswich-ben volt, Londontól északkeletre. Minden használható szakembert ide csoportosítottak.

Hattyú Sándort egy reggel két civil ruhás férfi kereste föl a Charing Cross közeli garniszállóban. Igazolták magukat, mint a haderő kémelhárító tisztjei, udvariasan megkérték, menjen velük, vigye magával azt a bizonyos dokumentumot, amelyet bizonyíthatóan külföldről hozott a brit királyság területére. Hattyú Sándor kért öt percet. Miklósnak azt mondta, hamarosan visszatér, megmutatta neki, hol tartja a pénzt és a fontos iratokat, egyebek között a bankszámlával kapcsolatosakat.

Soha többé nem találkoztak.

A gazdag rokont német kémnek gondolták, a Hattyús kéziratot sifrírozott haditervnek. Erre vonatkozóan Hattyú Sándorból egyetlen hangot sem bírtak kiszedni. Pedig szabad elvonulást ígértek neki és ifjú családtagjának (akit homoszexuális szeretőjének véltek). Másnap kiment az őrjárat Hattyú Miklósért, ő azonban ismeretlen helyre távozott, egyetlen borjúbőr kofferral.

Hattyú Sándor vagy százszor volt kénytelen azt válaszolni: Nem tudom!

Senki sem hitt neki. A kéziratot Ipswichbe vitték, szoros őrizettel, hogy az ottani dekódolók munkába vegyék. Egyikük, egy olasz apától és francia anyától származó nyelvész elő is állt a megfejtéssel: őszerinte csak bizonyos oldalak számítanak, amelyeken fa látható, azok jelképezik a német főparancsnokságot. Nem véletlen, hogy mind tölgyféle, Adolf Hitler kedvenc fája. Egy többször előforduló betűcsoportot és számot április huszadikaként azonosított, azaz Hitler születésnapjaként. E nyomon elindulva hatalmas partraszállás részletes koncepcióját olvasta ki a szövegből, valahol lenn, délen, Szicília és Görögország között.

Véleményét az összes többi szakember megalapozatlannak tartotta, némelyik kifejezetten cáfolta. Így a Hattyús kézirat a titkos levéltárba került. Másfél évvel később leselejtezésre ítélték, s a papírmalomba szállították. Ott egy segédmunkás vette magához, kétéves gyerekének adta.

A felesége próbaképpen elvitte a legközelebbi antikváriumba. A tulajdonos nem ajánlott érte pénzt.

A Meggyeskert nevű ócskástelepen harminc fontot ígért a becsüs, amit az asszony nyomban elfogadott. Nehéz idők járták, a királyné kertjében haszonnövényeket ültettek a virágok helyére, a híres wimbledoni teniszpályák egy részét is termőfölddel szórták be, sárgarépa-termesztés céljára. Minderről bőven tudósított a sajtó.

Hattyú Sándort a kihallgatások lezárultával rövid úton internálták, ellenséges állam polgáraként. Egy kis szigetre került, amelyen a macskák farok nélkül jönnek a világra. A németek elfoglalták, s a háború legvégéig maradtak.

A normandiai partraszállás után a szigetet a szövetségesek kikerülték, abban bízva, hogy a németek előbb-utóbb úgyis leteszik a fegyvert. Erre azonban nem került sor egészen addig, amíg a szövetségesek be nem vonultak Párizsba. Azt a napot Hattyú Sándor nem érhette meg. Szívinfarktus végzett vele, illetve az orvosi ellátás hiánya.

Hattyú Miklós észak felé igyekezett Londonból. Hamar elkapták. Őt egy másik kis szigetre internálták, amely végig brit fennhatóság alatt maradt, és ott is farok nélkül születtek a macskák. Imádkozott, hogy ezt az érdekes tényt elmesélhesse majd Hattyú Sándornak. A háború végén többhetes bürokratikus hercehurca után szabadon engedték. Visszavitték Londonba, egy laktanyában újra átesett az igazoltatási procedúrán, majd ideiglenes okmányokkal elindulhatott haza.

Mire megérkezett, a szovjet parancsnokság már berendezkedett városunk legszebb pontján, s az elhagyott javakat szétosztó telep is üzemszerűen működött. Hattyú Miklós csak egy batyut hozott a vállán. A Szigeti utcai házban idegeneket talált, akik azonnal kiürítettek számára egy szobát, történetesen éppen azt, amelyben felnőtt, de oda nem volt lelkiereje beköltözni. A Nádor kávéház hetyke bajszos pincérétől tudta meg, hogy családtagjait fölszállították a csendőrök az auschwitzi vonatra, a zsidókkal együtt. Miért? – kérdezte erőtlenül. Mert kedves édesapád erősen hőzöngött, azért.

El sem tudta képzelni kedves édesapját erősen hőzöngeni. A főpincér nem szolgálhatott részletekkel, azt ajánlotta, érdeklődjék a zsidó hitközségnél. A zsidó hitközségnél, sváb származásúakról? A pincér erre:

Miért kérdezel folyton vissza, mint a zsidók? Hattyú Miklós dühödten távozott, fizetés nélkül, de nem futottak utána.

A zsidó hitközségnél abba az irodába küldték, amelynek a fekete üvegtábláján ez állt: Chevra Kadisa. Ősz hajú, kappedlit viselő férfi fogadta, viharvert íróasztalnál, hellyel kínálta. Nem tudott sokkal többet a pincérnél. Hattyú Miklós sírva fakadt. Az ősz hivatalnok együttérzőn bólogatott, mint aki már sok ilyet látott. Aztán a homlokára csapott: Várjunk csak! – átügetett a szomszédos terembe, vastag dossziéval tért vissza. Maga tehát Hattyú Miklós? – kérdezte vizsgáztatón. Igen… de régen Hafferer voltam, mert… felvidéki sváb család – tette hozzá reményvesztetten. Nos, a legjobbkor jött, magát ki kell húznunk!

Néhány hivatalnok sereglett oda a nyitva hagyott ajtón át. No de ilyet! – mondta egyikük. Valaki más összecsapta a tenyerét: Smá Jiszróel! A többiek, talán félreértve, tapsolni kezdtek. Hattyú Miklós úgy érezte, föl kéne állnia, és meghajolni, de a végtagjai nem engedelmeskedtek.

A dossziéból nyomtatásra szánt barnás árnyalatú lapok kerültek elő. Oldalanként csupán tucatnyi név.

Hattyú Endre
Hattyú István
Hattyú Jenő
Hattyú Juci
Özv. Hattyú Mendelné
Hattyú Miklós
Hattyú Miklósné
Hafferer (Hattyú) Nándor
Hattyú Vilmos
Hattyú Vilmosné
Hafferer (Hattyú) Zoli
Hattyú Zsoltné

Az ősz férfi fogott egy vonalzót, odafektette, tollhegyét a tintatartóba mártotta, és óvatosan áthúzta Hattyú Miklós nevét: Nnna, majdnem kinyomtatták a holtak között, ezt megúszta! Ő újra sírva fakadt. Mindennek a tetejébe egyszerűen kihúznak! – gondolta. Azért ez nincsen rendben. Mondani nem bírta.

Maga a szerencse fia, embertársam! – az ősz hivatalnok rázta a kezét, halottnak hitték, s íme, itt van! Ilyen csodáktól azért visszakapja az ember az életkedvét.

> *Különösen sokat gondolok erre mostanában, amikor a Vörös Hadsereg már hetedhét határon is túl kergette a rothadt nácikat.*

HAT

1. A Mindenható és Könyörületes Allah nevében
2. Dicsőség Allahnak a Mindenségek Urának,
3. A Mindenhatónak és Könyörületesnek,
4. Az ítélet Napja Birtokosának.
5. Hozzád imádkozunk és Hozzád fordulunk menedékért,
6. Vezérelj minket az egyenes ösvényre,
7. Azoknak ösvényére, kiket Te kegyedben részesítesz, s mely nem azoké, kik kiérdemlik haragod, és nem az eltévelygőké.

Nehéz életbe tartani magamat ebbe a zsugori városba. Alamizsnát legföllebb a szentfazék úriasszonyok hajítanak itten a kalapba, de azok se az enyimébe, mert rólam azt hiszik, törökök ivadéka vagyok. Mivel Mahometnek csúfolnak. Mer a vezetéknevem Török. De az se az enyimé, hanem a második nevelőatyámé, rózsabokorba születtem, ahogy mondani szokják. El-elképzeltem én azt a rózsabokrot, de mindig lángoló csipkebokor lett belőle, a bibliás könyvből, amit sose olvastam. Csak szentbeszédbe hallom, mielőtt énekelik a zsoltárokat a hívek. A főtéri templomba húzódok be, ha nagyon esik vagy havaz, míg ki nem űz onnat a templomszolga. Szokta emlegetni a tisztelendő úr aztat a lángoló csipkebokrot. Annál jó meleg lehet.

A második nevelőatyám tényleg török volt, asszem egy Cseveli vagy Csebeli nevezetű oszmánnak a leszármazottja, nem emlékszek pontosan, mer elkerültem onnat a harmadik nevelőatyámhoz, aki osztán kivert a házából ustorral, mikor meggyanakodott rám a feleségivel kapcsolatba, ami egyáltalába nem volt igaz. Akkor lettem kódorgó. Hogy ne kelljen

beszélgetni senkivel, bosszúból úgy döntöttem, nem értem az itteni nyelvet. Felírta nekem a legközelibb barátom kis papírra: VAGYOK TÖRÖK NIX MAGYARUL. Azótátul ücsörgök törökülésbe az Apáca ucca ötös számú ház előtt.

Szép egy ház ez az Apáca ucca ötös szám, már úgy érzem, picit az enyimé is. Osztán megébredek, hogy a hideg kövezetre lóg a kezem. Ismerem minden részit, pedig átalába a hátam vetem neki. Hallottam, hogy a nyolcba volt a városi szegényház, de már rég nem, egy jogi ügyvéd lakik abba. Sose ad egy rézgombot se. Az én házamba egy nagy család él, rendesek, ennivalót sokszor kihoznak, pénzt ritkán kapok. Már az is volt, hogy be lettem hívva, osztán a cseléd megebédeltetett a konyhába, mikor születésnapja volt valamelyiknek. Az sokszor van, de csak eccer lettem behívva.

Az a legközelibb barátom, áldja ég, tanítómester a líceumba, és onnat az ismeretség, hogy eccer megállt fölöttem, és beszélt hozzám, amit egyáltalába nem értettem. Igen, mer törökül mondta, amit ugye nem tudok. Ő intézte osztán, hogy hivatalos szegény legyek, adtak róla papírt. Szegénységi igazolást, Török Mahomet névre, mert a legközelibb barátom is azt hitte, ez vagyok. Sebaj, fő, hogy nem visz el a csendőr, ha megmutatom, mer azótátul jogom lett itt kéregetni. Nem vagyunk sokan ebbe a városba ilyen hivatalos koldusok, talán ha tizenöten.

Abba a romos házba is a barátom vitt el, ahol néhány török szok összegyűlni titokba, akik valahogy maradtak nálunk, mikor az oszmánokat kiverték innet, jó sok éve, régen el voltunk mi foglalva. De ezek magyarnak mutatkoznak, csak közbe tudják, hogy a fölmenőik törökök, és összegyűlnek törökös imádkozásra. Én csak mormogok valamit, mer utána adnak enni, az ő módjukra főzött kávéval. Az ő imádkozásukba már kicsit jobban belejöttem, mint a mienkébe, mer a mi templomunkba nem adnak semmit.

A törökök romos házába hallgatni kell arról, hogy Mahomet lettem, mert Mahomet az ő prófétájuk, Alának a küldöttje. Egy az Isten, Alá. Legközelibb barátom szerint ez az Alá a Bibliába is szépen benne van, pont amikor Jézus fohászkodik a kereszten, hogy miért hagyta őt el az Istene. Az eredetibe úgy írták: ÉLI ÉLI LÁMA SZÁBÁKTÁNI, ebbe az Éli, az az Alá, mer akkor még egybekeveredtek a vallások, azt se felejtsem el, hogy

Jézus zsidó volt. Micsoda? – nem akaródzott elhinnem. Bizonygatta, hogy de pedig igen, eredetileg úgy hívták: Josua. Josua ben Miriam. Mária fia.

Zavaros, gondoltam én. Főleg hogy azt mondta, Mohamed próféta nem is török volt, hanem arab. Nem Mahomet? Az egy és ugyanaz. Hát jó, ő tanítómester, én viszont csak hivatalos koldus. Azt is megtanította, hogy az Alá igazából Allah, csak mégis úgy kell mondani.

Szeretek gubbasztani abba a romos házba, mer finom az élés, amit adnak, a vízipipát is szeretem szívni velük, pedig nem cigarettázok, a dohányt rágom néha, osztón kiköpöm. Már nem köhögök a vízipipázástól.

Hogy ezek mennyit beszélnek! Mintha attól félnének, hogy ha egy kis csönd van, már nem elég igazhitűek. Magyarázzák egymásnak a szúrákat, mer ezekből a szúrákból van összeállva a Korán. Magyarázni szabad, lefordítani viszont nem szabad, úgy már nem az igazi, de azért szokják. Az egyazisten prófétája sose írta le, csak elszavalta, és a hívek fejből tudják. Betanulták. Később írták le, az ő halála után.

Legközelibb barátom az, akire a fordítást rábízták, csinálja, de azt mondja, csigalassúsággal halad benne. Neve Engel Aladár, itt a romos házba Alinak hívják. Mohamedet (nem engem hanem az egyazisten prófétáját) pedig a Mindenség Urának. Ja, nem, Allah a Mindenség Ura, és Mohamed a prófétája őneki. Ali szerint magát Noénak nevezte, mivel Noét szintén kicsúfolták, senki se hitte neki, hogy jön rájuk az ár. Az özönvíz. Olyan is volt, hogy Allahnak a prófétája kijelentette, Mózeséval azonos a sorsa, néki is makacs és megátalkodott embereket kell jó útra térítenie. Először Ábrahám vallását akarta megújítani, elfogadva legfőbb prófétának Jézust, akit Isának hívott, és Keresztelő Szent Jánost, akit pedig Jahjának.

Azt nem értem én, hogy akkor mér haragszanak egymásra a keresztények és a muszlimok, és mér haragszanak mindketten a zsidókra, ha régen így egybe voltak. Ali szerint Allahnak az ő prófétája szerette a zsidókat, a kedvükért elrendelte, hogy minden igazhitű Jeruzsálem felé fordulva imádkozzon, napi ötször, és böjtöljenek akkor, amikor az izraeliták. Azért ötször, mert az ötös szent szám az iszlámba. Meg még a hetes. Mi történt osztán, nem tudom, de úgy döntött, inkább Mekka fele legyen a hajlongás és az ima. A böjt se maradt akkor, amikor a zsidóké, hanem lett ramadán, ami a Koránnak a kinyilatkozási ideje.

Érthetőbb ez az egész, ha figyelembe vesszük, hogy Mohamed a keresztények Ábrahám prófétájának, a három világvallás ősatyjának a

leszármazottja, az elsőszülött fián, Iszmáelen keresztül. Mondja ezt Ali. Nekem tetszik, különösen miótátul arról is hallottam itt az oszmánok körébe, hogy Mohamed korán árvaságra jutott, a nagybátyja nevelte föl. Kereskedők voltak, a karavánoknak árultak. Huszonöt évesen feleségül vette munkaadóját, a negyvenéves özvegy Hadídzsát, aki hat gyermeket szült néki. Hadídzsa meghalt, osztán Mohamednek még tíz felesége lett!

Már nem érdekel, mit szólnak a járókelők, amikor ülök az utcán, fölteszem bojtos török sipkámat, nem tetszik, menjen tova. Csak az zavar, hogy van egy nagy bajom, amiről sokáig Alinak se számoltam be. Néha csücsülök békességbe, az égvilágon semmi bajom sincs, osztán hirtelen reszketni kezdek, se szó, se beszéd, beleájulok a fekete semmibe. De ugyanilyen gyorsan magamhoz jövök, és csak onnat tudom, hogy ez volt, mert beütöm valamimet, ami kékül és fáj.

Titkoltam, míg lehetett. Egyszer vízipipázáskor történt, mind észrevették. Nem értettem, mér bámul az egész társaság reám. Mígnem legközelibb barátom elmondta, hogy az egyazisten prófétájával pontosan ugyanez volt, ilyen rohamába jelent meg néki Gábriel arkangyal a paranccsal: álljon ki az emberek elé, tanítsa őket imádkozni és elvégezni a rítusokat, hogy megmenekedjenek Allah haragjától.

Lehetséges, hogy belőlem is ki akar bújni egy próféta? – ezt csupán magamba mertem kérdezni, nehogy Allah-sértésnek vegyék. Tervezik ezek a városunkbéli oszmánok, hogy eccer fölkerekednek, és elzarándokolnak Mekkába, ahogy az igazhitűeknek kell, a Kába-szentélyhez, abba őrzik a szent követ. Engem nem hívnak. El se tudom képzelni, mi lesz velem, ha mind elmennek.

Láttam egy ájulásba azt az arkangyalt, egy másikba pedig az egyazisten prófétáját. Kezdem komolyan venni, hogy majd én-belőlem is az lesz. Csodálkozni fognak, akik röhögtek rajtam. Megbocsátok, mer nem tudják, mit cselekszenek.

Azér az nem szép, hogy éngemet semmibe vesznek, amikor tervezik a nagy zarándoklást. Pedig ha valaki, hát én elég kába vagyok. Szóljak? Ne szóljak? Ülök mellettük, vitáznak, közbe levegőnek néznek, véleményem nem kérdik, szándékom se, pedig már olyan mindenesük lettem, rám bízzák a kulcsot, takarítok, fölmosok, tisztán tartom az imaszőnyegeket és a vízipipákat, átveszek üzeneteket, megbízhatóan át is adom őket. Írni nem tanultam, jobb híján jeleket találtam ki, azokat használom, meg pici

rajzokat. Általába az üzenőnek a fejfedőjét rajzolom le, annak pedig, akinek átadni kell, a lábbelijét.

Látogatónk volt, tekintélyes úriember a városból, aki a franciák országába lakik, csak néha jön haza városunkba. Hozott egy irattartót, összefűzött régi lapokkal, aziránt tudakozódott, mi lehet rajtuk. Körünk legnagyobb koponyái sem bírtak kisütni semmi biztosat. Ali csupán sokára szólalt meg, akkor mindenki elhallgatott, annyira tiszteljük. Őszerinte a tekintélyes úriember helyes nyomon jár, a szöveg nyelve a török és az arab keveréke, amit megbolondítottak kitalált betűkkel, mint a hattyúnyakúak. Meglepő a latin betűk használata, arra vall, hogy művelt ember kezének munkája, s bizony nagyon-nagyon régi. Titkosírás ez, megfejtéséhez a két nyelv alapos ismerete éppúgy szükséges, mint a desifrírozási jártasság. Ha az úr itt hagyja az irkát, ő kísérletet tesz a megfejtésére.

Ám annak az embernek nem akaródzott megválnia tőle, úgy mondta, túl értékes ahhoz. Fölajánlotta, hogy lemásoltatja, s majd béadja nekünk. Tekintélyes summát ígért siker esetére. Amikor elment, az egyik tanult férfiú, aki a bíróságon dolgozott írnokként, fölvetette, talán becsapás ez, mert ugye vannak a hattyús betűk, osztán a hattyús rajzok, és a tekintélyes úriember azt a nevet mondotta: Hattyú, túlságosan sok a véletlenből. Ali ellenkezett, néha épp az igaz történetekbe vannak véletlenek, gyanakodni érdemes, de az kevés ahhoz, hogy váddal éljünk. Egyébként az úr fölajánlotta a tömérdek pénzt, nem pedig kért, mi akkor a becsapás?

Meg is feledkeztünk erről, közelgett a zarándoklat ideje, avval foglalkozott az egész társaság. Tervezgettek, csomagoltak, beszerezték a megfelelő ruházatot, lábbelit, fejkendőt, hátizsákot. Világos szókkal kifejezték, hogy míg ők odalesznek, a ház rám leszen bízva, fizetik kiadásaimat, és ha nem volna fontos itteni jelenlétem, vinnének magukkal. a Kába-szentélyhez. Ez jólesett. Ali tréfálkozott, megnyugtató, hogy Mahomet fog vigyázni a dolgainkra! Nevettek mindahányan.

A főtérig kísértem őket, görnyedeztek úti málhájuk alatt. Integettem, míg el nem tűntek szemem elől. Úgy döntöttem, míg magam vagyok, a házba tartózkodom a nap s az éj minden szakába. Aki régebben járt erre, meg se ismerné, annyira rendbe hoztuk, ki is festettük, a zsúpfödelet zsindelyre cseréltük. A tető-fedésből alaposan kivettem a részem, egyszer lezuhantam óvatlanságomba. Ali úgy hitte, amiatt kezdődtek mohamedi rohamaim, pedig nem, csak épp addigra jutottam oda, hogy

megvilágosodjak. Az Apáca ucca ötnek feléje se néztem. Aggódtam, nehogy egy másik hivatalos koldus elfoglalja a helyem időközbe. Ámbár lehet, hogy többé nem kell kéregetnem, hanem jól megleszek itt az igazhitűek körébe, akikhez magam is tartozom. Könnyen lehetséges, hogy apám igazi török volt. Talán eccer még kiderül.

Harmadnapon bezörgettek, nem nyitottam ki a fakaput, a kukucskán néztem ki. Hát, a tehetős úriember, a kópiával. Beengedtem. Megígértem, hogy híradással leszünk. Adtam átvételi cédulát neki, lássa, itt rend van, könyvecskét rajzoltam rá, három hattyúval, és aláfirkantottam: Mahomet. Ez valami vicc? – kérdezte. Egyáltalába nem! – avval becsaptam a fakaput.

Délelőttönkint nézegettem azt a kópiát, s közbe vártam, mikor tör rám a roham, hogy a remegős villámlások fényinél jelet kapjak az egyazistentől, mer ha valaki, ő osztán tudja, hogy hiszek egyazistenbe, hiszek a hazába, hiszek Magyarország feltámadásába. Azt is tudhatja, hogy az ő prófétájának a nevét aggatták rám, ami nem lehet véletlen, csak titokba tartom. Egyelőre még.

Vártam, vártam, és nem hiába, az egyazistenbe lehet bízni. Kaptam a jelet, nem kellett tovább nézegetnem a finom tintával húzott betűket és a kiszínezett rajzokat, megoldódott. Sajnáltam, hogy legközelibb barátom, Engel Aladár Ali, most távol van városunktól, mostanára Mekkába hajlonghat a többiekkel.

Olyannak képzeltem a Kába-szentélyt, amilyen nálunk a főtéri, ami a török időkbe Gázi Kászim pasa dzsámija volt, minarét állott mellette, amit osztán az oszmánok kikergetése után a jezsuiták lebontottak, őnekik nem kellett, nincs müezzinjük. Nekünk itt van müezzinünk, de nem toronyból kiabál, csak a házba bent, hogy ne hallják. A magyarok még mindig haragszanak a törökökre a hosszú megszállásért, amibe igazuk is van, szóval ezért meghúzzuk magunkat, mi, oszmán ivadékok, Ali tanácsait követve.

Hetek múltak, a zarándokolóknak se hírük, se hamvuk. Bezörgetett viszont a tehetős úriember a véleményért. Leültettem, főztem neki kávét, kínáltam a szultán csemegéjével, amit megtanultam készíteni. Kóstolgatta, azt mondta, túl édes, belevásik a foga. Kérdezte, hol vannak a többiek. Nem akarta elhinni, hogy fölkerekedtek, s elgyalogoltak Mekkába, mer az nagyon messze esik. Igen, de vonatoznak közbe. Hogy akkor kérné a

véleményt. Jó, előadom. Nincs leírva, arra várnia kell, míg Engel Aladár Aliék visszatérnek, viszont tudom élőszóba.

Hallgatott engem, hallgatott, a szemébe a bánat sötétségét láttam. Talán nem hiszi? kérdeztem. Vállát vonogatta. Pedig én az igazat mondtam, csakis az igazat, a színtiszta igazat. Amit megvilágosodásomba kaptam. Réges-régi arab szöveg ez, azokba az időkbe vetette pergamenre egy vándortanító, amikor az egyazisten prófétája még élt, de már érezte közeledni halála óráját. A vándortanítót írnokként hívták oda, mer az őt körülvevőkbe már nem volt bizodalma. Azt akarta, hogy a szúrákat tanulják be, s szóról szóra adják tovább az utánuk következőknek. Na de épp a legjobb emlékezetű szavalók haltak meg időnek előtte. Félő, hogy hiányosan őrződnek meg a szúrák, ezért tett kivételt, s diktálta tollba a legfontosabbakat. A vándortanító félt, ha megtalálják nála, elveszik, netán tűzbe dobják, ezért kitalálta a saját ábécéjét, gyorsírását, rövidítéseit.

Ez tehát a Korán egy változata? – kérdezte a tehetős úriember. Nem, hanem a próféta legfontosabb útmutatásai utódai számára, emiatt vannak benne növényekkel, asszonyszemélyekkel és állatokkal kapcsolatos részek, csakúgy, mint a csillagokkal összefüggő tudnivalók. És én ezt elhiggyem, annyira, hogy fizessek érte? – így a tehetős úriember. Az úr dolga, mit hisz, fizetni pedig majd akkor kell, ha tanult barátaim visszatérnek keletről. Hát… akkor legyenek híradással, ha ez megtörtént, de számítsanak rá, hogy én ritkán vagyok idehaza. Semmi baj, tudunk várni.

Sokszor elgondolom, vajon a közösség megkapta-e azt a pénzt. Mikor végre beállítottak, legközelibb barátom nem volt velük. Elhalálozott kolerától, egy hajó fedélzetén, mely a Vörös-tengeren tartott észak felé. Láthatta a Kába-szentélybe a szent követ, a visszaúton történt ez. Holttestét a kapitány parancsára egy zsákba varrva a tengerbe dobták, a járványveszély miatt.

Gyászoltuk. Emlékét kegyelettel megőrizzük. Főleg én.

Észrevettem, hogy a többieknek egyre kevésbé tetszik a jelenlétem. Visszavették a kulcsokat, ez érthető. De már nem bíztak rám semmi fontosat. Osztán maradt csak a söprés, a takarítás. Hiába kérdeztem, mit vétettem, jeges tekintetet kaptam válaszul. Végül a müezzinünk, akinek a legjobb szíve volt, a bokám felé mutatott.

Jé. Eddig észre se vettem. Mind a két lábfejemen sötét, vörös lyuk éktelenkedett. Seb, belealvadt vérrel. Mi ez? Nem emlékeztem, hogy

megsebesültem. A müezzin fölhúzta rongyos köpenyem ujját. Húha! A csuklómon ugyanolyan seb. A másikor is. Jaj… stigma? Mondtam neki mindjárt: Nem lehet stigma, Jézus Krisztusnak a tenyerébe verték a szöget, vagy nem? de nincs is értelme, én mohamedán lettem köztetek!!!

Hiába. Kiutáltak onnat. Visszakerültem az Apáca utca öt elé, ahol elfoglalta a helyem egy másik hivatalos koldus, de jó nagy ház, ültem a túlsó végibe. Elhatároztam, hogy innet az isten se kergethet el. Se Allah, se Jézus, se bárki más. Remélem, a magyarok Istene nem haragszik, amiért igazhitű lettem, és remélem, az egyazisten se haragszik, amiért nem voltam mindig az, de régebben nem tudtam erről semmit, én csak egy apátlan-anyátlan árva kéregető vagyok, pici porszem. Attól még embernek számítok vagy nem?

Sajnos a sebek nem gyógyulnak, lüktetve fájnak, esténkint szivárog belőlük valami sötétbarna, bűzös váladék. Jobb lábszáramon még egy pajzs alakú folt is lett. Őrjítően viszket. Mi ez, megrohadok élve?

Imádkozni próbálok az összeshez, aki hajlandó felém fordítani mindenható orcáját.

1. Menedéket keresek az emberek Urában,
2. Az emberek Királyában,
3. Az emberek Istenében
4. Az alattomos sugdolódzó gonoszától,
5. Ki az emberek kebelében súg-búg,
6. A dzsinnekről és emberekről.

HÉT

Márton hadnagynak a rászögeződő szuronyos puskák előtt eszébe jutott az a homályos délután a múltból, amikor a nagybátyja elvitte fényt nézni.

Ruganyos fényt! A virágkiállítás szenzációját, városunk tornacsarnokában.

Ettől fogva becézték Vitéz Jancsikának a családban, a Vitéz László bábjáték miatt, melyet legalább négyszer nézett végig a kiállításra érkezett mutatványos sátrak egyikénél. Korábban jancsikázták, azt nem szerette. A vitézséghez kis bojtos kardot is kapott, mintha az apja megsejtette volna későbbi életpályáját, ámbár végül tüzértiszt lett, nem huszár.

A nagybátyja fölolvasta neki, hogy háromezer-hatszáz gyertya fényerejével egyenértékű a hat lámpa. Az izzó gömbök megijesztették. Nem érdekelte, mennyi az előnyük a városunk utcáinak világítására használt légszeszhez képest, markolta a nagybátyja ujjait, s húzta onnan elfelé. Azzal sem lehetett maradásra bírni, hogy esetleg világhíres férfiúkat pillanthat meg a látogatók között. A számára ismeretlen nevek – Lesseps Ferdinánd, Dreyfus, Delibes, Massenet – értelemszerűen hidegen hagyták.

Márton János sokáig idegenkedett az elektromos áram – nagybátyja ruganynak mondta – használatától, nem zavarta a petróleumlámpák és gyertyák lángjának imbolygása. A modern világítás mellett érvelőkre legyintett, őneki nem kell annyi fény. Ha az apjának, nagyapjának, dédapjának jó volt nélküle, neki is megfelel.

A nagybátyja (az anyja öccse) csupán látogatóba érkezett városunkba. A Nádorhoz címzett előkelő fogadóban nyittatott magának lakosztályt. A jelek szerint a pereputtyból leginkább Vitéz Jancsika nyerte el a tetszését, a

gyerek többször étkezhetett a szülei és a nagybácsi társaságában a fogadó éttermében, a kupolát a meleg nyári estéken egy ügyes szerkezettel félrehúzták, a csillagos ég derengése és az esti madárének adott hangulatot a vacsorához.

Az apja kioktatta: ha elég kedves leszöl az Onkliddal, megtesz örököséül, egyből ein gemachter Mensch leszöl, érted, Jancsikám? Bólogatott, noha nem értette. A további magyarázatot, miszerint az Onklinak nincs se felesége, se gyereke, mert ő… izé… *olyan*, tudod!? – még annál is kevésbé. Ám ezúttal sem mert visszakérdezni, hogy milyen olyan? Nem árt a két lépés távolság ez miatt, érted, Jancsikám? Ismét bólogatott. Két lépés? Annyi szokott lenni mindenkivel, gondolta.

Városunkban az Onkli határtalan bőkezűsége révén nyert közismertséget. Pazar borravalókat adott pincérnek, bérszolgának, eladónak, s kedvtelve vásárolgatott műtárgyakat, melyeket egymásra raktak a házhoz szállítók a lakosztály szalonjának falánál. Fizetéskor sosem mulasztotta el, hogy az egy szál rózsa rajzával ékesített vizitkártyáját átadja. Márton Jancsi nem értette, miért osztogatja olyan pazarlóan a drágának látszó, bársonyos tapintású kartonokat, ám erre se mert rákérdezni.

Az Onkli azután visszautazott Párisba, búcsúzáskor meghívta a kis Vitézt magához, a fény városába. A fény városába? – csodálkozott. Párisba, na! – mondta az Onkli, átölelte, és fölszállt a díszesen berendezett vagonba.

Mit nem képzel ez, szó sem lehet róla! – az apja őrjöngött. Amint a nagybácsi elindult a vonattal abba a Párisba, szertefoszlott a vele kapcsolatos tisztelet, többé nem Onklizták, csak úgy emlegették: a (szünet) Sanyi.

Díszes borítékok érkeztek Párisból, hétköznapi, kopertává hajtogatott levelek mentek válaszul. Tartalmukról a kisfiút nem tájékoztatták. Elejtett mondatdarabkákból állította össze, hogy a meghívásról is szó esett bennük. Az apja makacsul tiltakozott. Végül az a megegyezés született, hogy Jancsika kimehet, de csak az anyja kíséretében, akit családi körben Édesnek hívtak. A férje néha Édösnek – a törékeny asszony Szöged környékéről keveredett városunkba.

Édes komolyan vette a fölkészülést, a franciaországi utazásra hét bőröndöt töltöttek meg a gondosan átválogatott régi és az alkalomra beszerzett új árucikkek. Kivételesen idősebb Márton sem morgott a tetemes pénzköltés miatt: Hadd lássa ez a… Sanyi, hogy bár nem vagyunk olyan

gazdagok, azért van mit aprítanunk a tejbe. Jancsika lapított, semmi értelme magára vonnia az apja haragját. Pedig tudtával soha semmit nem aprítottak a tejbe, amit apuka kifejezetten utált, a kávéját is feketén itta.

Az utazás Párisba korántsem bizonyult akkora mulatságnak, mint előzetesen képzelte, a hosszadalmas vonatozás elbágyasztotta. A tavaszvég néhány napig nyári hőséget zúdított Európára, Jancsika és az anyja verejtékezve hallgatta a lokomotív zihálását és a kerekek kattogását. Át kellett szállniuk, idegen város indóházában, Édes a bérszolgákkal nehezen értett szót. Jancsika nem volt se élő, se holt, amikor végül Párisban lekászálódhatott a vagon meredek lépcsőjén. Az Onkli fogadta ottan, ezzel a francia mondattal: *Szoá lő bienvönü à Pári, mon ami!* Jancsika szabadulni próbált, orra a nagybátyja dörzsölős zakójába fúródott a szoros öleléstől.

Hattyú Sándor a továbbiakban is csak franciául beszélt hozzá, abban a hiszemben, hogy így a gyerekre ragad a gallok dallamos nyelve. Márton Jancsi dacos hallgatással verte vissza erőlködését. Édes szelíden korholta a testvérét: Hagyjad, túl kicsi ő még ehhez!

Ám ez csak arra volt jó, hogy a fejére zúdítsa Hattyú Sándor részletes eszmefuttatását arról, mi mindent csinált ő, amikor annyi idős volt, mint a kis Vitéz mostan. Elveihez ragaszkodva csupa felnőttnek való programot szervezett hármójuknak, amelyeken Jancsika folyamatosan unatkozott, amit az anyja ismételt kérésére közepesen leplezett.

Csak az óriási vastorony hozta izgalomba. Lentről még nem érzékelte, milyen hihetetlen magasságba nyúlik a csúcsa. *Trod szan metr*, mondta az Onkli, ezúttal hajlandónak mutatkozott, hogy a technikai adatokat magyarul is közölje. Ez a legmagasabb építmény a világon, háromszáz méter, jóban vagyok a tervezővel, ügyfelem, vár bennünket!

Jancsika megtudhatta, úton fölfelé, hogy a torony a világkiállításra készült, páratlan műszaki megoldással, ezerkétszáz vasdarabból, plusz milliónyi szegecsből, amelyek összetartják. Biztonságos? – kérdezte Édes. Ne aggódj, ez a világ nyolcadik csodája.

Jancsikának tátva maradt a szája, amikor a zümmögő üvegkabinban felröpültek. Hidraulikus, mondta az Onkli, magyarázta, mit jelent az. Az égben vagyunk, gondolta Jancsika, amikor lepillantott. Zúgott a szél. Még a madarak se röpülnek ilyen fölre, dünnyögte az anyja, kicsit aggódott, nem engedte, hogy a fia a mellvédnek támaszkodjon, pedig embermagasságig zárta a teret a vaskerítés.

Később beléphettek a tágas irodafélébe, ahol bajszos és kecskeszakállas öregúr nyújtotta nekik a kezét, igen nyájasan. Güstáv Eiffel, a lánglelkű mérnök! – jelentette az Onkli, ahogyan gazdagabb házaknál az inasok szokták, hogy hölgyeim és uraim, tálalva van.

Hadarós beszélgetésüket a nagybácsi szolgalelkű kacagásai tarkították. Jancsika észrevette a sarokban a zongorát, óvatosan fölhajtotta a fedelét, végighúzta ujjait a billentyűkön. Édes ráripakodott: Nem szabad! Ám a lánglelkű mérnök nyugtató karmozdulattal jelezte, semmi baj, hadd játszódjék a fiúcska. Márton Jancsika lepöntyögte azt a futamsort, amit Ágota néni a zongoraórákon belévert. Eiffel Gusztáv érdeklődve hallgatta. Jancsika megmámorosodott attól, hogy az égben játszhat, egyszer sem ütött mellé. Csak ő és a mamája nem tudta, hogy voltaképp altatódal, írta a német Brahms János. Bécsben lakik ez a zseniális német zeneszerző, mondta az Onkli franciául és magyarul, sokat koncertezik Budapesten, írt magyar táncokat! Táncokat? – Jancsika csodálkozott. A zenéjüket, na!

A zseniális mérnök meg azt mesélte, hogy Charles Gounod, a nagy francia zeneszerző a torony építése ellen tiltakozók élharcosa volt, petíciót is írtak, ifjabb Dumas, Maupassant, Zola, Sully Prudhomme, Rouget de Lisle – a francia himnusz, a Marseillaise szerzője –, meg aki még nem jut eszembe. Nem törődtünk velük, de Charles Gounod-t aztán meghívtam ide föl ebbe a szobába, és amikor meglátta a zongorát, odaült, játszott nekem és összebarátkoztunk.

Mindezt Hattyú Sándor lemagyarította. Azt is, hogy Eiffel Gusztáv tervezte a pesti indóházat, ahonnan a vonat elindult Vienne-be, azaz Bécsbe. Márton Jancsikának túl sok volt az idegen név. Átjárta a meghatottság, hogy ugyanazokat a billentyűket nyomkodhatta, mint a zene szerzője. Vizitjük Eiffel mérnök irodájában rövid ideig tartott, ám amikor Jancsika újra meg újra fölidézte, egyre hosszabbodott.

Hattyú Sándor elegáns lakásáról Édes azt mondta, valóságos múzeum, mindenre nagyon vigyázni kell. Hagyjad a gyereket, szólt közbe az Onkli, inkább ide süssetek! –aranyszínű kulccsal nyitotta az oroszlánlábú íróasztal egyik alsó fiókját, kivett egy drapériába burkolt, könyvnek látszó tárgyat. Inkább kemény fedeles irkának bizonyult. Jancsika végiglapozhatta, böngészhette a számára ismeretlen nyelvű kézírást, nézegethette a rajzokat, melyeken fák, gyökerek és leveles növények után pucér nők bukkantak föl.

Jaj, Sándor, ez nem Jancsikának való! – így Édes. Mire az Onkli: Ugyan már, te is tudod, hogy én az ő korában… – suttogva folytatta.

Az irkát az Onkli hattyús mánusz szkriptumnak nevezte. Kijelentette, hogy ezt biztosan az unokaöccsére hagyja végrendeletileg, és majd meglátják, nagyon sokat fog érni. Várta, hogy Jancsika örüljön, ő azonban ezt sem értette. Milyen fád ez a gyermek! – mondta akkor Hattyú Sándor.

Márton János biztosra vette, hogy az irkát a nagybátyja a saját neve miatt hívta hattyúsnak, a hosszú nyakú madarakra nem figyelt föl az ábrákon. Néhány, a sorból fölfelé kunkorodó betűt megőrzött az emlékezetében, amíg élt. Valahol látott már ilyet. Nem tudatosult benne, hogy a magyarok királyának saját kezű aláírása indult ehhez hasonlatos F-fel. Ferenc József Ő császári és apostoli királyi felsége, Isten kegyelméből Ausztria császára, Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország, Szlavónia, Galícia, Ladoméria, Ráma, Szerbia, Kunország, Bulgária, Illíria és Jeruzsálem királya, pontosan egy évvel később hunyt el, ő ágyban s párnák kört, végelgyengülésben.

Márton hadnagy viszont élete virágában. A rászögeződő szuronyos puskák előtt eszébe jutott az a homályos délután a múltból, amikor a nagybátyja elvitte fényt nézni. Villanyos fényt, a virágkiállítás szenzációját, városunk tornacsarnokában. Aztán a hattyús kézirat oldalai peregtek az agyában. Várta az éles dörrenéseket s a húsába vágó golyókat. Tudta, mire számíthat, párbaj során érte lövés a felkarját. Meglepte, hogy a fájdalom villámgyors növekedésének egyszerűen nincs végpontja. Akkor arra összpontosított, hogy ne veszítse el az eszméletét, egy ludovikás tartson ki. Most, tisztként arra, hogy az utolsó pillanatig szembenézzen az ellenséges közlegényekkel. Homloka ráncokba ugrását azonban nem tudta megakadályozni.

Francia szavak ütötték meg a fülét. Mi a frász, ezek nem olaszok? – azt hitte, csak gondolja, de mormolta: Az olasz fronton vagyunk, nemde? Agyába villant Eiffel Gusztáv, a zseniális mérnök, meg az Onkli, meg a hattyús kézirat, amit a jelek szerint mégsem örökölhet. Mekkora hiba volt, hogy a szülei minden rimánkodása és követelődzése ellenére a katonai pályát választotta.

Eldördültek a lövések. Utolsó tudatfoszlányában kenetteljes hang szólott, valahonnét a magasból:

Neked sem adnak még egy esélyt ezen a világon.

NYOLC

Talán véletlen.
Talán isteni rendelés.

Városunk nem ereszt, a Hattyús kézirat mégis kicsusszant a markunkból. Aki látni akarja, annak át kell jutnia az óceán túlsó partjára.

Az említett, utóbb becsesnek bizonyuló írásos emléket Hattyú Sándor 1906 augusztusának elején vásárolta meg Milánóban, egy dohos, L alakú pincében. A hosszabbik szárnyban öreg bútorokat árultak, a rövidebbikben pedig válogatott kacatokat, köztük régi könyveket, okmányokat, metszeteket. Hattyú Sándor úgy látta, művészi értékkel semmi nem bírt a választékból, azonban csak a bútorok, vázák, szőnyegek, órák területén számított szakembernek, emezek adásvételével vagyonosodott meg Párisban. Boltjában egymásnak adták a kilincset nemesemberek beszerzői és megvagyonosodott honpolgárok.

A kívülről szűknek látszó, egyetlen üvegablakos üzlet a Vogézek terét körülálló négyzetes épületsor külső oldalán várta vevőit, ázsióját az is növelte, hogy e tömbnek a térre eső szárnyában élt Victor Hugo, a franciák koszorús költője, haláláig. A legenda szerint időskorában is mindennap szeretkezett. Ezzel legalább akkora tiszteletet vívott ki, mint összes műveivel.

Hattyú Sándor azért utazott Milánóba, mert tudta, hogy a Nemzetközi Kiállítás zárásakor könnyebben tehet szert bizonyos műtárgyakra, amelyeknek hazaszállítmányozása akkora költség, hogy a készítő szívesebben válik meg tőlük nyomott áron.

A magyarok szereplését már hetekkel a rendezvény kezdete előtt felfokozott figyelem övezte, ami elsősorban városunk jeles polgárának, néhai Zsolnay Vilmosnak, a híres fazekasnak volt köszönhető. A Mester (nem érte meg a huszadik századot, éppen 1900-ban halt meg) pazar kőedényeinek, ceramiáinak és majolikáinak hírét már a bécsi világkiállítás alapozta meg, 1873-ban. Öt évvel később, a párisin nagydíjat nyert az eozinnal.

Hattyú Sándor sihederként kötötte első üzleteit a császárvárosban, apja rosszallását vonva magára. De idősebb Hattyú Sándor gyakorlatilag semmit nem helyeselt abból, amit a gyerekei – Sándor, Éva és Dezső – csináltak. Ő azt szerette volna, ha kesztyűgyártással foglalkoznának valahányan. Aki nem engedelmeskedett, annak szüneteltette az apanázsát: Megtanítalak én kesztyűbe dudálni!

Ifjabb Sándort azért küldte Bécsbe, hogy elvégezze a gimnáziumot. Ő azonban inkább a Holländer tanszéket látogatta, a bohém egyetemisták törzskocsmáját, meg a Dékáni Hivatalt (Dekanat), egy népszerű piros lámpás házat, amelyet madame Dekaner vezetett. Ez a makulátlan ízlésű és fejlett pénzügyi érzékkel bíró szilfid asszonyság látványos kalapkölteményekkel lepte meg a korzózó úri közönséget, mely bár lenézte, mégis bizonyos tisztelettel kezelte. Elvégre sokak férjét és fiait szolgálta ki, teljes sikerrel.

Madame Dekaner akaratlanul hívta föl ifjabb Sándor (úgy ejtette: szandór) figyelmét a festménykereskedelemben rejlő lehetőségekre. Ő maga bécsi művészek tollrajzaival és akvarelljeivel alapozta meg gyarapodó gyűjteményét, ezeket mindig elfogadta a pénzszűkében lévő piktoroktól fizetség gyanánt – ám csak olyanokat, amelyek elnyerték a tetszését. Soha nem tévedett. Később, amikor műkereskedőktől óhajtott képeket vásárolni, próbát tett Hattyú Sándorral, megbízta néhány ügylet lebonyolításával. Elküldte egy aukcióra is, amelyen kettős siker született: 1. a La Manche csatornát ábrázoló festményt sikerült megvenni észszerű áron, 2. Hattyú Sándor alkalmazást kért és kapott annál a kereskedőháznál.

Hamarosan a saját lábára állt. Székhelyét áttette Párisba, mégiscsak az a fény városa, mondta, ha kérdezték, mit keres ott. Valójában az impresszionizmus bűvölete vonzotta francia földre, úgy tartotta, az a festészet Mont Blanc-csúcsa.

A néhai Zsolnay Vilmost Ferenc József ő császári és királyi felsége a saját magáról elnevezett renddel tüntette ki. A Mester a *Francia Becsületrend* szalagját is a hajtókájára tűzhette. Az ilyesmi jót tesz a műtárgyaknak.

Rebesgették, hogy a sikerekhez a híres fazekas többé-kevésbé titkos személyes kapcsolatai is hozzájárultak, állítólag a Szabadkőműves Társaság egyik páholyának tagja volt, amazok pedig segítik egymást, tűzön-vízen át. Nem csoda, hogy a különleges porcelánokra számos külföldi megrendelés érkezett, Londonból, Moszkvából, Párisból, New Yorkból.

Hattyú Sándorra a rémisztően bandzsa milánói ócskás semmit nem tudott rásózni a drágább tárgyak közül. Hattyú szünet nélkül rázta a fejét. Mulattatta az öregúr erőlködése abban a dohos pincében. Vaktában húzott ki a régi könyvek közül egy gyatra borítójú, nagy alakú kötetet: Ez micsoda? – kérdezte darabos olaszsággal. Az… semmi! Akkor megveszem, csomagoltassa be, küldje a szállodámba.

Kifizette az árat, amely egy díszesebb üres irkáéval volt azonos, és megfeledkezett az egészről. A villásreggelit már a Nemzetközi Kiállítás közelében lévő Verdi kávéház teraszán fogyasztotta el, zsibongó nemzetközi emberfalka társaságában. Vélhetőleg valamennyien a rendezvény kedvéért jöttek ide. A paradicsomos omletthez elfogadta a főpincér kínálta pohár pezsgőt, amivel a tulajdonos kedveskedett a megszabott értékhatárt túllépő vendégeknek. Az ital pezsgett, habzott, s édesebb volt, mint várta, de ízlett. Hattyú Sándor arra nem számított, hogy azonmód a fejébe száll. Kiegyenlítette a számlát, s táncos léptekkel indult megnézni a látványosságokat.

A magyar pavilon központi helyet kapott. Rengetegen tolongtak odabenn. Hattyú Sándor keble hazafias érzülettől dagadozott. Előbb mégis más nemzetek közszemlére tett kincseit nézte meg, a franciáknál hosszasan időzött Auguste Rodin úr két, világszenzációnak tartott szobránál, pedig ott hullámzott a legnagyobb tömeg.

A mieinket a végire hagyom, gondolta. Olyan ember volt, ki étkezésnél a legjobb falatot félretolta, végjutalomnak. Szemet vetett itt-ott különféle műtárgyakra, ám azokat kiseprűzte emlékezetéből mindaz, amit a magyar pavilon termeiben talált. Főként a Zsolnay porceléntárgyak keltettek benne elragadtatást, melyeket az üvegfedelű Galambos-udvarban csillámosra festett az olasz napfény.

Középen, a bámészkodók feje fölé magasodva állott csonka gúla alakú talapzatán egy ember méretű váza, szemkápráztatón világított rajta az aranyos máz. Hattyú Nándor olvasta a listán: *Gránátalmafa, táncoló nőalakokkal*. Ő azt hitte, terebélyes babérkoszorú lebeg a körbe-körbéző lányok feje fölött. Még sosem látott gránátalmafát. A lombjában lakó madarakat eleinte észre sem vette.

Zavarba jött a női testek meztelenségétől, igyekezett leplezni, mennyire fölkavarják. Lassú léptekkel kerülgette a vázát. Öt porcelánlány – szakszóval pirogránit, akármit is jelentsen ez – ők is indultak körbe. Mintha a veres hajú állna a menet élén. Ő a legszebb, gondolta Hattyú Sándor. Kényszerítenie kellett magát, hogy leszakítsa tekintetét a lány ágyékáról, vagy inkább a helyéről, mert a részleteket nem dolgozta ki a művész, a porcelángyár vezető tervezője.

Hattyú Sándor tudta, a híres hajnalpírmáz borítja a lányokat, attól derengenek ilyen földöntúli hangulatot árasztva. A néhai Mester találmánya ez, a gubbiói porcelánok mintájából indult ki, a kence összetétele gondosan őrzött titok.

Szeretett volna gratulálni az édesapja örökébe lépett ifjúnak, akit Párisban Nicolának szólítottak, ám ő nem mutatkozott. Hattyú Sándor már megszámlálta a madarakat is: négy. Háromnegyed óráig gyönyörködött bennük, főleg a lányokban. Úgy érezte, belehal, ha nem lehetnek az övéi. Tudakozódott a váza ára felől, a szállítási jegyzékben ezerötszáz koronát tüntettek föl értékként. Csillagászati összeg. Nyilván nem ennyibe kóstál majd a kiállítás zárásakor, alkudni kell. Csak le ne csapjon rá valaki más. Szíve szerint azonvást foglalózta volna, pedig ekkora summa nem állott rendelkezésére. Nyugalom, csigavér, majd… holnap.

A nagy szökőkútnál is álldogált egy darabig. Baróti Gáspár tervezte, csakúgy, mint az egész magyar pavilont, de persze a manufactura készítette a kecses állatfigurákat. Hattyú Sándor először hattyúknak nézte őket, noha a fölirat szerint közönséges kátsák. Ahány, annyiféle. Hattyú Sándornak zúgott a feje. Úgy érezte, több szépséget nem bír befogadni. Kifordult a pavilonból. Tűnődött, ozsonnára is a Verdi teraszára üljön-e be, vállat vont, leintett egy bérkocsit, szállására vitette magát.

Szobája ebédlőasztalán csinos halomban várta a postája. Benne egy nagy alakú barna boríték. Mi lehet ez? – papírvágó késével felbontotta. Aha. A semmi. A szétesni készülő kötet, amelyet reggel vett a bandzsa

ócskástól. Nem ütötte föl. Ledőlt, szívesen aludt délutánonként egy félórácskát. A kátsás kútról álmodott, a fényes madarak – álmában újra hattyúk – megelevenedtek.

Amikor fölébredt, már enyhült a meleg. Ablaka alatt milánóiak társalogtak, úgy hangzott, mintha veszekednének. Próbálta megérteni, miről van szó, nem sikerült, friss olasztudása ehhez nem volt elég. Meghúzta a csöngő brokátszalagját, a szobapincér kisvártatva behajlongott. Könnyű vacsorát rendelt tőle. Eszegetett az asztalnál. Pillantása a gyanús foltokkal teli kötetre tévedt. Kinyitotta bal kézzel, valahol a közepén. Torkán akadt a falat.

A könyv kéziratnak bizonyult, több száz éves lehetett. A márványossá öregedett borítót később eszkábálhatták hozzá, s varrták rá suszteröltésekkel, mégis viharvertebb a pergamentapintású, mindkét oldalukon telerótt lapoknál, melyeknek számát kéttucatnyira saccolta, akadt köztük kihajthatós dupla árkus. Csupán néhány darabot csonkított meg az idő – vagy egy barbár. Az oldalak sűrűn teleírva és rajzolva, színes téntákkal. Eredetileg talán irónnal húzott vonalak jelölték ki a sorokat, olyan egyenletesek. A képek szépsége hangos ó-zásra indította Hattyú Sándort. Szerencsétlen öreg antikvárius, fogalma sincs, milyen kincset eresztett ki a markából.

Hattyú Sándor úri becsülete háborgott, tulajdonképp vissza kéne mennie, és jutalomban részesítenie a töpörödött vénembert. Fájdalomdíj? Igen ám, de a jogalap nélküli gazdagodás ilymódon sem szüntethető meg, csak úgy, ha hivatásos becsüs mond árat, s azt fizeti ki. Ez azonban ellentétes volna a kereskedelem szokásos gyakorlatával, az ügylet már megköttetett.

Sóhajtott, forgatta tovább a recsegő lapokat. Itt kacskaringós növény furakodott a szöveg réseibe, ott zöld levelek hullottak rá, talán vízfestéket használt a művész, akit ő a vonalak hajlásait nézegetve azonosnak vélt a szöveg szerzőjével. Vagy másolójával? Mesebeli virágok nőttek barna gyökerekből. Százlábúra emlékeztető fakózöld termések hevertek az oldal sárgás talaján. Néhol a sorok strófákba rendeződtek, de többnyire lapszéltől lapszélig tartottak.

Hattyú Sándor nem tudta megállapítani, miféle nyelven íródtak. A betűk java részét föl sem ismerte, akadt néhány O, A, CZ, M, meg valamiféle egybenőtt iker T, de egyetlen kiböngészett szót sem sikerült

azonosítania semmivel, aminek értelme volna az általa ismert nyelvek bármelyikén. Csak abban volt biztos, hogy mi nem lehet: magyar, német, latin, görög, olasz, francia. Kizárható még a spanyol, az angol, az orosz – ezeken nem beszélt, de mégis (cirill betűt látott már ikonokon), valamint a cseh, a tót, a lengyel, a szerb… Keresni kéne egy nyelvészprofesszort, aki segít megfejteni.

A sokasodó növényábrázolások miatt arra gondolt, hogy esetleg botanikai tankönyv ez, afféle erdők-mezők fái és bokrai. Elképzelte a remetét – karthauzi barátot, kamalduli szerzetest –, aki okulásul készíthette ezeket a lapokat, ha már nem használhatja az élőszó virágait, hogy tudását továbbadja. Üldögél piciny kertjében, kivágott diófa törzse az asztala, láda a széke. Éjjel pici kamarájában rója a sorokat, imbolygó gyertyafény mellett, mígnem a cella ablakán belopózik a hajnalpír… Erről eszébe jutott az eozinmáz, s a váza, a zöldes derengésű lányokkal, élükön a veres hajúval.

Álljon meg a menet, mitől veres a haja, ha egyszer a máz tengerszínű? E jogos kérdés elbizonytalanította. Tisztán emlékezett a veres fürtökre. Első szerelme ilyen hajkoronával vonta magára a figyelmét. Hattyú Sándornak azóta is ez a gyöngéje. Eh, holnap megnézem újra.

Lapozott. Egyközepű körökbe rendezett sorok, vélhetőleg számokkal, melyek szintén nem a közkeletű arabs jelekből tevődtek össze. Hét-nyolc görög betűre hasonlító is akadt. Forgatta tovább a pergameneket. Újabb körkörös rajzokra lelt, ezek horoscope-ábrázolásokra emlékeztettek. Keveset tudott az astrologiáról. Úgy érezte magát, mint Afrika fölfedezői az őserdőben, hol sosem járt még európai ember.

Mi az isten…! – Hattyú Sándor tágra meresztette a szemét. Fiatal nők. Meztelenül.

Elvörösödött. Tudta, bűnbe esik, ha tovább legelteti a szemét a szinte azonosra formázott kebleken, de hiába. Ráadásul a lányok mind mosolyogtak. Úgy érezte, őrá. Egyik-másik kacsintott is. Neki.

Újabb kerek rajzokat s néhány szöveggel teli oldalt követően megint pucér nők, rendületlen mosollyal hullottak alá, valamiféle tágas kútkávába, amelynek alján kék vízzel teli fadézsa várt rájuk. Hát ez…? A rá következő lapokon is nők fürdőztek, hosszúkás medencében. Nimfák? – kérdezte Hattyú Sándor félhangosan. Szemérmetlenül mutogatták magukat azok a lányok vagy asszonyok, sajátos módon szinte azonos arckifejezéssel:

hívogató mosollyal. Ő szíves örömest közibük ugrott volna, ruhástul. Vetkezni szégyellne ennyi nő szeme láttára.

Nők, mindig kék vízbe ereszkedvén. A kebleken hegyes bimbók, az ágyékok és hónaljak szőrtelenül pucérak. Némelyik nimfa valamiféle csőbe dugja a karját, mások társnőik kezét szorongatják. Az egyik medence olyan, mintha udvarház volna, amelynek a tetejét lefűrészelték, az ablakokig ért a víz, de nem ömlött ki.

Férfiak miért nincsenek sehol?

Továbblapozott. Hattyúk – hattyúsorban. Nádasban és levegőbe röppenve. Hattyú Sándor szíve mindig megmelegedett ezektől a kecses állatoktól, a neve miatt a sajátjainak érezte őket. Ámbár az is lehet, hogy kátsák? Sietve ellapozott a manuscriptum végéig, de nem kapott választ. Több állat nem szerepelt a rajzokon, csak még néhány ismeretlen növény. Továbbá három különféle formázatú, valószínűsíthetően ember rakta tűz, vagy inkább máglya. Visszatért a hosszú nyakú madarakhoz.

Zavaros álmú éjszakát követően megébredt, zúgó fejjel, az ágya mellett a padlón. Leestem, mint a gyermekek, gondolta. Emlékezett az imént puffanással zárult képsorozatra, óriási tűz lángolt középen, hullottak beléje üvegcserepek, deszkák, kődarabok, s azután egy nagyobb dolog – emberi test?

Tisztálkodás és beretválkozás után indult a kiállításra, reggeli étkezését megint a Verdi kávéházban tervezte elfogyasztani. Ám a frissen sütött olasz vajassüteményekhez hozzá sem nyúlt, csak a tejjel hígított kávéját hörpintette föl, mert azt vélte kihámozni a többnyelvű traccsfoszlányokból, hogy az expozíció leégett az éjjel. Futólépésben közelítette meg a magyar pavilont, s már messziről látta, pontosan az történt, amitől tartott. Ahogyan megálmodta.

A tető körvonalait még odaérezték az idegei a helyükre, pedig már csak a romos és szenes faldarabok maradtak. Áthaladt az előcsarnokon és a fogadócsarnok maradványain. Mennyi munka és fáradság vált füstté! A Galambos-udvar most valódi udvarrá alakult, a sok szépséges porcelán zöme összetörött vagy megégett. Hét olasz csendőr őrizte a terepet, miközben szolgák és takarítóasszonyok válogatták szét a hulladékot a csekély számú megmaradt műtárgytól. Az egyik csendőr egy íves hátú széken ült, cigarettázott, mögüle a tisztnek látszó társa tiltóan intett Hattyú Sándornak, s mondott valami parancsolót, talán azt, hogy nem jöhet be.

Hattyú Sándor tett néhány lépést, hiszen úgy sem értette, a csendőrök nem akadékoskodtak.

Hattyú Sándor kapkodva vette a levegőt, a látvány fölzaklatta. Járatta szemét a pavilon üszkös maradványain, sehol sem látta a sok míves alkotást, amelyekre tegnap csupán pillantásokat vetett, abban a hiszemben, hogy lesz még módja gyönyörködni bennük. Hol van például Stróbl Alajos párduca, amit a Kossuth-mauzóleumra szánt? Hol a hófehér Beethoven-mellszobor, Telcs Ede műve? Hol a… – e keserű leltár nyílt sebként fájt.

Fölfedezte a többé-kevésbé épnek látszó vázát a hajnalpírozott leányokkal és madarakkal. Úgy megörült nekik, mintha már az övéi volnának. A kör alakú medencét, amelyen baromfiak nyújtogatták a nyakukat, csak most vette észre. Fekete lett a koromtól. Talán lemosható.

Attól tartott, hogy szétrobban a feje a valóság, a manuscriptum és az álma ijesztő egyezéseitől. Véletlennek aligha tekinthető. Égi jelek? De mire próbálják figyelmeztetni?

Beszélt hozzá az egyik olasz csendőr, inkább ordibált, ő ezt kizárta magából. A vázához lépett, a vörös hajú lány elé, boldogan nyugtázta, hogy nincs tévedés, hajnalpírmáz ide vagy oda, hullámzó fürtjeinek színe a friss tüzére emlékeztetett. Örömében halkan fölsikoltott, a fogai közül kiszökkenő gyermekes ááá meglepte. Akaratlan mozdulattal megcirógatta a lány keblét, aztán a hasát, már majdnem ahhoz a kis területhez siklottak le az ujjai, amikor a csendőr a kézfejére csapott valamiféle rúddal vagy léccel. Immár másodszor ááá-zott úgy, ahogyan a kisdedek, szúrósan meredt az egyenruhás olaszra, de furcsamód harag nélkül. Megérte, gondolta. A csendőr határozott intésekkel terelte kifelé, ő úgy hátrált, ahogyan templomban szokás, arccal az oltárnak.

A vörös hajú lánynak, ha élne, nyomban megkérné a kezét. Amennyiben kilépne a többi négy közül, hogy kövesse őt, először a sujtásos zakóját terítené a vállára, másodszor a fele királyságát adná neki. Fele vagyonát. Vagy az egészet. Tíz évet az életéből. Húszat. Csak azért nem többet, hogy maradjon valamennyi, amíg együtt lehet vele.

Attól fogva minden éjjel meglátogatta az a lány, s álmában az övé volt, de nem úgy, ahogyan a való életben szokás. Röpültek ismeretlen tájak fölött, mind a ketten angyalszárnnyal, hófehér leplekben. Úsztak át széles folyón, Szajnán, Rajnán, Tiszán, Dunán. Lebegtek bárányfellegeken. Hevertek hófödte csúcsokon.

Különös, hogy megébredéskor sosem állt föl a hímvesszeje, ez gondolkodóba ejtette. Immár maga mögött hagyta a kritikus negyvenedik születésnapját, s voltaképp még soha nem került valódi kapcsolatba asszonyszeméllyel. Kamaszkorában együtt hencegett társaival mindenféle kicsapongásokról, ezeknek azonban a felük sem volt igaz. Tán a negyedük sem. Szórványos látogatásokat idézhetett föl városunk ama piros lámpás házában, melyet a Rézi nevezetű örömlány tett híressé, aki olykor tótágast állt a saját ablaka megett, főként ozsonnaidőben. E látványosságra odagyűltek azok az urak, akik nem féltek, hogy megláthatják őket. Valamelyik kaján író bele is szerkesztette a könyvébe. Hattyú Sándor emlékezhetett még egy felvidéki lányra a bécsi Dekanatból, ám ha jól összeszámlálja, a nők száma legföljebb tucatnyira rúgott. Ennyi év alatt túlságosan csekély statistica.

Járt jegyben Ilonkával, négy esztendőn keresztül, a két család határozott így, a fiatalok egyetlen minutáig sem gondolták komolyan, és amikor Ilonkának komoly kérője akadt egy huszártiszt személyében, Hattyú Sándor drámai jelenetben föloldozta a lányt adott szavától, s elfogadta a visszaadott gyűrűt. Azóta is az íróasztala rejtekfiókjában tartja. Városunkban Hattyú Sándor magatartását az úri közönség hősiesnek és férfiasnak minősítette. Pedig ő könnyű szívvel mondott le a mindig lázrózsás arcú, gyakran pihegő leányról, eme színpadiasság később egyszerű tüdőbajnak bizonyult. Ilonka korai halála nem szorul bővebb magyarázatra. A huszártisztet pedig – kevéssel azután, hogy túlélt egy végzetes párbajt – stráfkocsi ütötte el a székesfővárosban.

Hattyú Sándornak rögeszméjévé vált, hogy amennyiben ő vezetheti oltárhoz Ilonkát, vélhetőleg az ő bordáit zúzzák össze a kerekek. Lehetséges, hogy emiatt maradt legényember?

A következő napokban kifejezetten kereste honfitársait Milánóban. Hová tűntek? Mintha a pavilon leégése után a magyarok kedvüket vesztve távoztak volna innét. Jólesne megbeszélni valakivel, gondolta. Szárnyaszegett madárként kóválygott, széles ívben kerülve a nemzetközi kiállítás tájékát. Igyekezett gondtalan turistaként viselkedni. Tiszta időben magasabb pontokról láthatta az Alpok csúcsait. De a táj szépsége nem vigasztalta.

Egy hosszú délelőttön át téblábolt az *Alle città d’Italia* nevezetű hatalmas boltban, ahol szinte mindent lehetett kapni, a női kalapoktól a

franciaágyig. Remek idea, hogy egyetlen óriási épületben összeköltöztették a ruha- és cipőkereskedést, a könyv- és az edényüzletet, satöbbi, nem kell végigjárni a várost, mindent megkaphat a tisztelt vásárló egy helyen. Hattyú Sándor elraktározta ezt az ötletet az agyában, hátha egyszer létrehozhat ilyesmit városunk közepén.

Odahaza ritkán járt színházba, Bécsben és Párisban is csak néhányszor vett magának fotőjt, inkább a látványosságszámba menő épületek megtekintése, mintsem a zeneélvezet végett. A Magyar Királyi Operaházban egyetlenegyszer járt, az ünnepélyes megnyitón, mely történetesen a születésnapjára esett, a páholyt édesapja vette ki az egész családnak, de voltaképp Sándor fia ünneplésére. Az eseményen megjelent őfelsége Ferenc József császár, a közönség vonakodott megtapsolni, de a beültetett nagyszámú klákőr tenyércsattogtatása és lábdobogása ragadósnak bizonyult. A díszelőadáson elébb a *Bánk bán* című nemzeti dalmű első levonását, majd egy másiknak a nyitányát adták, a szerző, Erkel vezényletével, utána a *Lohengrin* című német darab egy részletét. Hattyú Sándor kedvtelve bámulta a freskókat és a pazar festésű színpadi falakat, a muzsikát túlságosan zajosnak találta.

Ehhez képest önmagát is meglepte, hogy este a Teatro alla Scalában, Milánó híres operaházában kötött ki. Az utolsó percben Zsolnay Miklóssal futott össze. Ő mindenüvé bejáratos volt, Hattyú Sándor nem csodálkozott, hogy a Teatro alla Scalában is azonnal sikerült páholyt nyittatnia, pedig a tábla szerint minden jegy elkelt. A műsorlap szerint a *Die Walküré*-t adták, Richard Wagner műve. A librettót is az az ember írta, Zsolnay szerint valamilyen ógermán dalokból. Edda? Vagy Adda?

Hattyú Sándor búsan nézett maga elé, amikor a különlegesen fényes villanyvilágítást eloltották. Hosszú estém lesz, gondolta. Kizárólag azért fogadta el városunk egyik legismertebb fiának meghívását, mert remélte, a szünetben szóba hozhatja a hajnalpírozott vázát az öt lánnyal és a négy madárral. Egyelőre azonban zajlottak az események a színpadon, jött egy toprongyos öregember, aztán egy nő, nagyon énekeltek. Hattyú Sándor hátradőlt a bársonyos párnázatú karosszékben, amelyet a sok-sok fenék már egyenetlenre gyűrt. Sosem lesz vége, mondta magában. Zsolnay Miklós viszont lubickolt a zenében, úgy tetszett, ismerte már az operát. Kisfiús arcára, mely rángatózni szokott, ha ideges, angyali nyugalom települt.

Hattyú Sándor gondolatai elkalandoztak, mígnem a díszlet műtavára beúszott három hattyú. A madarak valaminő elmés szerkezet révén a nyakukat is tudták ide-oda hajlítgatni. Egyikükről váratlanul lehámlott a tollborítás, hosszantian barázdált rózsaszín anyag bukkant ki alóla. Pulykává vált, gondolta Hattyú Sándor, ám ez a vicc csak ideig-óráig takargatta azt a tényt, hogy a műnyak őt nem a rut-rut-rutozó baromfira emlékeztette, hanem, mi tagadás, hímtagra.

A manuscriptum ábrázolásai nyomakodtak az agyába, a meztelen nők, és persze a hattyúk. Lehetséges, hogy a hattyúk nyaka a férfiúi harmadik lábat jelképezi?

A fölfedezés izgalomba hozta, fészkelődött a széken, míg rápisszegtek.

Scusi, suttogta. Hirtelen fázni kezdett, megsuhintotta a halálfélelem.

Megérezte, milyen keskeny és bizonytalan a híd az élet és a végtelen sötétség között.

Mert van az elevenek országa meg a holtak országa.

KILENC

Nem beszélnék annyit magamról, ha volna a világon más, akit olyan alaposan ismerek.

Zsolnay Miklós írta ezt az idősebbik nővérének egyik levelében, méghozzá angolul, amikor hosszú körutazást tett a mesés Keleten. Török- és Görögország, Ciprus, Szíria, Palesztina. Bármilyen messze járt is városunktól, szinte mindennap kaptak tőle levelet a szülői házban. A nővér nem tudta mire vélni az angol sorokat, arra sem jött rá, hogy idézet, egy amerikai könyv elejéről.

Zsolnay Miklós október végén érkezett Konstantinápolyba, sietve tájékoztatta édesatyját, a híres fazekasmestert – ekkor már inkább manufactura-tulajdonost –, hogy porcelán és majolika terén Törökországban igen nagy a becsülete a Seefelder cégnek, amelyet ugyanúgy a fiuk, Rudolf képvisel, ahogyan ő a saját családi vállalkozásukat. Ez a Rudolf rokonszenves ifjú ember, szakértője a perzsa csempéknek, gyönyörűeket sikerült összegyűjtenie, kiállítást szándékozik rendezni belőlük Párisban.

Ahmet szultán Kék-mecsetjében, amit 1609-től 1616-ig építettek, több ezer négyzetméternyi antik csempe borítja a falakat, és ha ilyet gyártanánk, Wahliss kereskedő bizonyára rengeteget eladna belőlük Ausztriában, Seefelder Rudolf pedig örömmel képviselne bennünket itt, Keleten. Amint tudok, küldök róluk rajzokat. A papír elég silány, de azért a nővéreim biztosan tudnak kezdeni valamit a mintákkal. Lassan haladok, mert sokszor félhomályban, létrán állva kell skiccelnem, méghozzá sietve, mert az imámok belépésemet csak baksis ellenében hagyják, hitetlenként csupán

titokban lehetek a mecsetben, és amikor istenüket tisztelik, távozni kényszerülök.

A családban eseményszámba mentek a legfiatalabb testvér írásos beszámolói. Nővére térképen jelölte a meghódított városokat, ahogyan ő mondta. Konstantinápoly. Bursza. Izmir. A ciprusi Lárnaka. Bejrút. Baalbek. Damaszkusz. Jaffa. Jeruzsálem. Port-Szaid. Fusztát. Kairó. A lányok már hozzászoktak, hogy a fivérük veszélyesen él, most is odament a vad törökök közé. Lehet érte aggódni, ebben a szülők, Zsolnay Vilmos és neje jártak élen. Amit Miklós tesz, az mindig meglepő, rengeteg munkát sóz a nyakukba, de mindig valamiképpen jó a vége.

Perzsa csempéket fogunk gyártani, mondta ebédnél az atya, híres fazekasmester, miután fölolvasták neki a legutolsó levelet. Hozzáfűzte, mint rendesen: A fiam tudja, mit csinál! Erre az anya, a szokásos félmosollyal: Reméljük.

Kevés vártatva sürgönyt kapott a család Törökországból, örömhírrel. Az úrfit a szultán kitüntette a Medjije-rend tiszti fokozatával. Medicsi-rend, a török szultántól? – hüledezett az anya, kissé nagyothallott. Mezsizse! – ismételte Zsolnay Vilmos, ámbár nem volt bizonyos abban, hogy jól ejti. A sürgöny arról is tudósított, hogy a rendjelen kívül *A tudományért és a művészetért* aranyérmet is megkapta, ami meg értékesebb. Cserébe a vagyont érő ajándékokért, jegyezte meg az atya mosolyogva. Ennyi porcelánért a pápa szentté avatná, mondta az idősebb leány férje. Az anya megfeddte, ezzel ne vicceljél. Miért, kérdezte az csípősen, ő maga írta, hogy legközelebb Olaszországba utazik, audienciát kér a pápától, hátha kiadja az ukázt, hogy a templomok rendeljenek tőlünk olyan oltárt, amilyet a máriafalvi templomba csináltunk Steindl bácsinak.

Városunkban sokan látták azt az egyházi kerámiabútorzatot, a keresztelőkutat, a szószéket és az oltárt, melyek Steindl Imre tervei alapján készültek. A manufacturában a bonyolult megrendeléseket mindig legalább két példányban készítették el, hátha megrepednek vagy eltörnek a munkafolyamatok valamelyikében, akkor nem szükséges teljesen elölről kezdeni. A másodpéldányokat vagy sikerült eladni később, vagy a telepen hasznosították, csinosításképpen közszemlére téve.

Január elejére megérkeztek a föntebb sorolt külhoni településeken postára adott málhák városunkba, és a porcelán-manufactura egyik kocsisa a család lakóházába szállította, mely a műhelyek, a raktárak és a

kemencéket rejtő épületek gyűrűjében magasodott. A német szalonban bontották ki a rongyokkal és kenderkóccal törésmentesített ládákból a sok régi csempét, a vázákat, cserépedényeket, és más, főként agyagból készült tárgyakat, amelyeken látszott, hogy több száz évesek. Zsolnay Vilmost leginkább az a másfél tucat hozta lázba, amelyek talán a legrosszabb állapotban voltak, csorbák, repedezettek, ám díszítésük különlegesen szép, ugyanakkor egyszerű, mint a nép dalai. Ezekről a fia nem írt. Csak hazatérte után mondta el, hogy tizenötödik századiak, s szinte bizonyosan a Kő Temploma, a Qubbat Al-Sakhrah feldíszítéséhez gyártották a törökök, miután elfoglalták Jeruzsálemet. Sajnos a nem igazhitűeknek tilos a bemenetel. Azonban a Templom őreit egy bizonyos kocsmában könnyen megvesztegethette az, aki maradék csempéket akart vásárolni, s ezt nemcsak Rudolf Seefelder, hanem előtte más porcelános cégek emberei is megtették.

Zsolnay Miklós elismételte mindazt, amit levélben már fölvázolt. Az ötlet egy hosszú vonatozás során fogant meg benne, tizennégy óra hosszat zötyögött a koromfoltos kupéban Baalbekből Kairóba. Kéne emelni városunkban egy hatalmas épületet, olyasfélét, amilyenekből sok látható Keleten, és ami előtt az utókor is fejet hajtana. Kívül és bévül a manufacturánk termékeivel borítanánk, s odabent láthatóvá tennénk mindazt, amivel a cég beírta a nevét a művészet történetébe. Templom volna ez, a fazekasságé. Bazilikáknak és székesegyházaknak dolgozhatnánk, a minták után. Gondoljunk a Kő Templomára, az abban őrzött szikláról szállt föl a mennybe Mohamed, úgy tartják, korábban Gábriel arkangyal arra intette, hogy imádkozzék Ábrahámmal, Mózessel és Jézussal. Milyen nyelven? – kérdezte az atya. Jaj, apám, fontos ez? az isteni személyek szavak nélkül is tudnak imádkozni! maradjunk az üzletnél!

De nem maradtak. Mert a világutazó fiú még valamit hozott az atyjának. Erről azonban kettejükön kívül senki nem szerzett tudomást.

Lapos fadobozt rakott az asztalra a szivarszobában. A ládikát valaha festőművész eszközei számára készítette a török asztalos, akitől megvette a bazárban. Szállásán kiszerelte a tubusok tárolására szánt három sor pici rekeszt, így kényelmesen belefértek azok a vellumok, amelyek a megszokott méretű írópapíroknál picivel magasabbnak, s néhány hüvelyknyivel szélesebbnek látszottak. Bőrboríték tartotta őket össze. Mi ez? – kérdezte Zsolnay Vilmos. A fia kiemelte a dobozból: Kincs.

Elmesélte, hogy Blum pasától vásárolta, akinek sokat köszönhet, ő járta ki, hogy a szultán fogadja, ezzel sok baksist takarítva meg neki, így is százötven frankba került, hogy a magas Portán a rengeteg tisztviselőt kielégítse. A cég telephelyet nyithat Konstantinápolyban vagy környékén, szabadon választhatunk az állami tulajdonban álló épületekből, és annyi fát vághatunk a kincstári erdőkben, amennyire csak szükség van. A nyersanyagot, a kész masszát beszállíthatjuk vámmentesen. A szultán más kedvezményeket is szívesen ád, egyetlen kérése van: viseljek fezt, ezt megtehetem az ügy kedvéért. De csodálatos volna, ha a saját hazánkban kapnánk ilyen segítséget!

Suttogóra fogta a hangját: Blum pasa szintén testvérünk, igazából Blum Gyula a neve, Pesten született, az alexandriai székhelyű Osztrák–Egyiptomi Bankház igazgatói posztján vált ismertté Keleten. Hetvenhétben nevezték ki államtitkárnak a törökök, aztán gyors előmenetellel pasa és miniszter lett. Gyűjteményében rengeteg a régi könyv, irat, oklevél. Állítása szerint ez a manuscriptum valamelyik *free mason* őstől származik.

Az atya óvatosan belelapozott, vannak tehát magyar pasák, dünnyögte. Hogyne volnának, például Herz Miksa pasa is, akivel szintén összebarátkoztam. Amikor Julius Franz pasa nyugalomba vonult, az ő javaslatára Herz Miksa pasa örökölte a pozícióit. Herz fiatalkorában építészmérnöknek tanult Pesten és Bécsben. Miféle nyelven? Nyilván magyarul és németül! Nem azt kérdezem, hanem hogy ez miféle nyelven íródott? – az atya fölemelte a manuscriptumot. Nos, még megfejtésre vár, Blum testvérünk szerint sifrírozták, hogy avatatlan szemek ne olvashassák, de látja, apám, sok szimbólum utal a Testvériségre, néhány akácfa, két körző… A fura növény a hetedik oldalon derékszögű lénia formáját mutatja… A hattyúk nyaka jobbra kanyarul, G betűt idézve. Geométer, dünnyögte az atya, Ég és Föld építőmestere. Pontosan.

Némán forgatták a lapokat. Zsolnay Vilmos arra gondolt, hogy több állat bőréből készíthették, valószínűleg zsenge borjakat nyúztak meg. Szakértő szemmel vizsgálta a színes tintákat, csersavasnak vélte őket. Lúdtollat használt az ismeretlen szerző, esetleg a másoló írnok. Mit jelenthetnek a fürdőző mezítelen leányok a rajzokon? Nem tudom, így a fia, de szépek.

Úgy néztek egymásra, mint két tapasztalt férfi, akiknek megvan a véleményük a nőkről. A világot járt úrfi sok mindenről nem számolt be az

atyjának, úti kalandjai dévajabb részleteiről másnak sem, megtartotta magának a keleti nőkkel kapcsolatos élményeit. Pedig Blum pasa révén épp elég feledhetetlen éjszakát élhetett át – ha nem is ezeregyet –, amelyek után úgy képzelte, aki nem a Kelet leányai közül választ magának ágyast, sőt feleséget, az sosem ismerheti meg a titkok titkait. Az ő korábbi tapasztalatai asszonyszemélyekkel (ideértve a bordélyháziakat is) úgy viszonyultak a konstantinápolyi kényeztetésekhez, mint aludttej a hétfogásos szultáni lakomához.

Merengéséből az apja higgadt érdeklődése zökkentette ki: Fiam, mit kezdhetünk ezzel az irkával, ha nem bírjuk elolvasni? Remélem, nem volt drága! Hát, egy ilyen régiség komoly értékkel bír, de nem eladásra vásároltam, hanem mert Blum pasa szerint alchimista receptek vannak benne, például az aranycsinálásé, tudom, ez érdekli apámat. Zsolnay Vilmos sóhajtott. Egy híres festő öreg alchimistának nevezte, utána sokáig így hívták a baráti körében.

A műhelyekben sok aranyat használtak színezésre, különösen a legújabb technika, a damscenirozás bevezetése óta. Ennél az eljárásnál a fénytelenített barna mázzal bevont munkadarab alapjára arany vagy ezüst vonalminta került. Az idősebb lány tervein egyre többször, amióta a perzsa modor helyett inkább a japánit követte. A drágább árukhoz igazi arany, az olcsóbbakhoz fényarany kellett. Zsolnay Vilmos szeretett volna föltalálni olyan eljárást, mellyel az arany egy részét visszanyerhetné. Összeszedette a festők által használt ecseteket és törlőrongyokat, majd különféle oldatokban kifőzette őket. Terpentines mosással is próbálkozott. Ám egyelőre nem találta a megoldást, csupán sűrű, feketés anyag maradt vissza, ami kiégetés után őzbarna lett, nem aranysárga.

Blum pasa szerint a füzet eredete bizonytalan, folytatta Zsolnay Miklós, úgy tudja, első ismert tulajdonosa Georg Baresch volt, aki állítólag testvérünk, egyszersmind az alchimia művelője, Prágában élt, a tizenhetedik században. Ha ez igaz, megeshet, hogy aranycsináló receptjét is lejegyezte, akkor pedig ez a szöveg aranyat ér nemde? Talán… ha ki tudjuk hámozni az értelmét, dünnyögte az atya. Igen, ha, de miért ne tudnánk, ha akarjuk? – a világot járt úrfi nem szerette a kétkedést. Blum pasa szerint a manuscriptum valamikor II. Rudolf császáré volt, hatszáz aranydukátot adott érte, mert azt hitte, Roger Bacon írta. Az ki? Ő is híres alchimista volt, és testvérünk, akinek sikerült a rezet arannyá változtatnia valamilyen porral, bő vízben

föloldva… Lehet, hogy éppen ezt csinálják a meztelen leányok a medencékben? Jó, jó, de miért pucéran? – kérdezte az atya. Zsolnay Miklós sóhajtott: Apám, első nekifutásra ennyi nem elég? Ha majd tudjuk, mi van benne, többet fogjuk forgatni, mint a Musspratt-féle kémiatankönyvet, a maga bibliáját. Mal sehn… ha pediglen a megfejtéssel kudarcot vallunk, legföllebb odaajándékozzuk ő császári és királyi apostoli felségének, hogyha még egyszer betér hozzánk, ez még mindig olcsóbb, mint az a töméntelen porcelán, amit odaadtunk neki a múltkoriban.

Zsolnay Miklós magában úgy döntött, soha nem válik meg ettől a kézirattól, még Ferenc József őfelsége kedvéért sem, bármekkora megtiszteltetés a látogatása. A császár és király a hadgyakorlatok miatt jött városunkba a különvonatán. Sokak irigységét váltotta ki, hogy zsúfolt programja ellenére alaposan túllépte a manufactura vizitálására tervezett időt, s több mint egy óráig időzött a fazekasmester birodalmában. Pedig előtte mindössze tizenöt percet szánt a laktanyára, s ugyanennyit a Király utcai katonai ispotályra.

Az atya fogadta Ferenc József őfelségét az erre az alkalomra ácsolt díszkapuban, melyet zászlók, tölgyfalombok és virágok ékesítettek. A két lánya fekete selyemruhában, keblén hófehér rózsával várta a raktárban, ahol a legszebb árukat tették közszemlére. A magas vendég bejárta a műhelyeket, a kemencéket és a mufolákat is megszemlélte. Végül a Klein bácsi által e célra készített fajansztollal elhelyezte aláírását a vendégkönyvben. Ezek után mindenki látni akarta a manufacturát, a kíséretéhez tartozó nagyurak másnap is visszatértek, és komoly megrendeléseket adtak.

A császári és királyi apostoli felség látogatása után került a családhoz az a két hattyú, amelyek sokáig éldegéltek az alsó kerítésnél, az összegyűjtött esővízből duzzasztott pici tavon. A gyerekek annyira szerették őket etetni, hogy meghíztak. Fakerítést akkor ácsoltatott nekik az atya, amikor a gyerekek az egyiket elkapták, és sötét festékkel becsíkozták, zebramadárrá változtatva. Büntetésül a két tettest – az egyik porcelánfestő ivadékait – ugyanúgy csíkosra mázolva székhez kötözték, másfél órát kellett így maradniuk az udvar legforgalmasabb pontján. Zsolnay Miklós szabadította ki őket, zsebkésével metszve át a spárgát.

Ez éppen az őszi pulykavásár idején történt, amikor megérkeztek a hajtók Szerbiából. Az eladásra szánt madarakat a főtérre terelték,

szegénykék lábon tették meg a hosszú utat, belefogytak a gyaloglásba. Az anya kéttucatnyit választott közülük szakértő szemmel a család élelmezésére, ezek azután szintúgy a kis tónál élték hátralévő heteiket, ahol a hattyúk, de amazok mindig elkülönültek. Egyikükről sosem koptak le teljesen a zebracsíkok.

Zsolnay Miklós tulajdonképp vonatozással töltötte az életét, munkája jelentős része a fővárosban zajlott, érdemes ápolni fontos kapcsolatait. Gyakran kellett kártyaasztalhoz ülnie, úgy ügyeskedett, hogy a gazdag emberek, akikről megrendelést várhatott, nyerjenek. Másnaponként este beült a vagonba városunkban, hogy a hajnal már a budapesti indóházban érje. Sokszor álomba ringatta a kerekek ritmikus zörömbölése a sínen. Álmaiba beszivárgott a mozdony dallamos füttyögése és a korom esőszerű permetezése. Mióta hazatért keleti körutazásáról, általában ébren üldögélt a lengedező lámpafényben, kezében a manuscriptum bőrmappájával.

Az egyik másolatot hordta magával. Óvatosságból készíttette a kópiákat. Ötszáz éves vellumlapokat hozatott e célra Egyiptomból, Blum pasa közreműködésével, akinek hallgatásában joggal bízhatott, ő már megtanulta a török Portánál az összezárt száj szabályát, esetenként az élete múlott rajta. A csersavas tintát könnyen kikeverték, s a próbavonások után véglegesítették a színeket. A munkálatok a manufactura hármas kemencéje melletti cellaszerű szobában zajlottak, mely üresen állt, mióta az új festőműhelyek fölépültek.

Régi módon vágott lúdtollakat használtak, nyolc darab fogyott el a három hónap alatt, amíg elkészült a szinte tökéletes másolat. A manufactura hagyományainak megfelelően egyszerre két példány, ha az egyiket bárminő baj érné – ráömlik a tinta, esetleg szétfoszlik, vagy elhasad a vékony pergamen –, ne kelljen elölről kezdeni. Ám semmi efféle nem történt. A munkát a festőműhely vezetője és annak tanítónő unokahúga végezte, megfelelő fizetség ellenében. A titoktartásra nem csupán esküt kért tőlük a világot járt úrfi, írott megállapodást is alá kellett írniuk. Az eredeti az irodájában álló rokokó íróasztal titkos rekeszébe került, az egyik kópia az alsó fiókba, a legfontosabb kurrens üzleti iratok alá. A másik az aktatáskájába.

Zsolnay Miklós négy nyelven beszélt, s elboldogult még négyen, de ebben a szövegben egyetlen ismerős szót sem talált, hiába vizsgálta végig a sorokat ától cettig, lupéval. Az egyetlen fogódzót t a hattyúnyakak G-be

merevedése szolgáltatta. A fülke-fényes éj ábrándos keretet nyújtott elméje szabad csapongásához. Megesett, hogy egy-egy kecses állatban az otthoni hattyúkra ismert, talált olyat, amelyen mintha a zebracsíkok halovány sávjai látszanának.

Legnagyobb sajnálatára sem a szabadkőmívességre utaló bekezdéseket, sem az aranycsinálás útmutatóját nem lelte a kéziratban, mely lassacskán rögeszméjévé vált. Tudta, szakértő elme segítségét kell kérnie, noha veszélyes volna, ha avatatlan kézbe jutna a füzet. Már kerestette a megfelelő és megbízható személyt. Senkivel nem konzultált, az apjával sem, pedig Zsolnay Vilmost érdekelhette legjobban a Hattyús kézirat, amennyiben köze volna a Testvériséghez vagy az alchimiához.

A testvériség eszméjét a papa bátyja hozta a családba, amikor hazatért külföldi bujdoklásából. Kossuth Lajost kísérte. A turini remete maga is a titkos társaság tagjává lett, még Cincinnatiben, Amerikában. Ez a nagybácsi kilépett a családi klánból, Bukarestbe költözött. A családi legenda szerint a magyar szabadkőmívesekhez csatlakozott, ami nem lett volna baj, de rendszeresen pénzelte őket, azért volt örökös pénzzavarban. Zsolnay Vilmos tőle hallott a Testvériségről.

1886-ban a két eltérő elvű nagypáholy egyesült, megalapították a Magyarországi Symbolikus Nagypáholyt. Ilyesmi a világban sehol sem történt, magyarázta nekik a bácsi, meglepő, hogy éppen a hazai testvérek voltak rá képesek, noha két magyar mindig összevész, három pedig már forradalmat csinál.

Zsolnay Vilmos azért tartotta fontosnak a free mason testvériségbeli tagságot, mert ezáltal egy világközösséghez csatlakozhat, amitől nő a biztonságérzete. A fiú ezt pontosan értette, számtalanszor tapasztalta, hogy a rendkívüli képességű vagy teljesítményű embert az átlagosak le akarják rántani maguk közé, ha nem megy, kiközösítik, adott esetben megsemmisítésétől sem riadnak vissza. Ő maga ez ideig mégsem kérte fölvételét, amire apja nem is buzdította.

A világot járt ifjú biztosra vette, ha a manuscriptum érvényes megfejtését átnyújthatná az apjának, nagyot nőne a szemében, márpedig amióta az eszét tudja, mindig az öregnek akarta megmutatni, hogy mire képes. Az anyánál sosem volt szüksége effélére, ő föltételek nélkül imádta a kicsi fiát, az maradt neki felnőtten is.

Városunkban a desifrírozás feladatára csupán egyvalaki tűnt alkalmasnak: Hafferer Vince, az ismert pékcsalád szegényebbik ágának sarja. A líceum pap tanáraként nemcsak ógörög és latin szövegekben volt járatos, de eligazodott a héber, az arameus, a perzsa és az arab nyelvben is. Annyit használta a szeme világát olvasásra, hogy pápaszeme elé nagyítóüveget is emelt, ha antik papirosok fölé görnyedt. A gazdag Hafferérek már magyarosítottak Hattyúra. A pap tanár nem, pedig igazán vicces lett volna, ha egy Hattyú fejti meg a Hattyús kéziratot.

Hafferer Vince nem értette, mi szükség titkolózásra: Rajtad kívül kit izgat, hogy mi áll ezeken a pergamenlapokon? Zsolnay Miklós furcsállta a pertu nélküli tegezést, de nem tette szóvá, nagyjából egykorúak lehettek. Az attól függ, mi áll rajtuk… én abban a hiszemben vagyok, hogy vellumlapok. Hafferer Vince elmosolyodott, kérlek, a vellum voltaképp igen fiatal állat, többnyire borjú bőréből való pergamen. Értem… mennyi időbe telhet? Hafferer Vince emelgette a mappába csomagolt kéziratot, mintha a súlya érdekelné: Nos, ezt is csak akkor tudom megjósolni, ha már belemélyedtem. A mélyedés hány órát jelent? Három napot. Hát… nem vagy a rohammunka híve!

Zsolnay Miklós a pap tanár lelkére kötötte: úgy vigyázzon az átadott füzetre, mint a szeme világára, sőt jobban! – ezt azért fűzte hozzá, mert a vastag lencséjű okuláré és a lupe alapján úgy vélte, Hafferer Vince a látására nem vigyázott.

A líceumhoz közeli Fehér Hattyú vendégfogadóban találkoztak. A porcelán-manufactura ifjú igazgatója biztosra vette, hogy ezt az épületet a Hafferer család Hattyú ága tulajdonolja, de tévedett. A pap tanár ezt sietett közölni vele, valamint azt is, hogy a városunkban terjengő pletykák ellenére a Hafferer család nem zsidó eredetű, ők felvidéki svábok, Mária Terézia telepítette be őket, előbb Pozsonyba, majd Székesfehérvárra kerültek, onnan jött a pék ősatya, házasság révén, városunkba.

Zsolnay Miklós hiába sürgette, a pap tanár úrnak nem akaródzott a lényegre térnie, komótosan evett, mint akinek ritkán jut ilyen fejedelmi estebéd. Közben elmesélte, hogy ezen a telken valaha török lakóház állott. Azt elbontották az ezernyolcszázas évek elején, utána épült föl a Fehér Hattyú vendégfogadó. Hát azt tudod-e, hogy a Hattyú vigadó nagytermében maga Liszt Ferenc tartott hangversenyt 1846. október 26-án, és a bevételt jótékony célra ajánlotta föl? Tudom, hazudta ő türelmetlenül. Hát azt tudod-

e, hogy annak előtte hadikórháznak is használták? Tudom!!! Jól van na, mért vagy ilyen ideges? Nem vagyok ideges, csak szeretném már hallani, mi a helyzet a kézirattal. Azért ezt a kis mártást még kitunkolom! – Vince utálta, ha sürgetik.

Miután megtörölte gyér bajszát a hattyúmintával díszített damaszt asztalkendővel, belefogott: Kedves ecsémuram, tudott dolog, hogy a rossz hír hozóját lenyilazzák, mégis arra kénytelenedem, hogy közöljem veled, ez a kézirat ügyes hamisítvány, mivel annak dacára, hogy a pergamen régi, a téntát frissnek találtam, egy picit lekapartam és tűzpróbának vetettem alá. Hm, így a világot járt úrfi. Azonfölül nem egészen illedelmes, hogy pap létemre szemérmetlen ábrázolásokat nézegessek, vissza is utasítottam volna a föladatot, ha nem venném bizonyosra, hogy a födetlen keblű leányok a vízzel telt medencékben mindig gondolat vagy érzés születését jelképezik. Látod, fentről, kürtőkből ömlik le a folyadék, jelképezvén az isteni sugalmazást. Komolyan? Bizony, a képzelet szülte növények, fák és virágok pedig gyógyfőzetek hozzávalói lehetnek. Aha… mindezt a szövegből olvasta ki bátyámuram? A szöveget még nem sikerült megfejtenem. Hát akkor? Munkám során isteni sugallatot kaptam magam is! – somolygott.

Ó, mondta Zsolnay Miklós. Amíg a tejeskávét fogyasztották, melyet a Fehér Hattyúban pillével hoztak ki, s püspökkenyeret adtak mellé, végig kellett hallgatnia Hafferer Vince kiselőadását nagy elődjéről, Virág Benedek pálos szerzetes költőről, aki a hétszázas évek végén oktatott városunkban. A líceumban gyakran idézik nevezetes hitvallását: „Születtem, szerettem hazámat, s dolgoztam érte. Ez az én életem története! Tegyetek ti is így, tanítsátok utódaitokat, s ha azok is ezt teszik, akkor Magyarország boldog lesz.” Bizony, öcsémuram… hallottál-e arról, hogy magam is fabrikálok versezeteket, természetesen kizárólag vallásos témákról?!

Már húzta volna elő a papírlapot, hogy fölolvasson egyet (kettőt?), ám a porcelán-manufactura igazgatója nem hagyta: Tehát nincs ötleted, miféle nyelven íródott a füzet? Én csak azt tudom, hogy egyetlen nyelvre sem hasonlít, pedig összevetettem olyanokkal is, melyeket magam sem beszélek, líceumunk gazdag kézirattára nyújtott erre módot. Ennek folytán az a meggyőződésem, hogy mindösszesen két eset lehetséges. Pro primo, titkosírás ez, mégpedig igen rafinált. Pro secundo, valaki a bolondját járatja veled és mindannyiunkkal, akik a szöveg megfejtésével próbálkoznánk, a

friss ténta megerősíti ebbéli hitemet. Többet mondani nem tudok, dictum, factum, punctum.

A világot járt ifjú intett a főpincérnek a számláért, ám tekintetét nem fordította el Hafferer Vince kenetteljes ábrázatáról: Ezek szerint az aranykészítés módjáról nincs benne szó? Hafferer Vince, a fejét rázta, úgy vélem, gyógyfőzetek összeállítását tudhatnánk meg, ha pontosan értenénk, s más orvoslási metódusokat, márpedig az ilyesmi nézetem szerint többet ér az aranynál, mely csak rosszat hozott az emberiségre.

A pap tanár hátradőlt, két keze ujjait összefűzte az abroszon, hüvelykjeivel fürge malmozásba fogott. Várja a fizetséget, gondolta Zsolnay Miklós, és az asztalra rakta a bankókkal teli kopertát. A pap tanár olyan arccal dugta a zsebébe, mint aki semmi jelentőséget nem tulajdonít a pénznek. Később derült ki, hogy ez így is volt, a summát a líceum könyvtárának fejlesztésére ajánlotta föl.

Zsolnay Miklós beszámolt az apjának. A fazekasmester hallgatott. A szekreterből, amelyben legbecsesebb tárgyait tartotta, kiemelt egy zöld kartondobozt, porcelánfigura került elő belőle. Mezítelen Ámor lovagolt egy rákon, emberi szívre horgászva. Emlékszel erre, fiam? Hú… de régen láttam, persze hogy emlékszem, neked csináltam, karácsonyra, a legnagyobb titokban! Igen… akkor azt hittem, csinálsz majd még.

Nem lehet mindenki művész, mondta a fia csöndesen. Jól van, jól, óriási segítség nekem, ha vezeted az üzletet! – az atya szorosan átölelte, ez ritkán fordult elő. A fia haláláig őrizte e megható pillanat emlékét.

Vonatútjaira változatlanul elvitte a bőrmappát a manuscriptum másolatával, ám csökkenő lelkesedéssel böngészte. Nem kapok isteni sugallatot a megfejtéshez, gondolta, valahányszor kádfürdőt vett.

Grenoble-ban fölkereste Adjani professzort, akiről az a hír járta, hogy az egyiptomi hieroglifák titkát megfejtő híres Champollion tanítványa. Gérard Adjani a tekintélyes honorárium hallatán biccentett, arasznyi nagyítólencsét húzott oda, mely négylábú drótkereten állt. Hosszan vizsgálta a lapokat. Hümmögött. Írásos szakvéleményét három héten belül ígérte, de kettő múltán megérkezett, alaposan leragasztott, nagy alakú borítékban.

A professzor úgy vélte, egy immár elenyészett ősi germán nyelven íródott a manuscriptum. Voltaképpen közönséges olvasókönyvnek szánták,

gyerekeknek. Sajnos többet nem állapíthat meg, s kétli, hogy bárki ennél messzebbre juthatna. Fújd föl magad, gondolta a világot járt ifjú.

A kézirat titkát lassacskán háttérbe szorították az élet gondjai. Először az atya halála. Utána a gyárrá nőtt manufactura anyagellátási és üzleti nehézségei. A kívülállók ekkor még nem érzékelték a bajokat. Ő azonban már csak azzal foglalkozott, hogy egyenesbe kormányozza a Zsolnay Művek hajóját, minden értelemben.

Adjani professzor a kéziratot ismételt sürgetés ellenére sem küldte vissza. Nem baj, az eredeti és az első másolat biztonságban van, gondolta Zsolnay Miklós. Tévedett. Az 1903-as nagy betörés során, mely a porcelángyárban komoly pusztítást végzett, íróasztalát is föltörték, tartalmát elvitték. Rengeteg pénz és kötvény veszett oda.

Akkoriban az apja már három éve átlendült a fellegekbe, földi maradványai épp a nagy betörést követően kerültek abba a mauzóleumba, amelyet a fia a temetés után kezdett építtetni a gyár melletti dombra. Míg élt, ott szeretett üldögélni az idős fazekasmester egy padon. A belső munkálatok tíz esztendőig húzódtak, a fiú úgy érezte, az apja odafönt már haragudhat emiatt. A babonára fittyet hányva, október 13-án helyezték el Zsolnay Vilmos hamvait az eozinos szarkofágban.

Pontosan tíz évvel a nagy betörés után a császári és királyi apostoli felség a főrendiház tagjává nevezte ki Zsolnay Miklóst. Rengetegen irigyelték. Neki kevés öröme telt benne, ahogyan a korábban elnyert Ferenc József-rend csillagos középkeresztje sem tette boldoggá. Egy elsárgult fénykép őrzi a kitüntetés emlékét: napfényes utcarészletben hajtat valahová, fiákeren. Gyerekkéz körmölte a hátoldalra a föliratot: *Der Onkel fährt zum Kaiser*. A nagybácsi úton a császárhoz.

Kapott annak előtte harmadik kitüntetést is a török kormánytól, amelyet küldöttség hozott városunkba. A polgármesternél tudakozódtak, hol találják „a reneszánsz úrfit”. Tartott egy darabig, mire a polgármester titkára rájött, kinek hozták az oklevelet és a plecsnit. Zsolnay Miklós dagályos beszédben fejezte ki hálāját az átadók helyett a szultánnak, ígérte, amint alkalma nyílik, személyesen teszi tiszteletét Konstantinápolyban.

Amikor a nagy háború befejeződött, s a kormány megbízásából Lindner Béla tárca nélküli miniszter Belgrádban aláírta a fegyverszüneti egyezményt, azt hittük, most már jóra fordul a sorsunk. Arra nem számítottunk, hogy az antant által kijelölt demarkációs vonal (a Somogy

megyei Babócsától Baja fölött húzódva Maroslelléig) azt jelenti: a szerb hadsereg megszállja az ország déli részét, városunkat is. Amint ez megtörtént, szinte hetenként jelentettek be újabb tiltásokat, melyek kivétel nélkül a magyarok ellen irányultak. Levél- és csomagcenzúra, a szabad mozgás korlátozása, utazás csak írásos engedéllyel. A demarkációs vonal átlépése szigorúan tilos.

Ezt a rendelkezést szegte meg a világot járt úrfi, amikor hamis személyi okmányokkal és engedéllyel megszökött városunkból. Akkoriban mind egészsége, mind elmebeli állapota már válságos volt, elhatalmasodó vérbaja egyre több fejtörést okozott a családnak. Életét egy Bécs környéki elmegyógyintézetben fejezte be. Őneki azt mondták, oda kerül, ahol Széchenyit ápolták, valójában egy másikba szállították. Úgy hitte, a Hattyús kéziratot hozta el a táskájában, holott csupán egy régi üzleti főkönyvet lapozgatott. Máskor egy kopott külsejű, valaha bőrbe kötött, angol nyelvű regényt. Azt inkább csak tartotta a kezében, többnyire az utolsó lapnál kinyitva. Orvosai nem tudták eldönteni, látja-e egyáltalán, ha igen, csak bámulja, vagy azért bele-beleolvas.

> *A fény, mely elvakítja szemünket, számunkra sötétség.*

Mi lesz, ha megvakulok? Az én temetésemet ki rendezi? És mauzóleumot ki emel? – kérdezte néha az ápolónőtől ingerülten, angolul. Az nem értette, németül válaszolt, szlovák akcentussal: A beteg megnyugszik.

> *Csak az a nap virrad fel, amelyre tudatosan ébredünk. S még számos reggelre virradunk. A Nap csak egy hajnalcsillag*.

TÍZ

Anyja, Mária, Józsefnek jegyese, még mielőtt egybekeltek volna, úgy találtatott, hogy gyermeket fogant a Szentlélektől. Férje, József igaz ember volt, nem akarta a nyilvánosság előtt megszégyeníteni, ezért úgy határozott, hogy titokban bocsátja el.

Josua ben Miriam – avagy Jézus Krisztus, ahogyan Európában ismerik és emlegetik – évente fölbosszantotta magát, amikor a Svéd Királyi Akadémia döntését közzétették, s megértette, hogy idén sem ő kapta az irodalmi Nobel-díjat. Káromkodott, de értelemszerűen nem az Istent szidta. Mennydörgős mennykő, ezeknek mikor tűnik fel a fő mű, a Könyvek Könyve?

Minderről én első kézből tájékoztathatom az érdeklődőket, mivel azon kevesek közé tartozom, akik személyesen ismerhették Josuát, a Megváltót. Sokan váltig állítják, hogy kapcsolatban álltak vele, olyanok is, akikről tényszerűen bizonyítható az ellenkezője. Egy közismert próféta még meg sem született, amikor a Megváltó visszatért az örökkévalóságba. Egy másik viszont már régen befejezte földi vesszőfutását amikor a Megváltó felbukkant köreinkben. Ez a bizonyos születés sem éppen akkor történt, amikorra irányadó egyházi kútfők teszik. De a dátumok csak adatok, ritkán visznek közel a lényeghez.

Jómagam tehát nagy idők kis tanúja volnék, ez ad bátorságot, hogy históriát írjak, ahelyett hogy szent szöveget másolnék, ami a tisztem volna. Szabad-e pedig mást írni egyáltalán? Való-e a nemes halak kék vérével színezett tintát arra pazarolni, hogy az ember a saját történetével

hozakodjék elő? Nem tudom. Azért ez inkább az Ő története, mintsem az enyém.

Közönséges fekete írófolyadékot használok mostan, nem adnak mást. Nyilván kormot oldottak föl vízben. Negyed árkusok üres hátoldalára írok, csak ez van. Tudnék pedig papirusztekercset készíteni, pergament is, ahogyan az apámtól tanultam. Aki élete végéig jobban kedvelte a háromféle bőrt, leginkább a gvillt, mely vastag és tartós, noha nem túlságosan sima, hamar csorbul rajta a tollvég. Ugyancsak előszeretettel körmölt dok szosztokra, azaz húsos oldalakra, melyek úgy készültek, hogy lehántották a bőr belső felén lévő vékony hártyát, s a helyét alaposan lecsiszolták. Kisebb lelkesedéssel, de használta a hártyát is, kiszárítás után. Ennek klaff a szakmai neve.

Nekem többnyire papirusztekercsekkel volt dolgom, a bőr már nagyon megdrágult. Nád viszont terem magától, lekaszálhatja bárki, egyforma szálakra vagdosás után csak négyzetbe kell rendezni, préselni és kiszárítani. Érdemes félnedvesen simítgatni fakéssel. A papiruszon kiváltképp szépen mutatnak a színes tinták.

Apám Galliából való. Bevették a várat a rómaiak, ahol menedéket keresett. A győztesek mindenkit eladtak rabszolgának. Az apámat a rimszai emberpiacon vette meg egy fazekas. Két görög rezet fizetett érte, háromról alkudta le.

Sokat bajlódott a szekerével az a fazekas, a rengeteg rakodás igénybe vette megroppant gerincét, a hajtás is nehezére esett a rázós utakon a hetivásárokra. Az új szerzemény, mely az emberpiacon inkább szálasnak látszott, göthösnek bizonyult. Szegényes rongyai vastagították meg, háromszor tekerte őket körül a derekán. Örökké hunyorgott a bögölyzúgásos napfényben. Kezében úgy állt az ösztöke, mint… Nem érdekes, a hasonlat az ördög eszköze, s amúgy is mindig pontatlan.

Kidobott pénz, gondolta a fazekas apámról. Arra nem számított, hogy egy teljes fuvar amfora, kancsó és tál árát is utána kell dobnia, amikor szegény feje belefordult a szekérrel a patakba. Hiába korbácsolta véresre a fazekas, a kárát senki nem térítette meg. Így a legközelebbi alkalommal túladott rajta négy görög rézért, azt állítva, hogy apám beszél a kutyák nyelvén. Az üzlet Zamizban köttetett, a városka tengerparti korcsmája előtt, a kecskelábú asztalok egyikénél.

Új tulajdonosa hitte is, nem is, de úgy gondolta, négy görög rezet akkor is megér, ha nem beszél a kutyák nyelvén. Tinták préselésével és színezésével foglalkozott, négy rabszolgát dolgoztatva fogyóeszközként, melyek közül kettő is elhullott azon a héten, senki által nem vizsgált okból. Apámat végre olyan munkára használták, amelyben kitüntethette magát. Idővel munkavezetővé léptette elő a gazdája. Később fölszabadította, aminek apám elsősorban azért örült, mert megnősülhetett. A hozomány révén módja nyílott rá, hogy saját írószer- és írószerszám-fabrikát hozzon létre. Világrajövetelemkor már tőle vásároltak az igényes vevők egész Galliában.

Hamar elsajátítottam a betűvetést. Az isten is írnoknak teremtett. E foglalkozásom révén kerültem kapcsolatba többekkel, akik Josua tanítványaivá váltak, ám a betűvetés tudományában nem voltak járatosak.

Szűk két évezredes ismeretségünk kezdete óta a Megváltó többször fölkeresett, immár régi lakhelyéről, mindig tudta, hol tartózkodom. Még a kamalduli szerzetesek eldugott telepén is rám lelt. A fogadalmat tett, de föl nem szentelt laikus barátoknak írnokoskodtam, calculusokat vezettem, és a termesztett növények fölöslegét szállítottam a közeli falu piacára. Itt, ahol most élek, még nem bukkant föl a Megváltó, pedig nagyon várom.

Legutóbb a kilencszázas évek legelején jött, amikor annyira fölbosszantotta magát, hogy levélben fordult a Svéd Királyi Akadémia megfelelő testületéhez, annak mind a tizennyolc tagjához. Josua, mint említettem, nem sokat írt, de örökké fogalmazott. A munka manuális részét már akkor is hű tanítványaira bízta (vagy rám), amikor még nem nyomorodott meg a keze. Mindössze egy (avagy néhány) sort írt a földre – a homokba, a porba –, amelyeket sem a szemtanú nem olvasott el, sem a későbbi Biblia szövegei nem őriztek meg. Sajnálhatjuk. Az enyészet biztos tudatában körmölt mondatok a legfontosabbak. A körmölés ez esetben a szó legszorosabb értelmében történt. Valószínűsíthetjük, hogy a porra bízott szavakat valahol, valamikor megismételte. Amit üzenni akart, mindig másokra bízta. Írók írója ő. Már csak emiatt is kijárna neki a babérkoszorú és az összes irodalmi díj. Hiába, a kánon alakítói túl dölyfösek és igen figyelmetlenek. Jézus nagyvonalúságát jelzi, hogy mégsem sújt le rájuk.

Az említett szemtanú egy házasságtörő asszony volt, akit Josua nem ítélt meg, sőt az egybegyűlteket is lebeszélte róla. Ne ítéljenek, hogy ne ítéltessenek. Az asszony vélhetőleg írástudatlan volt.

A Megváltó végtelenül sokáig javítgatta a Könyvek Könyvét minden létező nyelven, amelyen keresztények beszéltek. Sokáig ügyet sem vetett arra, elismeri-e a külvilág írói teljesítményét, mivel a művet nem érezte befejezettnek. És év, és század, és millennium I. II. Midőn azonban közel kétezer éve korrektúrázta a szöveget újra meg újra, belátta, ideje véglegesnek tekinteni. E döntését a holt-tengeri tekercsek későbbi fölbukkanása sem hátráltatta. Azok csupán érvényüket vesztett változatok s kihúzott részek.

Őrjöngött, amikor nyolcadszor sem neki ítélték az irodalmi Nobel-díjat. Befűthetett volna nekik. Ám inkább levelet írt, azaz diktált, történetesen orosz nyelven, ez nagyon megnehezítette a dolgomat. Táblázatból lestem a szláv betűket, egy bolgár szerzetes hagyta hátra, tudtam, ez a cirill alfabeta.

Akkoriban a városunk melletti hegyoldalra épült pálos kolostor régóta elhagyatott romjai között tartózkodtam. Gyakran voltam szemtanúja, miként tulajdonítanak el innen régi köveket, tépnek ki ajtó- s ablakkeretet. Engem nem bántottak.

A Megváltó levelét tizennyolcszor kellett lemásolnom, hogy valamennyi címzett megkaphassa. Azok a svédek, akik az irodalmi díjról döntenek. Mint mondta, válaszra nem számít. A testület aligha tartja szükségesnek, hogy feleljen ilyesfajta levelekre. A tizennyolc borítékot magam juttattam el a postahivatalba, leereszkedvén városunk kellős közepébe, amire igazán ritkán vállalkoztam, tartok az emberektől, teljes joggal. A pult megett ülő kisasszony rájuk ragasztotta a szükséges bélyegeket. A kézbesítés idejét négy-hat napra becsülte. Megfelel, mondtam én, igazán nem sürgős. Pénzem nem volt, de amennyi érme kellett a bérmentesítéshez, ott termett. Igen, tud Ő ügyintézni, ha kell.

A SVÉD ÍRÓK ÉS TUDÓSOK TÁRSASÁGÁNAK

Kedves és tisztelt barátom!
Nagy megelégedéssel tölt el, hogy immár nyolcadszor sem nekem ítélték oda a Nobel-díjat. Először is komoly nehézségektől szabadít ez meg- – nem kell rendelkeznem a pénzzel, amely, mint minden pénz, meggyőződésem szerint csak rosszat hozhat, másodszor nagy örömömre szolgál, hogy ebből az alkalomból

annyian kifejezik, nekem együttérzésüket, még olyanok is, akiket nem ismerek személyesen, de mélyen tisztelek.
Fogadja, kedves barátom, társaival együtt hálám és legjobb érzéseim kifejezését.

A Megváltó nevében őszinte híve:
Lev Nyikolajevics Tolsztoj

Írásban soha nem használta Ő a saját nevét, sem az arameust, sem a görögöt, sem a latint. Természetesen tudta, hogy hiába a Könyvek Könyve, nem kaphatja meg a díjat, még a jelölésig sem juthat, mert a lángész minden testületet megoszt. A döntés rendre úgy születik, hogy két esélyes jelölt mögé sorakozik fel a szavazók egy-egy harcias csoportja, addig-addig küzdenek, míg végül egy kevésbé jelentős harmadik nevet dob be valaki, azt már megszavazza a többség, inkább, mintsem hogy a vitabeli ellenfeleknek legyen igazuk. Alfred Nobel, az örökhagyó ama kitétellel is okot adott a disputára, hogy a díj csupán hívőknek adható. Az én esetem érdekes, vélte Josua, hiszen ugye a bennem hívökre gondolt a dúsgazdag robbanószergyáros.

Akkor viszont mit akarhatott a tizennyolc, azonos tartalmú levéllel? Ki tudja. Ezirányú kérdésemre nem válaszolt. Josua útjai kifürkészhetetlenek. Egyébiránt minden esetben tiltakozott, ha valaki Istennek hívta. Jézus vagyok, az ember! A tanító. A szerelmes fiú.

Szerelmes? – Ezt sem értettem. Tudtam, hogy a születése óta enyhén rokkant, az átlagosnál sötétebb bőrű és alacsonyabb termetű férfi nem veti meg a hegy levét, ám arra semmi jel nem utalt, hogy érdekelnék az asszonyszemélyek. Noha – bár erről nem szokás beszélni – két felesége is volt. Elsőként Magdolna, jóval később, a keresztre feszítést követően pedig egy Lívia nevű papnő Rómában, aki több gyereket szült neki. Fia esküvőjén még életben volt, a Néró-féle nagy keresztényüldözés idején.

Tőle tudom a keresztre feszítés igaz történetét. Ellentétben az evangéliumok beszámolójával, középre Simon mágust akasztották a rómaiak, balra Őt, jobbra Júdást. A zsidók vezetője meggyőzte a római helytartót, hogy alkonyatkor nem maradhatnak a tetemek a kereszteken, mert bejön a sábesz, márpedig ellenkezik az ősi hittel, hogy a holtak addigra ne kerüljenek föld alá. Zavargásokat okozna. Amaz tamáskodott:

Hiszen még élnek! A vezető azt javasolta, hogy Őt meg kell ölni még a kereszten, Simon mágusnak el kell törni mindkét lábát a levétel után, Júdást pedig taszítsák le a Kumrán alatti szakadékba, megérdemli.

Ebben maradtak. Ámde a zsidók vezetője úgy intézte, hogy Őt csak megsebezték a lándzsával, s ital helyett bódító mákonyt nyújtottak föl néki, amitől álomba merült. Alkonyatkor a három testet egy barlangba zárták. Mindez Kumránban történt, nem Jerusalaimban. Simon mágusnak eltörték a két lábát, de az esze a helyén volt, gyógyító lévén, főzettel térítette magához a Megváltót. Amikor Mária és Magdolna a barlanghoz jött, s kísérőik félretolták a zárókövet, Josuát, vagy ahogyan később nevezték, Jézust látták élve ott, nem pedig látomást. Ezek után csatlakozott Ő Pál apostolhoz, együtt utaztak Rómába. Az eszméletlen Júdást lehajították a szakadékba, a tervnek megfelelően.

Tapasztaltam elégszer, hogy érdeklődni Őnála teljességgel fölösleges. Amit tudtomra akar adni, mondja magától. Behúztam fülem-farkam, örvendeztem, hogy amíg a Megváltó szolgálatában állok, nincsen szükségem lakbérre, testre- és lábravalóra, tűzifára, írószerre, halra, kenyérre, borra, ezekről gondoskodott. Más élelmiszerről nem. Biztonságban érezhettem magamat – nagy dolog. Nehéz munkába szegődni, ha az ember semmi mást nem tud, csak írni. Kinek kell az a mai sovány időkben? Beszélnek az emberek összevissza, nem tartják sem észszerűnek, sem szükségesnek, hogy leírják vagy másra bízzák. Az olvasás sem létkérdés. Gondolják széles körben azok, aki nem tudják, miről van szó.

Az írástudók is egyre kevesebbet olvasnak. Mit lehet tenni? Reménykedni az Ő hatalmában, a Könyvek Könyvében, a Smaragd Táblában, avagy az Örömhírekben. Bízva bízni.

Hűvös éjszakákon erősen fáztam, s rémüldöztem, amikor az erdő vadjainak hangját hozta a szél. Tudtommal medve nem él erre, de vaddisznó, róka vagy farkas látogatása megeshet. A kolostor néptelen, mióta II. József őfelsége feloszlatta a szerzetesrendeket, kivéve a világi munkát végzőket, melyeknek tagjai oktatnak vagy gyógyítanak. A pálos remeték akkor hagyták el ezt az épületet. Lakatlanul találtam. Ha nem viselne gondot rám a Megváltó, már régen megfagytam vagy éhen haltam volna.

Akinek e vallomásom a kezébe jut majd, csodálkozhatik, mert ugye a magyar keresztények álmukban sem merészelnének arra gondolni, hogy

Josua ben Miriam – Jézus Krisztus – járt volna vidékünkön. Pedig többször, én hat vizitről számolhatok be. Várom, egyre várom a hetediket. Eléggé vén vagyok már, sietnie kell, ha itt akar találni, s nem odafönn a mennyekben, ahová Ő felméne, s minden egyes földi látogatását követően újra visszaméne. Ehhez azonban gyónásra és áldozásra van szükségem, amely szertartásokat szeretném Ővéle végezni, ezért imádkozom valamennyi reggelemen s estémen.

Remélem, hamarosan újra fölkeres, függetlenül attól, diktál-e újabb levelet, ad-e másolnivalót. Ezúttal én szeretném megajándékozni valamivel, amivel kapcsolatban segítségét kérném. Gyónnom kell neki, bevallanom nagy bűnömet. Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa, és a kebel előírásszerű döngetése.

Mióta lefogtak a pribékek, s behurcoltak városunk egyik rossz hírű ispotályának abba a részébe, ahol nincsen kilincs az ajtókon, börtönrács fedi az ablakot, még inkább várom Őt, hogy végre-valahára kiszabadítson. A jobb lábam szárán lévő pajzs alakú anyajegy megsérült, amikor elagyabugyáltak, azóta egészen sötét színű vér csordogál belőle. Hiába kértem felcsert.

Ezek itt nem hisznek nekem. Lesz majd csodálkozás és fogaknak csikorgatása, ha éppen Ő tanúskodik mellettem. Minden bizonnyal lesújt az ellenem vétkezőkre. Dehogy, inkább megbocsát nékik. Nyilván tőlem is ezt várja. Denique… az Ő akarata.

Az úgy volt, hogy a romos kolostorban talált rám Isten hírnöke, Gábriel arkangyal. Fölszólított, kövessem nyomban. Nem kételkedtem, noha azt mondta, Szenthe Gábor a neve, nyilván álcázásból. Tisztán láttam jobbjában a kettős virágot, baljában a Máriát üdvözlő papírtekercset, vállánál a szárnyait, feje fölött a glóriát.

Magasztos feladat hárult reám, be kellett jutnom egy zárt területre éjnek évadján. Míg Gábriel arkangyal odakint figyelt, hogy meg ne lepjenek a reám bízottak véghezvitelében, a tőle kapott, hegyes végű vaspálcával feszítettem föl kaput, ajtókat, íróasztal fiókjait, s vettem magamhoz a tárgyakat, amelyeket tüzetesen leírt előtte. Nem mondta, de egy díszes bőrtokot is találtam benne régi iratokkal. Talán csak kifelejtette, erre biztosan szükség van. Sejtettem, apokrif evangéliumok lehetnek. Tanulmányozásukra tehát lehetőséget kaptam, majd e kegyet is meg kell köszönnöm Őneki.

Másoltam korábban ilyesfajta szent szöveget, amelyben – aligha véletlenül – Gábriel arkangyal tetteit dicsőítették. Néki köszönhetjük többek között a szent koronánkat. III. Ottó császár 1000-ben megkerestette és föl is ásatta Nagy Károly sírkamráját, abban találták a koronázási jogart és a koronát. Rómába vitette, s II. Szilveszter pápa javaslatára úgy döntött, hogy a koronát a lengyel uralkodónak adja. Ámde a pápa álmot látott, Gábriel arkangyal jelent meg előtte, azt parancsolta, hogy a koronát ne a lengyel királynak adják, hanem annak a követnek, aki másnap reggel érkezik. Az Árpád család ifjú sarjának, a mi István fejedelmünk követe, Asztrik apát jött, koronát kért urának. Szilveszter pápa megáldotta a koronát, és egy apostoli keresztet is átnyújtott, fölruházva Istvánt apostoli jogokkal. Így lettünk keresztény királyság.

Mikor az Isten hírnöke visszavezetett az elhagyatott kolostorhoz, glóriája fényével világosítva az erdei utat, megáldott, s fölszállt a magas égbe. Mindent elvitt magával, csak az iratokat hagyta itt. Meggyújtottam kezdetleges mécseseim egyikét, s a szemfacsaró füstölgésű fényben vizsgálni kezdtem a különös nyelven, de részben a mi betűinkkel rótt sorokat.

Sajnos azonban az Ő kiszámíthatatlan akaratából csupán a reggel eljöveteléig foglalkozhattam ezzel, akkor lerohantak a pribékek. Minthogy hallottam csörtetésüket, az iratokat óvatosságból becsúsztattam a hajdani barátok sütőkemencéjébe, oldalra tolva, ameddig elért a karom. Imigyen nem került e durva emberek markába.

A megyeháza tömlöcéből zárt lovas kocsin zsuppoltak át az ispotály börtönszerű részébe, miután vallomásomból egyetlen szót sem hittek el. Pedig én csak az igazat, csakis a tiszta igazat!

Azzal vádolnak, hogy betöréses lopást követtem el, bűnszövetségben, Gábriel arkangyalra való hivatkozásomat kinevették, agyba-főbe vertek. A Megváltót nem hoztam szóba ezek után. Tudom, érzem, hamarosan mint szabadítómnak örvendezhetem Őnéki, s akkor majd folytathatom a munkám. Kevés az esélye, hogy bárki ember fia begyújtson még egyszer abba a kemencébe, különösen hogy a szent papirosokat bizonyára isteni oltalom védi, nem csak az én titoktartásom.

Naponta kínoznak jeges locsolással. Esetemben ténylegesen megváltó lesz ő. Csak az a kérdés, mikor. Ma? Holnap? Vagy? Eladdig fogsorom az ajkamba vájva tűrök és szenvedek, az Ő nevével vérző számon.

Idebenn a sorstársaim Jézusnak hívnak, mióta egyiküknek bizalmasan elmeséltem igaz történetemet. Meg talán azért is, mert a halálba készülőknek próbálok utolsó vigaszt nyújtani, az Ő szellemében. Igyekszem följegyezni végső mondataikat.

> NEM VOLT LEHETŐSÉGEM A SAJÁT ÉLETEMET ÉLNI, LE KELLETT VOLNA RÁZNOM A JÁRMOT.
>
> MI VÉGRE DOLGOZTAM ÉJT NAPPALLÁ TÉVE?
>
> KÁR, HOGY KEVESET FOGLALKOZTAM SZEMUNCIÁMMAL, HITES FELESÉGEMMEL, FIAMMAL ÉS LÁNYOMMAL.
>
> BÁRCSAK LETT VOLNA BÁTORSÁGOM KIMUTATNI, HOGY MIT ÉRZEK!
>
> SOSEM ENGEDTEM MAGAMNAK, HOGY BOLDOG LEGYEK.

Találtam egy darabka ónt, azzal karcolgattam néhány kiváltképp elgondolkodtatót a cellám falába, oda, ahol takarja a priccs. Megtanultam fejből, akár egy verset. Ha Josua ben Miriam kiszabadít, papírra vetem, mindeneknek okulására. Ezeknek a szegény lelkeknek hiányzik egy kerekük, mégis, az utolsó pillanatban valamennyire kivilágosodik az eszük. Idebenn én vagyok épelméjű egyes-egyedül.

Aki mindezt tanúsítja, az mondja: Igen, hamarosan eljövök.

TIZENEGY

Vajha vakmerő olvasóm, kit könyvem kegyetlensége megigéz, tévelygés nélkül megtalálná a szakadékos és elvadult utat, mely átvezet e komor és mérgező szavak vigasztalan ingoványán. Nem kívánatos, hogy mindenki elolvassa a most következő oldalakat, e fanyar gyümölcsöt csak kevesek ízlelhetik veszélytelen.

Városunk kellős közepét a török időkben Bazár térnek hívták, mert belepte a keleten szokásos zsibvásár. A pasák elűzése után Marktplatz lett, a magyaroknak inkább Piac tér. Árultak itt bokrétától hátaslóig az égvilágon mindent. Az egyik borzalmas pestisjárvány után, amint eltemették az utolsó halottat, hálaadó körmenetet tartottak. Engesztelő áldozatképpen Szentháromság-szobrot emeltek, attól kezdve sokáig Szentháromság térnek hívta a lakosság a téglalap alakú területet. Volt később Kossuth tér, a nyolcszázas évek végétől pedig Széchenyi tér.

Kossuth Lajos hét évvel a forradalom előtt közölt nem éppen hízelgő tudósítást városunkról. Vezércikke *Bot, vessző, korbács* címmel jelent meg a Pesti Hírlapban.

Szombat volt, hetivásár, hol sok adó-vevő tarka vegyületben sürgött-forgott, s örült az életnek, a szép időszaknak. Egyszerre kardok, láncok csörögnek, szuronyok csillámlanak, és jő a piacztól nem messze fekvő megyeház bűzhödt földalatti börtöneiből – az igazat mondjuk –, vermeiből egy sereg szennyes rongyokba burkolt sápadt, elfonnyadt arcú rab, igenis cifra poroszlóktól körülvéve. Két szerencsétlen ember rémítő

tölgyderest és jókora köteg mogyoró pálcát emel vállain, és sejtetni hagyja, hogy mi következik. Megáll most a piaczon az egész expeditio, tódul a sokaság bámulni a vérfagyasztó executiót. Miként dobatik le durva hajduk által némely félalélt a deresről, s miként ül vízbe, nyöszörögve, összegörnyedten. Szegény hazám! Csak most is igaz, hogy nincs ország, hol úgy con amore botoznák az embereket, mint kebeledben. Mikor lesz szép tereiden borúra derű?

A Piac tér még nem is hasonlított későbbi önmagára. Elcsúfították a törökök elleni csatákban romossá vált lakóházak, és az omladozó plébánia, melyet a katonaság használt, miután az egyház emberei kihurcolkodtak, és sorsára hagyták. De már erre a célra sem volt alkalmas.

Minthogy az itt tanyázó Nemes és vitéz Hesseni ezred tsapatjának a volt régebbi Plébánia lakjában kaszárnya szállása továbbra nem lehetne, nehogy még továbbá azon tsapatnak a Városi polgárok és más lakosok szállást adni kénteleníttessenek, már erköltsi tekintetből is szükségesnek véli a választmány a Szigethi Városi kaszárnya terében állt raktárt lakható szállásra változtatni.

E határozmányt nyolcszáznegyvennégy nyarán hozta szabad királyi városunk döntő testülete.

A csúnyácska ház kiürült, hamarosan lebontották. A telket a Schönherr család vásárolta meg. Ők építtették a szállodát, mely 1845-ben nyitotta meg kapuit, s Nádor néven bocsátotta szobáit a fáradt utazók rendelkezésére, étterme és kávéháza pedig a helybéli jobb társaság kedvelt találkozóhelyéül szolgált.

Az ezen a soron lévő, még beépítésre váró telkekről a használható alapanyagot, a bontható téglát, követ, gerendákat, ajtókat s ablakokat boldog-boldogtalan vitte, többnyire az éj leple alatt. Ekkor még a tér déli oldalán bivalyok henteregtek a porban. Gyakorta szólt az árusokat mulattatni igyekvő alamizsnaleső muzsikusok kezében a kobuz és a dombura.

A három telket Dollinger Károly polgármester úr árverésre bocsáttatta. A fölsőt (215 négyszögöl) Stopfer Márton nyerte el, 5910 forintokért. Az alatta elterülőt (158 négyszögöl) egy ambiciózus és közszeretetnek örvendő kereskedő vehette meg, 7260 forintokért. Ő a vételt igyekezett titokban tartani, s eredeti nevét is. Városunkban Zsolnainak szólíttatta magát, eleinte szerényen i-vel írta. A déli telek tulajdonosa pedig (61 négyszögöl) Littke Lőrinc lett, 3471 forintokért. Az árak inkább a licitek hevességét, mintsem a reális értéket fejezték ki.

Kevés idő múltával Zsolnai megvásárolta Stopfer Márton területét is. Ezt nem mindenki nézte jó szemmel, mivel az ambiciózus és közszeretetnek örvendő kereskedő betelepülő volt, Erdélyországból jött ide, noha Homonnán született. Nehogy már az övé legyen az egész város, mondta néhány magát őslakosnak gondoló dölyfös családfő.

Zsolnai hosszú, hullámos haja egyszerre hullott és őszült. A szeme fiatalkorától táskásodott. Az ellenséges megjegyzéseket eleresztette a füle mellett, remélte, idővel jönnek új ügyek, s majd másra haragszanak. Összeszövetkezett Littke Lőrinccel, a szomszédság barátsággá nemesült, nagyarányú építkezésbe fogtak együtt. A három ház 1845-re készült el. Középen nyílt ki a tágas üzlet, mely az e területen már bevált Bazár nevet kapta. A vevők hamar megszerették a reggelenként frissen olajozott padlójú boltot, ahol jóformán mindent árultak. Amit esetleg mégsem, az a legelső kérésre sürgősen beszereztetett. Példának okáért a pipaszurkáló, amit eddigelé csak vándorárusok kínáltak több beszédű, mint dohányú lakosságunknak.

Nyolcszáznegyvenkilenc hosszú idők óta a leghidegebb januárral indult. Nugent császári tábornok a csapatai élén bevonult városunkba. A tüzérség, a lőszer- és szállítókocsik megtöltötték a Piac teret és a környező utcákat. Rémítően kongtak a harangok valamennyi templomban. Plakátok kerültek a falakra: „Halálos büntetés alá esik mindenki, aki Kossuth pártjával cimborál." Kihirdették a statáriumot.

Későn köszöntött be a tavasz. Addigra négy ágyút vontattak a császári katonák a Szentháromság szobra elé, kettőt pedig a Városházához, csövük az emeleti ablaksorra szögeződött. Lakosságunk megfélemlítve várta a szebb jövőt. A gazdagabb családok egy része nem bánta, ha a megszállók tisztjei udvarias látogatást tesznek otthonukban, illendő bokacsattogtatással

és főhajtással. Sok volt az eladósorba került leány. Ám a többség bízott Kossuthban, és csak elrejtette a háromszínű lobogót, de nem vetette tűzre.

A császári és királyi fekete-sárga zászlókat lengette a szél mindenfele. A rebellisek némelyikét felkötötték a Ledinán ácsolt bitókra, ezt a helyet kezdték Akasztódombnak hívni az emberek. Régebben nagy közönség gyűlt össze a nyilvános kivégzésekre, és a tömeg a deliquenssel együtt mormolta az utolsó imákat s az ámeneket. A császáriak akasztásain távolmaradással tüntetett városunk népe.

Június tizenkettedike keddre esett. Négy academista ifjú a Szentháromság szobrának tövében kiáltotta zengő hangon: Éljen Kossuth Lajos! – mire a főtéri ablakokat sietve bezárták az ott lakók. Egészen addig ismétlődött a plakátok tilalmaira és a statáriumra fittyet hányó kórus, míg a katonák megbéklyózták és letartóztatták őket.

Kidoboltatták, hogy másnap, szerdán a város apraja-nagyja köteles megjelenni a Marktplatzon, hogy az elrettentő példa nyomán tanulják meg, mi vár a rebellisekre. Nyolcezer polgár szorongott a katonai négyszög megett. Középen annyi deres, ahány bilincsbe vert academista. A császári tisztek arra számítottak, hogy a megbotozott ifjak velőtrázó ordítása hatásos megfélemlítés lesz. Ám ez a terv dugába dőlt. A Piac téren csupán a vastag pálcák csattogása hallatszott, és itt-ott lányok zokogása. A négy academista ugyanis fogadalmat tett: nem szerzik meg azt az elégtételt az elnyomóknak, hogy kiáltozzanak.

Egyetlen szisszenés sem hagyta el ajkukat, míg csépelték őket, az őrmester német nyelvű számolására. Ilyen kíméletlen ütlegelésbe többen belehaltak már. A négy nyakas ifjú azonban állta a szavát, inkább beleharaptak a deres fájába, mintsem hogy megnyikkantak volna. Némaságuk az ellenállás jelképévé lett városunkban.

Két nappal korábban táncmulatságot tartottak a főtéri Bazár egyik tulajdonosának otthonában. Zsolnaiék ritkán adtak estélyt, bált sosem. A család igyekezett meghúzni magát, rejtegették gazdagságukat, hogy ne ingereljenek senkit. Voltaképp születésnapi zsúr lett volna, az egyéves kisdedé, akinek származásával kapcsolatban pletykák terjengtek. Rossz nyelvek szerint az ambíciózus kereskedő balkezi gyereke, akit a hites feleség tudtával fogadtak be, miután a szülőanyja gyufát ivott. Mások úgy vélték, a kereskedő bátyja az apa, akit városunkban Náti bácsiként ismertek, egy iskolai becenév – *Bölcs Náthán* – nyomán. A család soha nem adott

választ a gyerekre vonatkozó kérdésekre, inkább mosolyogtak, arcukon a rájuk jellemző nyájasságba öltöztetett szigorral.

A baba első születésnapján az a híres siklósi cigánybanda húzta a talpalávalót, amelyiknek még Franz Liszt is elismerően biccentett, amikor néhány éve itt koncertezett a Hattyú vigadó nagytermében. Akkor is a siklósi banda muzsikált a díszvacsorán, élükön Oláh Bandival. Lisztről rebesgették, hogy valamiféle titkos szervezet tagja, amiatt időzik hazánkban, bővebbet senki nem tudott, erről ő maga sem nyilatkozott. Állítólag azért, mert a tagokat titoktartás köti. A kígyótekintetű zongorista renoméját e mendemonda csak erősbítette.

A sors kiszámíthatatlan szeszélye folytán a születésnapi soirée-ra meghívást nyert mind a négy academista, akik közül ketten is udvaroltak az egyik házikisasszonynak. Az a két ifjú, aki azonos hölgy szívéért versengett, nyakló nélkül zúdította magába a hegy levét. Éjféltájt odakünn a Piac téren össze is szólalkoztak, szerencsére harmadikuk, ki egymaga hódolt a másik eladó Zsolnai leánynak, ügyesen és okosan széjjelválasztotta őket.

A negyedik még a bálterem melletti szivarszobában dohányzott, a kereskedő bátyjával pusmogva. Nyílt titok, hogy Náti bácsi éppen olyan sziklaszilárd kossuthista volt, mint az academisták. Sötét híreket osztott meg az ifjúval. Megbízható forrásból délelőtt azt az értesülést kapta, hogy a cár seregei betörnek Magyarországra, több oszlopban, számuk meghaladja még az osztrák egységekét is, csapataink tehát reménytelenül két tűz közé szorulnak. Sorsunk megpecsételődött, elvégeztetett.

Mit tehetnénk? – kérdezte Náti bácsi, inkább az égiektől, mint az academistától. Mégis tőle kapott választ: El kéne mennünk innét, mihelyst lehet. Hová? Taljánföldre, a napfényes Toszkánába, majd hazahurcolkodunk, ha változnak az idők. Náti bácsi csüggedten rázta a fejét, mink már aligha hagyhatjuk itt városunkat… tik még fiatalok vattok, mehettek isten segedelmével.

Több szó nem esett köztük, szívták némán nehéz illatú szivarjukat, a kereskedő Egyiptomból hozatta ezeket.

Harmadnapon, a botozást követően a négy academistát, kikből ketten olyan rozoga egészségi állapotba kerültek, hogy haláluk kicsin múlott, száműzték városunkból. Pirkadatkor szuronyos katonák kísérték őket a

Budai kapuhoz. Egymást támogatva indultak útjukra. Semmi mást nem vihettek magukkal, mint testi ruhájukat, és valamennyi készpénzt.

Egyikük bő két hónapon belül visszaadta lelkét teremtőjének. Azon az augusztusi napon, amelyen Kossuth és kísérete több csoportban átlépte a határt. Ez az academista gyűrűs menyasszonyát hagyta városukban, aki utánaszökött Szekszárdra, ahonnét az ifjú származott. Nem menthette meg, csupán szemeit zárhatta le. Lányságát örökre megtartotta, állandó fekete viselete miatt úgy emlegették: a Sötét Menyasszony. Valamivel később gyászpecsétes levelet küldött a Nagybecsű Academiának. Ebben közölte, hogy elhalt vőlegénye emlékére némaságot fogad, örök mementóul, amíg csak emlékezni képes őreá. Választ sosem kapott.

1849. augusztus 20-án hagyták el a szabadságharc menekülői a hazájukat. Kossuth Lajossal együtt lépte át a határt többek közt Batthyány Kázmér gróf, a magyar kormány debreceni külügyminisztere, Szemere Bertalan miniszterelnök, Mészáros Lázár, Perczel Mór, az angol Guyon Richárd, Stein báró ezredes, a lengyel Wysocky, Zamoyski és Dembinszky tábornok, Egressy Gábor, a nagy színész és kormánybiztos, több hírlapíró, mint Gyurman Adolf és Bangya János.

Némelyikük családja csak később követhette őket. Hozzájuk csatlakozott Náti bácsi, a legutolsó pillanatban. Ő akár maradhatott volna otthon, hiszen semmi olyat nem cselekedett, ami az osztrákok törvényeibe ütközött, bár Kossuth és a forradalom iránti érzelmeit sosem rejtette véka alá.

Rebesgették, hogy Kossuth magával vitte volna a teljes államkasszát. Hívei ezt a pletykát sosem hitték el. Azt sem, hogy később Angliában pénzhamisítási ügybe keveredett.

Kossuth Lajos és szoros kísérete török földre érkezve fegyvereit letenni kényszerült. Magukat a szultán oltalmába ajánlották. Tudtukra adatott, hogy mindaddig Vidinben kell tartózkodniok, míg a szultántól határozott utasítást nem kapnak. Itt csatlakozott hozzájuk négy academistánk közül az, aki a haza elhagyásának ötletét fölvetette a születésnapi mulatságon Náti bácsinak. Kézszorítással és öleléssel üdvözölték egymást.

Az ausztriai internuncius az osztrák alattvalók, az orosz cár pedig a lengyelek kiadatását követelte a szultántól. A Porta kitérő választ adott, mire az orosz és osztrák követek ultimátumot nyújtottak be: kétszer

huszonnégy óra alatt egyenes választ követeltek, ellenkező esetben a diplomáciai összeköttetést megszüntetik.

Élelmezési nehézségeink küszöbön állnak, jelentette ki Náti bácsi, mire az academistából kitört a nevetés. Ugyan mi olyan vicces ebben, fiatal barátom? Nos, bátyámuram, én csak elképzeltem, amint azok a nehézségek állnak a küszöbön, felelte az ifjú. Náti bácsi igyekezett uralkodni arcvonásain, ám azután ő is elröhintette magát: Különösen, hogy nincs is küszöbünk! – a nyitva hagyott ajtóra mutatott. Padlónk sincs, fűzte tovább az academista. Ekkor a lengyel Zamoyski csicskása italt kínált körbe. Vodkát. Az ismételt koccintások oldották a hangulatot. Miből fogunk itt élni? – kérdezte az academista. Ki neveli föl a mezők liliomjait és az erdők fájait? – így Náti bácsi. Az academista nem javította ki

Délután, amikor kettesben indultak egészségügyi sétára, Náti bácsi óvatosan szóba hozta azt a bizonyos titkos társaságot, amelyhez ő csatlakozni kíván. A Szabad Kőmívesek Testvérisége erkölcsös és szabad férfiak egyesülése, tekintet nélkül azok hitére, nemzeti hovatartozására, fajára vagy politikai pártállására. Egymást testvérnek tekintik és szólítják, kötelességüknek érzik, hogy embertársaikkal jót cselekedjenek. Segítségükre minden tag számíthat. Tudomása szerint csak annyi a feltétel, hogy a jelölt higgyen istenben – bármifélében. Meglepődne az ifjú úr, hány nagy magyar lépett már a Testvériség soraiba. Köztünk vannak! – Náti bácsi ezt már súgta.

Odahaza a Martinovics-féle összeesküvés óta a Testvériséget királyi rendelet tiltotta be, csupán külhoni páholyokhoz lehetett csatlakozni – ha ugyan egyáltalán, és az sem volt veszély nélküli. Sokszor kellett a szervezet páholyában megjelenni (márpedig bizonyára besúgók figyelték), mert csupán úgy fogadnak bárkit a soraikba, ha a jelölt átesik a hosszú beavatási szertartásokon, és alkalmasnak bizonyul. A részletekről csak az szerezhet tudomást, aki sikerrel teljesíti a belépés feltételeit.

A császári és a cári udvar kikövetelte a Portánál, hogy a menekültek szabadon ne bocsáttassanak, s Törökország belsejében őriztessenek. Hauslab tábornok a császár képviseletében Vidinbe érkezett, hogy a magyar emigránsokat amnesztia ígéretével próbálja hazacsalogatni. Voltak elegen, akik immár elfáradván és elcsüggedvén ráálltak, hogy a visszatérést megkockáztassák. Az értük küldött gőzhajók usque kétezer menekültet

vettek a fedélzetükre. A Vidinben maradók a megvetés minden jelével halmozták el őket.

A Porta az emigránsok új tartózkodási helyéül a határtól távolabb fekvő Şumlát jelölte ki. Kossuth Lajos Vidin piacterének egyik erkélyéről beszédet tartott, közölte, hogy a nagylelkű szultán továbbra sem enged Oroszországnak és Ausztriának a kiadás ügyében, ellenben esküjét adta, hogy atyai oltalmát a magyar emigránsoktól, kiknek üdvözletét s áldását küldi, soha meg nem vonja, még akkor sem, ha ez birodalmának veszélyessé válna. Egyúttal kihirdette, hogy a szabadságharc újbóli kitörése már csupán idő kérdése, hazánk ezúttal nem lészen magára hagyva, mert a szultán, valamint Anglia, Franciaország és Svájc a legerélyesebben támogatják, s el vannak szánva a magyar függetlenség kivívását hathatósan segíteni.

Az erkély alatt összegyűlt emigránsok háromszoros vivátttal és süvegdobálással örvendeztek a magyar jövő ilyes fölvirágozásán. Közöttük kiáltozott az academista, s vele egy újdonsült barátja, a titkos Testvériség tagja. Ideje abbahagynunk a titkolózást, mely a szabadságharc leverése óta annyira általánossá vált: az academista becsületes neve Solthy Rezső, a Testvériség tagjáé pedig Dunafalvy Riha Pál. Előbbi városunkbeli vízimolnár család sarja, utóbbi pedig közismert és tekintélyes nemesi famíliáé.

Október huszonkilencedikén indult a vándorlás Vidinből Şumla felé, több csapatban. Az elsőt, mely négyszáz lengyelből állott, Bem vezérelte, aki itt már török néven Murat pasa lett. November elején kerekedtek föl a renegátok, élükön Stein és Kmetty, török nevükön Férhad és Kamil pasák, százhatvanöt fővel. Végül a magyarok, háromszázhuszan, Kossuth, Batthyány Kázmér gróf s a két Perczel vezetésével. Usque negyven nő kísérte a magyar menekülőket, többségük feleség.

Şumlában a kitüntetett renegátok, akik muszlimmá lettek, Ibrahim pasa kastélyában helyeztettek el, illő kényelemben, a hithű keresztényeknek azonban az úgynevezett barlanghegy jelöltetett ki lakásul. A medvéknek jobb szállásuk vagyon! – zsörtölődött az academista, azaz Solthy Rezső, aki ugyanabba a félhomályos kővájatba kénytelenedett betelepedni, ahová újdonsült barátja, Dunafalvy Riha Pál. Városunkbéli kapcsolata, Náti bácsi hosszabb ideje nem került a szeme elé. Később derült ki, hogy ő Kossuth szorosb kíséretébe tartozónak ítéltetett, s lakályosabb szállást kapott.

Legnagyobb csapásnak mégsem a komfort hiánya és az élelmezés szűkössége bizonyult, hanem az örökös perpatvar. Utóbb még azt is kevésbé gyötrelmesnek élték meg az emigránsok, mint az állandósuló fölöslegesség érzését, mely együtt járt a fullasztó unalommal.

A két ifjú, ha nem hallotta más, a Testvériségről cserélt eszmét, vagyis Dunafalvy Riha Pál mesélt róla ezt-azt, amit fogadalma megengedett. Solthy Rezső elragadtatva hallgatta például, hogy a testvérek soha, semmilyen körülmények között nem tanúskodnak egymás ellen. Izgalmasnak találta a jeladó kézfogást, csakúgy, mint a titkos jelszót, amelyet csak halálos veszedelemben szabad kiejteni. Képzeletét megmozgatta a beavatási szertartás, melynek végén hosszabb időt teljes sötétségben kell töltenie a jelöltnek, szűk fülkében, egy szál égő gyertya és egy koponya társaságában.

Dunafalvy Riha Pál szerette jártatni a bagólesőjét, így a Duma pasa gúnynév ragadt rá Şumlában. Ezt a törökök félrehallották, s Duna pasa néven emlegették, amit ő csöppet se bánt, mohácsi birtokos család sarja volt. Esti tűznél, hússütés közben mesélte az academistának, hogy egyik őse a nevezetes mohácsi vészben lelé szörnyű halálát, méghozzá úgy, hogy lángoló nyílvesszőtől a páncéljában agyonégett. Solthy Rezső a tűzre meredt, ez borzalmas, suttogta. Igen… Az is, hogy már megint az oszmánok kényén-kedvén vagyunk.

Azt is hallhatta, hogy Dunafalvy Riha Pálnak van egy ereklyéje, melytől semmi áron nem válna meg, mivel szerencsét hozó. Kívánja, hogy vele temessék.

Az academista várta, egyre várta, hogy láthassa. Ékszer? Családi biblia? Szabadkőmíves-amulett?

Hirtelen tűnt el a barlanghegyről a jó barát. Egy záporesős reggelen nem volt a fekhelyén, senki nem tudta, mikor kelt fel onnan, s hová ment. Az academista napokig reménykedett, majd csak visszatér, ugyanolyan váratlanul, ahogyan nyoma veszett. Egy szekszárdi huszártiszt úgy vélte, a törökök emelték ki közülük, bizonyára tudott valamit, amire szükségük volt. Egy immár török kaftánt viselő agg tüzér szerint inkább az osztrák titkosrendőrség keze lehet a dologban.

Solthy Rezső lassacskán föladta a reményt, hogy viszontlátja. Azt a sajnálatos tényt hamar megállapíthatta, hogy a barátja az ő útitáskáját vitte magával a sajátja helyett. Ennek az volt a következménye, hogy fontos

okmányai egy részével nem rendelkezett, néhány személyes tárgyával egyetemben. Amikor átvizsgálta a számára idegen borjúbőr poggyászt, kicsi, ovális keretben lévő festményre lelt, melyről egy idegen asszony nézett rá bizakodó tekintettel, kissé hasonlított a saját édesanyjára. Arra gondolt, hogy a barátja pedig az ő anyukájának nyakba akasztható arcmását bámulja valahol, hacsak őrei el nem kobozták tőle. Sírni kezdett. A többiek elnémultak, békén hagyták.

Minden bizonnyal az a legalább száz-kétszáz évesnek látszó, nagy alakú, vékony kézirat az ereklye, mely telekörmölt vellumokból állott, piros zsinórral összefűzve. Esküdni mert volna rá, hogy a Szabad Kőmíves Testvériség valamiféle tankönyvét vagy szabályzatát tartja a kezében, lehetséges, hogy már ez is szigorúan tilos. Remegtek az ujjai. Azután kissé megnyugtatta magát, annál nem tilosabb, mint emigránst elrabolni szállásáról az éj leple alatt. Meg… úgyse derülhet ki. Erdei sétákra vitte a füzetet, az inge alá rejtve, s kizárólag akkor lapozgatta, amikor csak a madarak láthatták. Azokból elég sok szerepelt a csinos, színezett rajzokon. Mik ezek, gúnárok? Vadkacsák?

A szöveg értelméből semmit nem sikerült kihámoznia. A nyelvről csak azt tudta megállapítani, hogy nem latin, nem görög, nem francia, nem is török.

Lehet ám, hogy ez az ereklye sokat ér annak, aki kellő szakértelemmel bír! Akkor pedig erre alapozhatja emigráns létét, gondolta. Értékeiből semmi nem maradt, s a barátja nem sok pénzt őrzött fekete bukszájában. Néhány kis arany ékszert igen, ám azokat csak nem adja el, míg azt a szerencsétlent kínvallatják valahol.

Az emigránsok hónapokig voltak kénytelenek Şumlában rostokolni. Utána sem jutott osztályrészükül a szabad távozás, Európa határain túlra, Kis-Ázsiába, a Kütahya nevű kopár vidékre küldték őket. Kossuth 1850 áprilisában protestált, és kijelentette, a törökök vendégszeretetet ajánlottak s börtönt adtak, aminek nem csupán a jóakaratú, de erőtlen szultán, hanem a csalárd európai diplomácia is okozója, különösen a kétszínű lord Palmerston.

Végül az észak-amerikai szabad államok léptek erélyesen közbe, kieszközölték, hogy Magyarország volt kormányzója amerikai hadihajón a szabad államok földjére vitessék mint emezek vendége. Az európai hatalmak sem akarták, hogy Kossuth Európában maradjon, nem bánták,

hogy a távoli Amerikába hajózzék. Franciaországban azt sem engedték, hogy kilépjen a partra, mert a puszta hírneve a kikötőkben óriási hatást gyakorolt a tömegekre.

Kossuth Lajos azonban nem tűrte, hogy ekképpen korlátozzák. Gibraltárban elhagyta az amerikai hajót, és egy angol fregatton utazott Angliába. Csak ottani diadalmas körútja után kelt át az óceánon. Körútjain mindenütt ovációval fogadták.

Kíséretéhez ekkor már sem Náti bácsi, sem Solthy Rezső nem tartozott. Előbbi Törökországban ette a bujdosók keserű kenyerét, míg haza nem térhetett. Utóbbi kapcsolatot talált a Portához a már korábban ott gyökeret verő magyar származású pasák segítségével. Blum pasa tette lehetővé, hogy eleinte írnokként, majd fontosabb beosztásban kapjon alkalmazást az általa vezetett minisztériumban. Minthogy Blum pasa hatalmas gyűjteményekre tett szert régi kéziratokból, az academista hálából nekiajándékozta az ereklyét a sokadik vacsorameghívás alkalmával.

1852-ben Ferenc József Ő császári és királyi apostoli Felsége körutazást tett a leigázott Magyarországban. Őt is ovációval fogadták, mint Kossuth Lajost az angolszász világban. Ám az ő üdvözlésére a falvakban és városokban összegyűlő meghatározott számú embernek napidíjat fizettek. Városunk helytartóságának rendelete tudatta a lakossággal, hogy az uralkodó szívesen veszi, ha egyik helyről a másikra lovasok kísérik.

> *A költségek elkerülése végett ne öltözzenek ki, saját ruházatukat viseljék. Fontos, hogy csak a császári és királyi fekete-sárga lobogó lengethető. Ő császári és királyi apostoli Felsége hétfőn folyó június 28-án Szegzárdról legkegyelmesebben megérkezik városunkba, s mindenekelőtt a nagy vásártéren fölállított cs. k. katonaság fölött szemlét tart. Ennek utána a főutcán, főtéren és a Káptalan utczán keresztül a vártemplomig lóháton bevonulni s az itt tartandó Te Deumnál jelen lenni kegyeskedik, ezután a püspöklakban bemutatásokat legkegyelmesebben elfogad, a népünnepélyt megtekinti, és legmagasb útját Kaposvár felé ismét folytatni méltóztandik.*

Érkezését a Havi-hegyen felállított tarackok lövései tudatták a lakossággal. A felséges karaván huszonhét díszhintóból és kétszáztíz lóból állott. Ő

császári és királyi apostoli Felsége távozáskor kijelentette, hogy körútjával elégedett, de az előre megrendezett, kiszámított és betanított dolgok miatt csak felületesen alkothat véleményt.

Látni való, hogy az ekkor huszonkét éves uralkodó nem volt hülye. Városunkbeli első vizitjének emlékére egy ággyal bővítette az ispotályt.

Egy félholtra vert deliquenst lesz hová fektetni, mondta erre az állandóan feketét viselő Sötét Menyasszony. Azon kevés esetek közé tartozott ez, amikor szűk családi körben megszegé némasági fogadalmát.

> *Az is igaz viszont, hogy a holdsarló alakú dombormű-füzérek elvesztették néggyel osztható számukból eredő szimmetriájuk meghatározó jegyét: aki nem hiszi, járjon utána!*

TIZENKETTŐ

Sokáig korán feküdtem le. Néha, alighogy elfújtam a gyertyát, oly gyorsan lecsukódott a szemem, hogy még azt se mondhattam magamban: No, most elalszom.

Virág Benedek, a magyar Horác városunk líceumában tanítóskodott. Több halhatatlan költeménye itt született. Később Székesfehérváron oktatott, akkoriban romlott meg az egészsége. Ezt a közeli mocsarak kigőzölgése is súlyosbította.

Fölmenvén Budára, a magyar Horác kis ideig a Batthyány családnál házinevelősködött, ám azután úgy döntött, hátramaradt idejében minden erejét az irodalom és a tudomány művelésére áldozza. Szerencsére a Helytartótanács háromszáz forint nyugdíjat ítélt meg neki. Ezerhétszázkilencvenhetet írtunk. Egy cella méretű kunyhóra tett szert a budai dombok szélén, a Tabánban. Ott tölthette élete boldog időskorát. Pálos szerzetes volt, nem sokat adott a kényelemre.

Jelenlétének híre hamar elterjedt. Duna menti sétáira egyre többször kísérték el a tőle tanulni vágyók, akiknek imigyen andalgás közepette mondotta el a véleményét történelmi, nyelvészeti vagy irodalmi témákról.

A magyar Horác föltett szándéka volt, hogy a római Horác valamennyi munkáját áttegye a mi nyelvünkre, ezt lényegében meg is valósította a következő több mint három évtized során. Másik kedves foglalatossága: gyűjtötte népünknek dalait és szokásait. Költő és tudós barátait is erre buzdította.

Legkedvesebb lélektársa a poétika mezején Kazinczy Ferenc volt, őt a jakobinusok összeesküvése utáni megtorláskor csodálatosképp elkerülte a

halálos ítélet. Bírái azzal vádolták, hogy a Hajnóczy által neki kézbesített reformkátét lemásolta, terjesztés céljára. Fővesztésre és vagyonelkobzásra ítélték, de három héttel később a király a kivégzést várfogságra enyhítette.

Minden barátjuk tudta, miért sújtott le olyan szigorúan a hatalom az alakuló mozgalomra. A magyar Horác is kapott erről bizalmas tájékoztatást egy rendtársától, aki kapcsolatban állt a császári megfigyelők – ez a legilledelmesebb kifejezés – alaposan kiépített hálózatával. A magyar jakobinusok ártatlan kis szerveződése fölött még szemet hunyt volna a bécsi udvar, különösen, mert a bűnperben főkolomposnak kikiáltott Martinovics Ignác József nem csupán bölcseleti és teológiai doktor, továbbá fizikus és kémikus volt, hanem egyúttal megbízható császári titkos ügynök. A beléje vetett államhatalmi bizalom akkor enyészett el, amikor az udvarban megtudták, hogy a szabadkőmívesek hazai társaságának tagja, csakúgy, mint Hajnóczy József literátor, egyébiránt királyi tanácsos, kamarai főtitkár és ügyvéd.

Hajnóczyt azért figyelték kettőzött gyanúval, mert folyékonyan beszélte a magyart, a szlovákot, a németet, a franciát, a latint és a görögöt. Kivételes nyelvtehetségét jelzi, hogy az angolban röpke hat hét alatt jutott egészen magas szintre. Ráadásul vonzódott az olyasféle könyvekhez és kéziratokhoz, melyeket az őt figyelő titkosrendőrök hiába próbáltak megérteni vagy lemásolni, értelmük kihámozásába a bécsi titkosírásfejtőknek is beletört a bicskájuk.

Mondanunk sem kell, Kazinczy szintúgy a Szabad Kőmíves Testvériség tagja volt, hétszáznyolcvannégy legelején gróf Török Lajos, a kassai tankerület főigazgatója, a miskolci páholy főmestere avatta fel. Egy esztendővel később ugyanő lett Kazinczy főnöke, aki ekkor elhagyhatta a közigazgatási pályát, iskolafelügyelővé nevezték ki gróf Török tankerületébe, nyilván néki köszönhetően.

A magyar Horácot élete során többen akarták rábeszélni, hogy csatlakozzék a Testvériséghez. Rendre ezzel tért ki: Tisztellek benneteket, ám én pálos szerzetes vagyok, legyen ez elég. Ha tovább erősködtek, elmondta hitvallását: „Születtem, szerettem hazámat, s dolgoztam érte. Ez az én életem története! Tegyetek ti is így, tanítsátok utódaitokat, s ha azok is ezt teszik, akkor Magyarország boldog lesz.” Erre mit lehetett volna felelni?

Ha nem tartja magát távol a Testvériségtől, bizonyára a vádlottak közé kerül. A halálos ítéleteket hétszázkilencvenöt május huszadikán hajtották

végre a budai Vérmezőn, nyakazással. Az utcanép összesereglett a látványosságra, pedig reggeli hat órakor kezdődött. Amikor Martinovics végignézte, miként végzik ki elsőként Sigrayt, elájult. Jóformán magához sem tért többé. Amikor ő következett, a hóhérlegények megragadták, mint egy zsákot, s úgy cibálták a vérpadhoz. Hajnóczy József vele ellentétben bátran, méltósággal lépett a vesztőhelyre, szelíd mosoly ült ajkára, midőn feje a törzsétől elvált. Aki ezt látta, haláláig álmodott róla.

A kivégzettek vagyona az ítéletek szerint a kincstárra szállt, ingóságaikat augusztus 10-én elárverezték. Sokan varázserőt tulajdonítottak a kivégzettek tárgyainak, így a licit néha igen magas summán állott meg. A könyvek kevésbé kapósnak bizonyultak, Hajnóczy négy vaskosra tömött irattartója szinte kikiáltási áron került báró Dunafalvy Riha Péter tulajdonába, aki egy soha véget nem érő örökösödési pör miatt utazott föl Budára. Hazavitte magával, s hosszabb ideig meg is feledkezett róluk.

A magyar Horác érdeklődése igen szerteágazóvá vált, ahogy haladt előrefelé a korban. Ahelyett hogy elméje szűkült volna, mint az történni szokott, egyre fiatalosabb kíváncsiság töltötte el. A büntetését már letöltött Kazinczy Ferencet terjedelmes levelekben arra buzdította, gyűjtsön népi szövegeket és dalokat a számára. „Egy két strófát írj le nekem az ollyan paraszti dalból, melyet a tsintalan szemérmetességű lánykák, mikor fonnak, dúdolgatnak.” Kazinczyt meglepte, hogy a pap tanár éppen effélét szeretne olvasni, de igyekezett eleget tenni a kérésnek. Virág Benedek továbbra sem hagyta békén: „Külgy ismét paraszt dalokat. A minapában elalkonyodott vala már a nap – ablakomnál dohányozgatva, egy tiszta torokból hallám énekelni: *Mihaszna galambom, ha előtted járok!* A hirtelen jött kiabálás, zaj mellett többet nem érthettem. Nem tudná-e ezt valaki nálatok? Ha úgy, írd meg, édes Kazinczym, és más akármi tréfás énekeket s nevetséges dalokat.”

Ugyanezen időkben a magyar Horácnak eszébe jutott „összveírni a Magyar Szokásokat, a már eltörlötteket, a még élőket”. Kazinczy nem értette, miként lehet ennyi ráérő ideje költőtársának. Őneki minden óráját fölemésztette az új magyar szavak kitalálása, s eközben súlyos anyagi gondjaira is keresnie kellett a megoldást.

A magyar Horác viszont olyan csekély igényekkel élt, hogy nyugdíját elegendőnek találta. Újabb kéréseket tartalmazó leveleket indított Széphalom felé. „Vajha találnál valakit, ki ezekben gyönyörködnék! Minden faluban vagyon, úgy vélem, írástudó, könnyen s hamar összve

lehetne szedni sok szokásokat és nyalábként kiadogatni. Ez által is felébrednének a hazai dolgokra. Az idegen dolgokat tanuljuk, hazabelieket el felejtjük, illetlen dolog. E féle gyűjtemény sokra hasznos volna. Tegyünk próbát! N. b. a sobak és tót szólásokat sem kell elhagyni, a menyegzőben, lakodalomban, kukoricafosztáskor… Anonymus Beleae Regis Notarius is említ némely szokásokat.”

Kazinczy sajnálta, de nem tudott elegendő időt szentelni a nép dalainak és traditióinak gyűjtésére. Ez azonban lelkifurdalásainak csupán a legvégire kerülhetett. Az elején a puszta tény állott, hogy ő – ellentétben a jakobinusok színe-virágával – életben volt. Foglalkoztatta az önkéntes halál gondolata. Csupán tesvériségbéli barátainak hathatós segítségével és támogatásával élte túl e nehéz éveket az általa Széphalomnak nevezett bányácskai dombon. Mindössze ennyije maradt, némi szőlővel. Valaha húszezer forint értékűre becsülték a birtokait, azokat fölemésztették a fogsága alatti tetemes költségek. Nem bánta. Nyolcszázegyben szabadult. Három esztendő múltán súlyos betegség verte le a lábáról, mindenki – ő maga is – úgy hitte, a végét járja. Szentgyörgyi József gyógyította meg, vele azután élénk levelezést folytatott.

Hamarosan nőül vette gróf Török Lajos leányát, Zsófiát. Hitvese és a megszülető gyerekek körében úgy érezte, a sors némiképp kárpótolta szenvedéseiért. Pedig folyamatosan a tönk szélén állt. Amikor a magyar Horácnak panaszkodott, az hívta, látogassa meg a tabáni kunyhóban. „Kedves Szépirodalmi Vincém, írta neki (korábbi szerzői álnevét használva), hidd el, boldog napokat tölthetnél itten énvelem!”

Virág Benedek társaságát annyian óhajtották, hogy remete-életmódról immár szó sem lehetett. Rendszeresen fölkeresték a Pesten élő írók, Vitkovics Mihály, Szemere Pál, Kisfaludy Károly, Bajza József, Toldy Ferenc, Vörösmarty Mihály. A vidékről fölutazók is be-benéztek. Jobb meggyőződése ellenére, olykor kénytelenedett azt kérni, hogy látogatója térjen vissza egy másik délutánon – a délelőttöket változatlanul írással, olvasással, elmélkedéssel töltötte, ebből ritkán engedett. Csupán Kazinczy és Berzsenyi kedvéért volt hajlandó változtatni megrögzött szokásain, őket kiváltképp szerette.

Báró Dunafalvy Riha Péter lovas futárral küldött levélben jelentette be magát, alkalmas időpontot kérve. Városunk líceumához fordult először, néhány régi kéziratról kérve szakvéleményt, a néhai Hajnóczy József

gyűjteményének három darabjáról. A válaszban a líceum direktora azt ajánlotta, keresse föl a báró úr a nagyhírű Virág Benedeket, valaha itt oktatott, de már a budai Tabánban lakozik.

Nyár volt, lobogó fényű július, midőn báró Dunafalvy Péter a csöppnyi ház kecskelábú asztalára helyezte, amit hozott. Az első szöveg latin nyelven íródott, vágott végű fémtollal és bíbor színű tintával. Valamiféle Evangyéliom ez, állapította meg a magyar Horác, mely a Szent Bibliában mégsem szerepel. Hogy lehet az? – a báró. Nagyon is könnyen, tudni való, hogy eleink a nékik nem tetsző szövegeket kimetszették a Könyvek Könyvéből, olykor tűzre is vetették, beszélik, hogy például Irenaeus püspök rendelkezett így a maga idejében.

A második kézirat egy régi nemesi kiváltságlevél volt, ófelnémet nyelven, ezerhatszáznégyben bocsátotta ki Rudolf király Krakau városában. A privilégium kedvezményezettje Ruprecht Heuer bizonyára Hajnóczy menyasszonyának, Hauer Teréznek valamelyik fölmenője lehetett, a család akkor még eu-val írta a nevét. Az esküvőre, mint tudjuk, nem kerülhetett sor a letartóztatás és a kivégzés miatt.

Érdekes, dünnyögte báró Dunafalvy Riha Péter. De vajon értékes-e? – A papirosokra értette. A magvar Horác azt felelte, erről nem lehet iránymutató fogalma egy pálos szerzetesnek.

A harmadik köteg huszonhat, mindkét oldalán telekörmölt lapból állt. Ebbe a magyar Horác bicskája beletörött: Ilyen alfabétumot még sosem láttam, a nyelv pedig… tán ótörök, nem mernék állást foglalni, ha itt hagyja nálam az úr, igyekszem többre jutni.

Dunafalvy Riha Péter báró azonban nem ítélte biztonságosnak a tabáni házikót, még az ajtó s az ablak sem volt zárható. A magyar Horác ekkor részleteket másolt ki, rajzokat skiccelt le magának. Erősen bosszantotta, hogy halovány fogalma sincsen, mit tartalmaz a szöveg, úgy hitte, aligha létezik olyan kézirat, amelynek apró jelek ne árulkodnának a tartalmáról. Kiváltképp, ha rajzok illusztrálják.

Lombos fák. Meredező nyakú hattyúk. Ruhátlan nőszemélyek. Avagy talán babák? Kádak, kutak, medencék, égkék színű vízzel. Mi a rossz nyavalya???

Tanácsot kért Kazinczytól. A nagy szókitaláló arra szavazott, hogy titkosírással létrehozott szöveg ez, és igen, lehet köze a Testvériséghez.

Kazinczy adandó alkalommal megmutatta nagy tudású apósának. Gróf Török Lajos immár visszavonultan élt, s kizárólag vegytani kísérletezéssel múlatta idejét. Mint egy ízben a vejének titokban tudtára adta, voltaképp alchimiával foglalkozik, a bölcsek kövének titkát keresi. Kazinczy ezen csak nevetett. A grófot föllelkesítették a magyar Horác készítette másolatok, izgatottan érdeklődött, miként kaphatná meg a teljes manuscriptumot. A veje azt válaszolta, majd megkérdi a barátjától. Gróf Török Lajos is kópiát készített a szövegről és a rajzokról. Remélte, hogy az aranycsináláshoz lel bennük instructiókat.

Kazinczy Ferenc fél év múltán visszavitte a paksamétát a Tabánba. Virág Benedek a fejét csóválta gróf Török Lajos föltételezéseinek hallatán. Ő változatlanul úgy tartotta: ügyesen kieszelt titkosírásról van szó, legvalószínűbb, hogy valakinek a naplója ez. Bizonyára egy elfelejtett magyar Casanovának, ami megmagyarázná a pucér nőket. A növények szerelmi bájitalok receptjéhez kellhetnek.

Igyekezett hasonló rejtjeleket fabrikálni magának, és attól fogva a naplóját azokkal vezette. Mottóul Berzsenyi Dánielnek ezt a sorát választotta: „Lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat.” Soká tartott, mire annyira megtanulta a saját betűit, hogy majdnem olyan gyorsan tudott írni velük, mint a latin ábécével. Poeticai kísérleteit is abba a jegyzőkönyvbe körmölte. Eme verseit avatatlanok nem olvashatták soha.

Megihlették a pucér nőszemélyek is. Valamint a két asszony, kik egy közeli házban lakoztak, anya s leánya. Parázna gondolatok gyötörték. Olykor kamasz módra leselkedett kései órán, amikor a két asszony tisztálkodott az udvaron. A tömör fakerítés ama deszkájánál lehetett átlátni, melyből néhány kicsi fagöb kihullott, így lyukak keletkeztek. Virág Benedek kényszerítette magát, hogy ne álljon oda. Pálos szerzetes vagy! – szégyenkezett.

Fogadkozott, hogy meggyónja, ám egyre halogatta. Mígnem az Úr megelégelte szorgos báránykája parancsolatszegését, s a saját hatáskörébe vonta az ügyet, komoly büntetéssel sújtva az eltévelyedőt. A nyolcszáztízes budai tűzvészben a tabáni házikó leégett. Megsemmisültek a magyar Horác kedves könyvei, s a *Magyar Századok* példányai is. Semmi nem maradt a titkos naplóból, így talán a tizenkilencedik század elejének legszebb magyar nyelvű költeményeit veszítettük el. Igaz, a magyar Horác eszkábálta titkosírással voltak lejegyezve, ám azt előbb-utóbb valaki föltörné.

Összefüggő benyomásaink közt, amelyekből akkori életünk állt, csak vékonyka réteget formáltak, egy bizonyos kép emléke csak egy bizonyos perc sajnálata, s a házak, a fasorok, az utak éppoly mulandók sajnos, mint az évek.

TIZENHÁROM

Mi előtt meg voltam, nem voltam rá érdemes, hogy meg legyek, és most, mi után meg vagyok, mint hogy ha meg sem volnék. Por vagyok én életemben, hát még halálom után! Lássad, itt állok előtted, miképpen egy korsó, a mely telve szégyennel és gyalázattal. Legyen meg a te akaratod, Örökkévaló, hogy ne vétkezzem többé soha, s a mit már vétkeztem előtted, semmisítsed meg nagy irgalmadban, de ne csapások és nehéz betegségek útján.

A török megszállás idején a főtér benépesült a keleti bazárok jellegzetes árusaival. Kutak, fürdők és templomok létesültek, amit persze mindazok a magyarok, akik életben maradtak, nem bántak. Azt viszont, hogy újra meg újra pusztított a dögmirigy, a törökökre fogták. Meg az összes többi idegenre. Ki más okozhatná?

Amikor aztán végre megszabadultunk emezektől – általános reménykedés szerint örökre –, a többi idegent is bottal verte ki a felbőszült lakosság. Városunk vezetése erős fogadalmat tett, hogy itt ezentúl csakis katolikusoknak engedhető meg a letelepedés, bárki másnak megtiltatik. Anno 1692 tétetett a fogadalom, ilyen szókkal:

Mi, Bíró, Tanács és Pécsi Város Boldogságos istenszülő Szűz Mária és az egész mennyei szentek előtt ígérjük és fogadjuk, az mindenható Istennek, és azon hittel és fogadással kötelezzük megszeghetetlenül minden maradékinkat, fiainkat és leányainkat, hogy a mi városunkban, annak hostattyában és határiban,

urasága alá vettetett vagyonos vagy leendő minden nemű jószágiban semminemű Luthert, Calvinistát, meg hasonlott schismaticust, Arianiust, zsidót, pogányt és akár minémű néven nevezendő Római Apostoli szent hit ellen törekedőt és ellenkezőt állandó képpen közöttünk bé nem veszünk, és nem tartunk, és semmi képpen el nem szenvedjük.

Eme kinyilatkoztatást azután szinte minden egyes esztendőben megismételték és megerősítették, hétszáznyolcvanban pedig a szabad királyi várossá való emelés kiváltságlevele is tartalmazta, a tizenharmadik pont alatt:

Amint eddig minden nem az igaz hithez tartozó ember a városban való letelepedéstől és polgárjog szerzéstől ki volt zárva, úgy a jövőben is érvényben marad a másvallásúaknak ez a kizárása.

Sok-sok idő múltával, őfelsége II. József uralma idejében próbálkoztak az első zsidók, hogy kivételes jóváhagyással mégis lakozhassanak városunkban. A Bíró és a Tanács szilárdul ellenállt, sosem tágított a fogadalomtól. Mígnem azután megtört a jég, köszönhetően gróf Széchényi Ferenc királyi biztosnak, ki megelégelte, hogy a város elutasít minden kérvényezőt. Engedélyt adott biztosi jogkörében Salamon Fuchs és Marcus Weissmayer kereskedőknek, hogy hétszáznyolcvannyolcban beköltözhessenek és házalhassanak, mivel a szegény lakosságot segíteni kell a helybeni vásárlás lehetőségével.

Salamon Fuchs és Marcus Weissmayer jó barátságot ápolt, üzleti kapcsolataik is számosak voltak. Marcus Weissmayer hamarosan Márk néven mutatkozott be, ellenben Salamon Fuchs megmaradt Salamonnak. Csinos lakóházat építettek egymás mellett, a Piac tér megett. Előbb a piacon s másutt házalának, később lőn a két bolt, otthonuk elülső tractusához toldva. Márké volt a díszesebb, Salamoné a magasabb, csúcsos tetője miatt eleinte Salamon tornyaként emlegették az itteniek. Márk mindennémű régi holmit tartott, gyakran leeresztett áron. Salamon ruhát és sapkát árult, ezeknek egy részét készítették is a hátulsó cselédszárnyban. Vásárokban ponyváról kínálták portékájukat, nem csak városunkban, egynapi jártföldre elszekereztek.

Salamon néhanapján zúgolódott az őket körülvevő ellenséges érzület miatt. Márk csitította. Megbecsülte, hogy városunk polgára lehet, tudomásul vette, hogy ez sokba van neki. A lakosság lépten-nyomon éreztette, mekkora kegy, hogy a fogadalom ellenére itt vihetnek üzletet, s kikényszerítették, hogy a fölírás általánossá váljék. A táblán soha nem volt elegendő hely, mind nagyobbra kellett cserélni.

Megesett, hogy a Bíró besétált a pulthoz, spongyát kért, s amikor megkapta, utasította Márk nagyobbik leányát, mártsa neki vízbe. Amint ez teljesedett, a táblához lépett, valahány fölírás állott rajta, mind letörölte, kijelentvén, hogy ez légyen Vejszmójer születésnapi ajándéka városunknak. Szaladt a leány hátulra, az irodába, elpanaszolni a történteket. Weissmayer csak mosolygott. Nem is tudtam, hogy ma volna városunk születésének napja!

Úgy tetszett, a zsidóknak a bőrük alatt is pénz van, mert a vevők csekély fizetési hajlandósága dacára szépen virágzott Márk és Salamon kereskedése. Ekkor mondotta Márk baráti társaságban: Sok a veszteség, igen sok, abból élünk, hogy szombaton zárva vagyunk!

E *bon mot* szájról szájra járt városunkban.

Márk immár sz-szel írta magát a cégtáblájára:

WEISZMAYER ÉS FIA

Ez szintúgy gúny tárgyává lett, mivel csupán leánygyermeke volt, ám abból egyre több. Amit a lakosság nem tudhatott: Márk örökbe fogadta Salamon három fiából a középsőt, akit – nyilván nem véletlenül – ugyancsak Marcusnak hívtak, és családi körben Marciztak. Ama fiú még hasonlított is Weiszmayerre, vagy inkább a Weiszmayer lányokra.

Márk sosem hagyott föl a piacozással, gyakorta találta a virradat szekéren. Früstükjét úti tarisznyából fogyasztotta. Gyakran zötyögtette magát Sechsard – újabban inkább Szekszárdnak mondták – vásárába, az odasereglő mozgóárusok már névről ismerték egymást. Veszekedések törtek ki a ponyvák leterítésekor, ezekben Márk akkor sem vett részt, ha talpalatnyi helyet sem hagytak neki a korábban érkezők. Sóhajtott, s a térség szélén rakta ki málháját. Tudta, akinek az ő portékája kell, úgyis rátalál.

Kevesen voltak képesek értékké változtatni azt a sok egyetmást, amitől az emberek megszabadulni akartak, fölöslegesnek ítélvén. Márk a vagyonát ezekből nyerte. Salamon szerint a semmit változtatta arannyá, tehát igazából alchimista. Jó is vóna, mondta erre ő. Élete ritka fénypontjainak azokat tartotta, amikor valamely figyelemre méltó tárgyat raktak elébe, megszemlélte az ékszerészlupéval, mely szintúgy vegyes limlomban került hozzája.

Ahogyan idősödött, egyre többet foglalkozott öreg könyvek vételével és adásával, evégett alkalmazta a Ludwig Zell nevű fiatalembert, aki Köln városából vetődött hozzánk, ott sajátította el a nyomtatás és a restaurálás nemes tudományát. Képes volt továbbá a rendbe hozott íveket összevarrni és vászonnal vagy bőrrel erősített fedélbe burkolni. Szükség esetén aranyozást is vállalt. Ólomból öntött és fából faragott betűkészletét egy rekeszes fadobozban tárolta, a winkel nevű szerszámmal egyetemben. Komolyabb vételeknél Márk e legény tanácsára hallgatott. Ludwig Zell a mi nyelvünket rosszul beszélte, általában németül válaszolt a magyarul föltett kérdésekre.

Sechsardon történt, hogy két haramiának látszó férfiú batyuból mutatott be három ütött-kopott könyvet. Ugyan mennyit kaphatnának érettük? Márk megszemlélte azokat. A latin nyelvű zsoltárgyűjtemény tucatárunak számított. A lovagregényt festett illusztrációi tették becsessé. A foszladozó csipkével borított följegyzésekről viszont nem tudott biztos véleményt alkotni, hiába lapozgatta, egyetlen ismert szóra sem bukkant, ami eleddig soha nem fordult elő. A rajzok még kevesebb támpontot adtak. Jó lett volna, ha Ludwig Zell vethet egy pillantást reá, ám ő nem kísérte el gazdáját, sok föladata volt az üzletből nyíló műhelyszobában.

Minthogy a rossz arcú és mosdatlan férfiak sürgették, Márk az efféle könyvek szokásos árának felét ajánlotta az első kettőért, míg hagyomásra vette át a harmadikat, tehát a legtöbbet ajánló vevőnek fogja értékesíteni, s az összeg húsz percentjét kéri magának. Szó nélkül elfogadták. Leszámlálta a fémpénzeket, amazok rögtön elosztották, és szemvillanás alatt eltűntek a piaci forgatagban. Márk akkor jött rá, hogy nem is írt nekik számolatot, azt sem mondta meg, mi a címe. Gyanús, fölöttébb gyanús. Tartott tőle, hogy többé nem bukkannak föl. Tévedett. Harmadnapra reá városunkbeli üzletét éjnek évadján kirabolták, s ő sziklaszilárdan hitte, a két haramia a tettes.

Bizonyítékkal nem szolgálhatott, a tőlük vett könyvek a helyükön maradtak, pedig Ludwig Zell tüzetes vizsgálat után jóval magasabb értékűnek taksálta őket, mint amennyit a gazdája fizetett. Hiszek neked, de ki fog ennyit adni értük ebben a városban, ahol alacsony a könyvek becsülete? – kérdezte Weiszmayer Márk. Vinni máshová! – így a kölni fiatalember.

A rablók az eladásra váró ékszereket és a kasszafiókba zárt készpénzt vitték el, semmi egyebet. A legnagyobb kárt azzal okozták, hogy a drágább ékszerek zöme hagyomásra volt náluk, a tulajdonosok jóval magasabb rekompenzációt követeltek a jogosnál. Nincs mit tenni, a Weiszmayer és Fia hírneve érdekében valamennyi kárvallottal megegyeztek.

Márk őszintén remélte, hogy a három könyv értékesítése révén némi öröm vegyül az ürömbe. Megbízta adoptált fiát, Marcus Fuchsot, utazzék Pestre, ahol az általa megnevezett kereskedőktől kérjen vételi ajánlatot. Marcus lovon haladt a Dunáig, s faszállító hajó kabinjában Pestig, majd ugyanígy vissza. Sajnos a kereskedők, akik Márk igazán megbízható üzleti kapcsolatai közé tartoztak, alig kínáltak többet annál, amennyit ő adott értük, pedig ő csupán kettőért fizetett. Úgy mondták, jelenleg dúskálnak régi könyvekben. Egyikük a roskadozó polcokra mutatott: Nézze, úrfi, mennyi régi béce van itt, egész hegy! Béce? – Marcus nem értette. Igen, az is egy szó a könyvre, nem ösmeri?

Béce… A jó édes anyátok! – Márk sóhajtott. Megköszönte Marcus szolgálatait, a zsebébe erőltetett egy kis pénzjutalmat. Nektek hogy megy? – kérdezte. Unberufen! – Marcus vigyorogva lekopogta, bal kézzel, alulról, háromszor.

Amikor a fiú kilépett a csengettyűvel fölszerelt ajtón, hogy hazamenjen a szomszéd házba, Márk fontolóra vett, hogy ő is inkább ruhával és fejfedőkkel foglalkozzék. Ámbár nem volna túl kedves lépés barátjával, Salamon Fuchsszal szemben. Két ruhabolt egymás mellett… Ki kéne fundálni valami egészen mást.

Addig töprengett, míg döntésre jutott. Egy alapos kiárusítással minden készletétől megszabadult, csak a könyveket és papirosokat tartotta meg. Fölhasználván Ludwig Zell szakértelmét, nyomdát és kiadóhivatalt létesített, papír- és írószerlerakattal kombinálva. Minthogy városunkban efféle nem volt, a siker nem maradt el.

A sechsardi piacon vett három könyvet a megszélesített üvegablakba helyezte, a cég jelképeként, ám voltaképpen babonából. Nem tervezte, hogy valaha is túlad rajtuk. Míg egy szeszélyes időjárású tavaszi napon Salamon Fuchs áthozta bemutatni Hajnóczi Józsefet, akivel távoli rokonságban állott, a felesége ágán, e kapcsolat igazán szövevényes volt, ők maguk sem tudták végigmondani belegabalyodás nélkül.

Hajnóczy úr éppen olyan sokat köszönhetett gróf Széchényi Ferencnek, mint Salamon Fuchs és Weiszmayer Márk, akik a letelepedési engedélyük miatt tartoztak néki örök hálával. Hajnóczy József a gróf úr titkára, majd ügyvédje, bizalmasa és protégéje volt. Emellett a gróf könyvtárát rendszerezte, annak teljes címjegyzékét is összeállította. Később az ő támogatásával nevezték ki alispánnak.

Idén az új közigazgatási törvény életbelépése miatt Szerém vármegye közgyűlésén Hajnóczy József vissza kénytelenedett lépni a hivatalától, nem lévén nemesember. Azótától idejét főként ügyvédkedéssel, utazással, oklevelek szakértő véleményezésével tölti, néhanap cikket ír újságoknak.

Volna kedves szemügyre vételezni ezt, s megállapítani, hogy ugyan mi lehet? – Márk bevette az üvegablakból a kéziratot, melyet a hattyúknál tartott nyitva. Hajnóczy József nagyítólencsét vett elő mellényének zsebéből, avval nézegette a szöveget meg a rajzokat. Sokáig hallgatott. Salamon nem bánta volna, ha végre abbamarad ez a lapozgatás, és kísérheti vissza a házába Hajnóczyt, mert a felesége a lelkére kötötte, hogy időben hazajöjjenek ám, nehogy kiszáradjon a tűzhelyen a pecsenye. Az asszony tudta, Hajnóczy javíthatatlanul városi ember, azoknak a gyomor-órája sosem jár pontosan.

Uraim, kezdte a vendég, be kell vallanom, énnekem halovány fogalmam sincsen, hogy mi lehet ez, kik írták, s mely célból, csak annyit mondhatok, több száz évesnek tűnik föl a vellum, és semmit, de semmit nem sikerült kihámoznom a sorok tartalmából, a semminél is kevesebbet… A vakmerő rajzok még zavarba ejtőbbek… Esetleg egy alaposabb, hosszabb tanulmányozással juthatnék valamire, ám az sem bizonyos.

Márk értette, Salamon nem, hogy Hajnóczy a mezítelen nőket nevezte vakmerőnek. Salamon búcsúzkodni kezdett, imigyen próbálva nógatni nagy tudású vendégét, ő azonban ekkor különféle nyomatási és kötési árakról érdeklődött. Márk arckifejezést váltott, az ígéretes megrendelőknek szólót öltötte föl, kifejtette, milyen nagyra értékeli a tudományt s annak művelőit,

így a legalacsonyabb árakat ígérheti, különben pedig Hajnóczy uram fogadja el tőle ajándékul a manuscriptumot, jobb kezekbe amúgy sem kerülhetne, cserébe csupán annyit kér, hogy ha adódik megfejtés vagy magyarázat, kapjon arról tájékoztatást.

Amint a barátja és a nevezetes vendég kifordult az ajtón, rögtön megbánta nagylelkűségét. Az üvegablakban szemrehányón üres lett az elajándékozott könyv helye. Gyorsan kirakta oda az antik misekönyv másolatát, amelyet évek óta szeretett volna rásózni valakire, de senki nem értékelte eléggé az aranyozott iniciálékat.

Márk biztosra vette, idővel hallani fog Hajnóczyról, levelet kap tőle a megfejtésről. Ám az élet nevű író másképp alakította. Legközelébb akkor érkezett hír Hajnóczy Józsefről, amikor lefogták mint a jakobinus összeesküvők egyik főkolomposát. Nem sokra reá a kivégzésről tudósítottak a lapok, így városunké is, melyet akkoriban már a Weiszmayer és Fia szedett, nyomott, hajtogatott és kézbesített a lassan szaporodó számú előfizetőknek.

Marcus olyan szorosra fűzte munkakapcsolatát adoptáló atyjával, hogy át is költözött Márk házába. Salamon ennek cseppet sem örült, a barátság súlyos próbatételen esett át, ám azért megmaradt. A fiú hamarosan beleszeretett Márk nagyobbik, eladósorban lévő leányába. Márk ennek örült. Annak nem, hogy a fiatalok titkon akontót vettek a házasélet örömeiből, s a leány sebesen gömbölyödni kezdett. Erre hivatkozva Salamon megtagadta jóváhagyását a frigyhez. Az ifjú pár ennek ellenére gyorsan összeházasodott.

Az esküvőt zárt ajtók mögött tartották. A vőlegény saját kezűleg eresztette le jövendőbelije fátylát, miután meggyőződött róla, hogy az a leány áll ott, akit neki szántak. Az örömatya a fényes kék hüpéhez vezette, a jelenlévők az ámulat sziszegését hallatták a lány szépségét látva. Hétszer kellett körüljárnia a férfiút, akihez tartozni fog, amíg csak él. Énekelt a kántor. A rabbi a beszédében egyetlen szót sem ejtett arról, hogy a vőlegénynek csupán az anyja szökött át a falon túlról, ünnepi helyett utcai ruhában.

A rabbi fölolvasta a ketubát, a házassági szerződést, amelyben az örömapa a vejét ismételten édes fiának nevezte. A vőlegény aláírta, s ivott az esküvői borból, a menyasszonnyal együtt. Következett a pohárzúzás szertartása, mely a házasság törékenységét volt hivatva távol tartani. A

násznép tapsolt, és fölkiáltotta: Mazel Tov! Majd a két tanú elkísérte az újdonsült házaspárt abba a szobába, ahol az elhálásra kerül sor, míg odalenn koccintanak frigyük boldogságára.

A két szomszéd ház lakói soha többé nem beszéltek egymással.

Fuchs Salamon korai halála után az özvegyét feleségül vevő Engel Péter bonyhádi zsidó kapott az árvák fölnevelésének idejére lehetőséget, hogy városunkban tartózkodhassék. Követték őt azok a hitsorsosai, akik elég módosnak bizonyultak ahhoz, hogy a szükséges baksisokat letegyék, s elég agyafúrtnak, hogy a procedúrát végigvigyék.

1846-ban már 43 lakossági joggal rendelkező zsidó család élt városunkban, foglalkozásuk szerint 19 vásározó és piaci árus, 3 terménykereskedő, 2 pálinkafőző, illetve kimérő, 4 ruhakereskedő, 2 szabó, 3 régiholmi-kereskedő, 1 kalligráfus, 1 sapkakészítő, 1 pecsétnyomó-készítő, 1 metsző, továbbá 1 főrabbi, 2 templomszolga, 1 temetkezési szolga. Végezetül 2 özvegyasszony, két egymással szomszédos házban (Weissmayer Márk mindössze másfél esztendővel élte túl hajdani barátját), akiket a gyermekeik tartottak el.

Mit kelljen tennie valakinek, hogy fiúgyermekei szülessenek?
Vegyen feleségül magához való nőt, és viselkedjék szentséges tisztán az egyesítő együtthálásnak órájában.
Sokan cselekedtek ezen képpen, de semmit sem értek el vele.
Miként az 127. zsoltár mondja: Íme az Úrnak ajándékai az fiak, jutalom az szerelemnek gyümölcse.

TIZENNÉGY

Figyelmeztetem: ha azt állítja, hogy nem lesz háború, ha még mindig megengedi magának, hogy mentegesse a császár minden galádságát, akkor nem ismerem többé, akkor nem barátom – vagy ahogyan mondani szokta –, nem „hűséges rabszolgám” többé.

A Havas Boldogasszonynak építettek kápolnát városunk lakói a Kakasdombra, az ezerhatszázkilencvenben meg a reá követő esztendőben gyilkoló járvány után. Megfogadták Istennek szóló áldozatul, hogy az anyagokat kézben viszik föl a hegytetőre, bármeddig tartson is. A kitaposott, meredek ösvényen nyolcszázhatvanöt lépésbe tellett egy szokásos magasságú férfiúnak, hogy felérjen, a főpallér becslése szerint a Kakasdomb cirka harminc királyi öl magasságú.

A kegykápolna hét év alatt lett készen, akkor avatták s nyitották ki a hívők előtt. Mintegy száz év múltán tűzvész pusztította el. Havas Boldogasszony napján, augusztus ötödikén évente búcsút tartanak itt, s a hívőknek mindig eszükbe ötlik a tűzvész. A tisztelendő úr is emlegeti a szószéken. Némelyek úgy vélik, azért zúdult ránk az Úr haragja, mert nem találta elegendőnek az építéskor a cipekedést áldozatként. Jobb ötlete még senkinek nem támadt.

A templomszolga a hegy túloldali lankájának szélén éldegéllt, rozoga kunyhójában, odabenn a döngölt és letaposott agyag lejtett, az ágy két lábát négyhüvelyknyivel rövidebbre kellett vágnia, hogy nagyjából egyenes legyen a szalmazsák. Az első templomszolgát Sebestyén testvérnek hívták, föl nem avatott bencés szerzetes volt. Legfőbb örömét a fákban, virágokban, bokrokban, valamint a méhekben lelte. Deszkamaradékból

eszkábált kaptárai a kápolna hátsó falánál sorakoztak. Hiába kérte a tisztelendő úr, vinné őket távolabbra, mielőtt egy rajzáskor a fullánkos rovarok összedöfködik a gyülekezetet, Sebestyén testvér csak legyintett: Nem szúrnak ok nélkül, mer akkor meghalnak!

Sohsem fűzte hozzá, hogy ok nélkül csupán az emberállat döfköd. Az ő családját a szeme láttára hányta jatagánélre három török katona. Akkor menekült föl a hegyre, ám hiába szerette volna lent hagyni szörnyű emlékeit, hoznia kellett őket magával.

Egy özvegyasszony járt a kegykápolnát takarítani. Tőle született fia Sebestyén testvérnek. Titokban szült az özvegy, városunktól félnapi szekérútra. A gyerek az Anton nevet kapta, miután a tisztelendő úr hosszas húzódozás után hajlandónak mutatkozott a keresztség szentségében részesíteni a fattyút. Sebestyén testvér vállalta a keresztapa szerepét, ha már az apáét nem válhatta, özvegy nővére lett a keresztanya.

Anton gyorsan cseperedett, hamar világossá lett, hogy különleges testi nagyságot és erőt kap az égiektől. Korai árvaságra jutott, szülőanyját a tüdővész vitte el. Ekkor a keresztapja vette magához.

Sebestyén testvér szorgalmasan teleültette a kápolna kertjét, s utána a többi kis tisztást arrafelé. Gyógynövényekre összpontosított, zsálya, menta, izsóp, ruta és kakukkfű illatfellege fogadta az érkezőket. A virágok közül a liliomot és a rózsát részesítette előnyben. A tisztelendő úr helyeselt, a fehér liliom a tisztaság jelképe, a vörös rózsa a szenvedésé. Akkor miért azt adnak a férfiak a nőknek? – kérdezte Sebestyén atya. Fiam, a szenvedély és szenvedés kart karba öltve jár, te nem tudtad ezt?

Később még azt is fejtegette, hogy a piros szín Krisztusnak vérét és sebeit jelképezi, a kereszt öt szál rózsával a megváltást, rózsakereszt pedig Krisztus szívét. Jó tudni, dörmögte Sebestyén atya.

Ekkoriban rebellió hírei érkeztek az ország északi részéből. A Habsburg- és a Bourbon-ház összekülönbözött, melyikük kaparintsa meg a spanyolok országának trónját, mivel Károly király halála egy ideje várható volt. A franciák Louis le Grand-ja – akit Napkirályként emlegettek – célszerűnek vélte, hogy ellenségeskedést szítson az osztrákok birodalmában, emiatt keresett kapcsolatot felsővadászi Rákóczi Ferenc nagyúrral, római szent birodalmi herceggel, Sáros vármegye örökös főispánjával. Rákóczinak már a nevelőapja, Thököly Imre is összemérte a kardját az osztrákokéval, az úgynevezett keresztes – avagy kurucz –

csapatoknak élén. Végül a császári hadak nagy nehezen győzelmet arattak a kuruczok fölött.

A Havas Boldogasszony kápolnájának felavatása táján a Hegyalja környéki szőlőhegyekben Thököly Imre bujdosó kuruczai föllázították a parasztságot, a rebellisek kiegyenesítették a kaszákat. A császári és nemesi had szétverte a fölkelők gyülevész seregét. Hiába, terjedt tovább a lázongás szelleme, a rend bomladozott. A császári udvar igyekezett létrehozni valamiféle határőrvidéket lent délen, a szerb katonaságtól várták, hogy az osztrák és az Oszmán Birodalom között pajzsot képezzenek, mindeközben a megbízhatatlannak ítélt végvári katonákat elbocsátották. Emezek kódorogtak mindenfele, magukat hol obsitosnak, hol szabad hajdúnak nyilvánítva. Városunkba is behatolt néhány, fegyverrel kellett a kapukon kívülre űzni.

Rákóczi Ferenc Louis le Grand ígéretében bízva követte nevelőapja példáját. A francia udvar sok pénzt és jelentékeny fegyveres segítséget ígért neki, így bízvást hihette, hogy eredményesebb lesz Thökölynél. Ráadásul a felesége révén rokonságba keveredett a Napkirállyal. Aligha képzelhette, hogy ekkora uraság ne állná a szavát, s pácban hagyná a rokonát.

Leveleket váltottak. Ezek némelyikét kémeknek köszönhetően az osztrák udvarban is elolvashatták. Rákóczi Ferencet hamarosan lefogták. Ugyanabba a tömlöcbe zárták, ahova annak idején a nagyapját, Zrínyi Pétert, akit onnét hurcoltak a vérpadra.

Rákóczi szerencsésen megszökött a bécsújhelyi börtönből, s a Habsburg-ellenes szabadságharc élére állt. Sebestyén testvér a kisfiát annak keresztanyjára bízta, hogy tábori papként kísérhesse a sereget. Eleintén azt a csapatot, melynek élén a tarpai Esze Tamás és Esze Márton állott. Később a Fejedelem személyes védelmét ellátó Századhoz került.

Nyolc hosszú esztendei háborúskodás után a szabadságharc elbukott, Rákóczi Ferenc a kíséretével hétszáztizenegy február 21-én Lengyelországba menekült. Magyarhonba sosem tért vissza. Távozása miatt Károlyi Sándor folytatta a már megkezdett tárgyalásokat Pálffy császári biztossal, békekötésre törekedve. Rákóczi ezt a lehetőséget a maga részéről kizárta. Károlyi a teljes katonai megsemmisítést elkerülendő, április 30-án a Szatmár melletti nagymajtényi mezőn tizenkétezerre rúgó seregével lerakta a fegyvert, átadta zászlóit, és hűségesküt tett.

A Szatmárban köttetett megállapodás a Fejedelemnek kegyelmet biztosított, vagyonát is megtarthatta volna, ha három hét alatt leteszi a hűségesküt, és Lengyelországban vállal önkéntes száműzetést. Fölajánlották neki a lengyel koronát, az orosz cár támogatásával. Visszautasította, egy percig sem hitte, hogy a császári udvar betartaná ígéreteit.

Két évig a lengyelországi Danckában bújt meg, Sárosi grófnak adva ki magát. Aztán Angliába ment, ám ott a királynő nem részesítette abban a kegyben, hogy fogadja, a császár rosszallásától tartva. Rákóczi megsértődött, áthajózott Frankhonba. Bízott rokona, Louis le Grand jóindulatában. A franciáknak tett szolgálatait hosszabb levélben összegezte, s kérvén kérte a Napkirályt, hogy ne feledkezzék meg Magyarországról.

Csalatkoznia kellett. Az utrechti és rastatti békekontraktusban sem őt, sem hazáját nem vették figyelembe, egyetlen szó sem utalt rájuk. Még azzal sem törődtek a tárgyaló felek, hogy Rákóczi fiairól intézkedjenek, senkit nem érdekelt, hogy kiadja-e őket a bécsi udvar.

A Fejedelem reményeit vesztve hagyta el a francia fővárost, melynek címerében a viharos tenger dobálta vitorlás alatt ez olvasható: *Fluctuat nec mergitur*. Hánykolódik, de nem süllyed el. Rákóczi Ferenc sejtette, az ő gályája betapaszthatatlan léket kapott. A sénart-i erdőben lévő Gros-Bois kalastorában ütött tanyát, a kamalduli szerzeteseknél. Hallott róluk már odahaza, egy magas rangú tisztje javaslatára és közvetítésével némi támogatást is nyújtott nekik. A kamalduliak akkor telepedtek a Nyitra melletti Zoborba. A tiszt levele a háborús körülmények miatt több hét késéssel került a Fejedelem kezéhez.

> *Privatumra nem adtam senkinek, hanem az szegény zobri barátok három cellával valának az fundatióban. Nagyságod nevére adtam kettőre, a magaméra egyre, in toto 1000 forintot, s az ott való barátoknak 300 forintot.*

Rákóczi Ferenc hosszabb távra gondolt berendezkedni Bois-ban, a néma barátoknál. Sárosi gróf néven szerződött velük, szobákra, konyhára, istállóra, magtárra, kocsiszínre, udvarra és kertre, amelyekért évenkint hatszáz livre évpénzt tartozott leróni a *majeur et prieur* kezéhez, két szemtanúnak jelenlétében.

Sebestyén testvér a kamalduli szerzetesek közt papi szolgálatainak gyakorlása helyett a kertben és a konyhán talált magának teendőket. A Fejedelem értékelte, hogy valamennyi néki föltálalt fogást a testvér ellenőrzött, megkóstolt, s lehetőség szerint magyarosan ízesített. Rákóczi követni akarta a szerzetesek életrendjét, étkezés terén is. Gros-Bois néma barátai Pál apostoltól vették jelmondataikat: „A ti éltetek el van rejtve együtt a Krisztussal az Istenben.” Valamint: „Az odafelvalókkal törődjetek, nem a földiekkel.” Nem beszéltek soha, kivéve évi egyszer, karácsonykor. Naponkint hétszer imádkoztak, harminchárom miatyánkot, gyakran elmondták a Mária tiszteletét hirdető officiumot is. További idejüket kétkezi munkálkodással, elmélkedéssel, olvasással, írással és másolással töltötték.

A Fejedelem ugyanúgy éjfél után egykor kelt ki ágyából, mint ők, énekelte velük a zsoltárokat, imádkozott, olvasott virradatig, részt vett a tertián, a misén és a sextán, kivéve ha más, halaszthatatlan teendője volt, általában szegény Magyarország érdekében cselekedve. Hétfőn és szerdán csupán kenyeret és vizet fogyasztott, ahogyan a barátok, ő azonban pénteken is böjtölt, bécsújhelyi szerencsés szökésekor tett fogadalmának megfelelően. Csatlakozott a szerzetesek némán végzett kétkezi munkálkodásához, zokszó nélkül. Ilyenkor Sebestyén testvér mellette dolgozott.

Ritkán váltott szót vele a nagyúr, leszámítva az étkezéskor adott tömör instrukciókat. Egyetlenegyszer állt meg mögötte a kertben, érdeklődőn szemlélve, miként nyomkodja a testvér a csirkék ganéját legkedvesebb palántái tövébe. Megérezve a Fejedelem figyelő tekintetét, odafordult, néki térdet s fejet hajtván. Bocsánatát kérem a bűz miatt, de ez már csak így megyen! Rákóczi Ferenc kegyesen intett, majd odalépett a használatból kivont régi szakajtóhoz, amelybe Sebestyén testvér a baromfiúknak elzárt sarokban összegyűjtötte amazok potyadékait. Mielőtt a testvér tiltakozhatott volna, a nagyúr is rakni kezdte a ganét. Sokáig tevékenykedtek a reggel tiszte fényében. Szarból lesz a szép virág, dünnyögte Rákóczi Ferenc, és fordítva is igaz.

Sebestyén testvér gondolataiba mélyedt. Család? – kérdezte a Fejedelem, és ő mutatta ujjával, hogy egy. A Fejedelem bólogatott: Bárcsak hírt kapnék, hogy az én két szép fiamnak miképp megyen a soruk.

A búslakodás közös bűvkörében a Fejedelem megtörte szokásos hallgatását, amellyel a fehér barátok példáját követte. Maga sem értette, mi

ütött belé, jólesett a becsületes arcú kertészre önteni élete fájó részleteit. Mintha gyónnék, gondolta. Nem tudta, hogy Sebestyén testvér tábori papként szolgált a hadjáratokban, s akár ki is szabhatná reá a penitenciát.

A Fejedelemnek volt egy harmadik, legelső fia, a kis Lipótot háromesztendősen ragadta el a halál. Búcsúpillantásának emléke sebzőbb, mint a csatamezőn életüket vesztő bajtársaké, noha abból százszám őriz emlékezetében, vagy inkább ezerszám. Szemét belepték a könnyek. József fia a tizenkettedik évében járhat, György eggyel ifjabb nála. A császári udvarban engedelmes alattvalókká nevelik őket, apjuktól elidegenítve.

Sebestyén testvér siker nélkül vigasztalta a Fejedelmet azzal, hogy ő még kevesebbet tud Antonról, s immár föladta a reményt, hogy viszontláthatná valaha. A nagyúr nála türelmetlenebb hallgatónak bizonyult, öntötte tovább Sebestyén testvérre saját keserveit. Mesélt a kislányról, akit a felesége akkor szült, amikor ő végig a háborúban volt, így semmiképp sem származhat tőle. Az a lányka is már a tizedik körül járhat, kire hajazhat? Szemrehányást aligha tehet Sarolta Amáliának, hiszen az asszonya akkoriban még abban sem lehetett biztos, hogy él a férje. Azonfölül ő maga is elkövette a legfertelmesebb bűnt, a házasságtörést, Sieniawskával.

Sebestyén testvér átérezte a Fejedelem kínjait, úgy vélte, mára elég ennyi. De még meg kellett hallgatnia, hogy rebesgetik, Rákóczi Ferenc volna az apja a titokzatos Saint-Germain grófnak is, aki Európa-szerte ismert alchimista, kémikus, feltaláló, költő, zeneszerző, festő, orvos. Pedig hát hogyan volna ez lehetséges? A hírek szerint ő maga állítja, hogy apja II. Rákóczi Ferenc, anyja pedig az ő első felesége.

Saint-Germain gróf Rákóczi Lipót Lajos György József Antal néven látta meg a napvilágot hatszázkilencvenhat május 28-án, ez megegyezik a kis Lipót születésének időpontjával. Őszerinte a bécsi udvar emberei elrabolták és halottnak nyilvánították, majd Párisba vitték. Miért vitték volna Párisba az osztrákok? El lehet ezt képzelni? – a nagyúr zokogott, akár egy csecsszopó.

E beszélgetés mély nyomot hagyott mind a kettejükben. A Fejedelem attól fogva gyakran hívatta Sebestyén testvért. Próbát tett vele, miként bánik a lúdtollal, azután bízott rá másolnivalót, illetve számadásokat. Végül ő végezhette a nagyúr könyveinek és iratainak lajstromozását, rendben tartását. Sebestyén testvér úgy érezte, révbe ért. A szavakat legalább olyan

élvezettel fogyasztotta és szaporította, mint a kertbéli növényeket, a papír és a ténta illatát is akként szerette, mint amazokét. Már csak homályosan emlékezett a városunk melletti Kakasdombra és a Havas Boldogasszonynak emelt kápolnára.

Föl tudta még idézni a képét és a szagát annak az asszonynak, akinek nem bírt ellenállni. Megszegte fogadalmat, többször és ismétlődőn, amiért máig várja, hogy lesújtson rá Isten jogos büntetése, akár kétszeresen, mivel meg sem gyónta. Bár talán szenvedett eleget a háborúban az igaz ügyért, lehet, ennyivel beéri az Úr. A fia emlékképe egészen tisztán élt a fejében, Anton, Antonkám, vigyázott-e reád a mi Istenünk? – sírva fakadt.

Rákóczi Ferenc vasveretes ládában tartotta mindazt, amit Sebestyén testvérre bízott. Az első kettőben a könyvek, nyelvek szerint, alfabetikus sorrendben. A harmadikban a hivatalos levelezés, témánként. A negyedikben egyéb oklevelek, papirosok.

Öt furcsa tekercs is volt az iratos ládában. Az elsőn egyenletes zsinórírás, olyan betűkkel, amilyeneket Sebestyén testvér még sosem látott. A másodikon körkörös ábrák, talán a csillagjegyekkel kapcsolatosak. A harmadikon különleges fák, virágok, növények rajza. A negyediken asszonyszemélyek fürdőzése, anyaszült pucéran. Meg néhány madár. Habozott, nem volna-e okosabb ezt a szemétre vetni, mégis, kalastorban vagyunk, ám aztán megkegyelmezett nekik, elvégre a nagyúr tulajdona, ő dolga.

A merev és gyűrött régi lapokat olvasáshoz ki kellett simítani, ilyenkor repedések támadtak rajtuk. Hogy e sérüléseknek elejét vegye, fölhasogatta őket a borotvaéles handzsárral, melyet a trencséni harcmezőn talált. Ott a kuruczokból igen sokan maradtak holtan, maga a Fejedelem is kevés híján odaveszett, mivel a paripája megbotlott és fölbukott, amikor egy árkot ugrott át. Rákóczi Ferenc ájultan hullott a fűbe, azt hitték, vége van, a harci rend fölbomlott, s a megfutókat a labanczok könnyűszerrel levágták.

A félívesre szelt árkusokat cakkos varrással fűzte össze, piros madzaggal. Vastagabb pergamenből eszkábált rájuk borítót. A rajzokat arányosan osztotta el a szöveges oldalak között, hogy a pucér nőszemélyek lehetőleg távolra kerüljenek egymástól, így talán nem szúrnak szemet.

Az ötödik fólianson a Fejedelem hajdani birtokainak lajstroma volt olvasható, latinul. Sebestyén testvér ámultan látta, mekkora vagyont hagyott

a háta megett a nagyúr, s minő higgadtsággal veszi tudomásul, hogy ahhoz képest nincstelenné vált.

Tartott tőle, hogy a gazdája megszidja, amiért összevagdosta a tekercseket, ám ő ezt észre sem vette. Amint mód nyílott rá. Sebestyén testvér kérdezősködött a pergamenek eredetéről, a Fejedelem csupán annyit mondott: Esterházy gróftól kaptam őket ajándékba, többet magam sem tudok, ha kigyelmed megfejti, jutalomban részesül. Ez fokozta Sebestyén testvér amúgy sem csekély buzgalmát.

Rákóczi Ferencet sűrűn keresték föl látogatók, emezek túl magas rangúak voltak ahhoz, hogy Sebestyén testvér fordulhatott volna hozzájuk, ám a kíséretükben mindig akadt egy-két kiművelt emberfő. Egy ízben a franciák királya tette tiszteletét a Fejedelemnél, incognito érkezve, a hintókat negyven válogatott lovas kísérte, akik a kalastort sebtében erőddé alakították, őrhelyeket létesítve a falak mentén. Louis le Grand belső emberei közé tartozott a bizalmas írnoka, akit úgy hívtak: Plum. Becenév lehetett. A pöttöm, pókhasú emberke bizonyára nem vetette meg az ilyen névre hallgató süteményt. Kétágú szürke szakállával mesebeli manóra emlékeztetett.

Midőn parolázott Sebestyén testvérrel, kicsike jobb hüvelykjét erősen rászorította az ő mutató- és középső ujjának tövében lévő porcokra a keze hátán. Sebestyén testvér nem tudta, mit akar ezzel, fölvonta szemöldökét. Plum elmosolyodott, bocsánat, azt hittem. Mit? – erre Sebestyén testvér nem kapott választ.

Míg gazdáik odabenn tárgyaltak, ketten üldögéltek az előterem fal mellé tolt széksorának közepén. Soká tartották a csöndet. Sebestyén testvér nem bízott a maga szegényes francia szókincsében, de kiderült, Plum egyként járatos a latinban, a görögben és a héberben, sőt valamennyire arameusul is tud. Ő viszont csak a latint törte, az most elegendő volt.

Megmutatta a király írnokának az immár könyv alakú összekötözött pergamenlapokat. Plum összehúzott szemmel nézte végig a szöveget és a rajzokat, íróbütykös és horgas mutatóujjával kísérte a sorokat. Pindurka lapokat vett elő, s kurta irónjával szavakat jegyzett föl. Az irón annyira rövid volt, hogy ha nincs a végén a spórolónak nevezett bádogkupak, már nem tudta volna fogni. Végül eldünnyögte a szakvéleményét, majdnem minden mondatot úgy indítva: Szerény meglátásom az, hogy…

A szabir korai vagy torzított változatával állunk szemben, ez a primitív keverék nyelv a Földközi-tenger apró szigetein használatos, kalózok és kereskedők beszélik, meg Afrika északi peremén a rabszolgák. Olasz, spanyol, katalán és okcitán szavak vegyüléke. Plum sosem látta még leírva. Valószínű, hogy a nőszemélyek éppen úgy jelképek, mint a fák, növények és állatok, talán különféle kincseket jelölhetnek, amelyeket elástak. A szövegbe rejthették az odavezető utak leírását. Bizonyos ábrázolatok, melyek fára vagy bokorra hasonlítanak, kezdetleges térképek lehetnek.

Sebestyén testvérnek eszébe jutott a Fejedelem és Louis le Grand titkos levelezése, amelyhez megfejtőtabellát használtak. Tartottak tőle, hogy az osztrák titkosrendőrség kezébe juthat egy-egy oldal. Sebestyén testvér látta a tabellát a Fejedelem írószekrényében. Az ábécé valamennyi betűje alatt négy szám sorakozott, bizonyára azért, hogy váltogathassák, ezzel tovább nehezítve a megfejtést. Az A például 105, 106, 107 vagy 29, az E 93, 94, 95 vagy 25. A legfontosabb szavaknak önálló szám jutott: tábor 157, parancs 162, feltétel 164, között 214 et cetera.

Csalafinta, gondolta ő. Hirtelen megérezte, hogy ezt a rendszert Plum dolgozta ki, alighanem az ő keze munkája a tabella, melyből nyilván két példányt készített, egyet a Királynak, egyet a Fejedelemnek. Vajon másolt-e magának? Egészen biztosan, hiszen szükség lehet tartalékra.

A honvágy észrevétlen sarjad, mint a mezei büdöske, egyik napon még nyoma sincs, a másikon telesárgállja a mezőt. Ennek köszönhetően Sebestyén testvér az utolsó pillanatban döntött: nem követi a Fejedelmet Törökországba, ahová kényszerűségből települt át. A francia udvar Louis le Grand halálát követőn egyre kevésbé volt megbízható. A málhák összerakása után Rákóczi Ferenc lóra szállt, kurta intéssel búcsúzott tőle. Ő csalódottan bámulta a paták verte porgomolyokat. Hálára nem számított, de azért… A néma barátok elöljárói és a helybéli szolgálók mindannyian ajándékot kaptak – rajta kívül.

Saját kis kamarájában bebatyuzta egyetmását. Ott vette észre, hogy az általa kötözött kézirat nála maradt. Moccant a lába, hogy kirohanjon, talán még rábízhatja valakire, vigye a Fejedelem után. Ám mégsem tette. Legyen ez az én ajándékom tőle.

A Fejedelmet a Porta uralkodónak kijáró tisztelettel fogadta. De a talaj Törökországban is forrósodott a bujdosók talpa alatt, pedig a pozsareváci békében a szultán a kiadatásukat visszautasította. Az osztrák követek ennek

ellenére lankadatlan buzgalommal követelték azt hosszú évekig. A szultán rendre azt felelte, ő a Korán szellemében él, s becstelenségre nem vetemedik. Annyi engedményt tett csupán, hogy a fővárostól kissé messzebbre kísértette a magyarokat, a Márvány-tenger menti Rodostóba. Rákóczi Ferencen kívül ott rendezkedett be harcostársa és barátja, gróf Bercsényi Miklós a feleségével, továbbá gróf Forgách Simon, gróf Esterházy Antal, gróf Csáky Mihály és mások.

Sebestyén testvér nehéz, veszélyes utazás végén láthatta viszont a Kakasdombot, s rajta a romos kegytemplomot. Elébb a tűz martaléka lett, majd haramiáké, minden eltűnt, ami mozdítható. A túloldalon az ő kis kunyhójának nyoma se maradt, nehezen talált rá a helyére, térdig nőtték be a gyomok. Istenem… hová tűntek a zsályák, menták, izsópok, ruták, kakukkfüvek, hová a sok liliom és rózsa?

A legfőbb kérdés: hol van Anton?

Ereszkedvén alá a Kakasdombról, városunkra is alig ismert rá. A járványok a lakosságot harmadolták, a tűzvészek a házakat. Sebestyén testvér senkit nem látott, akire emlékezett volna, őrá sem köszönt senki. Ez érthetőbb, arcát szürke szakáll borította teste csontvázzá aszott, csuhája foszlott és mocskos, bocskorából jóformán csak a rátekert spárga maradt.

A Piac téren kapott néhány szál répát alamizsnaként egy kofaasszonytól. A tér legmagasabb pontján leült a tehénganajszagú földre. Rásetétedett. Fölötte tiszta volt az ég. Arra riadt, hogy a batyujának nyoma veszett. Pedig azon hevert. Egy aláváló tolvaj kicibálta, míg ő a csillagok útját bámulva álmodozott a fiáról.

Velejéig átérezte nincstelenségét, meg azt, milyen pici porszem ő idelenn.

Minek éljek?

Nem talált választ. De egy tábori pap – föl nem avatott bencés szerzetes – nem vethet véget földi bolyongásának enkezével, Istenre kénytelen bízni a befejezést.

Legyen meg az ő akarata.

Majd csak elpusztít a következő járvány, vagy a következő éhínség, vagy a következő háború.

Miként egykor a csillagászat kérdésében, ugyanúgy most a történelem kérdésében is, azon alapszik a nézetek egész különbsége, hogy elismerjük-e vagy nem ismerjük el egy abszolút egység létezését, amely a látható jelenségek zsinórmértékéül szolgál. A csillagászatban ez a Föld mozdulatlansága volt, a történelemben a személyiség függetlensége, a szabadság.

TIZENÖT

Mondják, hogy a magyar nyelv először ebben a várasban keletkezett, azért hát mi is ittjártunkkor adunk az igazhitűeknek az utazáshoz legszükségesebb szókból.

egy – ketto – hárem – negy – ot – hat – het – nolcs – kilencs – tiz – viz – so – kenir – tej – alutej – kanal – fej – kezs – lab – gyergya – buza – lo – kuta – gyuk – gyukmon – ember – asszon – menecske – jermek – eregy – gyüvel – hamar hozad – mozs meg – hozad nekem ajandik – fokmeg – ki van jott? – nem tudok – nem latok – hun lakol – it – ott –

Szavaikban, kifejezéseikben igen sok szépség és ékesszólás van. Az előkelők, nemesek, sőt királyaik is alattvalóikhoz ily nagyzólag szólnak: „Uram”, vagyis „agám, dsanim”. Könyvük az evangelium, vallásuk messiási, de nem bálványimádók, azért templomaikban faragott képek nem láthatók, csak keresztek. Vannak luteriánok, de pápisták (vagyis a római pápa vallásán levők) itt nincsenek. Azonban a felső-magyarországiak, kiket a német nép legyőzött, majd pápisták, majd luteriánok. Ezek a számokat is eltérő módon számítják, ilyen formán: tizvan – huszvan – hamincs – negyvan – otvan – hatvan – hetvan – nolcsvan – kijencsvan – záz-

Az én nagy jó agám, lelkem, vagy amint az ő anyanyelvin mondják, dsanim, a világnak legkíváncsibb beutazója. Mióta szolgálatába kerültem, áldom szerencsém. Követhetem mindenüvé, így az én szemem is rányílott sok dolgokra, melyekről eladdig fogalmam se lehetett. Ki hitte volna, hogy

ekkora nagy ez a Magyarország, ami most jobbadán Oszmánországba tartozik, a szultán birodalmának része.

Az igazhitűek szép lassúdadan elfoglalták a várasakat a tengertől egészen az északi vidékekig, berendezkedtek Budától Brassóig, Kanizsától Egerig. Török váras már a mienké is, hová az én nagy jó agám, dsanim avégett érkezett népes csapat társaságában, hogy élelmiszereket és más holmit vásároljanak a seregnek, a nagyvezír megbízásából. Első többnapos időzésekor vett éngemet a szolgálatába, elébb csak nyelvként, mivel tűrhetően beszélem a törököt, megtanultam fogságom két esztendejében. Mesterségemet gyakorolhattam ezalatt, mivel borbély volnék, a sebgyógyításban is járatos. Betűt vetni még a mesteremtől tanultam, Kőhajító Bálint uramtól, ő szegény rémhalállal pusztult a tűzvészben, saját házában. Szerszámait akará kimenteni.

Nagy jó agám, dsánim mondta el nekem, hogy ez a mi várunk még a Próféta születése előtt 882 esztendővel épült, ezt korabeli történetírók följegyzék. Lajos királyunk birtokában volt, azonban a mohi vagy muhi pusztán vívott ütközetet követően Ferdinánd királyunk szerezte meg. Majdan a 950-ik évben (török módra számítva, ami a magyar kalendáriumban 1543) Eszék bégje és Mohács bégje összesen tízezer gyalogos puskással vonult föl elfoglalására, Gázi Mikhál, oglu Mohamed bég főparancsnoklatával, akinek pedig tízezer lovas nép engedelmeskedett.

Az óriási haderő Siklós alól hömpölygött várunkhoz, az útjukba eső falvakat és rózsaligeteket felpörzsölték. Kezdődött az ostrom, akik idebenn voltak, fölkészültek gyászos végükre. Ámde okos papjaink és elöljáróink tanácskozással arra jutottak, hogy ellentállnunk aligha lehetséges huzamosabb időkig, okosabb a várat kegyelemmel és szerződéssel általadni. Fehér zászlókat tűzettek a falak magasabb pontjaira.

Kimentek a papok, s a váras kulcsát drágaköves kagylóhéjban odanyújtották a bégeknek, a törvényszerű kívánalomhoz igazodván. A bégek átvették, az ajándékokkal teli kosarakkal együtt, s megbízták püspökünket, hogy a kulcsot lóhalálában vigye el Szulejmán khán világhódító padisah táborába.

Az én nagy jó agám szerint Szulejmán khán kiváltképp megörült, s imigyen szólott: Aki engem szeret, az ebben a várasban kegyes alapítványt és jótékony művet tegyen. Hallván ezt, a vezírek és előkelők azonnal díszessé tevék a házakat. Szulejmán khán elrendelte, hogy a mohácsi bég

székhelye ezentúl nálunk légyen. Várasunk az 1009-ik esztendőben (magyar időszámítás: 1600) szandzsákbégi székhely rangra emelkedett.

Várasunk bégjének kétezer válogatott fegyveres katonája van. Százötven ákcse jövedelmet hoz néki ez a rang. A váras kádijának az igazságtevésből hat kísze bevétele származik, ugyanebből a forrásból a bégnek húsz kísze jut. A kíszét a mi nyelvünkön erszénynek mondják, és nem sovány erszények ezek. A számokat az én nagy jó agám, dsánim mondotta el nekem, amikor lejegyezte. Ámulok, mely kiváló szervezettségű az oszmánok berendezkedése, ehhez képest a magyaroké kezdetleges és tökéletlen volt. Örvendezhetünk, hogy egy ilyen fejlett nép vette kezébe az ügyeket minálunk, s bizakodnunk érdemes kegyességükben, amelynek sok jelét adják.

Személyes sorsom jól alakult, mióta az én nagy jó agám fölbukkant várasunkban. Szállására költözhettem, mely sokkal több kényelemmel bírt az enyémnél. Korábban néhai mesterem házában, annak külső traktusában háltam a másik két segéddel egyetemben, a tűzvész tehát nemcsak kenyérkeresetemtől, de lakhelyemtől is megfosztott. A nincstelenek sorsára jutva, a Tekija völgy egyik barlangodvában húztam meg magamat, öt-hat sorstársammal osztozva meg a szűk bemélyedésen. Ezt a részt a magyarok Tettye néven emlegetik, s feledve, hogy a Tekija kalastort jelent, mulatozni jönnek föl ide, meginni a hegy levét, nyakló nélkül. Hála a Megváltónak és Allahnak, patak kanyarog alá, így tisztálkodásomat naponta végezhettem, ennek folytán a nincstelenek legfőbb kínját, a palaszkok és tetvek megtelepedését bőrön és hajon elkerülhettem.

Az én nagy jó agám szép házban vett szállást, közel a Bazár térhez. Ottan vásárolt gyümölcsöket, amikor összetalálkoztunk véletlenül. Török módra kérdezte az árat: Hány gurusba kerül? Mivel a kofaasszony nem értette, segítségükre siettem, fordítottam, amennyire tudtam. Megkérdezte, van-e munkám, s amikor mondtam, hogy átmenetileg csak lézengek, de borbély volnék, érdeklődött, tudok-e hajat vágni keleti módra. Bólintottam, hiszen elég fejet nyírtam én a fogságomban. Fölszólított, kövessem szállására, próbát tesz velem. Ollóm volt, a beretvát ő adatta, olyan nagyot, mint a flinták és a muskéták csövére erősített Szent Péter kése. Annyira élesre köszörülték, hogy aggódtam, nehogy megkarcoljam az arcát, szerencsére fölszólításomat betartván nem izgett-mozgott, amíg beretváltam.

Hamar alkalom nyílott sebgyógyításbéli jártasságom gyakorlására is, egyik janicsárja haladt által a szobán, kinek a turbán alatt a bólogatóizmán jókora kopasz folt éktelenkedett, vérző sebbel. Ajánlottam, hogy bekötözném. Ecettel fertőtlenítettem, majd porrá tört cukrot hintettem reá, végül a mi népünk szokása szerint frissiben szakasztott pókhálóval fedtem, gyolccsal kötözve azt a koponyára.

Később láthattam, a seb szépen bezárult, még az új haj is serkedni kezdett. Azt kell hinnem, hogy ez döntött sorsom felől. Kezdetben a fordítás mellett borbélyként, olykor sebgyógyítóként működtem, az én nagy jó agám parancsait követve. Későbben, mikor már megismerkedtem írásmódjukkal, az arabs ábécével, a betűvetésben is elfogadta szerény képességeimet. Ebben az a legnagyobb nehézség, hogy olyat, mint nálunk az a, e, i, u, egyszerűen nem használnak, úgy kell kitalálni azokat. A legtöbb betűnek viszont négy alakja van, attól függően, hogy szónak elejin, közepin, végin vagy egyedül áll-e.

Tátva maradt a szám, amikor közvetlenebb társalkodásba keveredvén megtudtam, hogy nagy jó agám, dsánim foglalkozása a diplomácián kívül voltaképp az utazás, tájékok bejárása és a látottak megörökítése, hol magasb vezírek számára, hol pedig az utóéletnek. Ilyen foglalkozást boldogan űznék. De azzal is beérem, hogy az ő munkájának segítője lehetek.

Sokfele bolygott szülőhazájában, és attól messzire távolodva. Megfigyelte, amit látott, beszélgetett a helybéliekkel, folyton jegyzetelt, ennek eredménye lesz a készülő nagy munka, mely minden igazhitűnek eligazítással szolgálhat majd. Címe: *Szejahatname*, a mi nyelvünkön: *Utazások könyve*. Volt szerencsém olvasni belőle részeket, okulásomra vált. Vettem a merészséget, s parányi igazításokat javasoltam. Mondottam például, hogy túl gyakran kezd így paragrafust: Én, szegény, midőn… Még akkor is, amikor a folytatás szerint inkább úgy kéne: Én, gazdag… Vagy: Én, szerencsés… Ő azonban ehhez ragaszkodott, szerinte mindannyian szegények vagyunk, a gazdagság Allahé s az ő Prófétájáé. Hát jó.

Én, szegény nem ítéltem magam méltónak arra, hogy vele vitába bocsátkozzam, inkább fölajánlottam, átteszem magyarba az *Utazások könyvé*-t, amennyiben rám bízni. Minek ő fölöttébb megörült, kijelentette, hogy legbecsesebb okmányai között fogja tartani, sajnálkozott, hogy még a

közepin sem tart. Reménylette, hogy a későbbi kitapokat is lefordítom, amire ígéretet tettem. Hátha nem csak az igazhitűeket érdekli, tette hozzá.

Utazásainak időbeli rendjéhez igazodnak az írásai, most kezdi a hatodik kitapot, ostromok ismertetésével, személetessége miatt már-már elfeledtem, hogy nem voltam jelen Lippán, Temesvárott avagy Váradon a harcban.

Én persze a magyar védők szemével láttam, amit elképzeltem, fájt a szívem, midőn vereséget szenvedtünk vagy behódoltunk. De azután kezdtem átvenni nagy jó agám érzéseit és gondolkodását. Beszámolói követték a seregek hadi útját, Zepel, Lugos, Zsidóvár, Kevelábos, Kolosvár, Torda, Tokajvár et cetera, az embernek a feje belefájdul, és nem káptalan, hogy mindet elésorolja. Következő bolygásánál Kassa, Kőhalom, Fogaras. Indult utána Drinápolyból Vidinbe, majd Belgrádból Magyarországra. Lassan közelgett felénk, Vukovár, Eszék, Mihads, végül városunkba ért.

Mihads a mi Mohácsunk, amelynél összecsaptak az oszmánok és a magyarok. Az én nagy jó agám elbeszélte a csatát, elindítván, hogy a krónikaírók tévedésekbe estek azzal kapcsolatban. Mivel ez történeti dolog, ravaszság, sőt hazugság is belékeveredik. Ő szegény feje a hitelt érdemlő beszámolót Kurzu Ali agától hallotta, ki Szulejmán khán bizalmi emberei és fegyverhordói közé tartozott.

Kurzu Ali aga szerint úgy alakult a harcmezőn, hogy mind a két sereg hátrálni kezdett, zavaros parancsok és tévhírek miatt. Ekkor egy fejet hordoztak körül az iszlám táborban, azzal, hogy a magyarok királyáé! A halott testét is előhozták. Szulejmán a hullát megszabadította az ékszerektől, majd Székesfehérvárra küldte, Menait templomba, azaz egy pogány istentiszteleti helyre.

Mi, magyarok ugye nem így tudjuk, én szegény fejem másként értesült. Nagy jó agám azt is hallotta Kurzu aga szájából, hogy a padisah ugyan valóban százezer katonával érkezett a mihadsi síkra, ám igazából csupán tizenkétezer ügyes főember forgatta a kardot e háborúban, és a magyarok nem a harctéren veszítettek, hanem inkább a királyuk halálhíre okozta jajongás és szétfutás miatt. Sokan az oszmánok közül is kiitták a halál serbetjét Mihadsnál, a vértanúvá lett mohamedánokat Szulejmán klán eltemettette, hogy porhüvelyüket állatok ne rágják össze. Magas pavilont emeltetett ott, benne két kúttal, olthassa szomját, aki ezt az emlékhelyet fölkeresi, ahogyan az én agám tette. Letérdepelve hajlongott, csupán ember

vagyok, nem isten, suttogta. Később árulta el, hogy ezek a nagy Mohamed szavai. Föl nem foghatám. Hogyhogy nem isten, ha egyszer Allah prófétája? Ilyen alapon Jézus sem isten? Hm… Jézus, az embernek fia, erről hallottam már.

Nagy jó agám azt írta rólunk: egészen török város lettünk, hét muzulmán kerülettel, amelyeknek ellenében csupáncsak egyetlen keresztény maradt, az a Budai-kapun kívül fekszik. Medresze, avagy fölső iskola is az övékéből van több. A messze földön híres Eflatun, akit mi Plato néven nevezünk, tudományos iskolát alapított a belső várban, mely még mindig létezik. Eflatun sírját is megmutatták nekünk. Elhelyeztük rajta a tisztelet csokrait.

Az oszmán imahelyekben lévő boltozatok, csiszolt művészi ablakok, ragyogó márványkövek sem nyelvvel el nem beszélhetők, sem tollal le nem írhatók, mondja az én nagy jó agám, de azért megpróbálta. A Szulejmán khán dsámija melletti kútról is szólt: Az élet vize csorog ki, ha valaki július hónapban iszik belőle, akárha az öröklét nedűjét venné magához, oly örömet talál benne.

Én ezt nem tudtam, de sokszor enyhítettem szomjamat annál a kútnál, az évnek valamennyi szakában. Hátha jót tett.

Követtem az én nagy jó agámat, amikor várasunkból eltávozva folytatta útját hadi és diplomáciai megbízatással. Jártam véle sok helyütt, Eszéktől Budavárig, majdan a felső-magyarországi hadjáratban. Később Boszniában. Ausztriába is eljutottam. Láttam ütközeteket, leírni gyönge a tollam, többek között a szentgotthárdi csatát, melyet az én nagy jó agám megörökített az utóélet számára.

Nagyvezírünk utasítására vizitáltunk magyar várakat, nagy jó agám mindent följegyzett. Lehet, sosem érem utol a fordítással, de igyekszem. Érdemes hazánk lakosainak figyelmére. Sokan megmenekednének, ha tudnák példának okáért, hogy aki hüvelykujját felemelve adja meg magát s jő elő, arra lőnek a janicsárok ágyúval, vetélkedve, hogy eltalálják-e a kezét, sokszor sikerül, ügyesen céloznak. Aki viszont mutatóujját felemelve adja meg magát, azt nem bántják. Mert az olyan az oszmánoknak, mint nálunk a keresztvetés, azaz utalás az Örökkévalóra.

Mikoron úton valánk, gyakran múlattuk időnket a tavla kirakásával, ebben ő verhetetlennek bizonyult, mintha látná előre, melyik pettyezett falapocskát fogja kapni legközelébb. Ha pedig jókedve kerekedék, vége-

hossza nem volt a dalolásnak, hangja mindig kizengett a többi közül. Állítólag szórakoztatta annak idején Murád szultánt is, mivel a legmagasabb körökben nevelődött, lévén az apja a szultán ékszerésze.

Nehezítette a dolgom, hogy a kéziratos láda egyre súlyosabb lett. Nagyobbra kellett cserélnünk. Az én tisztem volt arra felügyelni, s vinni mindenüvé, nem bízhattam szolgára. Ugyanakkor sok örömöm tellett abban, hogy szabadon elolvashattam belőle mindent. Az én nagy jó agám csak örült, hogy tökéletesedem az anyanyelvében.

Kapott vagy vásárolt valahonnét néhány tekercset, be kellett raknom a ládába. Estéli szállásunkon kivétette onnan az egyiket, vajon tudom-e olvasni. Nem sikerült. Kérdeztem, miféle nyelven íródott, mire azt mondotta, épp ez a bökkenő, biztatott, mélyedjek el benne, s alkossak véleményt. Úgy vélte, nem a hét király országaiból származik, hanem valahonnét a távoli keletről. Én szegény fejem, ehhez való tudással honnan is rendelkezném? Volt még három tekercs, különféle rajzokkal, némelyik mezítelen nőket mutatott, ezeket sokat nézegettem, amikor más nem látott.

Hosszú diplomáciai küldetésünk állomásaként al-Káhirahba is elvetődtünk. Egy ízben vacsoravendégek lehettünk Rasid al-Bozorgtar, a nagy hírű perzsa tudós hajlékában. Visszavonultan élt al-Kahira peremén, valamiféle önkéntes száműzetésben. Lábbelinket illendően levetettük oszmán módra, mielőtt a háza fedett tornácáról az előtérbe léptünk.

Nagy jó agám kezet csókolt Rasid al-Bozorgtarnak, majd a saját homlokához emelte annak keskeny és köszvénytől eltorzult tenyerét, tisztelete jeléül. Intett, így én is hasonképpen cselekedtem. Azt hittem, nálánál jóval idősebb a perzsa tudós, később derült ki, hogy csak kevés esztendővel. Nagy jó agámon nem látszott az évek múlása, tömött szakálla s bajsza hollófekete maradt, hajának ritkulását pedig elfedé a turbán. Szeme szintúgy sötéten villogott, mégis majdnem mindig barátságosan tekintett reám és másokra.

Kávéztunk, szíttuk a vízipipát, eszegettük a fogvásón édes török süteményt, mely magyar mézzel készült. A beszélgetésben nem vehettem részt, de maradhattam a szőnyegen, így hallottam, a Szultán meghívását adta át az én nagy jó agám Rasid al-Bozorgtarnak. Jöjjön a török udvarba, fejedelmi fogadtatásban részesül. Mit kéne tennem cserében? – a nagy hírű perzsa tudós feje vészesen remegett. Csupán részt venni a Porta életében s időnként szakértő tanáccsal szolgálni.

Rasid al-Bozorgtar sokáig úgy tett, mintha a vízipipa foglalná le. Azután, halkan: Szavatolnák-e a biztonságom? Most az én nagy jó agám szívogatta a csövet darab ideig, megfontolva válaszát. Tudakozódni fogok, amint visszaérünk.

Midőn a tartalmas vacsorát végigettük, melynek leírására erőtlennek bizonyulna a tollam, nagy jó agám engedélyt adott, hogy Rasid al-Bozorgtar elé tárjam a tekercseket. A tudós küldte inasát nagyítóüvegért, s adott magának elegendő időt a vizsgálathoz. Vajon a mélyen tisztelt aga honnét tett szert a pergamenre? Nagy jó agám azt felelé: hadizsákmány, a váradi ütközetből.

Rasid al-Bozorgtar fejtegetésbe kezdett a Koránról. Kuránnak mondta. Bárminő rejtvény megoldásához annak tanulmányozása segíthet hozzá. Nyilván tudjuk, a Koránban említődik a Tóra (Taura), benne vannak a Zsoltárok (Zabúr), sőt az Evangéliumok (Indzsíl) is, mert ugyanúgy Allah által leküldött könyvek, mint a legfontosabb szövegek. Csakhogy emezek az időnek múlásával eltorzultak, bizonyos részeik kihullottak a közös emlékezetből, betoldások is fölhígították az eredetit. Ennek folyományaként kizárólag a Korán tekinthető hiteles kinyilatkoztatásnak. A Koránt Mohamednek adta Allah, részenként, 23 éven át. A Törvény Mózesnek, az Evangéliumok Jézusnak, a Zsoltárok Dávidnak, más könyvek más prófétáknak nyilatkoztattak ki. De a Korán mindenekfölötti, mely a többit érvénytelenné tette. Öröktől fogva való, s örökké irányadó leszen.

A perzsa tudós horgas ujját a széthajtott pergamenre eresztette: Azt kell hinnem, hogy szent szöveg ez, titkokat rejtő, ezért a betűk eltolását alkalmazhatta az a papi személy, aki a lúdtollat fogta, olyasféleképpen, hogy az arabs ábécében eggyel vagy kettővel vagy többel odábbit alkalmazott, ez még kiderítésre vár. Minthogy a Koránnak öt szent pillére vagyon, ez az első próbálandó metódus, valahány betűt öttel később állónak kell olvasni. Az ismeretlen jeleket egyelőre átugorva, azok majd megmutatkoznak, ha a többi összeáll. A hosszú nyakúak engem a bahái írás egyik szent szimbólumára emlékeztetnek, amelyet megkettőztek. A gondolatok ezen útján minden bizonnyal a rajzok is értelmet nyernek. Ennél többet nem mondhatok.

Az én nagy jó agám ekkor kiküldött, arra utasítva, hogy a nagy perzsa tudós íróállványán másoljam le a szöveget. A parancs joga uramat illeti! – földig hajolva kihátráltam. Bántam, hogy a rajzokat tartalmazó tekercseket

nem hoztuk át megmutatni. Igyekeztem tökéletesen utánozni az eredeti írásjeleket, ügyelve, hogy méretük és a sorok közötti távolság ugyanolyan legyen. Soká tartott, de azt hiszem, nem találhattak túl sok kivetnivalót a munkámban.

Hajnalig időztünk a nagy tudós házában. Másolatomat hátrahagytuk, s oszmán módra hosszasan búcsúzkodtunk, majd távoztunk szállásunkra. Biztosra vettem, hogy ha valaki, hát Rasid al-Bozorgtar előáll majd a megfejtéssel. Fölteszem, az én nagy jó agám is így gondolta, mert reggel arra kért, másolnám le a rajzokat is. Ez nehezebb föladat volt, a színes tinták kikeverésével sokat bajlódtam. De csak bevégeztem. Nagy jó agám a személye körüli szolgájának azt parancsolta, csomagolja díszes dobozba a másolatokat, s vigye el Rasid al-Bozorgtarnak.

Továbbutaztunk. Nem szűntem meg nézegetni a tekercseket. Egyszer az a gyanú támadt bennem, hogy nem az eredetik maradtak nálunk, hanem az én kezem munkája. Talán a hitvány szolga szántszándékkal csinálta? Ővele kezdettől rossz viszonyban voltam, féltékenykedett, amiért úgymond a gazdánk bizalmába férkőztem. Nem volt bátorságom szóvá tenni nagy jó agámnál, féltem, engem hibáztatna.

Rasid al-Bozorgtarról többé sohsem hallottam, azt sem tudom, élt-e a szultán meghívásával. Próbáltam én öttel odább tenni a betűket, aztán héttel, kilenccel, és még más számokkal, eredményre nem jutottam.

Ha a Koránból kihagyott részek ezek, talán azért rejtette titkosírásba valaki, mert veszélyesnek érezte, hogy a köznapi emberek elolvashassák az el nem fogadott tudást. Az is lehet, hogy a muzulmán hit által tilalmazott tárgyról szólanak, ezt sugalmazták a mezítelen nők, köztudott, hogy az igazhitűek asszonyai csupán tetőtől talpig beburkolózva mutatkozhatnak. Kezet fogni sem szabad velük muzulmán férfinak. Az alkohol tilalma miatt elképzelhető, hogy a növények és fák pálinka vagy más nehéz italok összetevői, tehát készítésük receptje volna ez.

Föl nem foghatom, miért vett vargabetűt a sorsom. Mely vétkem miatt sújtott le rám Allah? Avagy a mi Urunk, a magyarok Istene? A császár várasában elszakítottak az én nagy jó agámtól, éjnek évadján fogtak le, megbéklyóztak, tömlöcbe vetettek. Vallatásom véget nem érőn folyt. Csak sokára értettem meg, azt képzelik, török kémek volnánk. Hiába hivatkoztam arra, hogy mink pátenslevelet kaptunk a császártól, amellyel szabadon járhatunk-kelhetünk a birodalmában, kínzóim szavamat se hitték. Nem is

értettek tisztán, gyalázatos tolmács fordított. Reménylettem, hogy az én nagy jó agám hathatósan közbenjár érettem. Csalatkoznom kellett.

Rabságom második hetében kezdették behozni a tekercseket, s azokról kérdeztek. Tehát megszerezték a ládát. Világossá lett: soha nem fogják elhinni nekem, hogy a tekercsek tartalmáról sejtelmem sincs. Azt hitték, kémkedésünk eredményét vetettem papírra, mert azt hamar megállapították, hogy az én vonásaim azok. Eszerint az alávaló szolga csakugyan az eredetiket vitte el Rasid al-Bozorgtarnak! Legyen átkozott!

Rábírtak, hogy tegyek beismerő vallomást, cserébe megúszhatom a halálos ítéletet. Míg élek, gyötörhet a kétség, jól döntöttem-e, amidőn aláírtam a vallomásom mely színtiszta hazugság volt, hiszen mink nagy jó agámmal megbízatásból utaztunk, nem kémként. Fölösleges ezen rágódnom, tudom, de nincs pirulám ellene. Életem voltaképp abban a pillanatban zárult le, amikor a katonák berontottak a kamarámba éjnek évadján.

Tollam erőtlen, hogy leírja, miképpen teltek fogságom hosszú, monoton évei. Elég annyi, hogy reszketeg fejű vénember lettem, mire kiengedtek.

Sosem, reménylettem, hogy valaha viszontlátom várasunk tornyait, többesztendős vándorlás végén ez mégis megtörtént. Alamizsnát kéregető koldusként tettem meg az utat, s akként tartom magam életben. Éjszakára be-beeresztenek az egyetlen hospiciumba, amit errefelé koldusszállásnak csúfolnak, télidőn így megmenekedem a fagynak sanyargatásitól. De azért fázódom eleget. Bőröm összetöredezett és viszket. Jobb lábamra pajzs alakú kelés nőtt, sehogyan sem gyógyul. Sajog. Nehéz megállnom, hogy ne vakarjam véresre.

A Bazár téren kuporgok. Mást sem teszek, mint a múlton merengek. Nem bírok szabadulni a gondolattól, hogy voltam én már koldus, pedig még nem. Mért ismerős annyira ez, hogy én lent, ők fent, s olykor hull egy-két pénz kitett kalpagomba?

Boldogok a lélek koldusai, mert övék a mennyek országa. Nagy jó agám életben van-e még a szultán udvarában? Kétlem. Idősebb volt nálam usque tíz esztendővel. Emlékszem, kérdezte egyszer tőlem, ugyan mi az oka annak, hogy a várasunkbeliek mindig fehér kalpagot viselnek, másutt ilyet nem látott, derekukon pedig kövekkel kirakott kötelet vagy gyapjúövet hordanak, melybe a kurt nevű késüket tűzik. A fehér kalpagra nem

figyeltem föl, kurt nevű késről sem hallottam. Félreérthetett valamit az a drága ember.

Vajon a kéziratos ládával mi lett? Gondoltam, máig a császári titkosrendőrség lomtárában porosodik. Ám egy véletlen folytán erre a kérdésre kaptam választ. Pénzt csörrentett az én piszkos barna kalpagomba két kikent-kifent úrfi. Köszöntem, s kérdeztem, kiket áldhatok személyükben? Apródnak mondották magukat. Urukkal, gróf Bercsényi Miklóssal, Ung vármegye főispánjával érkeztek ide, hivatalos küldöttségben. Mind a ketten írnokok. Kicsusszant a számon, hogy én is az voltam egykoron, egy török nagyúrnál. Börtönéveimről hallgattam inkább. Szó szót követett, tudakozódtak a várasunkban található mulatóhelyekről, ebben nem lehettem szolgálatukra.

Szinte megingott alattam a föld, amikor bizonyos tekercseket hoztak szóba, amelyek a gróf birtokába kerültek elkobzás révén, egy tömlöcbe zárt bűnös lélek más ingóságaival egyetemben. Még senki nem tudta őket elolvasni. A főispán úr pénzjutalmat tűzött ki a megfejtőnek. Bizonyossá vált, hogy azokról a tekercsekről beszélnek! Tétováztam, tudtukra adjam-e, meddig s mire jutottam, ám elszorult a torkom, megnémultam. Mire megszólalhattam volna, már odébb álltak.

Azótátul még nehezebb a szívem. Gyötörnek régi életem emlékei. Mindaz, ami akkor történt, amikor még nagy jó agámat szolgálhattam. Az utolsó szövege, mit áttettem magyarra a jegyzeteiből, az árkus közepén maradt félbe, éppen arra függesztettem a tekintetem, midőn két karomnál fogva elhurcoltak, úgy, hogy a hátam fordították haladásunk irányába, és a sarkam kopogott a padlókövek szélein.

> *Montekukule fővezér engem szegényt a császár elé vezetett. Két darab gyönyörű szultáni kendőt, két kasmiri sálat és egy ügyes frengi festő által rajzolt Isza és Merjem anya (ők úgy mondják: Jézus és Mária anya) képét adtam ajándékba, ennek az jobban megörült, mintha néhány ezer kincset érő ajándékot adtam volna, sokáig elbeszélhetett velem, és két óráig társalogtunk. Röviden szólva: három hónapig sokszor kitüntetett társalgásával, beszélgetésünk tárgya többnyire utazásaimra vonatkozott. Damaszkusz, Galilea, Szidon, Beirut, Akka, Jaffa, Aszkalam,*

Ramle, Gaza, Jerusalem egész helyzetét úgy ismertem, hogy lehetetlen, miszerint más utazó azt ennyire tudja.

Én szegény ekkor engedélyt kértem, hogy a hét király országában utazást tehessek, mire azt felelte: Szívesen! S azonnal tollat véve kezébe, ezt írta: „A hét királyság tartományaiban lévő várakba, várasokba, falvakba szabadon és megbecsülve utazzék és megnézhesse azokat.” Eme pátens levelet adta által. Én szegény a császár szeme láttára a papírra csókot hintettem, aztán fejemre raktam, végül selyem erszénybe tettem. A császár örült, hogy az írását így megbecsülöm, azért visszakérte, s még hozzáírta, hogy mindegyik szállóhelyünkön naponta egy juh, ötven czipókenyér, tíz tyúk és húsz lóabrak adassék nekem s tíz szolgámnak, s egyik szállóhelyről a másikra száz lovas és száz gyalogos kísérő adassék mellém, s minden várasban a bírák és más előkelők fogadjanak, s tetszés szerinti ottidőzés után mikor elutazunk, ismét megbecsüljenek és megtiszteljenek.

TIZENHAT

Négy nemes igazság:
1. Az emberi élet lényege a szenvedés.
2. A szenvedés oka az emberi önzés és vágyakozás.
3. Egyetlen ösvény létezik, azon kell haladnunk, hogy megszabaduljunk az önzéstől és a vágyakozástól.
4. A nemes nyolcrétű ösvény vezet a megszabaduláshoz: 1. helyes szemlélet, 2. helyes gondolkodás, 3. helyes beszéd, 4. helyes cselekvés, 5. helyes élet, 6. helyes törekvés, 7 helyes vizsgálódás, 8 helyes elmélyedés.

Az 1609-ik év martiusának első napján a császár újabb vásárlásokra utasította indiai szolgáját, immár csak őbenne bízott meg. Úgy hívták azt a setét bőrű embert: Gau, a szerecsen. Hosszú és bonyolult nevének megjegyzésével nem fáradtak. Gau ezúttal is a rá jellemző körültekintéssel cselekedett. Zsidó mód alkudozott, noha a kincstár examinatio nélkül fedezte az efféle vásárlásokat, régóta tudomásul véve őfelsége vesszőparipáit. Rudolf császár jó tulajdonságai között élen járt, hogy tudomásul vevé másoknak rögeszméit, sőt a súlyosan maniacus egyéneket előszeretettel hívta udvarába, hosszas vagy örökös vendégeskedésbe.

Az indiai szolga imigyen került ide. Meghírelték, hogy Prag várába érkezett egy szerecsen, ki vándorbottal a kezében rója hét királyság poros útjait. Elcsodálkozhatott, amikor egy strázsa grabancon ragadta, s fölvezette a Hradsinba, az uralkodó kívánságára. Rudolf császár meglepődött, amikor látta, milyen vézna és kis növésű a szerecsen, eszébe ötlött, hogy besorozza törpékből álló csoportjába. Vonzották a pici emberkék, a torzak és csonka-

bonkák, amiképpen az óriások is. Külön szakaszt hozott létre testőrségében hatalmas melákokból, akik csak összegörnyedve bírtak belépni az ajtókon. Prag korcsmárosai rettegtek tőlük, kapatosan föltámadt bennük az agressio, szétverték a berendezést. Hiába tettek panaszt ellenük, az uralkodó pártfogoltjaiként mentességet élveztek.

Rudolf császár két fertályóránál is tovább beszélgetett a szerecsennel, alaposan túllépve az audienciára kiszabott időt. Kifaggatta vándorlásának céljáról és legutóbbi állomásairól. Az az emberke sok nyelven tudott, németül csak akadozva, így a császárral spanyolul társalogtak. Rudolf őfőméltósága ifjúkorában nyolc esztendeig nevelkedett nagybátyja (aki később sógora lett), II. Fülöp király udvarában. Látni kénytelenedett unokatestvére, Habsburg Károly asztúriai herceg, azaz Don Carlos kálváriáját és őrületbe menekülését.

Gau, a szerecsen jó családban született, ám szökniük kellett, amidőn az atyja kegyvesztetté vált. Hosszú és kacskaringós kóborlásuk során tartósan éltek az Oszmán Birodalomhan, a Márvány-tenger partvidékén, onnan végül a török hadi útvonalon keveredtek Magyarország déli végeire, többek között várasunkba. Itt ugyan a lakók zöme törökül beszélt, ám ő magyaroknál lakott akkori gazdájával, egy selymekkel üzletelő szmirnai kereskedővel. Addigra szüleit és testvéreit sorban elveszté, különböző országokban leltek örök nyughelyet. Ha végig akarná látogatni a sírdombokat, fél esztendőbe telne.

Hagyjuk a holtakat, mondta a császár, beszélj inkább magadról. Írnoknak készült, mesélte a kis fekete ember, ennek folytán szerzett bizonyos jártasságot a szanszkrit és páli nyelvekben, a Kelet szent könyvei ezeken íródtak. Tudja-e a magasságos uralkodó, hogy a Páli Kánon kötetei akkora szekrényben sem férnének el, mint az ott! – egy Madridból származó, embermagasságú és kitárt karoknál szélesebb almáriumra bökött. Az udvarmester arca megrándult, az etikett tiltotta a mutogatást a császár jelenlétében, de nem mert szólni, túl jól megértették egymást amazok ketten.

Mind Rudolf őfelsége, mind a szerecsen elkacagta magát, amikor kiderült, hogy egyik is, másik is gagyog valamicskét a magyarok mekegő nyelvén. A császár többször járt Magyarhonban, országgyűléseken, amikor még a magyar királyi korona is őt illette. Később hatalomvágyó öccse, Mátyás főherceg elvevé tőle azt, sereggel vonulva Prag várába. Ahová

Rudolf császár a török hordáktól félve tette át a székhelyét Wienből. Készséggel engedé által a magyar koronát az öccsének, az uralkodás nem érdekelte, inkább szenvedélyeinek élt. Nemcsak rendkívüli méretű embereket gyűjtött, hanem messzi tájak exoticus állatait is, volt csimpánza, oroszlánja, sőt indiai elefántja. Ennek láttán a szerecsen pilláját belepte a könny: Honfitársam, dünnyögte magyarul.

Rejtély, hogyan sikerült olyan gyorsan Rudolf császár bizalmába férkőznie. Alig melegedett meg a Hradsinban, már ő kapta a megbízatást őfelségétől, hogy hozza el neki a vándorcirkusztól a fekete párducot és az óriáspapagájt, bármi áron. A császár indiai szolgája azonban sokkal fösvényebb volt annál, hogy gazdája pénzéből egy petákkal is többet költsön az okvetlenül szükségesnél. Ezzel kitűnt a tékozló udvari léhűtők közül. A kért állatok mellé egy pinduri paripát is hozott, póni, mondta, ráadásnak szereztem.

Az udvaroncok növekvő rosszindulattal figyelték a szerecsent, viszont a császár víg belső köre örömmel fogadta. Idetartoztak az őfelsége által barátként kezelt és tekintélyes kegydíjjal a Hradzsinban tartott művészek, példának okáért Bartholomeus Spranger és Giuseppe Arcimboldo, továbbá a rézmetsző Houfnagel, meg a tudósok, Tycho Brahe és Johannes Kepler, illetve az alchimisták, élükön Edward Kelley és John Dee. Egy egész sikátor valamennyi házát elfoglalták, s jóformán csak egymással érintkeztek. Meg persze a császárral, aki úgy hitte, jó nyomon jár az aranycsinálás titkának fölfedezésében. Ma már tudjuk, hogy a kormosra olvasztott fémeket a szerecsen lopta ki a tégelyből, s rakott a helyükre aranydarabkákat. Talán e mesterkedésekkel érte el, hogy a gazdája vakon bízzék benne.

Hamarosan Gau vette a festményeket, a drágaköveket, a különleges órákat és fegyvereket is, nem beszélve a ritka könyvekről és pergamenekről. Őfőméltósága az órákat szétszedte, ha azután sikerült össze is raknia, boldogságában leitatta a törpéit. Kudarc esetén viszont agyba-főbe verte őket, és mindenki mást, aki a szeme elé került. Egy ízben a spanyol követet rugdosta meg, a diplomáciai bonyodalmakat a szerecsennek sikerült elhárítania egy kövér pénzeszacskóval, s rábeszélőképességének teljes tárával.

Ugyancsak Gau vásárolta meg azt a négy vellumtekercset, darabját 150 dukátért, melyekről az alchimisták sikátorában az lett a többségi

vélemény, hogy Robert Bacon kezétől származnak. Bacon a császár kedvencei közé tartozott, nevének puszta említése engedékennyé és reménykedővé varázsolta szeszélyes hangulatát. Roger Bacon a híres-neves Oxford Universitas professora volt, mígnem megvilágosodott, ferences szerzetes lett, valamikor az ezerkétszázas évek közepén. A teologia, a philosophia, a csillagtan és a chirurgia területén éppen olyan otthonosan mozgott, mint a Rudolf császár számára legbecsesebb tudományban, az alchimiában.

A vellumtekercsek minden bizonnyal az aranycsinálás titkait írják le, s ahhoz való ábrázolásokat tartalmaznak. A császár hatalmas kedvvel vetette magát a tanulmányozásukba. Habár nem sokat tudott kihámozni a szövegből és a rajzokból. Előbb John Deet kérette magához, kettesben tanakodtak, széthajtogatván a tekercseket. Idővel Edward Kelley is csatlakozott hozzájuk. Végül az alchimisták sikátorának valamennyi lakója bevonódott. Délutánonként ült össze a kör, ahogyan az udvarban emlegették gúnyos felhanggal. A vellumtekercseket kihajtva vizsgálták a könyvtárszobában, széleikre két-két súlyos keményfa rudat helyezve. Ősrégi Talmudok csavarói voltak, a beléjük vésett héber jelek tanúsága szerint, az eredeti pergament vagy papiruszt már leporlasztotta róluk az idő.

Rudolf császár egyre türelmetlenebbül sürgette a kört, álljanak elő értelmes ötletekkel a sok ostobaság helyett. Nem tudtak dűlőre jutni, hogy valóban Bacon följegyzései lehetnek-e. Csak abban volt teljes az egyetértés, hogy bármit tartalmazzanak, fabrikált titkosírás ez. A rajzok is szimbólumok, nem a való ábrázolásai.

Két pártra szakadt a kör a nyelvet illetően. Az egyik, élén John Deevel, amellett tört lándzsát, hogy talán koiné, a lejegyző rövidítéseivel és saját jeleivel. A görög több fejlődési állomáson át nyeré el mai formáját: homéroszi, attikai, koiné vagy bibliai, bizánci és mostani. A koiné világnyelv volt Nagy Sándor hellén birodalmában, majd a Római Birodalomban is, ezen íródott az Újtestamentom.

A másik párt hangadója, Edward Kelley szerint inkább valamelyik pogány nyelvnek egy keresztény írástudó által használt és finomított variatiójával álltak szemben, mivel a vellumok későbbiek lehetnek az Újtestamentomnál, hogy az Ótestementumról ne is beszéljünk, amelyet arámiul fogalmaztak, ami a hébernek ősi rokona.

Rudolf császárt elöntötte a pulykaméreg: Kit izgat az őshéber, azt mondjátok meg, mi áll benne! – mutatóujjával a vellumra koppintott. Aki erről tud valamit, emelje föl a kezét!

Nem akadt jelentkező. Ekkor egy félénk hang szólalt meg valamivel távolabbról, botladozó németséggel: Tisztelet, főhajtás, beszélhetek? A császár odanézett. Gau, a szerecsen ült a kövezetre terített arabs szőnyegen, a rubintos nyakörvet viselő fekete párducot kefélgette. Igen, de gyorsan! Drága császár uraság, úgy mondok, Indiában nézni széjjel. Tessék??? Nehezen szólni, mikor ennyi nagy koponya tanácskoz, de… azokra a szent írásokra emlékeztet, amiket odahaza láttam volt, hazámnak a templomaiba benne, annak idején régmúltkor… mégse egészbe olyanok.. lehet-e, hogy az ősi sanskrit egy faja… mert a püspököknek pásztorbotját mutató betűk… alázattal, nincs több tudás szerény személyemnél.

A pastorale-bot tetején a csigavonalú kampó a feszület jele, mondta Edward Kelley azon a fontoskodó hangján. Inkább a görög tau betű, vetette ellene John Dee. A római augurok lituus pontificiusa nyomán lakkozott fából készül, aranygravírozással és drágakövekkel, folytatta Edward Kelley. John Dee pedig: Mostanság inkább ezüstből!

A két tudós érzékelhetően készen állt, hogy összekapjon a püspöki pásztorboton. A császár ordítani kezdett: Lárifári! mi köze ennek a tekercsekhez? léhűtők! takarodjatok a szemem elől! még a kis Gau is lepipál titeket? mire tartalak én titeket? kifelé! ne is lássalak benneteket! – s minthogy a kör tagjai nem elég gyorsan pattantak föl, ütni és döfködni kezdte őket a hosszú, hegyes sárgaréz rúddal, amelyet fölfüggesztett térképen való mutogatásra használtak a haditanácsokban. Néhányat megsebzett házi tudósai közül, ám panasz nélkül kotródtak kifelé, tudták, az uralkodó dührohama hamar csillapul, megfeledkezik annak okáról fertályóra múltával.

No, Gau, beszéljünk, mint férfi a férfival, mondta a császár spanyolul. Indiai szolgája sejtette, ajánlania kell szakértőt a püspöki pásztorbot alakú betűkkel telitűzdelt manuscriptum megfejtéséhez. Ám egészen más történt. Őfőméltósága csuklón ragadta, szinte futva húzta a tanácsteremből a folyosóra, majd több termen át a hálókamarájába, ahol a süppedékeny sziléziai szőnyegen térdre kényszerítette, és elővevén hímszerszámát, azt a szerecsen szájába nyomta: Tudod a dolgod!

Gau tette, amire képes volt, tíz ujjával is segítve a végkifejletet. Nagyúr szolgájának meghajolni, sőt térden állni kénytelenség, de talán nem kötelező mindent lenyelnie. Amikor Rudolf császár kiürült, lehuppant a szőnyegre a szerecsen mellé. Zihálása elhalkult. No, Gau, kezdte újra, ki volna az, aki érti azt a nyelvet, szansz, vagy mifene? Hadd gondolkodjam… – bánta teljes szívéből, hogy sem a betűvetés, sem az olvasás tudományában nem mélyedt el kellőképpen. Kis türelmet kért. Végül egy szír származású literátort ajánlott, akit még várasunkban ismert meg, az a férfiú az antik és keleti nyelvekben mutatott kivételes jártasságot, verseit félig tatár, félig latin álnévvel parafrálta, mint Gázi Audias. Várasunk török főiskolájában tanított. Legismertebb költeményében arról panaszkodott, hogy e földön minden muzsika csalfa és hamis, ő a hetedik paradicsomban szeretne játszani, ahol a Magasságosnak mennyei zenekara zsong-bong.

Reméljük, ez a terve még nem nyert kivitelt, mondta a császár, rázni kezdte asztali csengettyűjét. Legkedvesebb udvari kamarását hívatta, azt a jóképű cseh udvaroncot, aki igen megorrolt a szerecsenre, mivelhogy eladdig főként ő hallhatta a fölszólítást: Tudod a dolgod! Most parancsot kapott, keljen útra nyomban várasunkba. Hozza a Hradsinba a szír literátort sietve, bármi áron. A cseh legény hintón indult délnek, húsz lovas kíséretében.

Amíg a kamarás távol volt, Rudolf császár búskomorságba zuhant. Olykor végtelen italozással múlatta az időt, ebben házi művészei és tudósai is részt vettek, parancsra. Máskor pedig áfium szívásával igyekezett földeríteni enmagát, hiába óvta attól szenvedélyes szónoklatokkal Jeszenszky János, az udvari orvos doktor és chirurgus. Jeszenszky korábban a wittenbergi univerzitás oktatója, majdan rektora volt, azután Frigyes Vilmos herceg, a szász kormányzó udvari orvosa és II. Keresztély trónörökös tanítója. Hírnevét annak köszönhette, hogy Wittembergában időnként nyilvános boncolást tartott, amit anatómiának nevezett. Ezek nagy érdeklődést keltettek. Ő boncolt először női holttestet, szintén közönség szeme láttára, amin sokan megbotránkoztak. Egy házasságtörés miatt kivégzett asszony teteme volt, Jeszenszky doktor a paráználkodás hajlamának valaminő fizikai jeleit kereste.

Amikor ezerhatszáz nyarán Prag főterén trancsírozta föl egy akasztott férfi hulláját, s ezt négy teljes napon át csinálta, Rudolf császár is megtekintette a látványosságot. A Hradsinba rendelte az orvost, házat

adatott neki az alchimisták sikátorában. Néha kötelezte, hogy a szeme láttára boncoljon, szerencsére beérte elhullott állatok szétvagdalásával. Szívesen nyúlkált maga is a véres zsigerek közé, nem törődve Jeszenszkyvel, aki figyelmeztette, legyen óvatos a hullaméreg miatt.

A nagy bajszú doktor porokkal igyekezett csillapítani őfelsége melancholiáját és dührohamait, hol némi eredménnyel, hol teljes kudarccal. Ismételten panaszolta, hogy a császár nem hajlandó a cseppeket és a porokat rendszeresen magához venni, amiket ő prescribál néki, így erőlködése pocsékba megy. Az ember nem kényszeríthet egy koronás főt semmire, sommázta búsan.

Hamar összebarátkozott a szerecsennel, már csak a magyar nyelv révén is. Sokszor megesett, hogy a császár és e két hű szolgája önfeledt kelepelésbe fogott, a titkosrendőrség feje pedig a haját tépte, magyarul értőket keresett a szolgálatban állók között, hogy az udvar legbensőbb körébe juttathasson legalább egyet.

Doktor Jeszenszky megkérte a kis szerecsent, járuljon hozzá, hogy sötét bőréből éles pengével piciny mintát vehessen, amelyet tüzetes vizsgálatnak vethet alá. Gau engedelmesen tartotta oda a bal karját, tekintetét elfordította, sosem bírta a vér látványát. Az orvos a fölső hám rétege alatt ugyanolyan szöveteket talált, mint amilyeneket a fehér emberekben, s ez igen meglepte. Újabb engedélyt kért, a szerecsen egész testének átvizsgálására. Ekkor fedezte föl a szerecsen mellkasának bal oldalán a kis lábnyom alakú tűzfoltot, szinte lángolt a sötét bőrön. Nem fáj? Nem, gyerekkoromtól itt van. Apádnak, anyádnak volt? Uram, honnan tudhatnám?

Sokat beszélgettek, miközben derekas mennyiségű áfiumot szívtak magukba. Jeszenszkyn attól mosolygós, de melancholikus hallgatagság vett erőt, amúgy inkább szószátyárnak ismerték. Gau ellenben, aki ritkán szólt, kábulatában fecsegővé vált, hangja nőiessé vékonyodott, s állandó kacagással kísérte mondandóját.

Egy ilyen szózuhatagában árulta el az orvosnak, esküjét véve a titoktartásra, hogy ő csupán álcázásképp és önvédelem miatt mutatkozik kis termetű indiai szolgaként, voltaképpen Gautama Sziddhártha harmadik inkarnációja. Gautam… kicsoda? – Jeszenszy nem értette. Gautama Sziddhártha, tudod, akit a világban Buddha néven emlegetnek, magyarázta a szerecsen. De még nem jött el az idő, hogy valódi énem megmutassam,

arra nem is kerülhet sor itt, Európa köldökén. Vissza kell vándorolnom őseim földjére ahol majd szentként tisztelnek, s minden szavam följegyzik. A bölcs tanító sosem írja le a szent igéket, túl sok a közlendője ahhoz, hogy ilyesmivel foglalatoskodjék, a jegyzést tanítványai végzik.

Az orvos csóválta a fejét, Gau, Gau, hogyan lehetnél te Buddha? – a császár egyik vitrinjére mutatott, amelyben három Buddha-szobor gubbasztott egymás mellett, nagy, közepes, kicsi, valamennyien dagadtan, aranyszínben és törökülésben, arcukon bamba mosollyal. Óriási a te tudásod, jó uram, felelte Gau, de mégsem végtelen, Gautama Sziddhártha csöppet sem hasonlított ezekre. Tudható, hogy nem volt se kövér, se kopasz, bár hitelt érdemlő ábrázolása nincs, nem is lehet. Ezek a faragványok egy kínai szerzetest örökítenek meg, aki vagy ötszáz esztendővel ezelőtt élt, őt tekintjük második inkarnációnak. Úgy hívták: Csi-ce, Ázsiában az egyszerű emberek más néven szeretik és tisztelik: ő Budai, a zsákos ember, avagy a kacagó Buddha.

Jeszenszky doktor ehhez már fölvette a pápaszemét: Budai? megbolondultál? csak tán nem azt állítod, hogy magyar volt? Szó sincs róla, így ejtik a kínaiak, Budai, vagy Pu-taj, a japánoknak pedig: Ho-tei, őnáluk a hét szerencseisten egyike. A neve azt jelenti, kenderzsák, abból osztja az ajándékot. A Páli Kánon a nagyszerű ember harminckét jellemzőjét sorolja föl, ezekből elgondolható, milyen lehetett az igazi Buddha, például negyven foga volt, és olyan hosszú karja, hogy a térde alá ért. Pu-tajt viszont azért szeretik, mert a nagylelkűség, elégedettség és boldogság jelképe, ha megsimogatod a hasát, szerencséd lesz. Az jó! – Jeszenszky doktor föltápászkodott, odament a vitrinhez. Kinyújtotta jobb kezét, hogy megsimogassa az egyik szobor hasát, ám az üvegbe ütköztek az ujjai. Kulcsa csupán őfelségének volt ezekhez a szekrényekhez.

De akkor… te is Buddha vagy, ezzel a termettel? A szerecsen kihúzta magát, fejet hajtott: Én a harmadik leszek… mikor majd megvilágosodom, nagyra növesztenek. Kicsodák???

Erre már nem érkezett válasz. Mondjad csak még egyszer azt a hosszú nevedet! – kérte az orvos. Az indiai szolga pedig: Gautama Sziddhártha, Nummer Drei! – óvatosan pislogott, mert bejöttek a terembe néhányan, köztük a kettő, kikről az a hír járta, hogy a titkosrendőrség idehelyezett fülei. Honnan tudod? – Jeszenszky doktor súgta a kérdést. A kis Gau a szívére helyezte a tenyerét, beszédes mozdulattal.

Aznap délután Judah Löw ben Bezalel, Prag messze földön híres rabbija a zsidóváros polgármestere volt hivatalos a császárhoz, négytagú kíséretével. Mint öt fekete holló, úgy néztek ki, ha eltekintünk attól, hogy a madarak sem sötét kaftánt, sem gömbcsúcs-kalapot nem viselnek. Őfelsége összehívta a kört, bemutatta nekik Löw rabbit. Mindannyian tudták, hogy a zsidók főpapja a Biblia, a Talmud, a Kabbala, az óhéber nyelv, a csillagászat, a matematika, a mechanika és a fizika tudományának kimagasló szaktekintélye. Jeszenszky doktorral már ismerték egymást, a rabbi őt hívatta, amikor Mirjam, az unokája műtétre szorult, pedig köztudott, hogy zsidóknak tilos keresztény orvoshoz fordulniuk.

Judah Löw ben Bezalel, akit már ekkor is csodarabbiként emlegettek, nem hagyta, hogy doktor Jeszenszky kezet csókoljon neki, inkább ő kapta el annak jobb kezét, és a saját két tenyere közé zárta: Alázatos szolgája vagyok, és őszinte híve!

Amikor a vendég a tekercseket őfelsége kérésére megszemlélte, szeme kidülledt, szája rémült grimaszba rándult: Nem tudom, mi ez, császárom, de rettegés fog el tőle, bizonyosan nem áldást, inkább átkot hozhat reánk… ha megbízik ítéletemben, tétovázás nélkül hányja tűzre! – nekilátott, hogy ő maga cselekedjék, ám jobbját a császár, balját John Dee fogta le. Ne olyan hevesen, mondta őfelsége, elébb legyen, aki elolvassa, égetni ráérünk annak utána.

Löw rabbi igyekezett a lehető legtávolabb húzódni a vellumoktól, s az audiencia kötelező tartamát alig kivárva, hajlongva búcsúzkodott, gyönge egészségi állapotát hozva föl mentségéül. Amint kitette a lábát, előkerültek a vízipipák, hogy a császár mihamarább élvezhesse az áfium okozta lebegést, melyet a kör tagjaitól sem irigyelt. Jeszenszky doktor újra megfeddé, amiért a cseppek és porok szedését félvállról veszi, a császár – Entschuldigung – csak röhögött: Egyszer élünk, doktor uram.

Az erre következő hét szerdáján érkezett meg a nagytiszteletű szír költő és tudós, Gázi Audias. A hintót már csupán hat lovas kísérte. A többiek elhullottak az útonállókkal vívott csetepatékban. Ez a császárt nem érdekelte, Jeszenszky doktort annál inkább: Hát a porhüvelyükkel mi lészen? Ott kellett hagynunk őket, nem szüneteltethettük a hintó védelmét.

Gázi Audias és a kör tagjai számára a latin bizonyult közös nyelvnek. A szír tudós és költő alig volt nagyobb a szerecsennél, noha csúcsos turbánja és vastag sarkazatú csizmája megmagasította. Őfelsége annyi időt

sem engedett neki, hogy az utazás fáradalmait kipihenje, a gazdag vacsorát követően rögvest ahhoz az asztalhoz kísérte, amelyen a megfejtendő iratok és rajzok voltak szétterítve. Gázi Audias arcrezzenet nélkül járta körbe őket, fölibük nem hajolt, összehúzott szemmel fürkészte a vellumok minden egyes hüvelykjét. Azután kijelentette, hogy négy szem között óhajt megnyilatkozni a császárnak. Tekintettel arra, hogy őfelségének a latin nem tartozott erősségei közé, Jeszenszky doktort mégis ott marasztalta, a többieknek távozniok kellett.

Imigyen csupán ketten hallották, mit állított Gázi Audias. Mindenesetre a császár ezek után összecsavartatta a négy tekercset, s bekerültek az értékes könyveket tartalmazó, kulcsra zárt szekrénybe.

Jeszenszky doktor később a legnagyobb titokban elárulta kis Gaunak, hogy a szír költő és tudós szerint egy immár feledésbe merült pogány nyelvet használt a névtelen szerző, és minden valószínűség szerint az Akasa-krónika egy fejezetét jegyezte le, a hozzá való képekkel. Mi az az Akasa-krónika? Valami réges-régi szöveg… – az orvos nem tudott többet. Gázi Audias szerint a meztelen nőalakok a sírból kikelő emberi lelkek, halálunk után meztelenül hagyjuk ott nyughelyünket, és az egyénenként változó idejű megtisztulást követő újjászületéskor a férfiak nőként kezdik következő életüket. És a nők? Azt nem mondta.

A kis Gau egy ízben a császárnak is megvallotta, hogy ő valójában a harmadik Buddha, ám ez maradjon köztük. Ágyban hevertek ekkor, mezítelenül, verejtékben úszva. Őfelsége erre: Ne mondd meg senkinek, de én pedig valójában a második Jézus Krisztus vagyok! Nagyszerű, már régen meg akartam vele ismerkedni! – így a kis Gau, azt hívén, hogy az uralkodó viccelni méltóztatik. Ekkoriban fordult vészesre a császári agyvelő – Entschuldigung – megzápulása.

Rudolf őfelségének gyors távozása e világból kegyetlen szenvedések közepette történt, amelyeket Jeszenszky tudománya alig-alig bírt enyhíteni. A híres orvos fogát vicsorgatva állott a császár halálos ágyánál. Az exitus után ő végezte a boncolást és a test bebalzsamozását. Amit az egyházi hatalmasságok erősen rosszallottak. A trónon Rudolfot követő Mátyás császár mégis megtartotta Jeszenszkyt udvari orvosának, annyi jót beszéltek róla.

Kár, hogy nem volt képes fölhagyni gyanús kísérleteivel. Lenyakazott bűnösöket fejük visszahelyezésével próbált újraéleszteni. Azt hitte, nyomon

van, noha eredményt nem produkált.

Midőn a cseh hadak a Fehérhegynél vívott ütközetben csúfos vereséget szenvedtek, a császáriak benyomultak Pragba. Nagyjeszeni Jeszenszky Jánost és a harmadik Buddhát letartóztatták, s a protestáns vezetőkkel együtt vetették tömlöcbe. Felségárulás és boszorkányság vádjával ítélték el őket.

A kis Gau a börtönben halt meg, állítólag gombamérgezésben, mint a legenda szerint az igazi Buddha. Egy kovácsmester és a felesége adta el a piacon, amit az erdőben szedtek, a tolvaj szakács ebből kotyvasztott eleséget a raboknak. Valamennyien okádtak és kóros hasmenés kínozta őket, ám csupán a szerecsen pusztult belé.

Őfelsége egy hónapos gondolkodás után enyhítette az udvari orvos büntetését: a nyelvét nem tépték ki, csupán levágták, fölnégyelését pedig nem a lefejezése előtt, hanem utána hajtották végre. A kivégzést foganatba tévő hóhér Jeszenszky doktor ismerőse volt, korábban ő bocsátotta rendelkezésére a holttesteket.

Az orvos koponyáját elrettentő példaként tíz éven át tartották kitűzve Prag hídjának tornyán. A hóhér, bizonyos Mydlar, ezen tíz esztendőn át inkább megkerülte a fél várat, hogy ne lássa. Kevéssel a tömeges kivégzés után, erősen ittas állapotban azt mesélte a korcsmában, hogy Jeszenszky doktor sóvárogva nézte az előtte megölt bűnösök porba zuhanó tetemét. Ezt az ivócimborák hitték is, nem is.

Jeszenszky cellájának falán az ő kezétől származó feliratot találtak, mely még a császár érdeklődését is fölkeltette. Azt karcolta oda: IMMMM. Őfelsége nem hivatott tudós főket, inkább öntevékenyen talált megfejtést, kettőt is.

IMPERATOR MATTHIAS MENSE MARTIO MORIETUR. Mátyás császár március havában meghal.

IESSENI MENTIRIS, MALA MORTE MORIERIS. Jeszenszky, hazudsz, gonosz halálod leszen.

Akik túlélték őket, tudják, mindkét jóslat igaznak bizonyult.

Arról, hogy Rudolf császár műtárgyai, fegyverei, ritka könyvei, törpéi és vadállatai hová kerültek, nincs hitelt érdemlő adat. Annyi bizonyos, hogy a tekercseket az egyik alchimista vette magához. Tartalmát soha nem sikerült kihámoznia. Barátainak többször panaszkodott: Ez a szfinx

haszontalanul foglalja helyet könyvtáramban! Később elküldte egy jezsuitának, aki ekkortájt állította össze a kopt szótárt. Mert az a jezsuita azzal dicsekedett, hogy megfejtette az egyiptomi hieroglifák bizonyos jeleit. Ez tévedésnek bizonyult. Levelezésük elkallódott. A tekercseknek nyomuk veszett jó néhány évtizedre.

> *Emlékeztetlek benneteket arra, hogy minden mulandó. Azt tanácsolom, találjatok menedékre magatokban és a dharmában, a tanításokban. Minden, ami megszületett, pusztulásra ítéltetik. Mivel nincs külső megváltó, rajtatok múlik, hogy megvalósítsátok saját megszabadulásotokat.*

TIZENHÉT

Eleink életéről s cselekedeteiről szóló krónika szerzésekor bajt hozhat szegény fejünkre, hogy ott nem valánk, nem látánk az magunk szemével, nem hallánk az magunk fülével. Nem hihetjük másoknak elbeszélését valónak, mert ahányan által élték, annyi féleképpen mesélik el. Okosabb belátni, hogy akként lövöldözünk az múltnak setét barlangjába, miként az világtalan vadász. Sors bona nihil aliud.

Kár volna úgy hinnünk, elvesztünk örökre, kétségbeesnünk is fölösleges. Míg csontjainkban vagyon velő, ereinkben foly az vér, míg kopját s szablyát ragadhatunk, míg fölöttünk fénylik az magas ég, honnét Istenünk nem szűnik figyelni reánk, addig bizodalmunk maradjon töretlen. Talám bizony nincs már, ki tudná: orvosság kell az betegnek, flastrom az sebnek. Túlélni, bármely áron, ez lebegjen az horizontra tekintő szem előtt.

Várasunk az törökök túlerejének meghódoltatott az Úr 1543-ik esztendejében, juni végén. Ennek utána oszmán településsé változott, hol ők kerültek többségbe. Mindenfele hangzott az mohamedánok beszéde, az őslakosoké alig-alig. Az kutakat példának okáért sádirvánnak hívta az váras népe, olykor sandervárnak magyarosítván. Az magas szárú lábbélit pedig csesmének, avagy csezmának. Az legnagyobb tekintélynek örvendő tanítómesterek is törökök valának. Kiemelkede közülük bölcs Ibrahim pasa, ki már itten látá meg az napvilágot, az nagy tekintélyű Ferhád pasa unokaegyvengje, ergo unokatestvére volt. Tizennégy éves korában vevé őt magához emez nagybátyja, s vivé föl Buda várába teljes szemunciájával egyetemben, hová kormányzóul nevezék ki. Ibrahim másfél esztendő

múltával sihederfővel látá, midőn Ferhád pasát az zsold elmaradása és az rossz élelem mián föllázadó janicsárok jatagánjaikkal halálba döfölték, háza berendezését darabokra verték szét, iratait tűzre hányták.

Bölcs Ibrahim pasa megmenekedett. Az továbbiakban talám kegyét veszthette volna, ha nincs egy másik unokaegyvengje, Lala Mehmed, az ki erős pártfogásába vevé. Néki köszönhetően kapott magas hivatalokat innet messze az Balkánba és Kis-Asiába. Ámde osztán visszatért ide, hogy várasunkban öregedjék, osztva tudása gyimilcseit és kincseit széjjel, élőszóban és írásban, mígnem meghala békességgel, hetvenes éveinek legvégin. Illő nyughelyét az legnagyobb török temetőben nyeré el. Az utóbbi száz esztendő históriáját az ő alapos beszámolójából tudhatni, az minek címe *Tarih*, ergo Krónika.

Talám már kevesen emlékeznek reá, de várasunkban állomásozott Giraj, az krími tatároknak magasságos khánja, az tizenöt évekig elhúzódó háború során, az forgandó hadi szerencsének köszönhetően. Giraj khán fölötte kedvelé az verseket és egyéb léleknemesítő írásokat. Ibrahim pasa fiatal kora ellenére immár tudós férfiúnak számított, nevét szájrul szájra adták, kik az bölcsesség fényénél akartak sütkérezni. Giraj khán szívesen hívá magához Bölcs Ibrahimot, az nagy hírű török gondolkodó gyakori vendég lett az tatárok khánjának szállásán, olykor tanítványainak gyűrűjében érkezvén. Emezek között oszmán és keresztény jól megfére együtt. Az pasa teljes biztonsággal váltogatá az törököt és az magyart.

Bölcs Ibrahim példaképének tekinté az Oszmán Birodalom fényességes történetét megörökítő tollforgatókat, s mivel ő maga is ilyenféle munkát óhajtott létrehozni, kötelességének érezte, hogy mindent áttanulmányozzon, amit erről írtak. Eleintén csupán Soliman, azaz Szulejmán szultán khánságának korát akarta nyomon követni, később vevé tervbe, hogy talám még az jelenig folytathatja krónikáját. Az dicső oszmán történetírók többsége perzsául fogalmazott, ha pedig törökül, az esetben dúsan megtűzdelték perzsa versekkel. Némelyik arabul írt, hogy még választékosabb legyen. Bölcs Ibrahim viszont ragaszkodott népe beszélt nyelvéhez, s legföljebb azt latolgatá, illesszen-é magyar idézeteket munkájába. Ettől végül eltekintett, de harci események lefestésekor szívesen hivatkozott eredeti beszámolókra, az melyek magyar krónikásoktól származtak, mint Istvánffy, Heltai, avagy Tinódi, az ki lantosként tevé ismertté az nevét.

Az pasa meg az khán írogatással és képek föstésével múlatta az időt, ezen mesterségeket kiváló ügyességgel gyakorolták. Giraj khán az talika írásmódra buzdított, megmutatá, miként messe az pasa tűhegyesre az lúdtollat, valamint hogyan adjon tetszetős külsőt az szövegnek, békezdésekbe rendezvén, s az szóindulásokat vastagítsa, kétszer vezetvén rajtuk által az pennát. Az krími tatárok éppen úgy arabs módra vetették az betűt, miként az oszmánok.

Bölcs Ibrahim pasa járatos vala az magyarban, sőt tanítványai meglepetésére brahman és páli írást ugyancsak tudott. Magyarázá, hogy hódító vándorlásaik során az török törzsek mindig átvevék az népek szokásait, melyeket leigáztak.

Giraj káhn saját verses művének dallamos címet adott vala: *Gül ü Bülbül*. Rózsa és Filemile. Ibrahim pasának és tanítványainak engedett bétekintést, közöttük Dusen Grad bizonyult a legkiválóbb szavalónak törökül és magyarul is, noha Nándorfehérvárbul származa, félig szerb család sarjaként.

Ibrahim pasa egy ízben Dusen Gradot szólítá föl, hogy békezdéseket olvasson zengő hangon az készülő krónikájából. Ezen részben elregélé, hogy midőn szigetvári vitézek az görösgáli palánkvárat ostromolák, melyet törökök védtek, egy magyar katona párviadal során levágta török ellenfelének fejét. Magával akarta vinni győzelme jeléül, kontyos hajánál ragadván meg. Csakhogy az immár fej nélküli oszmán katona, Deli Mehmed nevezetű, ezt nem hagyá, teste, akárha élne, visszaszerzé az saját fejét, és hóna alá szorítva vívott tovább, mígnem végleg elhullott. Tisztelet jeleként az csata végeztével az tetem mellé hantolták az fejet.

Az tanítványok hitetlenül hallgaták ezen történetet. Bölcs Ibrahim bizonygatta, hogy ő, szegény korlátolt, megbízható szemtanútól hallá. Hozzáfűzte, hogy azótátul gyakorta meglátogatja az sírt, és bármely kévánságot mondott fennhangon ott, teljesedésbe ment. Giraj khán első szóra valóságként fogadá el mindezt, kérvén kérte az pasát, megfelelő alkalommal lovagoljanak el az sírhoz, mivel őnéki van két titkos kévánsága, megvalósulásukon örvendezném. Hallván ezt, bölcs Ibrahim harmadnapon fölkerekedék, s fáradságra fittyet hányva, szinte egyvágtában vezeté el az magasságos khánt s népes kíséretét oda, hol sír domborult egy tisztáson. Az faragott emlékfa, melyet legutóbb még itt láta, immár eltűnt, valamely gonosz ember kitörte helyibűl, maradt csak az beásott csonkja.

Giraj khán lórul szállott, s tatár módra vetette magát térdre, homlokát a sírdombhoz nyomva. Elmormolá két titkos kévánságát. Mi, többiek szemérmesen félrefordulánk. Ám mikor az magasságos khán visszaült nyergébe, többen odajárultunk, s ki-ki népe szokásainak megfelelőn tisztelgett az hős emlékénél, annak utána hang nélkül vagy susogva megmondta az ő maga vágyát.

Későbben Giraj khán elárulta bölcs Ibrahimnak, miket kévánt az fejét holtan is visszaszerző török vitéz haló porainál. Először szeretne még egyszer találkozni idősebbik fiával, ki az Siklós melletti síkságon vívott ütközetben veszté életét, s szálla föl az Paradisumba, mert mondja az szent írás, hogy az Paradisumba biztosan jutnak bé amaz igazhitűek, kik ölnek és megöletnek Allahért.

Bölcs Ibrahim helyeslőn bólogatott, bízvást odajutsz, ha eljő az te utolsó napod, magasságos khán, így találkozhattok. Csakhogy én most akarom látni, mivel elbúcsúzni nem tudánk. Én, korlátolt lélek, ebben aligha segíthetek, tanácsom sincs, szavam elapadt. Giraj khán erre azt mondá, hogy pedig az tatárok körében megesik, hogy az holtak odaülnek az tűz köré az élőkhöz. Habár látni nem mindig lehetséges őket, szavaikat meghallják, kiknek nyílik reá az fülük. Bölcs Ibrahim bólogatott, úgy vagyon, nem rajtunk állanak az ilyes dolgok.

Giraj khán elgondolodék. Majd azt kérdé: Miként lehetséges, hogy az szent írások szerint az Paradisum kertjeiben gazdagon bugyogó források várják az érdemeseket, de az sosem poshadó vizű patakok mellett olyanok is, melyek tejjel folynak, és tisztított mézzel folynak, és borral folynak? pedig ugye muszlimok számára tiltott az alkoholos innivalók élvezete, mivel az erős ital az Sátánnak förtelmes műve! Bölcs Ibrahim azt felelé, hogy az Paradisum bora másmilyen, nincs tőle főfájás, és nem is részegít. Amiképp az Paradisumban duzzadó keblű hurik várják az arra érdemeseket, ám ők is másmilyenek, mint az parázna földi szajhák, sem ember, sem dzsinn nem vette el az érintetlenségüket, jutalmul szolgálnak odafönt, csakúgy, mint az örökifjak, akik ugyanezért járnak körbe. Férfiembernek legénnyel hálni idelenn tilalmas, az Paradisumban mások az szabályok.

Giraj khán ezt hallván imigyen szóla: Most még inkább találkozni akarnék legidősebb fiammal, tudatnám vele, hogy ez szerint nem estünk bűnbe, mikor az táborban megosztánk fekvőhelyünket. Azt is elmondanám

néki, hogy ő nem az én vérem, noha úgy szerettem, sőt még erősebben. Fiatalon hősi halált szenvedett egyvengecsémnek sarja ő.

Bölcs Ibrahim csudálkozott, és ezt nem tudá? Sohsem említém, kicsike volt még, midőn árvaságra jutott, féltem, ha megmondom néki, forró kapcsolatunk hűvösebbé válik. Úgy tervezém, férfivá avatása után elárulom az igazságot, ámde őt annak előtte vágták le az gonosz magyarok az csatatéren. Milyen emberek azok, gyerekekre emelnek fegyvert?

Az pasa hallgatott. Tudá, az hogyan az tatárok khánja is, hogy az janicsárok között sok ifjonc harcol, kiknek még bajszuk sem serked. Kegyetlen világ, rút idők.

Sokáig nem találkoztak. Az khánt katonai föladata szólítá el, bölcs Ibrahimot pedig hivatali kötelességei köték le, pénzügyi calculusok vezetése vala az dolga. Mikor későbben mégis összeülhettek, Bölcs Ibrahim szállásán mélyültek beszélgetésbe.

Mi volna az másik kévánságod? – kérdezte Bölcs Ibrahim. Giraj khán odaintette személye körüli szolgáját, utasította, hozná át nyomban az kék csövet, egyik lába itt, másik ott. Bölcs Ibrahim oldalát fúrá az kéváncsiság, ugyan mi volna amaz kék cső, ám nem kérdezett, tanítványai is hallgattak, udvariatlanság beszélni mesterük helyett.

Az engedelmes tatár szolga nyargalva érkezett vissza, hóna alatt egy kék selyemmel burkolt, hosszú, henger alakú tartó, melyet földig hajolva adott által. Giraj khán lehúzta az végiről az török fezre emlékeztető kupakot, s iratokat vett elő az csőből.

Szétgörgette az egyiket, rajzokkal vala teleróva. Még hármat mutatott meg, az melyeket csinos, de girbegurba betűs írás borított be. No, bölcs Ibrahim, tudod-é, micsudák ezek? Bölcs Ibrahim közel hajolt az laphoz, mintha szagolni akarná, szemét hunyorgatta, az mitől kerek ráncok hálója terült az arcára. Én, szegény korlátolt még sosem láttam ilyesfajta betűvetést, s az rajzok kapcsán is csak meghökkenésemről beszélhetek… Ennyi pucér nő! – elveresedett. Az tanítványok odanyomakodtak, kettesével fogván az tekercsek szélit, alaposan megvizsgálták, ám egyikük sem ismerte föl sem az írást, sem az nyelvet.

Kéváncsiskodhatom-é, miféle úton-módon jutott emez pergamenekhez? – kérdé Bölcs Ibrahim. Giraj khán huncfut tekintettel válaszolt, jobb kezével az hadizsákmány egyezményes jelét mutatta:

körkörös lengetés utáni rácsapás, mintha szálló bogarat kapna el. Mesélte azután, hogy katonái kóborló csapatba botlottak, kiket nyomban szolgálatba kényszerítettek, az ő szekereik egyikéről került elő az kék cső.

Bizonyára az kóborlók is! – Giraj khán megismétlé az zsákmányolás mozdulatát. Akkor viszont nincsen támpontunk, dünnyögte bölcs Ibrahim, annyi sok nyelv termett az sárgolyón Allah és az ő Prófétája jóvoltából. Nem beszélve az összes többi istenségről! – így az khán, kiről rebesgették, hogy népe ősi isteneit is tiszteli.

Dusen Grad szerény javaslattal állott elő: fordítsák az lapokat fejjel lefelé, máris egyszerűsített arabs betűkkel állanak szemben. Gondolata lelkesedésbe hozá az khánt és az pasát, nekiláttak, hogy ekképpen próbálják kiolvasni az írások tartalmát. Az rajzokat is megfordíták, az hattyúk feje az föld felé lógott, csakúgy, mint az pucér fehérszemélyeké. Mindez eredménytelennek bizonyult.

Bölcs Ibrahim az tatárok khánjának engedélyét kérte, hogy egynémely napokig magánál tarthassa az pergameneket, tanulmányozásra. Giraj khán erre mosolygón bólintott, s nyomban az pasának ajándékozá az kék csövet. Bölcs Ibrahim elébb szabadkozott, majd az legközelebbi találkozásukkor cserébe egy hosszúkás lapokból összevarrott köteget adott át az khánnak. Elmagyarázta, hogy az Mindenszentek templomában lefolyt disputa szövege ez itt, az egyik vitázó, Válaszúti György nagytiszteletű úr örökíté meg. Az magyarok igen szeretik összemérni hitük erejét szóbéli párviadalban. Néhanap az beszédek harca vérre menő kifejletbe torkoll, ha az dühtolulásos argumentálók döntésre nem jutnak, kardjokat kirántják, és irgalmatlanul levágják egymást. Az is megesik, hogy az vita győztese fölakasztatja az vesztest.

Mit lehet annyit vitatkozni hitük erején, hát nem ugyanabban az Istenben hisznek, meg az fiában annak? – kérdé Giraj khán. Ah, nem olyan egyszerű ám, vannak az catholicusok, az reformátusok, azon túl még az unitáriusok, most ők a többek várasunkban, s foglalják el az magasb positiókat. Mi az különbség? – Giraj khán. Én, szegény korlátolt nem hihetem, hogy tudásom elég az válaszhoz.

Egy Mendel nevezetű fiatalember jelentkezett szólásra, ő északról keveredett mifelénk. Előadá, hogy az unitáriusok (az kiket antitrinitáriusnak is hívnak), cáfolják az szentháromságot, míg az trinitáriusok pediglen

vallják az atya, fiú, szentlélek triászának egységét. No, ezért kár ölre menni, dörmögte Giraj khán. Ennek utána forró öleléssel elbúcsúzának.

Mindkét uraság sejtette, egyhamar nem láthatják egymást. Giraj khán az ezt követő napjait lovon töltötte, sokszor kivont karddal kezében, seregét az oszmán had részeként az hadvezetés utasítását teljesítve vezeté.

Bölcs Ibrahimnak maradnia kellett, hivatala miatt. Mikor az számadásokat rendesen napnyugtakor befejezte, foglalkozott az írások böngészésével. Sokáig egyetlen bekezdésre összpontosított, az kettes pergamen közepén. Próbaképpen elmetszé az szavakat kettőbe, és az részeket fölcserélve másolta őket az hátoldalra, az értelmetleneket épekkel helyettesítve. Soká fog tartani, mire kisül valami.

> AMIDŐN RÉGI ÜDŐKRE, GONDOLUNK S AZOKAT FÖLIDÉZNI AKARJUK, NEM OKVETLENÜL SZÜKSÉGES TÖREKEDNÜNK ELEINKNEK BESZÉDJÉT ÉS ÍRÁSÁT UTÁNOZNI BÁRMELY ÁRON. ABBA BIZONY BELÉTÖRHET AZ BICSKÁNK.
>
> ÚGY SE TUDHATJUK TELJES BIZONYOSSÁGGAL, HOGY MIKÉNT EJTÉK AZ SZAVAKAT, S MELYEKET HASZNÁLTAK, HA EGYÁLTALÁN BESZÉLTÉK AZ MAGYART, S NEM AZ NÉMETET FAVORIZÁLTÁK, AVAGY EGYHÁZI SZEMÉLYEK AZ LATINT, FENNEN HÉJÁZÓ ÚRI SZALONOK LAKÓI S VENDÉGEI AZ FRANCIÁT. JÓ MULATSÁG, FÉRFI MUNKA EZZEL JÁTSZÓDNI, DE: SUNT CERTI DENIQUE FINES.
>
> VÉGTÉRE IS MINDENNEK MEGVAGYON AZ HATÁRA.
>
> ERGO: EDDIG. ÉS TOVÁBB NE.

TIZENNYOLC

Dologtalan olvasó! Elhiheted, ha nem esküszöm is, azt szeretném, ha ez a könyv, mint elmémnek szülötte, oly szép, oly kitűnő s oly mulattató lenne, hogy tökéletesebb már elképzelhető se legyen. Azonban nem tehettem a természet törvénye ellen, mely szerint mindenek magokhoz hasonlókat nemzenek. Mi egyéb születhetett volna hát az én terméketlen és gyarlón művelt elmémből, mint egy elszáradt, elsatnyult, szeszélyes és soha még el nem képzelt különc gondolatokkal telt magzatnak története, annál is inkább, mert börtönben fogamzott, ahol csak kényelmetlenség tanyázik, és minden siralmas zaj otthonos.

II. Lajos magyar királyt, mielőtt a mohácsi vész kapcsán belefulladt a kiáradt Csele-patakba, megölték Tiszaszékcsőn. Cseh kard három erőteljes döfése küldte át a másvilágra, a bemeneti nyílásokat többen látták, az egyik szemtanú írásban is beszámolt róla. Ez a híradás azonban hosszú időkre elsüllyedt a múlt iszapjában. Gondos kezek nyomták oda.

Kevesen tudnak a baljós közjátékról, amely pedig előrevetíti II. Lajos királyunk végzetét. Őfelsége korlátnoka, Stephanus Brodericus gondosan írásba tette a történteket, ám az ő jegyzetei más értékes papírjaival egyetemben veszendőbe mentek, miután a csatát követően Posonyba igyekezett elvergődni, a királyné udvartartásához. Soha nem derült ki, hogy mi történt a tőle eltulajdonított egyetmással.

Stephanus Brodericus (magyar nevén Brodarics István) ifjúkorában a mi városunkban volt kancellista, majd prépost. Tíz évvel a vesztes ütközetet követően egy esztendőre püspökünk lett. A királyi korlátnok (latinosan:

kancellár) tisztségét is betöltötte, sok fontos szolgálatot tett a hazának, fölsorolni alig lehetséges. II. Lajos belső embereként figyelemmel kísérhette, hogy kevéssel az ütközet előtt szellemlény kért bebocsáttatást az uralkodóhoz Buda várában. Váltig állította, hogy amit ő mondhat el, az döntő hatású mind az ország, mind pedig a király jövőjét illetően. Megjelentették őfelségének. Királyunk Brodarics korlátnokra bízta az ügyet, ő pedig az uralkodó személye körüli hűséges szolgák közül választott egyet, utasítván: húzzon díszruhát, derítse ki, miről van szó. Eme szolga teljesíteni akarta a kérést, csakhogy a szellemlény keresztüllátott a szitán, kiabálni kezdett, ilyesfajta csellel csupán kisded gyermekek téveszthetőek meg, szellemlények soha, ő csak és kizárólag a királynak beszél, ám ha őfelsége nem hajlandó időt szánni rá, ámbár saját érdeke volna, büntetésül hamarosan véget ér földi pályafutása.

E szavakat a hív szolga továbbadta a korlátnoknak. Stephanus Brodericus haladéktalanul föllármázta az őrséget, de a szellemlény eltűnt, mint a kámfor. Setét előjel, suttogták az udvaroncok a király háta megett, szemtől szembe sosem merészeltek károgni.

II. Lajos királyunk nem rémüldözött, úgy vélte, ő, aki magyar földre hozta Remete Szent Pál fejét Csehországból, bizonyára rászolgált az isteni védelemre. Remete Szent Pál testének megszerzéséről már annak előtte Nagy Lajos királyunk gondoskodott. A fejet a pálos atyák egyesítették a testtel, azótától rendelkezünk a szent minden porcikájával, ez többet nyom a latban holmi szellemlény bosszúszomjas szavainál, vélte a király. Derűlátását sokan osztották. Csupán a korlátnoka tanácsolta, hogy vegye komolyan a baljóslatot. A király nem hallgatott reá. Stephanus Brodericus írásba tette ezt is, gondolván az utóélet ítéletére.

Lajos lelkesítő beszédet intézett seregéhez a csata előestéjén. Elolvashatnánk Brodarics főtisztelendő naplójában, ha rendelkezésünkre állana. Így csupán hallomások alapján sommázhatjuk a király mondandójának velejét.

> *Holnap a nagy Isten segedelmével megyek veletek, oda, ahová mások nélkülem menni vonakodnak.* (Ezt a harcosok megéljenezték.) *Vezetni foglak benneteket a győzelemre a hazáért, Krisztus Isten szent vallásáért, a hitvesekért és a gyermekekért. A végsőkre is elszántam magam! Biztosítalak titeket, vitézek, hogy*

segítségünkre az Isten is leszáll a magas égből, mert az Örökkévaló soha nem hagyja el azokat, akik az ő szent vallásáért harcolnak, s akiknek győzedelmén nem csupán a haza sorsa múlik, hanem az egész keresztény világ üdve! Kézben van már a győzelem, csak akarjunk élni a szerencsével, amit a nagy Isten kínál nekünk!

Hangjától megrészegülve szónokolt, míg a kiabálástól be nem rekedt. Akkor sátrába vonult vissza. Stephanus Brodericus szeretett volna még egyszer a lelkére beszélni, ám nem engedték be hozzá, arra hivatkozva, hogy a király már álomba merült, virradóra nehéz napja lesz. Hogy mennyire nehéz, arra ekkor Brodarics korlátnok még gondolni sem mert.

Augusztus huszonkilencedik napján csapott össze a magyarok serege a törökökével, Krisztus után 1526-ban, országunkban ezt immár szinte mindenki tudja. Királyunk fiatalsága és kevés tapasztalata dacára elszántan, tőle nem várt hősiességgel vetette magát a harcba. Utolsó éjszakáján a szellemlény korábbi sötét jóslatát ijesztő álom tetézte, melyet pitymallatkor a hadvezéreknek és belső embereinek el is mesélt. Fekete, hosszú nyakú halálmadarak dézsmálták meg őfelsége kincstárát, éles csőrükbe kapták a koronázási ékszereket is, hogy a magas égbe vigyék föl. Brodarics korlátnok ismét a támadás elhalasztása mellett tört lándzsát. A parancsnokok – főként büszke Tomori vezér – lehurrogták, már késő, a seregek túl közel kerültek egymáshoz.

Brodarics István messziről figyelte az összecsapást, amelyen a nemzet sorsa múlott. Ő maga nem harcolt, a király parancsára maradt hátul, hogy egyidejű krónikát készíthessen az eseményekről. Az ifjúi vértanúságot szenvedő II. Lajos mintha sejtette volna, hogy szükségük lesz e tanúságtételre az őt túlélő koronás főknek és a trónjára igényt tartóknak, önmaguk igazolására.

A csatatéren két királyi kamarásra, Czettrich Ulrichra és Aczél Istvánra hárult őfelsége oltalmazása, amikor a védelmére kirendelt három úr – Kállay János, Ráskay Gáspár, Török Bálint – kénytelen-kelletlen magára hagyta, mivel azt a parancsot kapták, hogy közelítsék meg a törökök előseregét, és jelentsék, miféle hadmozdulatra készülnek. Az utasítást nyargonc hozta Tomori Pál kalocsai érsektől, ő volt a magyar hadak fővezére, Szapolyai Györggyel egyetemben. A három kijelölt testőr

vonakodott uruktól eltávozni, ám miután II. Lajos utasította őket, hogy teljesítsék a parancsot, engedelmeskedtek.

Brodarics királyi korlátnokunk és püspökünk úgy vélte, arról igazán nem tehettek ezek az urak, hogy a csata túl gyors fordulatot vett, a futva hátráló magyarokat üldözve a törökök rohamoztak, így II. Lajos életveszélybe került, menekülnie kellett, mindössze néhány ember kíséretében. Ezek közé tartozott Czettrich Ulrich. Ő maga azután nemcsak Stephanus Brodericusnak, hanem később Mária királynénak is elmesélte, amit látott, hallott.

Czettrich Ulrich kamarás szerint II. Lajos a medréből kilépett patakot akarta átugratni, lova két lábra állott, s ő maga a vízbe esett, a nehéz páncél lehúzta. Aczél István udvarmester utánaugratta a saját lovát, ám nem sikerült a királyt megmentenie, s szintúgy halálát lelte a vízben. Czettrich kijelentette, hogy mindezt a saját szemével látta. Ámde akadt néhány vitéz, kik azt állították: II. Lajos átkelt a patakon épségben, további sorsáról nincs tudomásuk.

Mária királyné azok közé tartozott, akik nem hitték el, hogy a királyi felség ilyen póriasan lelte volna a végét, éppen ezért Czettrich Ulrich kamarást és Sárffy Ferenc várkapitányt a törökök elvonulása után visszaküldte Mohácsra, találnák meg a holttestet. Sárffy a részletes jelentését Brodarics Istvánnak juttatta el, Győr várába, a keltezés szerint több mint egy hónappal a felség temetése után. Ebben olvasható, hogy püspökünk, akit Sárffy Ferenc várkapitány Brodarics főtisztelendő uraságnak szólít, legyen meggyőződve arról, hogy mindaz, amit korábban Czettrich kamarás a király haláláról előadott, színigazság. Mert még csak közeledtek a gyászos helyhez, Czettrich máris mutatta ujjával ama pontot, ahol őfelsége teteme vélhetőleg föltalálható. Éppen arrafelé volt látható egy döglött ló maradványa. Czettrich nyomban beugrott az iszapba, ám a tetemre nem, csupán néhány fegyverre lelt ottan. Kissé távolabb sikerült megtalálni a néhai udvarmester hulláját.

A mocsár közelében egy sírnak tetsző dombocskát pillantottak meg. Czettrich kamarás puszta kezével kotorta föl. Rábukkant a királyi felség egyik lábára. Kalpagjában hordta oda a vizet és lemosta. Fölfedezte az anyajegyet, általa kétséget kizáróan azonosította az ő mindig legkegyelmesebb urát, néhai II. Lajost. Térdre hullván csókkal illette. Keservesen zokogott. Utána kellő óvatossággal eljárva kiásták az egész

testet. Mely szinte ép maradt, sem a vízihullákra jellemző puffadás, sem az idő múlásával beálló rothadás nem tett kárt benne. Koporsóba helyezték.

A jóisten segedelmével útra keltek, Székesfehérvárra szállították a földi maradványokat. Czettrich előrevágtatott, hogy felkészítse a város bíróját, papságát és rendjeit. A prépostságban négy pajzsra helyezték a koporsót, majd fölnyitották, hogy akiknek szemeik vagynak, lássák. Végül a város bírájára, Horváth Mártonra bízták, megőrzés végett.

Ekként számolt be Stephanus Brodericus királyi korlátnokunk II. Lajos balsorsáról szóban, majd levélben, később krónikájában. Mindezt nemcsak Zsigmond, a lengyelek királya, valamint Mária, a megözvegyült magyar királyné olvashatta, eljutott a pápa kezeihez is. Őszentségéhez a korlátnok többször fordult segítségért, hazánk megmentése érdekében. Posonyból küldte például ezeket a sorokat:

> *Szentséged világosan látja, már nem csak veszélyben vagyunk, s nem csupán vereséget szenvedtünk, hanem elvesztünk, s vesztünk után elvész az egész kereszténység. Kérem és könyörgök a mindenható Isten szerelmére, teremtsen békét a kereszténységben.*

Brodarics István régóta bírta a Szentszék bizalmát, járt ott hivatalos ügyekben eleget. Annak idején Őszentsége a pápa eszközölte ki, hogy Brodarics királyi korlátnok legyen. A pápák szeretnek beleszólni országok belügyeibe. Őszentsége levelet írt II. Lajosnak, nyomatékkal ajánlva Stephanus Brodericus főtisztelendőt a méltóságra:

> *Isten nevében figyelmeztetjük felségedet, hogy legfőbb óhajunknak megfelelően ezen egy kérésünket (Brodarics kineveztetését) teljesítsd a saját méltóságod és dicsőséged érdekében.*

Az idézett pápai levél sem maradt fönn, csupán egy másolata, az eredeti elveszett, amidőn Brodarics Istvánt útonállók – szökött magyar katonák – irgalom nélkül szabadították meg minden málhájától, imigyen a kéziratos ládájától is, pedig arra akként vigyázott, mint a szeme világára.

Volt a fontos iratok mellett néhány tekercs. Annyian mondtak már annyifélét arra nézvést, mi lehet rajtuk, hogy Stephanus Brodericus egyik

teóriát sem tudta elfogadni. Az igazság biztosan sokkal kézenfekvőbb, gondolta. Bízott benne, hogy ha szorgosan böngészi a szavakat és ábrákat, kitartását előbb-utóbb megjutalmazza az ég, s megvilágosodása leszen.

A II. Lajos álmában szereplő sötét madarak elgondolkodtatták. Véletlen-e a pergamenre rajzolt szárnyasok sokasága? Észrevette, hogy a legfurcsább betűk is mintha a nyakukat nyújtogatnák vízimadár módjára. Itt lehet a titok nyitja, gondolta.

Brodarics a kifosztását is leírta naplójában. Amidőn a mohácsi csatát túlélte, elindult a királynéhoz, fel északnak. Posony messze esett Mohácstól, tudta, viszontagságos útja lesz. Arra mégsem számított, hogy a kíséretében lévő kéttucatnyi lovas katonát olyan könnyedén zavarják szét a banditák, noha feleannyian sem voltak. Igaz, lesben állottak egy kis fahídnál, mely egy patakon ívelt át. A nyílvesszők szemből, a közeli tölgyfák lombkoronájából kezdtek záporozni. Kísérete vezetője, báró Dunafalvy Riha Pál – aki a nemességét a Dósa leverésekor nyújtott vitézségéért kapta – azt parancsolta, hogy a lovas katonák szorosan körözzék a szekeret, míg kiderül, honnan lődöznek rájuk. Ez végzetes hibának bizonyult, mivel igen hamar a sárba hullottak közülük sokan, vagy a testüket, vagy a lovukat e találat.

A báró ekkor odaléptetett ura mellé, s ordítva parancsolna korlátnokunknak, hogy vágtasson az úton visszafelé, be az erdőbe. Brodarics István le akart ugrani a nyeregből, hogy magához vegye a ládikát, báró Dunafalvy nem engedte, erről majd gondoskodom, gyerünk, atyám, ha kedves az élete! – a saját sarkantyúját döfte Brodarics István pej lovának oldalába, mire az hátsó lábáról elrugaszkodván nyargalni kezdett a girbegurba patak mentén, néhányszor keresztezve azt. E kétségbeesett vágta során korlátnokunk több ízben kevés híján lezuhant a vízbe, s az járt a fejében, hogy már megint egy patak, óvakodnunk kéne a patakoktól.

Beérve az erdő sűrűjébe, már alig hallotta a küzdelem zaját, mégsem mert visszafordulni. Lóról szállt, kendővel letörölte arca verejtékét. Három fertályórányit várt, addigra az alkony homálya borult a tájra, akkor visszamerészkedett. Csupán a földúlt szekeret és a holtakat találta ott. Hét tetemben kísérete tagjaira ismert, három a támadóké volt. A számok alapján néhány embere megmenekedhetett, vagy fogságba eshetett. Csak isten a tudója, viszontlátja-e őket valaha. A szekérről minden mozdíthatót elvittek a banditák, és a lószerszámot is.

Nem tehetett mást, indult egymagában tovább. Igyekezett kerülni az utakat, noha már csak az életét vehették volna el tőle. De ahhoz jobban ragaszkodott, mint egyetmásához. Az erdei fák gyümölcseit ette, csermelyek vizét itta. Lova kidőlt alóla, ő meg lerongyolódott, bemocskolódott, csonttá soványodott. Csizmatalpa leszakadt, mire sok nap múltával végre-valahára Posonyba ért, szívében a legsötétebb kétségbeeséssel. Volt rá oka. Az ország mindkét királyánál kegyvesztetté vált. Pedig Ferdinándtól, Mária királyné testvérétől joggal remélhette, hogy megtartja korlátnoki tisztségében. Zápolya János viszont egyenesen azzal vádolta, hogy a királyi pecsétet Wienbe vitette, noha bizonyítható, hogy a háborús vészhelyzetben összetörette, nehogy illetéktelen kezekbe kerüljön.

A mohácsi csata emlékképeitől sosem tudott megszabadulni. Hiába írta meg annak történetét, ezzel a címmel: *De conflictus Hungarorum cum Solymano Turcorum imperatore ad Mohach historia verissima*. Igaz történet a magyarok és Szulejmán török szultán mohácsi ütközetéről. A Krakkó városabeli neves Victor-nyomdában sokszorosíttatott. Stephanus Brodericus tehát már műve címében is jelezni akarta, hogy a színtiszta igazságot ajánlja az olvasó figyelmébe. „Mert látom, hogy egyrészről néhányan az eseményeket másképp mesélik, mint megtörténtek…”

A néhányak egyike Szerémi György, II. Lajos, majd Zápolya János udvari káplánja. Ő is megírta a maga változatát. Valakik igazán sikeresen süllyesztették el, csupán háromszáz év múltán bukkant elő egy másolata. *Epistola de perdicione regni Hungarorum*. Emlékirat Magyarország romlásáról.

Szerémi György a néhai Lajos király temetésén odaszaladt halott urához, mint írja, azért, hogy lássa és tapasztalatot szerezzen: „Itt már, kedves olvasó uraim, jól figyeljétek írásban tett nyilatkozatomat Lajos király haláláról. Amikor a testét néztük, három szúrást találtunk, cseh karddal volt átdöfve.” Szerémi káplán más papokkal együtt csak titokban vizsgálódhatott, s Zápolya János vajda bosszújától félve nem terjeszthette, amit észrevett.

Krónikájában beszámol egy magyar vitézről —a nevét nem említi –, aki előállott azzal, hogy nem titkolhatja tovább az igazságot. Állítása szerint a megáradt Csele-patakon és a mocsáron Lajos királyt baj nélkül átvitte az a csapat, melyhez tartozott egy bizonyos Szepesi György, valamint Tomori Pál és Citrich is. (Szerémi így írja Czettrich nevét.) Megérkeztek egy kis

faluba, ahol Szepesi György azt mondta: Király uram, ugye óhajtasz itt pihenőt tartani, levetni a vasat, és enni is adunk teneked. Király urunk örvendve helyeselt, Tomori is rábólintott. Az érsek elment a maga szállására, őfelsége pedig lepihenni készült. Ekkor Szepesi György II. Lajosra támadt, bestye királynak gyalázta, aki elveszíté Magyarországot, amiért lakolnia kell! – kihúzta cseh kardját, és háromszorosan megszúrta. A király a földre hullt, és haláltusában vergődött.

Amint Tomori érsek ennek hírét vette, sietve visszatért, ő még páncélban volt, azon nyomban megölte Szepesi Györgyöt, gyilkos latornak titulálva őt. Mire föl Szepesi alhadnagya bosszút esküdött, csapata élén megrohamozta a házat, és rövid úton végzett az érsekkel. Immár tehát hárman feküdtek holtan. Ezek után Szepesit és Tomorit közös sírba helyezték a falu templomában, Lajos király hulláját pedig kivitték a vízhez, de nem dobták bele, hanem gödröt ástak neki, s elföldelték.

Szerémi György változatát támasztja alá II. Lajos végóráiról Tatai Miklós káplán *Epistola Flebilis*, azaz Siralmas levél című emlékezése. Ugyancsak egybecsöng emezekkel annak a bécsi zsoldosnak a tanúságtétele, aki megmenekedett a mohácsi csatából, őszerinte a királyt a vereség után a magyarok föltehetően megölték, hulláját pedig elrejtették. A magyarok már csak ilyenek, állapítja meg a bécsi zsoldos.

A Siralmas levél elveszett mellékletében szerepelt báró Dunafalvy Riha Pál borzalmas pusztulása. Brodarics ellovaglása után a báró csapata üldözni kezdte az útonállókat, míg nagyobb török erőbe ütköztek, itt nyílzáporral fogadták őket. Az egyik égő nyílvessző báró Dunafalvy Riha Pált a hóna alatt találta el, ahol nem védte vas, lángra lobbantotta felső- és alsóruháját, amit ő először észre sem vett. Mire meg akart volna szabadulni a páncéljától, már késő volt, tűzhalál lett a képtelen végzete.

Szerémi György udvari káplán követte Stephanus Brodericus püspökünk példáját, II. Lajos halála után annak szolgálatából mindketten Zápolya Jánoséba szegődtek. Brodericus a pálfordulást azzal indokolta, hogy midőn a haza van kérdésben, melynek mindenünket köszönjük, s annak szabadsága, melyet utolsó csepp vérünkig oltalmaznunk kell, kénytelen az ember azt tenni, ami inkább hazájának hasznos. Márpedig János király tehet most a legtöbbet a sokat szenvedett hazáért, melynek puszta fönnmaradása is kétséges. Érvelését sokan magukévá tették akkoriban.

János király egyik csüggedt kijelentése szájról szájra járt: Az volt a baj, hogy csupán gyűlölni tudtam ezt az országot, nem pedig szeretni. A magyarokat szeretni kell, csak úgy lehet itt uralkodni.

Nyíltan megvádolta Ferdinándot, az ország kettészakadása utáni ellenkirályt, hogy egyedül neki állott érdekében II. Lajost eltakarítani a színről. Ferdinánd ugyanezt állította Jánosról.

Az özvegy Mária királyné Czettrichtől kapta meg az aranyból vert, szív alakú medált, amelyet néhai férje mindig a nyakában viselt, a pecsétgyűrűjével együtt. Ezeket azután az özvegy királyné éjjel-nappal hordta, noha a gyűrű lötyögött az ujján. Visszatért Ausztriába, nem ment férjhez másodszor.

Rebesgettek egyebet is. Példának okáért azt, hogy Czettrich Ulrich királyi kamarás Máriának nem csupán jó embere, hanem az ágyasa volt, ennek megfelelően nagyon is hihető, hogy az özvegy és az ellenkirály őt bízta meg azzal, hogy tegye el II. Lajost láb alól.

Városunk korábbi prépostja és későbbi püspöke, Brodarics excellenciás úr, ki házat is szerzett minálunk az Apáca utcában, nem szűnt meg bánkódni amiatt, hogy becses papírokkal tömött ládikáját elrabolták tőle. Sosem jutott tudomására, hogy kincsei kalandos úton Szerémi György káplán levéltárának titkos rekeszébe kerültek. A gazdátlan bugyrokat ugyanis a káplán emberei találták meg az út mentén, s vitték magukkal.

Szerémi udvari káplán is próbálkozott a kéziratok megfejtésével, sejtéseit papírra vetette, ez az árkus azonban szénné porladt írópultján, amikor a szállása zsúpfödele lángra gyulladt, a ház leégett. A tűz mintha balsorsként eredt volna e papirosok birtoklóinak nyomába. Csupán vékonyka, kormos csík maradt a káplán följegyzéséből, ennyit tudtak elolvasni rajta, mielőtt kidobták: Georgius Sirmiensis. Ami nem vitt közelebb a rejtély megoldásához, hiszen ez Szerémi György latin neve.

> *Ezzel teljesíted keresztény kötelességedet, mert jó tanáccsal szolgálsz rosszakaródnak; én pedig boldognak és szerencsésnek mondom magamat, hogy én voltam az első, aki az ő irkafirkájának gyümölcsét is élveztem, amint csak óhajtottam, mert nem volt semmi egyéb kívánságom.*
>
> *Vale.*

TIZENKILENC

Aki ír, ne valamiféle nemesúrnak képzelje magát, aki vendégszeretetből vagy jótékonyságból ad lakomát: inkább vendégfogadó tulajdonosának, aki bárkit szívesen lát a pénzéért. Az uraság ugyanis, mint köztudott, olyan étrendet szolgáltat föl asztalánál, amilyen csak neki tetszik, s a társaság még akkor sem kifogásolhatja a fogásokat, ha nem ízlenek, sőt akkor sem, ha egyenesen undorodik tőlük.

Fordítva van a dolog a vendéglőssel. Aki megfizet az ételért, az mindenképp kiélheti a gusztusát, ha mégoly finnyás vagy kényes is, s ha valami nem a szája íze szerint való, jogot formál arra, hogy kénye-kedvére kritizálja, leszólja és gyalázza.

Cigány purdék hozták a hírt, hogy a városunk falain kívül, az urasági méhesek megetti erdőben szerzetesek vertek tanyát, abban a barlangban, melyről regélték a helybéliek, hogy az a pokolnak tornáca. A szőlősgazda, akinek a kertjéhez tartozott a sziklahasadék, nem bánta: No, ha ott a csuhások lakoznak, biztos kifüstölik az ördögöket. Mások erre nem vettek volna mérget, megeshet, hogy az ördögök űzik el a szerzeteseket.

György püspökünk ritkábban időzött a palotájában, avagy az olasz ízlés szerint emelt nyári lakjában, lévén rangja folytán a király bizalmasa és a tanácsának tagja, egyszersmind legfőbb kancellárja. Sokszor szólította a kötelesség az udvarba. Ekkor azonban itt tartózkodott, s délelőttönkint írópultját támasztotta a nyári lak könyvtárszobájában. A patkó alakú épületben nagy kedvvel írt és olvasott, főleg ha a maga szórakoztatására tehette.

Hírt kapott a három szerzetes fölbukkanásáról. Izent nékik hamar, tiszteljék meg szerény hajlékát, mely közel esik a barlanghoz, szívesen látja őket. Ám amazok nem mutatkoztak.

György püspök nagylelkű, de rátarti ember volt, ahhoz szokott, hogy akaratát keresztülvigye. Türelmét veszítve befogatott a kis kétlovas hintóba, s kizötyögtette magát a göröngyös úton a határba, legkedvesebb írnoka társaságában, akit következetesen Poéta uramnak hívott tréfálkodásból, minthogy amaz verset sosem írt, de igen szerette a nép dalait énekelni öblös hangján. Nemcsak a magyarok, hanem a törökök, sőt a tótok nótáit is tudta, mivel szülővidékén sok tót atyafiak éltek. Poéta uramnak szintén György volt a neve, de azt a püspöknek tartották fönn, így őt Gyurka papnak szólították, eleinte a háta megett, későbben, amikor látták, nem bánja, szemtől szembe is.

A hintó csak a sziklás rész kezdetéig juthatott, így kocsiról szállt a püspök, és erős testalkatú írnokára támaszkodva araszolt a barlang nyiladékához. Tűz égett ottan, melyen az erdő valamék szerencsétlenül járt s megkopasztott madara sült hegyes fanyárson. Csupán az egyik szerzetes, a franciskánus térdelt a lángok mellett, láthatóan őrá bízták az ebéd – vagy már inkább vacsora – elkészítését. Körben kun módra hurkolt íjak és többtucatnyi hozzájuk való nyílvessző hevert a gyomos füvön.

Aggyon isten! – köszöntötte György püspök az idegent. Fogaggy isten! – felelt rá az. A beszédre előkerült a másik kettő, egy fekete barát meg egy fehér, aki Itáliából keveredett a magyarok országába. Térdre ereszkedve és főhajtva fogaggyisteneztek. Tudjátok-e, kit tisztelhettek az úrban? – kérdezte Gyurka pap. A szerzetesek földre sütött szemmel hallgattak Püspökötök jött ki hozzátok! Erre amazok még alább eresztték a fejüket, kettőnek a tonzúráján megcsusszant a nap sugara.

Gallyakból madzaggal kötözött fakeresztek lógtak a szerzetesek nyakában. Jól van, helyezkedjenek kigyelmetek kényelembe, ajánlotta György püspök. Gyurka pap visszaszaladt a hintóhoz, zsámolyt hozott, hogy urának ne kelljen a fűbe ülnie, ahová a szerzetesek telepedtek török módra. György püspök barátságosan kikérdezte őket, honnét valók, mit keresnek ezen a vidéken. Néhány lélegzetvételig hallgattak, és csak pislogtak egymásra bátortalanul. Végül a fekete barát kezdte.

Szekszárdról indult útnak ő, a benedictusok clastrumából, amely elnéptelenedett, miután kidobolták Dósa György hírhedt parancsát. Arról

persze püspök urunk is tudott.

> *Duce Georgio Doscha Siculo, akit a mi nyelvünkön Székely György vitéz katonaként ismernek, s a keresztesek istenáldotta népének fejedelme és főkapitánya, csak Magyarország királyának s nem egyúttal az uraknak alattvalója, a Magyarországban, név szerint Pest és Külső Szolnok vármegyében levő városok, mezővárosok és falvak lakóinak együtt és egyenként üdvözölve tudatja, hogy a hitszegő nemesek ellene és egész keresztes hadának ezen szent célú gyülekezete ellen ártani vágyó kezekkel fölkeltek üldözni, háborgatni és zavarni. Azért is mindenkinek számkivetés, valamint fő vesztes és teljes jószágvesztés terhe alatt parancsoltatik, hogy amint e levél tartalma hozzájuk jut, minden késedelem és kifogás nélkül jöjjenek, repüljenek, igyekezzenek Cegléd felé, hogy így a szent csapat és áldott gyülekezet a nevezett hűtelen és gonosz nemeseknek erejét és kezét korlátolni, megfékezni és zabolázni tudja. Ha úgy tesznek, jól van, különben fenti büntetésen kívül saját telkükön kapufélfájukra függesztetnek és akasztatnak föl, nyársba vonatnak, vagyonuk elpusztíttatik és zsákmányra hagyatik, feleségük és gyermekeik pedig ugyancsak megöletnek.*

A fenyegetéstől rémületbe esvén, sok dolgos paraszt indult el föltarisznyázva, kaszát kiegyenesítve. A benedictus szerzetes hozzájuk csapódott.

A franciskánus barát viszont a fehérvári klastrom földúlásakor menekült el onnan, átvetve magát a kőkerítésen, mikor a bent lévőkre gyújtották a tetőt a fosztogató banditák. Jobb híján a parancsnak engedelmeskedők lelkipásztorává lett. Arra a csapatra nemesi bandérium támadt, javukat levágták a lovas katonák, ki megmaradt, szerteszaladt, mentve puszta életét. Bujkálva találkozott össze elébb a benedictussal, majd a fehér baráttal, akit Esztergomba szólítana a megbízatása, ám azt Őnéki nem mondta senki, hogy országunk ennyire veszélyessé vált. A fehér barát, az Itáliából való, csupán akadozva beszél magyarul, közös nyelvük a megbízható latin.

Egymást támogatva gyalogoltak dél felé, míg idáig jutottak. Sokszor kellett kitérniük alakzatban lovagló hadak elől, máskor útonállók támadtak

rájuk, s elvették minden értéküket, kis pénzüket, néhány díszes könyvüket, köztük az Ó, és az Újtestamentum példányait, meg azt a kevéske aranytárgyat, amelyet istentiszteletkor használtak. Megállapodtak, hogy immár együtt maradnak, s örökös remeteségben töltik hátralévő esztendeiket, ott, ahol befogadja őket az erdő vagy egy alkalmas barlang.

György püspök türelmesen végighallgatta a beszámolókat, s haladék nélkül megáldotta a jámborokat. Meggyőződése szerint Dósa Györgyöt Bakócz érsek urunk igen könnyelműen nevezte ki a törökök elleni keresztes hadjárat fővezérének április havában. Nem szólva arról, milyen kár volt kiügyeskednie az országtanácsban, hogy megszegjék a Szelim szultánnal kötött hároméves békét, csupáncsak azért, mert Leó pápa erre fölszólító bullát adott ki. Magyarország jobban járt volna, ha tavaly, Gyula pápa halála után a bíborosok valóban Bakócz érsek urunkat választják az egyház élére, ahogyan reménylettük, nem Giovanni de Medici kardinálist, akit X. Leó néven tisztelünk, mert ő igen könnyen vagdalkozik a szavaival, amíg a mi nyakunkra jön a török, nem az övére.

A benedictus és a franciskánus szerzetesből szűnni nem akaró panaszáradatot váltott ki ez a beszéd. Nem lehet azt el se képzelni, mit művelnek a Dósa György által fölbiztatott paraszti hordák. A nemesek otthonaira üszköt hajítanak, ha a bútorzat egy része megmenekedik a tűztől, porrá zúzzák. Szégyen és gyalázat, hogy ezek a fertelmes bűnöket elkövető nyomorultak nevezik magukat kereszteseknek! Nem elégednek meg azzal, hogy megöljék, akinek egyetmására szemet vetnek, karóba húzzák, avagy más módon kínozzák halálra, tetemét csonkolva teszik csúffá, sokszor gyerekei szeme láttára, akiket utána elpusztítanak, a lányokat, asszonyokat megbecstelenítik.

Hihetetlen, de egyházi személyek is támogatják, alvezére Lőrinc pap Ceglédről. Túrkevei Ambrus pap Dévaványán toborzott sereget, Dósa beszédeit és leveleit is ő fogalmazza, mivel ez a durva ember se írni, se olvasni nem tud. Bakócz érsek urunk már hiába parancsolta, hogy azonnal induljon hadával a török ellen, Dósa György fittyet hány minden utasításra, önmagának ugyanúgy szabad rablást enged, ahogyan a katonáinak. Földúlják az egész országot, éppen most, amikor a török hódítókkal kéne szembeállítani minden számba vehető erőt.

György püspök bólogatott, helyes a beszéd… marad nekünk imáink ereje és a hit meg a cultura fénye, mely örök. Buzdította a szent férfiúkat,

ne utasítsák vissza szíves meghívását, annál is inkább, mivel városunk legkiműveltebb emberfői szoktak összegyülekezni az általa adott vacsorákon. Evés közben s utána jóféle borokat iddogálva vitatjuk meg hitünk alapvető kérdéseit, olyan szellemben, ahogyan a görögországi Athén polgárai tették. Mindenki örömmel fogadná, ha a sokat látott szerzetesek megosztanák a társasággal tudásuk gyümölcseit.

A fekete barát köszönte szépen a szíves invitálást. A franciskánus csatlakozott az előtte szólóhoz. Csupán a fehér szabódott, ékes latinsággal magyarázta, hogy rendjének szabályai szerint őnéki nem szabad másokhoz szólnia, legföljebb évente egyszer, karácsony és újév között, igaz, két sorstársával váltott szavakat, most is válaszol, de csak azért, mert fogadalmat még nem tett. Fölavatása elmaradt az itáliai Campo Malduli remeteségben, minek elhagyására nagy vétke miatt kényszerült. György püspök hiába tudakozódott a nagy vétek mibenlétéről, a fehér barát nem adott választ.

Mégis betoppantak mind a hárman a következő vacsorára, mint mondották, gyomruk korgása hozta őket. György püspök elnevette magát, utasítására Gyurka pap átvezette a barátokat a szolgálók házába. Itt megfürödhettek dézsában, ruházatukat a mosóasszonyok spirituszos vízbe áztatták, hogy megszabaduljanak a palaszkbogaraktól s más férgektől. Kölcsönköpenyben tértek vissza a terített asztalhoz, az előétket követő, szerecsendióval ízesített perkeltből bőven mertek nekik. Poéta uram átadott egy-egy kecsesen faragott feszületet, melyeket bőrszíjon akaszthattak a nyakukba. Tau-kereszt, mondta György püspök, ahogyan a franciskánusok nevezik! Hívhatjuk nyugodtan latorkeresztnek, ahogyan a nép! – így Gyurka pap.

Voltaképp egyiptomi kereszt ez, mondta a püspök, a héber táv betű ősi rajzolata. A görög tau Szent Antal legfőbb szimbóluma, Assisi Szent Ferenc nyomán vált közkeletűvé, ő e jellel írta alá a leveleit, s ezt pingálta a cellája falára. Többen hozzászóltak volna, de asztalra került a második fogás, tiszteletteljes csönd lett.

Magyar ember evés közben nem beszél. Ezúttal a nem magyarok is hallgatagon falatoztak. Csupán a töltött kecsege elfogyasztása után kezdődött az eszméknek lázas cseréje. A barátok megmondották a nevüket: Gáspár, Mendel, Baldassare. A társaságbéli urak bemutatkoztak nékik, s Poéta uram mindükre talált hízelgően kedves, tréfálkozó szavakat.

Valamennyi köszöntőjét megvivátozta a vendégsereg, emelgették a poharakat, itták a püspöki szőlőskertek napfényízű leveit, a világosat és a vereset, az édeset és a szárazat váltogatva, ahogyan a két fölszolgáló a poharakba öntötte a címeres ezüstkancsókból. György püspök újabb módot nyújtott a műveltség fitogtatására, kérdezvén, ugyan melyik jelmondattal jutunk messzebbre, a bencésekével-e: ORA ET LABORA, avagy a franciskánusokéval: PAX ET BONUM. Az IMÁDKOZZ ÉS DOLGOZZ kapott többséget a BÉKE ÉS ÁLDÁS ellenében. Csupán Poéta uram nyilatkozott oda, hogy őneki mindkettőre egyaránt szüksége vagyon. A fehér barát nem nyilvánított véleményt, talán mert túl gyorsan hadarásztak a magyarok.

Ezután a néhai Mathias rexre terelődött a szó, a könyvtára kapcsán. Ilyen culturapártoló királyunk sose lesz még egy, állította Poéta uram, s elmélkedett a szabad olaszos szellemről, mely belengte Mátyás király udvarát. György püspök nyomban ellentmondott, nehéz volt eldönteni, hogy a torkán lecsurgatott borok vagy a vitatkozás ellenállhatatlan kényszere szólott-e belőle. Kifejtette, hogy bármilyen dicső az emlékezete, Mátyás sem igazságos nem volt, sem bölcs, Bécset támadta, ahelyett, hogy a török ellen fordult volna, minden fontos beosztásba csak kebelbéli emberei kerülhettek, az országot agyonsarcolta, számos meghökkentő új adó bevezetésével, gondoljunk például a füstadóra. Tulajdonképpen őmiatta romlott le a gazdaság és a földművelés, neki köszönhető, hogy a nép olyan mélyre süppedt az elkeseredésbe, hogy minden lázító könnyedén maga mögé állíthatja a nincsteleneket. Poéta uram nem védte a maga igazát, túl jókat evett s ivott ahhoz, hogy e súlyos témát taglalja.

Amikor a vendégek búcsúzkodni kezdtek, György püspök a szerzeteseket még marasztalta, behívta őket a scriptoriumba, hogy eldicsekedhessék a gyűjteményével. Legalább ötven könyv alatt roskadoztak a polcok. Sok mennyi tudás… ööö, mennyei! – sóhajtozott a fehér barát, ennyit ő még sosem látott, fűzte hozzá latinul. György püspök megmutatta a terveket is, még egy szárnyat építtet eme nyári lakához.

A szerzetesek illemtudón bólogattak. Ekkor tette föl nekik a kérdést György püspök, vajha otthonosak-e a betűvetésben. Bólogattak. A fehér barát hozzáfűzte, hogy ő a nyomtatás mesterségében is járatos, tud szedni, sajtolni, kötni, szükség esetén a papírmártásra ugyancsak képes. Megörült ennek a nagytiszteletű György püspök, azon nyomban fölfogadta a három

szerzetest, a benedictust és a franciskánust körmölésre, az olaszt pedig egy kisebb fuzória és papírfabrika fölállítására. Szállást az udvar szélén álló hosszú házban kaptak ahol a személyzet lakozott.

A legelső feladat, melyet Poéta uram adott ki nekik, egy hadi edictum összeszerkesztése volt, amit majd a fehér barát dolga lesz sokasítani, mihelyst megérkeznek a szükséges eszközök, amelyekről azonnali intézkedés történt.

György püspök sziklaszilárd véleménye szerint az összecsapás az oszmán seregekkel elkerülhetetlen. Megmutatta egy osztrák tiszt levelét, amelyben az ő kérésére teljes őszinteséggel leírta, milyennek látja a magyarok harci készültségét. Ezt a tisztet Brodarics István titkár úr ajánlotta püspöke figyelmébe. A sok érdemet szerzett katona szegről-végről a rokona volt. A titkár úr szerette, ha írói nevén Stephanus Brodericusnak szólítják. Gyakorta vendégeskedett György püspöknél, nem annyira kancellistaként, hanem inkább a közös olvasmányok és történeti érdeklődés alapján szövődő baráti kapcsolatuk okán.

A katona kezétől származó, szokatlanul ékes gót betűs sorokból lesújtó kép bontakozott ki. A magyar nemzet fő ereje a lovasság, mely azonban sosem támad, ha nincs túlerőben. Sem körbekerülni, sem pedig háta megett hagyni nem hajlandó az ellent. A tábort nem erősítik meg, noha igen veszedelmes egy harcedzett sereggel szemközt nyílt táborba szállni. Szinte sosem törődnek azzal, hogy élelmezésüket biztosítsák, raktárak felállításáról sem gondoskodnak. Fegyelmet, disciplinát nemigen tartanak. Ha rövid ideig is táboroznak egy helyben, saját terhük nyomja őket össze, mert az egész vidéket kiélik.

Nem jó hír, vélte Poéta uram. Borzalmas, tette hozzá György püspök, mi lesz velünk, ha támad a szultán? annyi a katonája, mint égen a csillag! az ostoba Dósára nem számíthatunk, olyan csürhe, amilyet ő terelt össze, nem állhat ellent a török ármádiának! már csak az hiányzik, hogy összeszövetkezzék velük, akkor aztán jaj nekünk, lészen fogaknak csikorgatása!

A fehér szerzetes higgadtan üldögélt s firkálgatott, mint aki semmitől sem fél. Lehetséges, hogy nem fogta föl a püspök szózatának értelmét. Hamar kiviláglott, milyen művészien ír, scripturája vetekszik a legtöbbre tartott kódexmásolókéval, még akkor is, ha magyar az eredeti, ő a betűket másolja, nem a tartalmat. Iniciálé készítésében kiváltképp jeleskedik, főként

az arany és az ezüst szín keverésének mestere. György püspök rábízta az osztrák tiszt levelének másolását több példányban, hogy haladék nélkül elküldhetők legyenek az udvar legmagasabb köreibe.

Brodericus kancellista úr jött föl aznap vacsorára a nyári lakba, ő úgy vélte, teljességgel fölösleges a levelet elküldeni, mivel a nyakas tiszt urak soha nem fogadnák el a bírálást. György püspök azt felelte, hogy majd őfelsége dönt, ha meggyőződik a levél igazságáról.

Stephanus Brodericus rossz hírt hozott. Hiába gyűjtette és rendezte egybe a püspök úr kérésére az isteni Janus összes verseit és minden más szövegét, Aldo Manuzio, a neves velencei könyvnyomtató végleg nemet mondott, a kiadásra csupán akként vállalkoznék, ha valamennyi költségét állnák, márpedig a ceruzája fölöttébb vastagon fog, amikor a conto összeállítását végzi. György püspök újra hümmögött, nyilván nem akarja a talján, hogy a mi Janusunk hírneve fényesebben ragyogjon, mint az itáliai költőké, sebaj, hamarosan saját fuzóriánk lesz, s magunk nyomatjuk ki Janusunk összes műveit, a fehér testvér jóvoltából!

Püspökünk rendelkezett a nevezetes versek első gyűjteményével, még Mátyás királyunk parancsára kereste meg az eredeti kéziratokat Váradi Péter, a későbbi kalocsai érsek városunk püspökségén, Janus scriptoriumában. Ezek a félárkusok a Corvina könyvtárba kerültek annak idején, három másolat készült, azokból tett szert egyre György püspök.

Brodarics kancellista megmutatta, mit hozott vászoniszákjában. Két összehengerített pergament rakott a hosszú asztalra. Mik ezek? – kérdezte Gyurka pap. Érdekességek, válaszolta a kancellista, nekem is vannak régi írásaim, ámbár jóval kevésbé tündökletesek, mint püspök urunknak.

Széthajtogatták a pergameneket. Az egyik sűrűn telekörmölve ákombákommal, a másikon rajzok. A hat ember arca fokozatosan veresedni kezdett. A rajzokon mezítelen nők álltak sorban, néhol medencék kékes vizében, másutt dézsákban, valamiféle kürtők alatt. Ezeken kívül csupán hosszú nyakú madarak töltötték teli a sárgává sötétedett pergament, amelynek ruganyos tapintása jelezte, vitulinum, azaz borjúnak lenyúzott és simára kapart bőre, ami legalkalmasabb arra, hogy írjanak rá.

Brodarics uram, kezdte György püspök, aligha illendő, hogy mi, istenes férfiak pucér asszonyszemélyek képét nézegessük. A kancellista mosolygott, püspök uram, én csak letettem elétek, hogy megvizsgáljátok, de

te nyomban a válladra vetted azokat a nőket, s azóta cipeled őket! Most a püspök nevette el magát.

Az olasz barát azt mondta, látott ő már ilyesfajta írásokat, magasabb rangú oszmán lovastiszteknél, akik szpáhiknak nevezik magukat, ők az általuk megerőszakolt hitetlen (értsd: keresztyén) nőket lajstromozták eképpen, mivel az írás tudományával hadilábon állottak. Hát a kátsák? – kérdezte György püspök. Nem madarak, hanem… inkább… – elbizonytalanodott. Folytassa kigyelmed bátran! – biztatta a püspök. A camaldoli udvariasságból magyarra váltott, nos, én úgy hall, oszmán harcos a legyőzött hitetlen katonán tesz csúfot, csap le fül, és csap le fark, vummm! – mutatta a kezével, hogyan sújt le jatagánjával a török az áldozatára. Azt jelent a sok nyak… ért?

Egymásra meredtek, teljes döbbenetben. Gyurka pap nyerte vissza a lélekjelenlétét legelőbb: De miért föstöttek kék vizet a nők alá éppúgy, mint a káts… izék alá? Csak azért, mert tart ők embernek más nem, csak ki Allah hisz… – latinul fejezte be: Ezért a hitetlenek vérét nem tekintik pirosnak, hanem kéknek.

A csöndben mindannyiuk fejében durva jelenetek peregtek, török ölt magyart, és vicc versa, szablyával, dárdával, szakállas puskával, sólyom- és skorpióágyúval. Fröcsögött a sok vér, amiként a való életben szokott.

Stephanus Brodericus hirtelen támadt nagylelkűségi rohamában György püspöknek ajándékozta a rajzos és a szöveges vitulinumot, csupán annyit kért, ha sikerül megfejteniük a szöveget, híradással legyenek róla. A püspök az ajándékot elhárította, ha kihámozzuk a tartalmát, visszaadjuk.

A scriptoriumba került, a fiókos szekreterbe. A fehér barát, az olasz szerzetes néha elővette s böngészte, ha napi munkáját már bevégezte. Lehet, hogy jutott előrébb az értelmezésében, de sosem mondta. Több másolatot készített, ezeket a batyujába rejtette. A sok lúdtollszorítástól a mutatóujja horgasra görbült, és esténként nyilallott. Itt-ott picit változtatott a sorokon és a rajzokon, a maga szórakoztatására.

Megérkezett városunkba az apátfalvi kegyetlen kivégzések híre, azoknak hallatán György püspök az önkívületig fölháborodott. Dósa György, az az istentől és embertől elrugaszkodott gonosztevő már vereséget szenvedett Báthori temesi vajda és Csáky csanádi püspök hadaitól, azok Nagylak váránál ütöttek tábort, hogy megünnepeljék a diadalt. Dósa összeszedte minden maradék csapalját, az éj leple alatt rőzsehalmokkal

keríttette körbe a várat s az alvó ellenséget, majd rájuk gyújtatta. Elfogták a had élenjáróit. Ugyancsak a lázadók fogságába esett Telegdi István kincstartó, aki éppencsak arrafelé hajózott a Maroson, fegyveres kíséretével, őt a király a moldvai fejedelemhez küldötte, segítség kérés céljából. Többmérőnyi kincset vitt ajándékba, amit elrekviráltak tőle, csakúgy, mint a süvegébe rejtett nagyméretű gyémántot, és a nála talált hatvanezer rénus forintot.

Csáky püspököt teljes főpapi díszben buzogányozták agyon, s fejjel lefelé húzták karóba. A többi nemes hadifoglyot is változatos kínzásokkal gyötörték halálba, némelyiket elevenen égették meg, mások hátából szíjat hasítottak, utána húzták őket karóba. Telegdi István kincstárnokra Dósa haragudott, mivel a márciusi országtanácsban ellenezte a keresztes had összehívását, és nem utalt ki egy bizonyos összeget rá, amit pedig Bakócz érsek annak előtte megígért. Bosszúból most Telegdit egy magas póznára kötöztette, s végignézte, amint a hóhérok addig lőttek rá nyílvesszőket, míg hüvelyknyi sértetlen terület sem maradt rajta.

Ilyen sors vár ránt is, ha a kezébe kerülünk! – mondta György püspök.

A három szerzetes elkísérte György püspököt az udvarba. Később nyomuk veszett az ulicsi mezőn, nem messze a vártól és a Temes folyótól, amikor Dósa György csapatai összecsaptak Szapolyai János seregével a döntő ütközetben. Petrovics Péter, Szapolyai segédcsapatainak parancsnoka súlyosan megsebesítette a parasztok vezérét, s lóról taszítván ejtette foglyul.

Kivégzésének szemtanúja lehetett az olasz szerzetes, ekkor tehát még életben volt. Latin nyelvű beszámolója Georgio Dosa Siculo kivégzéséről fönnmaradt, de őróla többé nem jött hír.

> *Georgio Dosa utolsó kérése az volt, hogy testvére, Gergeli nevezetű, méltányos bánásmódot kapjon, mivel ő kényszerítette katonáskodásra. Ezzel nem törődve, Gergelit három darabra vágták, s embereinek megparancsolták, hogy harapjanak a nyers húsából. Akik erre hajlandóak nem voltak, azokat megölték. Mindezt a parasztvezérnek végig kellett néznie, miközben őt magas székre kötözték, fejére kerékabroncsból készült koronát raktak, amit lángra lobbantották. Ekkor megparancsolták a katonáinak, hogy most őbeléje harapjanak. Eleddig Dosa zokszó nélkül tűrte kínzatását, ekkor gyalázkodásba fogott, s szidta*

amazokat, kutyakölyöknek nevezve őket. Midőn végre kiszenvedett, fölnégyelték, holttestének részeit elküldték Nagyvárad, Székesfehérvár, Buda és Pest várakba, fejét pedig Szegedbe, elrettentő közszemlére tétel végett. Amit írtam, saját szemmel láttam, saját füllel hallottam, el nem vettem abból, s hozzá sem tettem semmit, Isten engem úgy segéljen.

György püspök, miután elolvasta, kedvtelve nézegette e míves sorokat. A félárkust átadta Poéta uramnak, tegye a scriptorium zárható iratszekrényébe. Gyurka pap összesodorva s körülkötve csúsztatta a vitulinumok mellé.

Amikor legközelébb – éveknek múltával – kereste őket, már nem találta ott sem a fehér barát beszámolóját, sem a vitulinumokat. Ki vette el azokat onnét, nem derült ki. Ekkor már Szatmári György excellenciás urunk helyett Csulai Moré Fülöp excellenciás urunk lett a város püspöke. Ő feleannyira sem avatta bizalmába az addigra egyszerre ősz és kopasz Gyurka papot, mint az elődje, és mindközönségesen Györgynek szólította.

Gondolj arra, hogy a hitványak nem közibünk valók. Ha tehát a kudarc bárkire rossz fényt vethet, az csakis azokat illeti, akik megérdemlik.

HÚSZ

Vajha meggondolták volna jól előbb a dolgot, anyám vagy atyám, avagy mindketten, amikor világra tökéltek, a nemzés gondja tartozván mindkettejükre egyformán; vajha kellőleg megfontolták volna, mi minden függ tőle!

Senkivel sem találkoztam én még, aki ennyire boldog volt, ha körmölhetett. Püspök urunk úgy forgatta a pennát, mint varázsló a pálcáját. Betűinek vonulása egyenletesen töltötte meg a pergament vagy a papírt. Ha téntával rajzolta őket. Vagy a puhafa lapokat, amelyekbe karcolta, fanyélbe erősített vastűvel. Néha tűzbe tartotta a hegyét, akkor a szavak feketén füstölve kormolódtak oda.

Szeretett-e annyira, mint szavai ármádiáját? Sosem bírtam kideríteni. Engem mindenesetre titokban szeretett, míg írószerszámát bárhol elővehette. Képes volt fogalmazni fejben, ezt hamar megfigyeltem. Csak miután kieszelte, akkor rögzítette, szinte javítás nélkül. Olvasni is szeretett. Könyveit nagy becsben tartotta, mind a latin, mind a görög nyelvűeket. Nem szívesen adta oda másnak. Csak ha nem utasíthatta el. Például amikor a nagybátyja kérte. Vagy a barátja, Galeotto. Meg persze ha királya, a nagy Mátyás. Ők csak a latin gyűjteményből akartak, így a görög kedvencek mindig megmaradtak neki.

Írni tanítgatott. Ezért, míg élek, áldom. Nagy tisztesség magamfajta egyszerű lánynak. Annak előtte olvasni se tudtam. Lopva gyakorolgattam, amikor Itália útjain szekereztünk Róma felé. A pápához mentünk. Az utazás végtelennek tetsző napjain lapozgattam egy képekkel teli füzetet, még

korábban kaptam ajándékba a tisztelendő úrtól. Ő volt az első gazdám városunkban. Süldő leány koromban fogadott szolgálatába.

Azt mondta, hogy a szentek cselekedetei vannak leírva benne. Ha mindennap a szívemhez szorítom, megsegélnek. Hát én szorítottam becsülettel, az ébredésnek perceiben, mivel a párnám alatt tartottam. De hiába. A tisztelendő úr már akkor bejárkált kamarámba. Emiatt nem gondolhattam többé arra, hogy Jézus menyasszonya legyek. Nem voltam én fölkészülve rá, hogy a tisztelendő úr se szó, se beszéd, leül a fekhelyemre, fölhajtja a pokrócot, szétnyomja a két lábam. Azzal ébresztett első álmomból hogy nyomta a farkát belém.

Senki se mondta, hogy ez lesz. Fájt, vérzett. Nem tudtam, mit csináljak. Okosabb, ha csöndben kínlódok. Ki hinné, hogy az öreg és kövér papnak ekkora a farka. Vastag és hosszú és kemény. A vége balra kunkorodik. Nem tudtam, hogy a likam kunkorodik-e odabenn, és ha nem, mi lesz a tisztelendő úr farkával, kiegyenesedik? De ez nem okozott gondot. Hozzászoktam, már nem is fájt. Az öröm, amiről a szolgálólányok beszéltek, akikbe ugyanúgy bedugta, nekem sose lett.

Még csak tizenkettő voltam, amikor szüléim beadtak a városba ehhez a paphoz szolgálónak. Többé nem érdeklődtek felőlem. Pedig itt laknak, fertályóra járásra, Mislenyben. Nem édesszüléim. Törökök, én meg magyar vagyok. Apátlan-anyátlan árva. Családom odaveszett a háborúban, semmi többet nem mondtak, hiába kérdeztem. Amíg velük éltem, azt hittem, mindenki úgy tesz, mint ők. Örültem, amikor a tisztelendő úrnál mást tapasztaltam. Például ezek a török szüléim dolguk végeztével visszaültek az asztalhoz, s a puszta ujjukkal kotorásztak a seggükben. Röfögtek hozzá, mint a kocák. Kezet nem mostak, legföljebb az ivóvizes kancsóból löttyintettek a tenyerükre. A tisztelendő úr viszont többször állt a mosdótálhoz, mint ahány imát mondott. Az én dolgom volt behordani a vizet a kútról.

Utána rám mosolygott a szerencse, János püspökhöz kerültem. Megvett éngemet. Vagyis elcserélt. Egy fényes úti kalamárist adott értem. Büszke voltam, hogy ilyen sokat érek. De vége is lett a nyugalmas életnek. Ha a tisztelendő urat heti rendszerességgel kellett fogadnom magamba, a püspök urat szinte naponta. Elég fárasztó, bár János püspöké szerényebb méretű, mint az öreg papé. Azután nyughatatlan ember a mi püspökünk, folyton-folyvást útra kelünk. Föl Budára. Vagy Fehérvárra. Néha Rómába a

pápához. Sokszor pedig Váradra az ottani püspökhöz, a nagybátyjához. Annak is János a neve. Zrednai Vitéz János. A mi Jánosunk édesanyjával egyvengek, tehát fivére Zrednai Borbálának.

Nem lepett meg, hogy egy borissza éjszakán a mi János püspökünk helyett a váradi János püspök jött be a szobámba, a vendégbarátság alapján. De az már furcsa volt, hogy a mi Jánosunk követte, az ajtónak félfáját támasztva végignézte. A püspökök igen ügyelnek rája, hogy elkerüljék a nemzést, jó időben kirántják. A döngölt földre irányítják a levüket – de nem mindig sikerül, sokszor fröcsög rám. Vagy a fehér ruhámra. Nem számítottam rá, hogy a puszta nézéstől a mi Jánosunknak föláll, mint a zászlórúd, s ő is belém dugja. Nem fájt, csöpögős nedves voltam még a nagybácsikájától.

Történtek velem ilyesmik, nehéz az asszonyállat sorsa. A cselédek rabszolgák, a cselédlányok ezenfölül ingyenszajhák, mindig így volt, mindig így leszen. János püspökünk mondogatja ezt. Szerencsém van, hogy mellette lehetek. Többen állítják, ő a legmíveltebb emberfő egész országunkban, amit Pannoniának hív. Saját magát pedig Janus Pannoniusnak nevezteti. Már én is Jánuszozom, hadd örüljön. Ha örül, mindig ad valamit, aminek meg én örülök. Kaptam tőle téntatartót. Nem ezüstből, hanem ónból való, attól még nagy becsben tartom. Koromból és baromfiak véréből keverik az írnokok a téntát. Jó annak, aki betűvel élhet.

Ha ráértem, rajzolgattam. Amivel tudtam, ahová lehetett. Találtam egy pici késre hajazó veres követ, az lett a tollam. Karcoltam a tűzhely elszenesedett vasára, a fáskamra deszkájára, a tapasztott vakolatba az ágyam mellett. Magam sem értettem, miért, leggyakrabban hosszú nyakú, éhes madarakat, tágra nyitott csőrrel. Talán mert én is egy éhes madár vagyok. Mindig tudnék enni. Nemcsak kenyérre vágyom, tudásra is. Abból bőven adott Janusunknak az isten. Ha valóban létezik fönn a magas égben. Kétlem. De erről inkább hallgatok. Gondolom, jobban hinnék Jézus Krisztusban és az Atyaúristenben és a Szentlélekben is, ha nem törökök lettek volna a nevelőszüléim. Allahot imádták napi hatszor. Keletnek fordulva. Tarka imaszőnyegen. Alláhu akbar. Satöbbi.

Janus püspök belső kíséretéhez sorolt engemet. Istennek hála, mehettem vele mindenhová. Rázódtam eleget, durván hajtottak a kocsisok. Fájt a gerincem. Fázódtam sokat, hiába bagyuláltam magamra minden ruhám és rongyom. Janus bevallotta, szívesebben zötyögtetné magát velem

a kocsin. Ő hintónak mondta, pedig csak zárt homokfutó két lóval. Ám nem volna illendő, mert ő egyházi méltósága mellett a püspöki bandérium parancsnoka. Elöl lovagolt, két megtermett vitéz között, akikre a személyes védelmét bízták.

Itáliába tartottunk, a pápa Őszentségéhez. Ahányszor megszálltunk útszéli fogadókban, a hálószobájához közel helyeztek el engem, Janus kérésére. Lehetett bármilyen elgyötört, a velem való játszódásra mindig maradt ereje. Sokszor hozatott bort. Megkínált a fakupából, amit étkezéseinél használt. Jókedvünk kerekedett a hegy levétől. Ilyenkor elmélkedett.

Mesélte például, hogy Prométheusz gyúrta ősszüleinket agyagból. Egyformára csinálta a férfit meg a nőt. De később kiszakított az egyiknek az öléből egy darabot, s átragasztotta a másiknak a lába közé. Érthető, ha visszakívánkozik eredeti helyére. Én nem is tudtam, hogy Prométheusz, azt hittem, az Atyaúristen. Prométheusz-féle kiszakítást lerajzoltam egy bőrdarabra. Janus megtalálta. Mondta, hogy ügyes a kezem. Azt hittem, arra érti, amit az ágyban csináltam neki.

Megkértem, tanítson rá, hogyan kell leírni a nevem. A négyrét hajtott árkusra, melynek a hátoldalán a magunkkal vitt fontos egyetmásunk listája volt, lerajzolta a betűket.

L U C I A

Tehát így néz ki az, hogy Luca! Zsiborgott a hátam tőle. Nem is olyan bonyolult. Néhányszor végigvezettem a mutatóujjam a vonalakon. Aztán a pici ónrudaccsal, amit ő már szemétre vetett, leírtam. LUCIA. Boldogított. Ez vagyok én.

Később tudtam meg tőle, hogy olaszosan írta. Lúcsiának kell ejteni. Idegenül hangzott. Bánom is én, hívjon, ahogy akar, csak lehessek a közelében. Minden szava aranyat ér. Sajnáltam, ha latinul beszélt, abból magamfajta tanulatlan leány kukkot sem ért.

Elég kihagyni az I-t, és akkor Luca. LUCA, LUCA, LUCA. Inkább ez vagyok én. Belekarcoltam, ahová lehetett. Így hagytam Lucákat a fogadókban, a homokfutó ülésének peremén, az út menti fákon. Elképzeltem, mi volna, ha annyi Luca élne, ahányszor leírtam. Nem úgy

értve, hogy annyi Luca nevű nő, hanem hogy annyi én. Jutna időm mindenre.

Luca széke, mondta ő, amikor észrevette a nevem az ülésen. Tudtunk nevetni mi ketten nagyon. Akkor még.

Mire a pápa Őszentségének palotájához érkezett népes küldöttségünk, már addig rágtam a fülét – néha ténylegesen –, míg végigmentünk a betűkön, amiket ábécédének hívnak. Boldog voltam. Most már tudom az egészet! Mosolyogva lehűtött, mesélte, hogy vannak más ábécédék is. Példának okáért a görögök ábécédéje, alfától ómegáig. Vagy az arabok girbegurbácskái. Vagy a zsidók krikszkrakszai.

Nem unta még a likamat, csodálkoztam. Szépek az olasz menyecskék, s könnyen rávehetők. Hozzájuk képest sápadt, kissé hervadó virágszál vagyok. Igaz, beletanultam, miképpen tehető boldoggá a fölajzott férfiú. Néha gyanakodtam, nem tilalmas-e a malackodás papi személyeknek? Annak idején kérdeztem ezt a kövér és öreg tisztelendő úrtól. Kinevetett, hol itt a malackodás, édes lányom? Hát… mindegy, hogyan nevezzük, azért nincs rendben! Az öreg pap mosolygott, és a számba dugta. Ez nekem új volt. Majdnem leokádtam.

A tisztelendő úr titokban paráználkodott velem, Janus püspök viszont még verset is írt róla. Azt mondta, itt a bizonyíték, nem szégyell engem. No igen, de megírta, hogy én szellentettem közben. Tomás, az írnoka olvasta föl. Röhögött, hogy ő nem bánná a fingást, ha széttenném neki. Tomás cseh földről keveredett hozzánk. Neki van a legrútabb röhögése. Elhajtottam, én tisztességes leány vagyok.

Panaszkodtam Janusnak, püspökünk legyintett, Tomás csak tréfál, nem gondolja komolyan, hiszen velem vagy. Ami pedig a szellentést illeti, nem szitokszó az, szellemet is jelent, nem tudtam? Uram, honnan a lófingból tudnám? nem tudok én semmit se! Ő meg majd kiokosít, ha akarom. Naná, hogy akarom!

Attól fogva okosító fertályórákat kaptam tőle, amikor ráért. Igyekeztem minden szavát bevésni az agyamba. Magyarázta például, hogy a Biblia eredeti szövegében nem szerepelt a paráználkodás, azaz a malackodás, úgy szólt a parancsolat: Ne törj házasságot! Pál apostol szerint még a püspökök is házasodhatnak, de ők csak egyszer. A püspök legyen feddhetetlen, egyszer nősült, józan, megfontolt, mértéktartó, vendégszerető, s ami a legfőbb: rátermett tanító. Janusom kérdezte, hogy szerintem akkor ő

megfelelő-e a püspöki méltóságra? Kicsit latolgattam, mielőtt azt válaszoltam: Igen, de talán még nem elég öreg, szakálla sincsen. Nevetett, II. Pius pápa is így vélte, pedig személyesen ismert, csupán feltételesen nevezett ki püspöknek, kormányzóként irányíthattam egyházmegyémet, míg betöltöttem a huszonhetet. Őhozzá jöttünk mostan? Nem, már II. Paulus ül Szent Péter trónusán.

Biztosra vettem, hogy legközelebb a mi püspökünket rakják arra a trónra. Nála jobbat úgyse találnak. Miközben ez járt a fejemben, négykézlábra görnyesztett, s kutyamód csinálta. Legtöbbször úgy akarta, azt mondta, a seggemtől begerjed. Sokszor kérdezte, nekem jobb-e, ha rám fekszik. Nem tudtam, mit feleljek, úgyse számít. Ő a püspökünk, meghághat, ahányszor és ahogyan akar. Ez a világ rendje. Örül, ha sikítozom, hát sikítozom a kedvéért. Akkor hamarabb vége. Az a gond, hogy minél nagyobb az élvezete, annál inkább elveszti az eszét, s képes belém fröcskölni. Már igazán csak egy fattyú hiányzik ebbe az életembe.

Attól azért elszomorodtam, amikor kiderült hogy ő férfiakat is hág. Tomás lefordította nekem Janus egyik versét, mert ő ugye latinul költ. Négy sor az egész. Leírja, hogy hiába veti a keresztet, hiába böjtöl, hiába imádkozik folyvást, ahelyett hogy csökkenne a kísértés, inkább erősödik. De mióta férfiakkal csinálja, enyhülnek a parázna vágyak. Szép. Én erről semmit se tudtam. Látva bús arcom, Tomás kérdezte: Mér, te mit hittél, csak teveled bagzik? Fájt ez a bagzik, viszont sejtettem, szándékosan mondja, hogy bántson. Mert ő is bagzana velem. Abból nem eszik.

Elképzelni se tudom, mit csinál egymással két férfiú. Pedig egyszerű. Segget basznak. Püspök urunk eszerint szodomita? Én nem így mondanám, két végin égeti a gyertyát! – Tomás vigyorgott. Ami ijesztő, három foga hiányzik alul. Nem akartam vele tovább beszélgetni erről. A férfiak segglika talán tágasabb, mint az enyimé, gondoltam.

Tomás, mintha a fejembe látna, lefordította Janus még egy versét. Valami Ursula nevű nőről szólt, aki tetszik neki, de ha ráfekszik, a farka bezuhan a valagába, mely akkora, hogy az oldalfalait nem is érzi. Az se segít, ha Ursula rázza a seggét. Ezért kéri az istenektől, hogy szűkítsék azt a rést, vagy őneki adjanak abba való szerszámot.

Szóval vannak olyan asszonyszemélyek, akik élvezik, ha a végbelükbe nyomulnak. Én mindig meggyóntam a paráználkodást. Az öreg tiszteletes éppúgy feloldozott, mint a püspökünk. Megkönnyebbült a lelkem.

Töprengtem, van-e olyan nő, akinek öröm, ha hágják? Én mindig azt hittem, azért sikítunk, hogy a férfiú boldog legyen. Vagy azért, mert kezdetben fáj. Álmomban se jutott eszembe, hogy a nő is akarhatja a maga élvezetéért.

Próbáltam én keresni a magam örömét, amikor meghágott, de sokáig nem találtam. Jobban alakult, ha előtte a számba vettem. Utána könnyebben becsúszott. Vagy ha nehéz borokat ittunk. Erről inkább hallgatnom kéne. A megáldott misebor vitt legközelébb ahhoz, amit sokáig csak elképzelni tudtam, érezni nem. Szerettem volna megbeszélni valakivel. Egy nővel, aki tapasztaltabb. De nem ismertem olyat, akiben megbíztam

Püspökünk elment audienciára a népes magyar küldöttséggel II. Paulushoz. Hosszú beszédet mondott. Napokig készült rá. Megírta szépen, és betanulta. Tomás fogta a sűrűn telekörmölt lapot, s ha Janus elakadt, súgott. Kérdeztem, miről van benne szó. Lefordított néhány részt. Úgy kezdődött, hogy Janus szabadkozott, nem volna üdvös, ha mi, magyarok is hosszabb beszéddel rabolnánk a Szentséges Atya idejét. Aztán mégis két fertályóra hosszáig szónokolt, mondta Tomás vigyorogva. Arról, hogy a magyarok felséges királya igen elszomorodott, hallván, hogy elhunyt Pius pápa, aki a törökök ellen indított szent háborút minden lehetséges módon szorgalmazta és ösztönözte. De ujjongunk, hogy a hatalmas Velencéből való II. Paulus emelkedett Péter székébe. Királyunk küldi Szentségednek hódoló jókívánságait tiszta szívből, lábaidat csókkal illeti, s teljes kánoni engedelmességet fogad.

Janus beszélt még Attiláról, a hunok fejedelméről, aki egész Európát végigpusztította, Leó pápának mégis minden tiszteletet megadott. Nem véletlen, hogy a magyarok első királya, István a pápától kért koronát, noha Henrik császárnak volt veje és sógora. Ezek után leírta, milyen sanyarú állapotba jutott elcsigázott országunk a mostani súlyos helyzetben, és segítséget kért a törökök elleni harchoz.

Míg ezekről Tomás beszámolt nekem, én a hajamat fésültem, hogy megmossam. A májusi friss szelek bejöttek szállásunkra, ezért nem akaródzott vízbe mártani a fejem. Gondoltam, átöltözöm inkább tavasziasabbra. Megfeledkeztem Tomásról. Ő viszont nem feledkezett meg rólam. Amikor egy pillanatra deréktól fölfele pucér voltam, keményen a kezei közé kapott: Most megvagy!

Szabadulni akartam: Erissz el, vagy kiáltok! Kiálts bátran, üres a ház, mind elmentek Őszentségéhez az ünnepi estebédre, Istennek hála! – tépte rólam lefelé a szoknyát s az alá való fehér ruhámat. Anyaszült mezítelenül vergődtem. A fekhelyre szorított két lábam a vállára nyomta. Győzött. Nem sietve döfölt, ahogyan püspökünk szokta. Inkább lassan, megfontoltan. Előre-hátra. És picit körkörösen. Nézett a barna szemével, mely közelről óriásinak látszott. Csillogott a vágynak fényétől. Lehet, emiatt, lehet, másért, kezdődött az a lélegzetszakasztó lüktetés bévül. Viharzás, nyakamtól combomig. Ah… ez ilyen is lehet? Föllebbent a fátyol. Köszönhetően annak az embernek, akitől viszolyogtam. Idáig.

Átjárt a rémület. Mi lesz, ha püspökünk megtudja? Tomás lehengeredett mellém. Kis harcosa alvó csecsszopóvá vált. Megérintettem. Hogyan okozhatta belső égszakadásomat ez? Szaladj te is, pajtás, dünnyögtem. Ezt meg ő nem értette. Igazából én sem.

Elfogott a szégyen. Vörös lettem, mint a kakas taréja. Magamra kaptam estéli köpenyemet, kiszaladtam a kúthoz. Vizet húztam a korhadt favödörben. Magamra lötyböltem. Oda is. Borzongtam és vacogtam.

Mire visszaértem, Tomás zsoldoskatonából gyámoltalan sihederré változott. Aggódott, hogy beárulom püspökünknek. Mit adjak cserébe? – kérdezte félszegen. Azt feleltem: Tiszteletet… és tanítást.

Sajnos ettől fogva az égszakadásra vágytam, amikor Janus rám jött. Igyekeztem szembefordulni vele, mert Tomással úgy sikerült. Ritkán hagyta. Tomást soha többé nem engedtem magamba, de alaposan kiköveteltem tőle a fizetséget. Nekem az, hogy másoljak, könnyű. De az, hogy a szavakat én állítsam össze, nagyon nehéz. Figyelek, igyekszem, csak az a baj, hogy ha nem lesz jó, Tomás kinevet. A bárdolatlan röhögéssel, ami van neki.

Féltem, hogy Janus észreveszi rajtam, de nem. Boldogan mesélte, milyen nagy sikert aratott Őszentségénél a beszédével. Hatását a király által küldött ajándékok csak fokozták. II. Paulus ígért az oszmánok elleni hadjárathoz pénzt, paripát, fegyvert, ahogy mondani szokták. Mindenekelőtt 57 500 aranyat. Nem tudtam, az mennyi, püspökünk annyira örült, hogy sejtettem, talán elég. De a Szentszéktől sosem érkezett meg a pénz. Ki hinné, hogy még egy pápa szava sem ér aranyat?

Janus a beszámolója végén hasra penderített, fölhajtotta a szoknyám, lerántotta fehér ruhámat, s magáévá tett. Gyorsan bevégezve, szokása

szerint. Próbáltam nem gondolni Tomásra, de a fejembe tolakodott.

Hamarosan szedelőzködtünk, hogy induljunk haza. Rozgonyi tanácsos, a népes magyar küldöttség másik vezetője a leggyorsabb utat kívánta követni. Püspökünk viszont meg akart állni Firenzében. Az itáliai kultúra fellegvárában. Ezek az ő szavai. Tomás szerint az etruszkok alapítottak itt várost, amit a rómaiak elfoglaltak és fölgyújtottak. Utána valami Julius nevű császár csinált egy másikat az Arno folyó jobb partján.

Piero de' Medici az új uralkodó Firenzében. Az apja tavaly halt meg. Ő maga is beteges ember. Janus ellátogatott hozzá. Vannak itt nagy templomok, mint a Szent János vagy a Dóm. Ámuldozhat az ember lánya. A dómnak a kupolája olyan magas, hogy föl se ér odáig a tekintet, Tomás szerint lehet vagy háromszáz bádeni láb. Nem hallottam még bádeni lábról, de jó magas az a kupola, na.

A Dóm oldalánál áll a Harangtorony, szép szobrokkal és domborművekkel. Mind megnéztük, amíg püspökünknek dolga akadt. Vespasiano Bistocci könyvkereskedésébe ment, vásárolt olvasnivalót magának, és drága köteteket királyunk megbízásából. Utána Marsilio Ficino professor vendége volt az academián, mely Plato szellemi örökségét izéli… őrzi. Vagy Platón? Nem biztos, akkor még sokkal hibásabban tudtam írni. Ha ugyan tudásnak nevezhető az a macskakaparás, amit én műveltem a lúdtollal. Janus azért akart tárgyalni Ficinóval, mert Őszentségétől engedélyt kapott, hogy Magyarországon is legyen Academia. Sajnos püspök urunk minden erőfeszítése ellenére nem a mi városunkban, hanem Pressburgban. A mi nyelvünkön úgy hívjuk, Poson.

Ficino professor kapott ajándékba püspök uruntól két szép nagy codexet. Az egyik a magyarok történetéről szólt. Sok-sok aranyozott kezdő képecskével. A másik egy Biblia, nem tudom, milyen nyelven, olyat még nem láttam. Az is gyönyörűnek látszott, ügyes kéz munkája, dünnyögtem. Érdekelt, hogyan tanulhatnám meg az ilyen díszes betűvetést. Janus kérte, nézzem meg jobban, látok-e valami furcsát? Nem, csak azt, hogy szép és egyenletes. Igen, tudniillik ezt nyomtatták, ez a legújabb. Nem rajzolni kell a betűket, hanem kifaragni, egymás mellé kötözni annyit, hogy meglegyenek a sorok, utána befestékezik, alárakják a papírt, és sajtóval rászorítják. Így tízesével csinálhatják az oldalakat. Egy aranyművesmester találta ki Mainzban. Villámgyorsan el fog terjedni, sokkalta többet lehet csinálni ugyanannyi idő alatt, érted, Lucia mia?

Bólintottam. Pedig nem értettem. Hogyhogy tízesével, minek annyi? De nem kérdezősködtem. A végén még rájön a mi püspök urunk, hogy milyen buta vagyok. Tomás már biztosan tudja, viszont ő nem izgat. Vagyis… hm.

A codexekért cserébe Ficino is olvasnivalót adott. Latinul volt. Így meg se néztem. Hozott püspökünk azonfelül egy keskeny hosszúkás vászonzsákot. Összecsavart írás került elő. Tomás azt mondta, pergamen. Kiterítgettük ketten, és együtt nem értettük. Miféle nyelv? A színes rajzok nem segítettek, sok kígyónyakú madár tátog. Hát a mezítelen nők? Azok láttán Tomás sandán vigyorgott. Igyekeztem rejteni, hogy veresedtem, de Tomás észrevette.

Janus majd megadja a választ. De csak annyit mondott, pogányok nyelve lehet. Nyilván az ő szent madaraikat rajzolták le. Milyen szent madaraik vannak? Olyasmik, mint a phoenix, tűzben születnek, s lángba borítják maguk körül a világot. A pucér fehércselédek is pogányokra vallanak, hívő keresztény nem rajzol ilyet. Kevesebb bátorsággal rendelkeztem, mintsem hogy kérdeztem volna: Verset írni szabad róluk? És valóságos nőkről letépni a ruhát, az összefér a keresztény hittel?

Tomásnál puhatolóztam, miféle pogányokra célozhatott a mi püspökünk. Vizigót, vagyis nyugati gót, osztrogót, vagyis keleti gót besenyő, longobárd, avar, kabar, kun, hun! – darálta. Ezzel nem sokra mentem. Úgy éreztem, nekem üzent valaki a mezítelen pogány lányokkal meg a kiabáló pogány szárnyasokkal. A szövegben ott lehet az, amit tudnom kéne ahhoz, hogy… kérdés, mihez. Rá kéne jönnöm. Azt hittem, ha eleget bámulom, kiadja a velejét. Meresztettem a szemem a sorok kezdetére, közepére, végére. Figyeltem a kanyargós szárú betűket jobbról balra és fordítva. Mutatóujjam vezettem a szavakon. Hátha számok? Á, minek ennyi szám közé a sok nő és madár? Nem beszélve a kör alakú rajzokról. Meg a fákról és növényekről.

Püspök urunk rendre kivette a kezemből. Ne ezzel töltsed az idstruggled, Lucia mia, ha már olvasni akarsz, latin írást nézegessél, az a cultura nyelve! Ezt csak azért adta nekem Ficino professor, mert academiáján senki nem tudta megállapítani, hogy micsoda. És te, Janus uram, rá fogsz jönni? Nem töltöm a drága időm efféle bohóságokkal, mondta. Elkeseredtem. Segíthetne éppenséggel. Miért mindig énnekem kell segítenem őrajta? Azért, magyaráztam önmagamnak, mert ő a méltóság, te pedig a senki.

Kapott Firenzében még egy ajándékot püspök urunk, arra meg Tomásnak fájt a foga. Egy nürnbergi tojást. Ketyegve mutatta, hogyan telik az idő. Mire jó az? Anélkül is tudjuk, reggel van, délidő vagy este.

Egész jól vetettem már a betűket. Egyszer püspökünk keze ügyébe akadt a lap, amelyre irkáltam. Nagyon megdicsért. Kérdezte, dictálhat-e, hadd lássa, hogyan csinálom. Odakészítette a kalamárist és a lúdtollat. Janus egy szakaszt dictált a Bibliából, a mi nyelvünkre fordítva.

> *Ne aggodalmaskodjatok tehát, és ne mondjátok: Mit együnk? vagy: Mit igyunk: vagy: Mivel ruházkodjunk? Mert mind ezeket a pogányok kérdezik. Mert jól tudja a ti mennyei Atyátok, hogy mind ezekre szükségetek van. Hanem keressétek először Istennek országát, és az ő igazságát; és ezek mind megadatnak néktek. Ne aggodalmaskodjatok tehát a holnap felől, mert a holnap majd aggodalmaskodik a maga dolgai felől. Elég minden napnak a maga baja.*

Döbbenten figyelte a kezemet. Hát jól van, balogsuta vagyok, ballal fogom a tollat, és akkor mi van? Azt mondta, nem a balogsutaságot figyeli, hanem hogy hibátlanok a szavak, de jobbról balra írom őket. Ő ilyet még nem látott. Én viszont csak így tudtam. Rosszul tanultam meg. Püspökünk mosolygott, tulajdonképpen mindegy, fő, hogy az eredmény szép és világos.

Megmutatta, balról kell haladni jobb felé, a szó az innenső betűtől indul, úgy nem mázolódik el a tinta. Nekem kétszeres fáradság lehet, hogy az utolsótól kezdem, előbb nyilván ki kell mondanom. Ez igaz, de így szoktam meg. Kinek a pap, kinek a papné, így ő. Hát… kár rosszul megtanulni a dolgokat. Tomás sajnos nem figyelmeztetett, hogy fordítva csinálom. Úgy látszik, ez a sorsom. Fordítva történnek a dolgaim.

Viszontagságos utunk volt hazafelé. Hálát adtunk Istennek, amikor végre megláttuk városunk déli kapuját. Janus Pannonius nem soká maradt idehaza, a király kegyeltjeként újra meg újra menni kellett. Leggyakrabban észak felé, hogy csatlakozzék az udvarhoz. Hadjáratokra is elkísérte a királyt, pedig nem szeretett nyeregben ülni. Titkos korlátnok lett. Csak annyira titkos, hogy még én is tudtam róla. Egyre kevesebb időt tölthetett itthon. Hónapokat Volt olyan év, hogy néhány hetet mindössze, tavasz táján.

Ráértem. Rajzolgattam. Az első képet, amivel valamennyire elégedett voltam, kormos végű pálcával készítettem. Kamarám falára. A nürnbergi tojást pingáltam le, reggeli fényben, éles árnyékkal. Tomás kérte, csináljam meg újra egy darab pergamenre. Kitűzte a folyosón az almáriom fölébe. Ennek aztán csodájára jártak a házbeliek. Pedig nem nagy dolog. Arról senki nem tudott, hogy a pogány árkust is lemásoltam. A tűzmadarakat, a pucér nőket és az összes érthetetlen ábrát, elejétől végéig. Éjszaka csináltam, ha eléggé besütött a holdvilág.

Próbáltam Janust megörökíteni, ágaskodó férfiasságával. Rosszul sikerült. Nedves ronggyal letöröltem. Viszontlátásainkkor láttam a szemében, hogy már nem kellek annyira. Ritkává vált, hogy kedvét töltötte rajtam. Beletörődtem sorsomba. Fiatalabb lányokat parancsolt a szobájába. Reméltem, maradhatok belső cselédje, amíg föl bírom húzni a vizet a kútból.

Megkapta a Szlavónia bánja méltóságot. Laki Thúz Jánossal megosztva. Ezt az uraságot kellett kiszolgálnom, mikor nálunk időzött. Kedves, szűkszavú embernek ismertem meg. Így csak kicsit szomorkodtam, amikor Janus egy vacsorán, amikor sok bort megittak, nekiajándékozott.

Batyuba kötöttem a cókmókom. Mielőtt indultunk volna, Tomás átvizsgálta kis egyetmásom. Diadalmasan lecsapott a pogány árkusra: Hé, hé, ez nem a tiedé, el akarod lopni? De igaz, ez az én írásom! – ráztam az orra előtt. Hogy lenne a te írásod, amikor Ficino professor ajándékozta püspökünknek? Tévedés, ez az én írásom, arról írtam le!

Tamás ostobán nézett rám. Turkált a fiókokban, nem találta az eredetit. Rám emelte a kezét: Nincs itt! Persze, hogy nincs, az asztalon van, ott írtam le! – visítottam. Bejött püspökünk. Mikor megtudta, miről van szó, Tomást leteremtette. Engem megdicsért. Maga elé vonta a két árkust, nézegette, el se hiszem, hogy te ilyen ügyes vagy, Lucia mia, elképesztő, máris megbántam, hogy Thúz Jánosnak adtalak!

Ez jólesett. Arra gondoltam, hogy megint egy Jánoshoz kerülök. Kérdezte Janus, honnan tudom, melyik az igazi? Azt feleltem, hogy látom. De igazság szerint sehonnan. Lehet, hogy az maradt városunkban, amit én írtam, s az igazit hoztam magammal. Sosem fog kiderülni. Kit érdekel? Szerintem távozásom után senki nem foglalkozik azzal a kézirattal.

A Laki Thúz család a Bő nemzetségből származik. Gyakran hajtogatják, düllesztett mellkassal. Ősatyájuk is János volt. Annak a fia

pedig Izsép, Kálmán herceg oldalán harcolt. Elesett a Sajó melletti csatában, úgy mondják, anno 1241. Aztán megint egy János lett a családfő. Az ő fia, Péter kezdte Thúznak hívni az övéit. Régen így írták: Thwz. Akkoriban még csak alakultak a magyar betűvetésnek a regulái, magyarázta az én Thúz Jánosom.

Várkastélyukban éltünk. János úr néha meglátogatott a cselédsoron, de sosem erővel, mindig gyengéden hatolt belém. Ettől akkora égszakadások lettek, hogy el sem hittem. Ilyen van? – kérdezgettem tőle. Mosolygott. És simogatott. Amit férfitól még nem tapasztaltam.

Tőle hallottam, hogy komoly veszedelem áll küszöbünkön. Az országnak gyűlése úgy határozott: a néhai Albert király halála után felállított kastélyokat hűtlenség vétke miatt a legközelebbi pünkösd napjáig le kell rontani. Aggódott az egész család. De szerencséjük volt, jó Mátyás királyunk javaslatára azokat a kastélyokat kivették ebből, amik az alsó részeken a törökök betörései ellen védtek, Bács és Bodrogh s más határszéli vármegyékben épültek, valamint azokat, amelyek néhai Zsigmond császár idejében megvoltak, de amelyeket később lerontottak és más helyen állítottak fel. Ezek az ország hasznára maradjanak épen. Így a Thúz-kastély, istennek hála, megmenekedett. A Thúz család is. Jánosom szerint, akinek a várát megsemmisítik, annak a személye sincs többé biztonságban. Magyarhonban így megy ez.

Ott szültem meg a gyermekemet, egy vasgyúró kisfiút. Március idusán. Atyaságát az én Jánosom vállalta. Pedig meglehet, hogy a lovászmestere ejtett teherbe, amikor erőszakot tett rajtam a padláson. Reméltem, majd rájövök, amikor láthatom, melyikükre hajaz. Furcsamód egyikükre sem! A kis Jancsika, növekedvén, leginkább Janus Pannoniusra emlékeztetett. Ki érti ezt? Időtlen idők óta elszakadtunk egymástól. Abban az évben Janust el is vitte a tüdőgyengesége, méghozzá itt a közelünkben, Medveváron. Titokban menekült errefele. Tartott a mi jó Mátyás királyunk haragjától és bosszújától. Mivel nagybátyjával egyetemben ellene fordult. Nem tetszett neki, hogy Mátyás elmulasztott döntő csapást mérni a törökre. Sokáig sirattam. Úgy éreztem, mintha az apámat veszítettem volna el. Aki ugye sose volt nekem.

Évekkel később a Zagreb melletti Blagusába hurcolkodtunk át. Azt várat Jánosom rokonától, Oswald püspöktől kapta, s a mi jó Mátyás királyunk consensust adott rá. Ebben a családban mondják így: a mi jó

Mátyás királyunk. Pedig azután Laki Thúz Jánosra is megharagudott. A zagrebi törvényszék elé idéztette, árulással vádolva. Ám ő gyorsan összecsomagoltatta a legszükségesebbet, két hintóval, két szekérrel és nyolc lóval egyvágtában siettünk az itáliai Venezia városába. Csodás hely, a tenger öblében. A házak a csatornák mentén állnak a vízben, cölöpökön. Kár, hogy mindig halszagot fúj be az ablakon a szél.

Boldog voltam, hogy törvényes gyermekeivel egy kocsin utaztatta Jancsikát. Nem törődve azzal, hogy hites felesége ezt rossz-szemmel nézi. Én más cselédekkel együtt a kisebbik szekér saroglyáján húzhattam meg magam. Örültem, hogy nem hagytak Blagusában, mint oly sokakat a személyzetből.

Féltem, nem lesz jó sorunk a messzi idegenben. De Thúz János szép kis palotát vásárolt a Canale Grande alsó kanyarulatánál, abba költöztünk. Nem sajnálta a pénzt bútorzatra és berendezésre. Derékig érő muranói kristályvázákban állottak a vastag templomi gyertyák, amelyekkel világítottunk. Olasz inas, szakács és szobalány jött a házhoz. Először csak mutogattunk, azután ki-ki megtanult egy kevés szót a másiknak nyelvén. Kihallgattam Thúz Jánosné beszélgetését itteni barátnőjével, Czudor grófnővel. Ebből tudtam meg, hogy az én Jánosom nem volt ostoba, mesés vagyonnal, hatvanezer arannyal érkezett ide. Ennyit kapott össze sebtiben… Mennyit hagyhatott hátra?

Szerencsére Jancsikára is volt gondja. Iskolába járatta. A fiam hamarosan gyorsabban hadarta az itteni nyelvet, mint a magyart. Maholnap szóba sem áll velem. Azt hittem, olaszul tanult meg, de kiderült, hogy itt veneziaiul beszélnek. Nem ugyanaz. De buta is vagyok én. Okosabb, ha tartom a számat.

Gazdámat szépen befogadták a velenceiek. Patríciussá válhatott, ami nagy tisztesség. A palotában rengetegen megfordultak, minden héten volt nyílt nap, s havonta két táncos mulatság.

Emlékszem a legnagyobb sürgés-forgásra, amikor Sforza hercegnek, Milano urának magas rangú kiküldöttje tisztelte meg házunkat. Sforza hercegnek ez az ember állítólag a jobbkeze. Élet-halál ura Milanóban, amit mi Majlandnak hívtunk. A magas rangú úrról csak annyit tudtunk, hogy katonaember, a vacsorát fatányérból kívánja elfogyasztani, fakanállal. Jött vele a herceg udvari tudósa is, valami Leo.

Az evést követően a rágcsálni való bagolyhúst és a helybéli mézesbort én szolgáltam föl a különszobába visszavonult uraknak. Hallgatóztam az ajtón kívül. Sokáig rágták a bagót némán. Sejtettem, hogy be fogják mutatni a gyerekeket a vendégeknek, kíváncsi voltam, Jancsi fiam hogyan boldogul. A kicsik ajándékot adtak át, erről nem tudtam, aggódtam, hogy Jancsim üres kézzel jön. De nem, egy pergament vitt oda. Az udvari tudós átvette, hosszan nézegette. Kérdezett valamit. A fiam válaszolt. Nagyjából értettem, ki csinálta ezt? Az én anyám. Megmelegedett a szívem közepe. Nem volt időm ellágyulni, hívattak.

Mély főhajtással köszöntöttem őket, tálcámat a hátam mögé rejtve. Láttam, azt a pergament nyújtotta át a fiam, amelyre őt rajzoltam le, s alá másoltam egy sort a pogány szövegből, amelyről úgy éreztem, áldás lehet. Az udvari tudós mosolygós arcú, szép férfi volt, kérdezgetett. Thúz János legidősebb fia fordított. Az a Leo nevű kíváncsi volt, hol tanultam rajzolni. Próbáltam-e festeni. Ki fia-borja vagyok. Milyen írás van a rajz alatt.

Igyekeztem becsülettel válaszolni, lehetőség szerint röviden. Féltem, hogy a háziak megorrolnak, ha túl sok időt veszek el. De az udvari tudós nem zavartatta magát. Mesélte, hogy ő egy nótárius és egy parasztlány törvénytelen gyermeke. Születési neve Leonardo di ser Piero Da Vinci, vagyis Leonardo, ser Piero fia Vinciből.

Azt mondta, tanulnom kellene rajzot és festészetet. Olyan jó mesternél amilyen az övé volt, a firenzei Andrea del Verrocchio. Mit felelhetnék? Cseléd vagyok, cselédnek születtem, így is fognak eltemetni engem. Köszöntem szépen az irántam való kegyességét.

Elővett egy különös szerkezetet, mutatta, azzal úgy körmölhet az ember, hogy sokáig nem kell mártogatnia, benne van a tinta. Ő találta föl. Nem is hinném, mennyi mindent kitalált ez a nagyszerű tudós, mondta Milano hercegének kiküldöttje. Először nem mertem a kezembe venni, de addig biztattak, míg meg nem próbáltam. Szépen leírtam: Janus Pannonius.

Az udvari tudós felrikkantott, végre még valaki, aki ballal ír visszafelé, mint én! Fogta azt a tollféleséget, s nemcsak hogy jobbról balra, hanem minden betűt fordítva rajzolt le. Ünnepeltek akkor engem a jelenlévők. Elveresedett az arcom, mint a törökök paprikája. Ő meg azt mondta, rajzoljak és fessek, amennyit csak tudok, mert a festészet a világ legnagyobb tudománya.

Ezek szerint nem fogta föl, hogy én csak egy cseléd vagyok Láttam, a Thúz család tagjai büszkén tekingetnek rám, talán nem haragszanak. Kifutottam.

Hallottam azután Thúz Jánosomtól, hogy az a Leonardo hírneves ember Itáliában. Tervezett sok ostromgépezetet, hidakat, csatornákat. Előadásokhoz díszleteket. Hosszan tartana fölsorolni, mi mindent. Az ő szava sokat nyom a latban. Ha szeretnék tanulni, hozzájárul. Megköszöntem, de azt mondtam, éppen elég nagy kegy, hogy itt lehetek az ő és Jancsim közelében. Nekem tökéletesen elég, ha a kisfiamnak gondját viseli. Amire ígéretet tett. Ekkor próbált belém hatolni utoljára. Nem sikerült neki, elpuhult. Féltem, megorrol rám miatta, de legyintett, s magamra hagyott.

Bármilyen képtelenség, Veneziában jelentkezett egy vénasszony, hogy ő az anyám! Meséjéből szinte semmi nem egyezett azzal, amit én tudtam. De nem szóltam közbe.

Épp amikor ott térdelt előttem, bejött az én nagy fiam. Szerettem volna, ha átölel. De csak nézett. Ügyet sem vetett arra a banyára. Mindegy. Éreztem, hamarosan elhagyom e világot. Lehunytam a szemem. Hátradőltem. Beszélgessenek csak, ha kedvük tartja. Engemet hagyjanak békén.

– Úrjézus! – vágott közbe anyám. – Voltaképp mi ez az egész história?
– Hát bikavadító történet, annyi szent… Soha ilyen cifrát!

HUSZONEGY

Az emberélet útjának felén
egy nagy sötétlő erdőbe jutottam,
mivel az igaz útat nem lelém.
Ó, szörnyű elbeszélni mi van ottan,
s milyen e sűrű, kúsza, vad vadon:
már rágondolva reszketek legottan.

Derűs időkben a Zidinán emelt monasteriumban élők létszáma apadni kezdett, s már-már aggodalomra adott okot, hogy fenntartható-e. Ám mire a Priorissa elbúsulhatott volna, újabb rohamot intézett a fekete halál, vagy átsöpört rajtunk a következő háború, s ismét sokan menekültek be a Spiritus Sanctusba. A helybeliek Szent Lélek-kalastornak hívták. A súlyos, vasalt kettős kapuba vágott nyikorgó ajtót békében is fagerendával zárták bévülről, melyet a nővérek csak kínlódva, hárman tudtak a helyére emelni.

A Priorissa két fekete halállal, majd egy háborúval ezelőtt is fölkészült rá, hogy vissza kell adnia lelkét a Teremtőnek. Elkapta a halálos kórt. Búcsút vett a nővérektől, odahagyta a kalastort, hogy a lázt ne adhassa át másoknak. Várakozásával ellentétben az Úr még nem óhajtotta jelenlétét a mennyekben. Ugyanez történt az utolsó háború idején, pogány nyílvessző ütötte át a mellkasát, a hegye a hátán jött ki, ott is általdöfve maga készítette fehér habitusát. A férfiak monasteriumából a nővérek sietve hívták át a nyalka Mihály papot, hogy föladja az utolsó kenetet.

Elsiették. A Priorissa egyre jobban lett, noha a nyílvesszőt senki nem merte kihúzni belőle. Arra ő maga kényszerült, midőn annyira föllábadt,

hogy volt elegendő ereje hozzá. Érdekes módon sem a bemeneti, sem a kimeneti nyílás nem vérzett, amit égi jelnek tekintettek.

Immár több mint negyven tavasz múlott el azóta, hogy a Priorissa letette a hármas fogadalmat: *tisztaság* (örök szüzesség), *szegénység* (lemondás mindennémű saját vagyonról), *engedelmesség* (Istennek, a feljebbvalóknak és az egyháznak). Soror Johanna néven avatták föl. Mióta ő a Priorissa, Mater Johannának szólítják.

Tirolból származott ide, apja egy Siebasten nevű szőlősgazda volt. Kitagadta a lányát, amikor megtudta, hogy csatlakozott a dominicanus apácák rendjéhez. Soha többé nem találkoztak. Mater Johanna dacosan mondogatta, hogy semmiféle emberi erő nem tarthatja őt vissza szent hivatásától, Isten irántunk való szeretetére egész életével akar válaszolni. Aquinói Szent Tamás jelmondatával: *Contemplari et contemplata aliis tradere!* Ergo tovább kell adnunk a szüntelenül szemlélt igazságot. A legfőbb igazság pedig a vallás.

A Priorissa ezt mindenkinek elmondta, akivel kapcsolatba került. Inkább többször, mint egyszer sem. Vasszigorral ragaszkodott ahhoz, hogy a napirendet pontosan betartsák a nővérek, s az átmenetileg bemenekülők is. Pitymallatkor ébresztő. Laudes (reggeli dicséret) és szentmise. Reggeli. Egyéni ima. Apostoli feladatok I.: munka – tanulás – tanítás. Napközi imaóra. Ebéd. Apostoli feladatok II. Esti dicséret. Vacsora. Szentségimádás. Completorium. Végül silentium pitymallatig. A keddi estebéd előtti tisztálkodás óráját talán még a napirendnél is zordabban ellenőrizte. Fölmentést betegség esetén sem adott, még az átmeneti fogadalmat tevő világi hölgyeknek sem, akiket a nővérek így emlegettek: a dámák.

Minthogy nem tartoztak a nővérek közösségébe, a clausura szabályait sem tekintették magukra nézvést kötelezőnek, saját díszes ruhájukat viselték, s nem átallottak késő este táncolni egymással. Morgolódtak, amiért nekik kellett mosniuk és mángorolniuk saját öltözéküket, sőt az elhasználódottak helyett újat eszkábálni. A fogásokat Mater Johanna türelmesen tanítgatta nekik.

Amikor megtudták, hogy itt bevett szokás szerint fertőtlenítőül rothadt húgyot öntünk a vízbe, látványosan ökrendeztek. Ajánljanak a dámák valami jobbat, mondta a Priorissa. Az úri asszonyok a hamuzsírt javasolták, amit errefele hamanynak hívnak. Abból azonban nem volt elegendő, néha

alig jutott mindenkinek a heti tisztálkodáskor. Már a faggyúból is kifogytunk, jelentette a raktáros.

Öt hölgyünkből ketten – az özvegyek – odakinn testi-lelki barátnők voltak, és szomszédok, házasságaik révén távoli rokonok is. A dámák ostáblával és kártyavetéssel múlatták azt az időt, amikor nem a nyelvüket köszörülték, mindig azon, aki épp nem volt jelen. Úgy kezelték Mater Johannát, mintha a bizalmasuk, egyszersmind a szolgálóleányuk volna, amit ő irgalmas mosollyal tűrt Tudta, ő még mindig priorissa lesz itt, amikor ezek a hölgyek már rég kihajtattak innen.

A testi-lelki barátnék egyike Koller királyi kamarás özvegye volt, ő szerette dalolással vigasztalni magát. Másikuk, Helblingné, városunk megbízható apatikárosának özvegye, aki folyvást a jövőt akarta kitudni, ehhez a konyhán leölt baromfiak gőzölgő belsőségeit éppúgy eszközül vette, mint az elhamvadt tűz maradványait, vagy a cigánykártyát, amit ő úgy nevezett: taró. Már minden sorstársnőjének jósolt, sőt azoknak a nővéreknek is, akik nem riadtak vissza, hogy végighallgassák. Nem a halandó ügye az eljövendő, hanem a Teremtőé, mondotta Mater Johanna, ám azért ő sem utasította vissza, hogy Helblingné kivesse a pakliból, ami vár még reá. Elégedetten biccentett, amikor a hosszú élet ígéretéről beszélt a kövérkés asszony, tekintetét a plafonra vetve. Mater Johanna követte a pillantását, s arra gondolt, hogy ideje volna megszabadulni a pókhálóktól.

Csupán Pejachevich grófnő tartotta magát távol e pogánykodástól, ahogyan ő nevezte. Inkább a rózsafüzért morzsolgatta imádságokat susogva, tisztes távolban a patikárosné köré csoportosult asszonyoktól. Ha tehette, vallásos kérdésekkel fordult a nyalka Mihály paphoz, amire csupán heti egyszer nyílott módja, amikor a tisztelendő kijött ide városunkból misézni, gyóntatni és áldoztatni. A dominikánus szerzetesek monasteriuma fertályórás gyaloglásnyira esett. Az apácák ritkán járhattak arra, legföljebb misére vonulhattak be, s csupán városunk dominikánus templomának nemrég ácsolt karzatára mehettek föl. A fekete halál miatt mostanában erre nem került sor, a kaput szigorúan záratta s éjjel-nappal őriztette Mater Johanna.

Pejachevich grófnő egyre több, hittel kapcsolatos kérdéssel ostromolta a tisztelendő urat. A hölgyek hamar féltékenykedni kezdtek. Ők is sorba álltak Mihály papnál. E cercle-nek mindig Mater Johanna vetett véget,

beterelte a tisztelendő urat a Priorissát megillető irodaszobába, s ott megkínálgatta minden földi jóval, ami csak a monasteriumban készült.

A kolduló rendi apácák nem mendikálhattak, jószerivel alig léphettek ki a kapun. Éppen ezért a szegénységi fogadalom ellenére rendelkezhettek birtokkal, annak terméséből tartották fenn magukat. A dominikánus nővérek földjei Patacs és Megyer falvakban voltak, művelésükre a Priorissa feles bérlőket fogadott fel, ötéves szerződésekkel. Szigorúan ellenőrizte őket. Innen ered a városunkban ismeretes mondás: Légy te a mater felese!

A kalastorban értették a módját, miként dolgozzák föl a két birtok termését és gyümölcseit. Készült az oldalsó tractusban háromféle sajt, francia módra, fehér és piros bor, pálinka szilvából és kajsziból, szárított báránypecsenye, sárga és veres lekvár, főtt tikmonyból és vajból kevert pástétom, frissen sült cipó és morvány. Mihály pap szerette a hasát, sokáig falatozott némán, a fölkínált fakés helyett tíz hosszú ujját használva.

Miután végzett, kisepregette hegyes bajszából a morzsákat: Mater Johanna, igazak-e a hírek? Miféle hírek, atyám? Amit e nőszemélyek egyikétől hallok, hogy itt titkos sátánkodás zajlik. Ugyan… ennyi nő közt semmi titkos nem történhetik, mindössze arról van szó, hogy egyik átmeneti vendégünk szeret játszódni jövőmondó kártyákkal. Biztos? – a pap közelébb hajolt. Mater Johanna állta a tekintetét: Ejnye, atyám, ki vele, ha valami böki a csőrét! Mihály pap azonban csak pislogott mindentudón: Figyeljen rájuk, Priorissa! Tudták mind a ketten, hogy ez fölösleges javaslat, Mater Johannának a hátán is szeme van.

A Priorissa komolyan vette az apostoli feladatok legfontosabbikát, a tanítást. Délutánonként a refectoriumban gyűjtötte össze a nyáját, s az Írás szakaszait elemezte. Arcára a lelkesedéstől lázrózsák ültek, csontos ujjaival úgy mutogatott, mintha palavesszőt tartana közöttük, időnként a szó szoros értelmében írt levegőbe. Amit a dámák váltakozó érdeklődéssel figyeltek.

Kiváltképp az Írás azon részéről szeretett elmélkedni, amelyre Mihály pap is többször építette prédikációját. Jézus éppen Samariába ér, Sikar városához, s találkozik egy helybéli asszonnyal Jacob kútjánál. *Venit mulier de Samaria haurir aquam dicit ei Iesus da mihi bibere*. Inni kér tőle. Dél felé járt az idő, de akkor héber módra hatnak számították! – Mater Johanna, ezt sosem mulasztotta megjegyezni, s közölte hallgatóival, hogy a híres-neves Jacobus de Voragine dominikánus teológus följegyzéseiben olvasta. Egy itt készült gondos másolat a férfikalastor iratszekrényében található.

Ugyanis De Voragine vagy száz esztendővel ezelőtt hozzánk látogatott, hivatali minőségében, amire örökké büszkék lehetünk.

Mater Johanna szeretett latintudása makulátlanságával hivalkodni, Isten bocsássa meg neki, főleg mivel rendszeresen meggyónta, s kapott rá Mihály paptól elegendő penitenciát.

Jézus a tanítványokat beküldte a városba ennivalóért, ő maga pedig megpihent Jacob kútjánál. Miért éppen ekkor jött a samariai asszony vízért? Bizonyára azért, mert ez a nap legfülledtebb ideje, s ő nem akart találkozni senkivel. Az asszonynak öt férje volt már, s most egy hatodikkal élt vadházasságban, tehát minden bizonnyal csúfolták, talán le is köpdösték. Ám az evangeliumban olvasható: a zsidók kerülték az érintkezést a samariaiakkal, bálványimádásuk miatt, és mert Mózes öt könyvét elfogadták ugyan, de Garizim hegyén építettek maguknak saját templomot. A zsidó farizeusok előírták, hogy a samaritanusoknak se kenyeret, se vizet nem szabad adni. Elfogadni sem szabad tőlük. Jézus azonban emberfiúként elfáradva és megszomjúhozva mégis vizet kér tőle. A samariai asszony meglepődik, s így szól: Zsidó létedre hogyan kérhetsz te inni tőlem, aki samariai vagyok? Jézus ekkor az örök élet vizét ajánlja föl neki.

Az asszony, megsejtvén, hogy prófétával van dolga, kérdi tőle: hol kell imádni az Atyát, Jerusalaimban vagy Garizim hegyén? Jézus válasza: Hidd el, eljő az óra, amikor sem itt, sem Jerusalaimban nem fogjátok imádni az Atyát. Eljő az óra, és most van az, amikor az igazi imádók lélekben és igazságban imádják az Atyát, mert az Atya ilyeneket keres magának. Az Isten lélek, és akik őt imádják, szükséges, hogy lélekben és igazságban imádják.

Mater Johanna bizonytalan volt, miként fordítsa magyarra a görög *pneuma* szót. Igazából szellet, vagyis belső sugallat, azaz *spiritus*, csakhogy ez azonos azzal a régi szavunkkal, hogy szellent, márpedig a fingás sehogyan sem való emelkedett témához. Ezért választotta inkább azt: lélek. Mért nem teszi már át valaki a mi nyelvünkre vallásunk szent szövegeit? A nép nem beszélj a latint, csoda, hogy annyira istentelenek?

Aznap este, a silentium óráinak elején a Priorissa gyanús zajokra figyelt föl. Gyertyát gyújtott, magához vette a török handzsárt, s indult körülnézni. Magasba emelte az imbolygó lángot, a fegyver széles pengéjével óvta a huzattól. Ahogyan közeledett a refectoriumhoz, már sejtette, fölösleges a handzsár, a dámák mulatoznak odabenn. Óvatosan

nyitotta az ajtót. Majdnem teljes sötétség fogadta, csak két pici mécses égett a kecskelábú asztalon, amelyet tálalásra szoktak használni. Özvegy Kollerné és özvegy Helblingné ült egymással szemben, tenyerük lefelé fordítva az abroszon, a kisujjak összeértek. Elváltoztatott hangon beszélt valamelyikük, éppen ezt mondta: Itt rejtezkedem a közelben, de senki nem tudhat rólam, a nagy festő voltam, ki átfordította a picturát görögből latinra! – Inkább férfihang volt, mint női.

Csönd lett. Mater Johanna majdnem elejtette a gyertyát. Ki beszél? És honnan?

Drága szellem, mi a neved? – kérdezte Helblingné. Nem kapott választ. Aztán, elfúlón: Ottónak kereszteltek előző életemben, Veszpinyánó domboldalán. Veszpinyánó? – ismételte özvegy Helblingné, mintha istenkáromlás volna. Időm lejárt, távoznom kell! – sipította a hang.

Mi folyik itt? – a Priorissa odalépett az asztalhoz. Látta, hogy a két hölgy szeme lehunyva. Amazok mintha álmukból ébrednének, zavaros tekintettel pislogtak rá. Sikerült, motyogta Helblingné diadalmasan, halottakkal diskuráltunk!

Ekkora képtelenségre Mater Johanna nem számított. Valóban? – kérdezte semlegesnek szánt mosollyal. Ám amazok ketten nem tréfáltak, a kiválasztottak üdvözült arckifejezésével bólogattak. Akkor most már semmi akadálya, hogy betartsák az asszonyságok a házirendet, és siessenek fekhelyükre, jójcakát! Igen, csak rendet rakunk! – Kollerné szedelőzködött. Fölösleges, majd reggeli előtt megtehetik! – a Priorissa siettető mozdulatot tett a handzsárral. Dicsértessék! – mondta a két hölgy. Kitipegtek a refectoriumból.

Mater Johanna is visszament a szobájába, de nem jött az álom, az enyhet adó. Sehogyan sem bírta megemészteni, amit látott. Tudta, a halál pillanatában kiröppen a testből a lélek, de utána irány a pokol, a tisztítótűz vagy a mennyország. Olyasmit még nem hallott, hogy visszakerüljön, pláne hogy beszéljen az élőknek.

A következő alkalommal el akarta mesélni Mihály papnak. Ám nem jutott szóhoz, mert az nagy hírrel lepte meg: Academia lesz nálunk, Mater, hát nem csodálatos? Micsoda? – a Priorissa a füléhez emelte ujjait, mint a siketek. Orbán pápa bullát adott ki, Lajos királyunk kérésére, és itt lesz az academia, a mi városunkban, oktathat, aki tanult hozzája eleget! Még én is? Hm… nők azért nem, felelte Mihály pap.

Egyelőre a püspök úr rezidenciáján lesz az academia, már toborozzák a megfelelő diákokat, sokra számítanak, legalább tízre. A Priorissa érdeklődése lanyhult, amikor megtudta, hogy apácáknak nincs helyük a tanárok sorában. Végül elmesélhette, mit tapasztalt az éjjel. Létezik az, hogy egy halott szelleme szól a… valahonnan? Mihály pap gondolkodott, mielőtt felelt volna: Miért ne léteznék? itt kódorognak körülöttünk a megboldogultak lelkei, s várják a föltámadásra hívó kürtszót! Na de… akkor mindnek a szellemi magva, akiket eltemettünk, csak lebeg a légben? én azt hittem, aki megérdemli, az egekbe jut, szent Péterhez, aki pedig nem, az a pokolba a sátánhoz! Nem tudjuk, hol vannak, Mater, de az biztos, hogy kiszállva a testükből, az majd a kürtfúvás után lesz, hogy visszabújnak, mert csak úgy lehet föltámadni. Szóval addig még nincs pokol, nincs mennyország? Hát… nehezeket kérdezel. Akkor viszont szabad velük érintkezni? El sem tudom képzelni, mire gondolsz. Arra, hogy ezek szerint, amit a dámák csináltak, nem is olyan halálos bűn? Az, hogy beszélgetnek, hagyján, de hogy idehívják, az már súrolja a boszorkányságot. Csak súrolja? Igen… ezen azért gondolkodnom kell, mondta Mihály pap bizonytalanul.

A Priorissa még sosem hallotta a nyalka paptól, hogy valamin gondolkodnia kell. Ő volt a legképzettebb a fehér barátok között, még nála is inkább otthon volt a latinban, sőt a görögben is, továbbá értette valamelyest a zsidók ősi nyelvét, amelyen az Írást fogalmazták. Arami. Vagy arab? Nem, arami. Mihály pap az Írást szinte betéve tudta. Nem csoda, ha tanítani hívják az academiára. Istenkísértő állítás, mégis igaz: Mater Johanna a bal karját odaadná, ha őt kérnék föl. Erről kár álmodozni, intette önmagát. Régóta érezte, hogy inkább férfinak kellett volna születnie.

De várjunk. Ergo itt lebeg az összes megholtnak szelleme, az idők kezdetétől, rendben, viszont hogyan férnek el annyian? Ha csak városunk temetőjét számoljuk, sokszorosa az ott nyugvók száma az élőkének! Hogy van ez?

Elhatározta, alaposabban kifigyeli az özvegyek éjszakai pogánykodását. Minthogy azonban a görbe utakat nem állhatta, a leselkedést utálatosnak vélte, vecsernye után félrevonta Helblingnét, a füléhez hajolt, s megkérdezte, mikor társalognak legközelébb a szellemekkel. Az apatikáros özvegye hátrahőkölt, mint aki szidalomra vagy tilalomra számít, ám azután megmondta: holnapra tervezik, szellemóra

előtt. A Priorissa súlytalannak szánt hangon érdeklődött, csatlakozhat-e? Megtisztelsz, anyánk, de az erők harmóniája kedvéért hozzál magaddal a nővérek közül valakit, hogy négyen legyünk.

Mater Johanna biccentett. Tudta, veszélyes volna rendtársai közül bárkit bevonni olyasmibe, ami súrolja a boszorkányságot. Így a dámákat vette sorra. Választása Magdalénára esett, aki a legifjabb volt közülük. Eladósorban lévő leány, szülei Patacs melletti gyümölcsöskertek és erdők tulajdonosaként gazdálkodtak, s hatalmas juhnyájat tartottak, míg néhány nap alatt le nem aratta őket a fekete láz. Magdalena ekkor kért bebocsáttatást a kalastorba. Eleinte odanyilatkozott, hogy végleges fogadalom tételére készül. A Priorissa örvendezett, hiszen az esetben a gyümölcsösök, az erdők és a nyáj tulajdonjoga a monasteriumra száll, ami igazán előnyös volna, tekintve hogy a patacsi birtokkal szomszédosak. Ám a butuska leányt a dámák társasága elbizonytalanította, hajtogatták, hogy ő még semmit sem élt, korai néki a fátyol. Mater Johanna most csak annyit árult el neki, hogy éjszakai tereferére hívja, de ez maradjon köztük. Magdaléna bólintott.

A Priorissa érte ment. A fiatal leány a kisebbik hátsó szobán osztozott Pejachevich grófnővel. A folyosón a Priorissa azt mondta Magdalénának, semmin ne csodálkozzék. Nem fogok, anyám, nyílt titok, hogy mivel foglalatoskodnak az özvegyek.

A refectoriumban két mécses égett, ezeket Helblingné gyertyacsonkokból eszkábálta. Leültek a négyzet alakú tálalóasztal köré, mintha az ördög bibliájával akarnának játszani. Helblingné mutatta némán, hogyan kell a tenyereket az asztalra fektetni, s miként alkossanak egységet a kisujjak összeérintésével. Utána egy darabig nem esett szó, Helblingné kivetette a kártyát háromszor. Majd középre helyezett egy lapot. A pisla fényben láthatták, két szárnyas angyal fújja X alakban tartott hosszú csövű hangszerét, a kék égből aláereszkedve, míg a homokdombokból pucér alakok másznak kifelé. Ez a végítélet symboluma, jelentette Helblingné, a feltámadást, az újjászületést, a szellem szabadságát jelképezi.

Mater Johanna összerándult. Éppen tegnap cserélt erről eszmét Mihály pappal. Félni kezdett, hogy valami rettenetes fog történni vele és mindannyiukkal ezen az éjszakán. Helblingné zümmögni kezdett, kísérteties dallamot, s ringatta magát a recsegő széken. Kollerné csatlakozott hozzá, azután Magdalena is. Csak a Priorissa nem bírta

rászánni magát, hogy bekapcsolódjék kórusba. Amikor végül bizonytalanul megtette, Helblingné arra szólította föl őket, hogy folytassák, ameddig vendégük nem mutatkozik. Kérdezte, ki akar kapcsolatba lépni kedves halottjával. Magdalena kapott az alkalmon, drága szüleit szerette volna idehívni.

Zümmögtek tovább, Helblingné pedig: Drága szellem, el nem feledett halottunk, ha idejössz közénk, adjál nékünk határozott jelet!

Nem történt semmi. Folytatódott a gyászos zümm-zümm. Helblingné időről időre megismételte a fölszólítást. Mater Johanna teste kihűlt, annyira reszketett, hogy alatta is nyikorogni kezdett a szék.

Hirtelen az asztal mintha fölemelkedett volna a talajba döngölt kövekről, s rázkódott a tenyerek alatt. Helblingné, mámorosan: Köszöntünk, drága szellem! Mondd meg a neved! Szél suhogott át a refectoriumon, s megszólalt a nyívó hang, lassan, döcögve: A ne-vem Mór!

A zümmögés félbeszakadt, Magdalena fölzokogott, papuskám! Kérdezz tőle, parancsolta Helblingné. Mit… mit csináltok ott fönn? – nyögte ki a lány. Sem-mit te-szünk, áll az i-dő! És a mama? Ő is. Kérdezz még! – sürgette Helblingné. Papuska, hogy legyen a gyümölcskerttel és a nyájjal? Ot-tó. Tessék? Ot-tó, Ot-tó! – ismételte a nyívó hang, távolodón. Papuska, nem értem! – Magdalena szipogott. De az apja már elment. Idejük rövidre szabott, majd legközelebb.

Mater Johanna emlékezett, múltkori hallgatózásakor Ottó jelentkezett, valamilyen dombról. Te következel, anyánk! – szólt rá Helblingné. A Priorissa krákogott, nem tudta, kit szólítson, végül mély sóhajjal: Siebasten Laura… ha lehetséges. Jó anyád? Ő a fejét rázta. Helblingné szokásos litániájába fogott: Drága szellem, el nem feledett halottunk, ha idejössz közénk, adjál nékünk határozott jelet! – és a zümmögő kórus.

Hamarosan újra emelkedni kezdett az asztal, mintha rángatná a beköszönő halott. Köszöntünk, drága szellem, mondjad a nevedet! Az előzőhöz hasonlatos síri nyikorgás: La-u-rá-nak hív-tak a föl-di vi-lág-ban! Mater Johanna szűkölve sírt, olyasféleképpen, ahogyan a kutyák vonyítanak a holdra, s hiába noszogatta Helblingné, nem volt képes kérdezni. Kollerné szólalt meg: Nyugalomban vagy-é odaát? Se-tét-ség-ben, sü-ket csönd-ben! – ezt ismételgette az a bizonyos Laura, míg el nem távolodott.

A Priorissa vigasztalhatatlannak bizonyult. Tudta, sosem árulhatja el ezeknek a dámáknak, hogy Laura az ő leánygyermeke volt, akit török lovas katonák ragadtak el a kebléről, miután a férjét agyonkaszabolta az egyik, azzal a bizonyos handzsárral. A téboly határára kerülve rohant a paták verte porfellegek nyomába, mindhiába. Ekkor vonult be a monasteriumba, s tette a hármas fogadalmat, melyek közül a tisztaságra (örök szüzesség) csak a jövőre nézve esküdhetett meg. Ez volt az ő nagy titka, bűne, lelki ballasztja.

Helblingné aznapra befejezte a szellemekkel való társalkodást. Mater Johanna visszahúzódott a szobájába, s pitymallatig imádkozott. Addigra rájött, hogy Ottó bizonyára a megtermett szőrmók gazda lehet, aki a monasterium patacsi földjeinek egyik feles bérlője.

Délelőtt kihajtatott hozzá Soror Teresa, a számvevőkönyveket vezető nővér kíséretében. Ottót nem találták a domboldalnak támaszkodó házában, a felesége szerint kora reggel ellovagolt a határba, de várják meg a nővérek, hamarosan befuthat. Mazsalás cipóval kínálta őket, melyre mézet kent a kis falapáttal.

Ottó már messziről látta, hogy vendégek ülnek a tornácán, gondterhelt arccal szállt le almásdereséről. Szilvóriumot töltött látogatóinak, ittak egymás egészségére. Mater Johanna, miben lehetek szolgálatjára? – kérdezte, miután kétfelé törölte a bajszát. A Priorissa habozott, csak azért jöttünk, hogy megkérdezzük, rendben haladnak-e a… dolgok. Minden a legnagyobb rendben nem lehet panaszom! – attól tartott, módosítani akarják a contractust, számára kedvezőtlen módon, várta, hogy kibökjék végre.

A nővérek azonban a jelek szerint semmit nem akartak. Körülvezette őket, megmutatta a konyhakertjét. Egy szélvédett helyen három kis bokor állott, vastag, húsos levelekkel. Magyarázta, hogy ez a fige, Szmirnából hozta a palántát egy vándorárus, már harmadik éves, idén talán végre termést hoz, ha el nem fagyott a télen, ami ellen rongyokkal bagyulálta be a gyökerénél. Füge! – mondta Mater Johanna. Úgy is lehet, biccentett Ottó. Tudod, Teresa, ilyen levelekkel takargatta magát az első emberpár, amikor kiűzték őket a Paradisumból. Soror Teresa elpirult, a gazda pedig vigyorgott.

Elvitte két vendégét hátra, a műhelyébe. A valektéglákból emelt s tessék-lássék kimeszelt fészer falának minden hüvelykjét színes képek borították. Mater Johanna összecsapta tenyerét: Ottó, nem is tudtuk, hogy fest! És ilyen szépen! – kontrázott Soror Teresa. Bibliai jelenetek néztek

rájuk. Háromkirályok. Madonna a kisdeddel. Jézus siratása. Szent Ferenc a madaraknak prédikál.

Nem hiszek a szememnek, lelkendezett Mater Johanna, hol tanult festeni? Ottó egyik lábáról a másikra állt, sehol, csak segítettem cipekedni Sebestyénnek, a szentképfestőnek, amikor városunkban dolgozott, ellestem, hogyan csinálja. Festene valami szépet a mi kápolnánkba, illő fizetség ellenében? Szíves örömest.

Az ablak alatt két dézsában szürkés színű, erős szagú lötty, sűrű, mint a régi tejfel. Hát ez meg mi fán tere? – a Priorisssa beledugta a kisujját, hideg volt, ragacsos. Ottó vonogatta a vállát, mint akit rajtakaptak valamin, ööö… ebből majd papír lesz, íráshoz való papír, úgy mondják, sokat adnak érte, ha elég simára bírom csinálni. Mutatta a szögletes szitát, a nagy fagurigát és a szárítóköteleket, melyekre teregetve lógott néhány lap. És ezt hogy találta ki? Volt itt egy árva fiúcska, őt a törököktől vettem, talán még Arábiában tanulta, picire szaggatott öreg vászon, gallyak apróra tört morzsaléka és mézga kell a vízbe, aztán összeáll… néma volt az istenadta, csak mutatni tudta. És mi lett vele? Ottó két ujjával mutatta a fekete halál keresztjelét.

A durván ácsolt asztalon fölszeletelt fatörzsből származó vékony lemezek hevertek. Felületük sima, mint a fiatal bárány bőre. Telis-tele sorokba rendezett pici, girbegurba mélyedésekkel, amit a jelek szerint a fába égettek. Hát ezek? – Mater Johanna könyv oldalaiként forgatta őket. A török fiú csinálta, tűzbe tartott vaspálcával. Írás? Nem tudom, talán arabus. Soror Teresa rázta a fejét, valami más, olyat már láttam Stambulban. Te jártál Stambulban? – Mater Johanna. Igen, az apám szőnyegekkel kereskedett… Soror Teresa szemét befutották a könnyek.

A Priorissa tudta, haramiák fosztották ki s hányták kardélre a nővér apját, a kislány szeme láttára. Ő csak azért élre túl az öldöklést, mert bebújt a szekér padja alá. Mindannyiunknak van egy ilyen története, gondolta.

Ez olyan, hogy át lehet tenni papírra, mondta Ottó. Rongycsomót mártott fekete lébe, bemázolta vele az egyik lemezt, utána gyors mozdulattal az asztalon heverő lapra fordította, s két tenyerével ránehezedett. Szorította kis ideig, majd fölemelte. Ott maradt a sorok lenyomata.

Hiszen ez csodálatos! – Mater Johanna gyönyörködött a még nedves írásban, ha csinálnánk ilyet az imákból, nem kéne lemásolni újra meg újra. Ottó hümmögött, elvihetik, ha akarják! Köszönjük, de meg jobban

örülnénk, ha a föstményeket szedhetnénk le a falról. Mondtam már, pingálok kendteknek, csak szóljanak.

A következő heteket Ottó a kalastorban töltötte, pitymallatkor érkezett lovon, sötétedésig maradt. A refectorium boltíves mennyezetének oldalsó sávját vette munkába. Mater Johanna elsőnek természetesen azt a jelenetet választotta, amikor Jézus inni kér a samariai nőtől. Ő maga mászott föl az Ottó és béreslegénye ácsolta emelvényre, a két keskenyebbik oldal közül az északihoz, az volt a legvilágosabb a délről besütő napfénytől. Saját kezűleg pingálta oda a jobb alsó sarokba a rövidítést: M.S. Így nem lehet vita, oda kéri a *mulier de Samarica* képét a korsóval, a Megváltóval, Jacob kútjával, háttérben Sikar városa és a távolodó tanítványok legyenek, az égboltozaton pedig a lángoló nap. Magdalenát bízta meg, hogy Ottó segítségére legyen, étellel, itallal, meg ami még szükséges.

Azokon az éjszakákon, amikor szellemet idéztek Helblingné vezetésével, kerülte a fönt kibontakozó Jézus tekintetét, tartott tőle, hogy elítéli mesterkedésüket, elvégre az ő előjoga, hogy a túlvilágra kerültekkel foglalkozzék. Ám a Megváltó semminémű jelét nem adta rosszallásának.

Fölbukkant a remegő asztalnál mindkét özvegy férje, azután a török kisfiú, aki kérdésre azt felelte, a falemezeken a világ jövője áll, lesz sírás és fogaknak csikorgatása. Ennél többet nem sikerült kivenni belőle.

Szót váltottak más éjjeleken Szent István királlyal, Attilával, Isten ostorával, sőt Domingo de Guzmán prédikátorral is, rendjük névadójával, aki már vagy százötven éve került a szellemek seregébe. Mater Johanna elnémult a megtiszteltetéstől, hogy a pápa által szentté avatott férfiú ott lebeg mellette, így Magdalena tett föl néhány ostoba kérdést neki. A Priorissa betéve tudta Santo Domingo csodatételeit, emberhez-állathoz a saját nyelvén szólt, kenyeret szaporított, holtakat támasztott fel, betegeket gyógyított. A gonosz többször is megkísértette, ám ő mindannyiszor meghátrálásra kényszerítette.

Nyilvánvaló, hogy másodikként Szent Domonkost fogja megrendelni Ottótól. A domonkosok fehér ruhájában, a habitusban, rajta a fekete köpennyel, a cappával, amelyet csillagok díszítenek, feje körül legyen ott az arany dicsfény, az aureola, kezében az az evangélium, amelynek szerzője Szent Máté, kit Lévinek is hívtak, s adószedőből lett apostollá.

Magdaléna készséggel üldögélt a refectoriumban, míg Ottó az állványon nyújtózkodva alapozott, aztán ónirónnal rajzolt, majd pedig

kikeverte a színeket rézedényekben, végül háromféle vastagságú pemzlivel fölvitte.

Kevés feladat hárult Magdalénára, a közbeeső időkben csak üldögélt, és bámészkodott. Hogy ne unatkozzék, az egyik asztalnál nekilátott, és az Ottótól elkuncsorgott szabálytalan alakú, reszelős tapintású papírlapokra kezdte átnyomogatni a falemezek véseteit, azzal a sötét festékkel, melyet ugyancsak a művészi hajlamú parasztembertől kapott. Egyre jobban sikerültek. Háromszor ment át rajtuk. Végül az oldalak szélét lénia mentén egyenesre vagdosta konyhakéssel.

Amikor elkészült Jézus és a samariai nő találkozása, Mater Johanna összehívta a nővéreket, koccintottak Ottóval, aki szégyenlősen mosolyogva fogadta a dicséretet. Ekkor nézhették meg Magdaléna nyomatait is, azok talán még zajosabb sikert arattak. Ottóból nem nézték ki, hogy szentkép festőjeként is megállja a helyét, Magdalénából pedig, hogy ilyen ügyes a keze.

Miért MS monogramot használ? – kérdezte Kollerné Ottóról. A jobb alsó sarokban Ottó az MS-t nem törölte le, csak körbepingálta. A férfi vonogatta a vállát. Nem volt betűvel élő ember, nem tudta, mit jelent az MS, és mi fán terem a monogram. A nővérek nyomban elkeresztelték M-nek, sőt MS mesternek. Attól fogva bármit festett, odatette a sarkába ezt a két jelet, ha először szerencsét hozott, hátha máskor is.

Hamar elterjedt a híre, milyen szépeket pingált a Szent Lélek-kalastor refectoriumának mennyezetére, hívták környékbeli falvak templomába hasonló megbízatásokkal. Örült neki. Annak kevésbé, hogy e feladatok teljesítése miatt a patacsi birtokra egyre kevesebb ideje jutott, a bevételek jelentősen csökkentek, mígnem Mater Johanna a következő évben fölmondott neki, s új feles bérlő után nézett.

Magdalena addigra szép csöndesen mindent eltanult Ottótól. Sok olyasmire is rátapasztalt, amit az a tagbaszakadt ember sosem tudott. Kipróbálta például, hogyan égethetne ábrázolásokat falemezekre. Előbb törött végű piszkafával kísérletezett, majd vékonyra kopott és kihajított pecsenyevillával. Helblingné kártyáiról vette a mintát. A végítélet symbolumával kezdte, mely az özvegy szerint a feltámadást, az újjászületést, a szellem szabadságát jelképezi. Magdalena csak az alsó felét másolta le, ahol a halottak kikászálódnak a homokból.

A beégetett változaton a sivatag nem lett élethű, a föltámadók – kivétel nélkül nők – mintha hullámzó tóból kászálódnának ki, pucéran és boldogan, ámbár kissé bárgyú arckifejezéssel. Ez az élet tava mondta Helblingné, s Magdalena úgy tett, mintha ő is erre gondolt volna. Délután még odaégetett fél tucat hosszú nyakú madarat a partra, néhány inni készült, mások fölfelé nyújtogatták a csőrüket, mintha rikoltanának. Kátsák tava, mondta Kollerné. Hattyúk tava, vágta rá Mater Johanna.

A nyalka Mihály papnak is megmutatták Magdalena papírjait. Ő csak hümmögött, vajon tudod-e, leányom, hogy az antik görögöknél Apollon isten jelképe volt a hattyú. Zeusz főisten hattyúvá változva tette a szépet Lédának, akinek a leánya, a szép Helené, hattyúmonyból jött a világra. Orpheusz, az antik idők legendás költője és prófétája leszállt a síri világba elholt szerelméhez, úgy halt meg, hogy hattyúvá változva fölszállt az égbe, azóta is ő a Hattyú csillagkép!

Magdalena álmélkodva hallgatta mindezt. Villámcsapásként érte a fölismerés: de hiszen ő szerelmes a nyalka papba, amióta meglátta! Idáig sikerült elfojtania. Úgy nézett Mihályra, akárha abban reménykedne, hogy a férfi nyomban ledobja magáról a habitust és a cappát, térdre hull előtte, hogy ünnepélyesen megkérje a kezét. Semmi efféle nem történt. Magdalena sóvárogva bámult utána, amikor távozott.

Következő alkalommal Mihály pap visszatért a rajzokra, melyeket addigra a lány papírra nyomott, kifejezetten őneki. Tudod-e, Magdalena, hogy a törökök szerint a hattyúk csupán egyetlenegyszer énekelnek, méghozzá közvetlenül a haláluk előtt? akkor pedig a te madaraid mind az utolsókat rúgják! Nem igaz, örömükben dalolnak! – Magdalena a nyalka pap megjegyzését személyes sértésnek vette. Elvégre az ő ajándékában talált kivetnivalót. Ám a férfi követett el ennél nagyobb hibát: ottfelejtette a neki készült nyomatot. Magdalena elrejtette, s úgy határozott, soha nem adja oda. Sajnos Mihály pap nem is kérte, tökélete megfeledkezett róla.

Magdalena eredeti elképzelésével ellentétben nem hagyta el a kalastort a fekete halál legutóbbi rohamának múltával. Sorozatban készítette a nyomófákat – ő nevezte így. Bibliai témákat éppolyan szívesen örökített meg, mint a világi élet jeleneteit. Városunk piacán leltek gazdára. Ottónak köszönhetően, aki a saját kisebb méretű festményeit árulta, s Magdalena falemezeit is gondjaiba vette.

Mind a ketten meggazdagodtak. Az együttműködésüket követő esztendőben Ottó megözvegyült. A gyászév leteltével összeházasodtak. Ottó városunk közepén építtetett házat, mely azzal keltett föltűnést, hogy torony is került rá. Abban rendezte be Magdalena a papírgyártó és másolóműhelyét. Akkoriban a megyeri füvesasszony gyógyfőzeteinek receptjeit égette fába, és nyomta ki azután. Nagy siker volt. Tíz példány talált gazdára. Adott egyet Mater Johannának, ahogyan minden gyártmányából.

Helblingné szeánszaira bejárt a monasteriumba, a Priorissa engedélyével. Többször fölbukkant körükben az a szellem, aki pogány istenként mutatkozott be, s azt állította, Prüm a neve. Tőle hallották, hogy a szellemek igenis újra meg újra visszatérnek a földi világba. Mert amivel nem tudtak megbirkózni idelenn, az a rovásukon marad, következő életükben újra neki kell gyürkőzniük. Ezért nem érdemes végezni magunkkal, mivel abban az esetben a nehézséget, amely elől kimenekülénk a testünkből, újra ránk rója az Örökkévaló.

Mater Johanna beszámolt erről Mihály papnak, s a véleményét kérte. Az dühbe gurult, ez azért már több a soknál, eddig és ne tovább, mater, haladéktalanul szüntesse be a pogánykodást, és tiltsa meg a dámáknak, hogy ilyesmivel foglalkozzanak a kalastorban! Tisztelendő atyám, mi ütött kendbe? Semmi, vallásunk tiltja! Eddig nem tiltotta? De… Hibáztam, hogy nem szóltam korábban, elhomályosította a szemem a teljes bizalom, amit kend iránt érzek, pedig a legfőbb igazság a vallás, Mater Johanna! – az utolsó szavakat már kiabálta. Soror Teresa bedugta a fejét az ajtón, aztán zavartan visszahúzódott. Én csupán azt kérdeztem, mi a véleménye arról, hogy a magagyilkos ember újra megkapja-e ugyanazt a keresztjét, ezt mondja meg őszintén, én tudom, hogy a legfőbb igazság a vallás, de azt is, hogy a legfőbb vallás az igazság!

A nyalka Mihály pap semmit nem mondott meg őszintén. Úgy döntött, jelentést tesz a feletteseinek, s mindent elkövet, hogy a Priorissát elmozdítsák beosztásából. Erről fölösleges volna szólnia. Majd inkább… derült égből villámcsapás.

Csüggedtem volna, lankadt képzelettel,
de folyton-gyors kerékként forgatott
vágyat és célt bennem a Szeretet, mely

mozgat napot és minden csillagot.

HUSZONKETTŐ

Volek ſyrolm thudothlon	Nem ismertem siralmat
ſy rolmol ſepedyk	már siralommal zokogok
buol oʒuk epedek.	bútol aszok s epedek.
Walaſth vylagum tul	Választ el világomtól
ſydou fyodumtul	zsidó a fiamtól
eʒes urumētuul.	édes örömemtől.
O en eſes urodū	Ó én édes uram
eggen yg fyodum	egyetlenegy fiam
ſyrou a niath thekunched	síró anyát tekintsed
buabeleul kyniuhhad.	bújából kivonjad.

A Paulus Hungarus néven ismertté vált tudós kiváló tiszteletnek örvendett, mivel ő még személyes kapcsolatban állhatott a rend alapítójával, Domingo de Guzmánnal, akit később szentté avatott a pápa. Domingo de Guzmán halálának évében, anno Domini 1221 Paulus Hungarus a bolognai egyetem professzora volt. Négy tanártársával egyetemben fölkerekedett, hogy részt vegyen a kun misszióban, s azután elérjen szülőházájába. Clastrumokat alapítottak magyar földön, Alba Civitas (Szekes feyr var), Strigonium (Estrigun), valamint városunk falai között.

A dominicanusok hagyományosan fontosnak tartották a kunok megtérítését, abban már a rendalapító is részt kívánt venni, járt a kunok földjén, Magyarország keleti szélén. A kunok szeretettel fogadtak minden szerzetest, ám a megtérést szelíd mosollyal halogatták. Az ő khánjuknak

tulajdonítható a mondás, amit később mások szájába adtak a krónikások: Elég nagy úr vagyok ahhoz, hogy több istennek hódoljak.

Pedig a dominicanusok mindent megtettek a vad népek lelki üdvének érdekében, más rendekkel együtt. Pápai ösztönzésre folytatták misszióikat Kunországban és Boszniában, fölvéve a harcot a bogumil eretnekség ellen. A pogányok azonban keményfejűnek mutatkoztak. Szerencsére elég vendégszeretőnek is, így a szerzeteseket nem hányták kardélre, máglyára sem vetették, legföljebb kinevették őket. Paulus Hungarus százszor is a hitetlenek arcába kiáltotta Jézus szavait: Aki velem van, összegyűjt, aki ellenem van, szétszór! Tudta ezt latinul, olaszul, magyarul, hozzátanulta kunul, buzgalmának mégsem volt túl sok foganatja, hiába rázta nyomatékul a magasba emelt feszületet.

Már amikor Magyarország felé közeledtek a szerzetesek, meg kellett állnia a két itáliai módra ferdén beponyvázott, vasveretes kerekű szekérnek, amely a dominicanusok málháját szállította, mert húsz-huszonöt kun özönlött elébük a horhosba a kétfelől burjánzó erdőből. A szerzetesek tisztes távolságban lefékezték a lovaikat, s kezüket kardjuk markolatára eresztették, rosszat sejtve. Azt hitték, zsákmányra vadászó haramiák vették őket körül. Kiderült, hogy csupa férfi módra öltözött kun asszony állta útjukat. Magas szárú csizmát, hegyes föveget, barna, ujjatlan köpönyeget viseltek, hátukon íj, derekukon tegez lógott. Rémisztően villogott a szemük az arcukat orrtól lefelé takaró, sűrű szövésű kendő fölött. Képesek, és lenyilaznak, gondolta Paulus Hungarus.

Egyik szerzetestársa, Carolus Medina tudott néhány szót a vadak nyelvén, így hamarosan jelenthette Paulusnak: Jobban félnek tőlünk, mint mi tőlük. A nők azt kérik, hadd jöjjenek velük, mivel tartanak az útonállóktól. Szerb katonák mészárolták le az uraikat, táborukat fölgyújtották. Néhány kisgyerek és csecsemő is volt velük, nékik Paulus megengedte, hogy anyjukkal együtt fölüljenek a szekerekre.

Mire épségben elérkeztek oda, ahol Magyarország határát sejtették, az öt szerzetesből kettő, a kun asszonyokból három pusztult el, s két karon ülő kisded is meghalt. Titokzatos láz verte le őket a lábukról, pedig a velük menekülő javasanyó minden fűszerszámát és varázslatát alkalmazta rajtuk. A tetemekre kun szokás szerint addig hordák a köveket, míg púpos kunyhó formáját nem vették. A saját halottaik mellé pici cserépedényt is beraktak, a gyász könnyeivel. Paulus Hungarus nem engedte, hogy szerzetestársainak

holttestéhez odategyék, hiába bizonygatta a javasanyó, hogy anélkül a megboldogult maga fog sírni, amint elkezdi újabb életét.

Sok különös dolgot vallottak a kunok, amiről idegennek nem szívesen számoltak be. Paulus erre hamar rájött. Nyelvet és fület kell találnunk, ha meg akarjuk téríteni a kunokat. Persze az sem volna rossz, ha a magyarokat sikerülne megtartani Jézus-hívőknek. Eléggé elkanászodtak, mióta magukra vették a keresztet, a templomba járást hanyagolják, s a parancsolatok megtartásában sem jeleskednek.

Carolus Medina tolmácsolgatott, amikor Paulus Hungarus a vadakkal próbált beszélgetni. Carolus éppolyan járatos volt a szent szövegekben, mint a gyógyító füvek megtalálásában, de csak az előbbieket oktatta Bolognában. A kunok, s azután a magyarok földjén utóbbinak vette több hasznát, gyógyított tüdőhurutot, lábfájást, kehességet és nyakmerevséget. Gyanús ízű és szagú főzeteit a betegek undorodva vették magukhoz. Nem kötötte az orrukra, hogy mit tanult félig olasz, félig macedón nagyanyjától, s mit a kun javasanyótól. Eredményt hozó keverékeinek egyre nagyobb hányada származott attól a csupa ránc nénitől. Sok új kifejezést hallott tőle a vadak nyelvén, ezért is köszönettel tartozott.

A városunkban létesített dominicanus clastrumot kezdettől fogva conventnek tekintették. Amint Paulus Hungarus végleg búcsút vett tőle, Carolus Medina lett a perjel, s mindeneknek megelégedésére tette a dolgát, még sok-sok hosszú éven át. Híven a hagyományokhoz, elutasította, hogy gyermekeket vegyenek föl a clastrumba, csak tizenhatodik életévét betöltött jelentkezők befogadását hagyta jóvá, ha megfelelő műveltségről adtak tanúbizonyságot a szigorú vizsgán. Ennek köszönhetően a studium conventuale az alapismereteket átugorhatta, magasabb szintű matériákat oktattak a szerzetesek. Carolus Medina főleg grammaticával foglalkozott, görög- és latinórákat tartott, időnként kunt is, ha megkérték.

Ő arra az álláspontra jutott, hogy a kun nyelv tulajdonképp a török egy változata, szókincse közel áll a besenyőéhez, és hisszük-e vagy sem, a magyarba is beszivárogtak kun eredetű szavak, mint a komondor, a köldök vagy a hurok. Vannak olyanok, amelyeket használunk, de nálunk mást jelent. A kunoknak a kalóz egy pengetős hangszer, amit mi koboz néven ismerünk. A csősz nekik tuskó vagy gyökér, az ákos pedig folyó.

Carolus Medina mindenkinek megtanított három szót, amelyek fontosak, ha kunokkal érintkezünk. *Karaszun*: figyeljen! *Atkár*: vezess jó

útra! *Bolmaz*: nincs! Amiből Imre atya – az egyetlen rendtárs, aki kunul tanult Carolustól – arra következtetett, ezek szerint nem figyelünk a kunokra és nem vezetjük jó útra őket, valamint szinte semmijük nincs.

Amikor a perjel megengedte, hogy a dominicanusokhoz nem tartozók is járhassanak az óráira, kiderült, hogy jóval több kun szeretne magyarul tanulni, mint ahány magyar kunul. Csupa nő. Ezt a szerzetesek azzal magyarázták, hogy a nálunk kószáló kisebb kun csapatok könnyen bocsátkoznak harcba, és ha a férjeik elesnek, a megözvegyült kun asszonyok nem utasítják vissza a magyar katonák közeledését. Mindenesetre négyen maradtak kitartó tanítványok a hatból, akik bejárkáltak a clastrumba. Fizetséget az oktatásért a dominicanusok sosem kértek, megélhetésüket koldulásból fedezték. Birtokkal nem rendelkeztek. A tehetősebb kereskedőktől vártak pénzadományokat, amiért iratokat másoltak és készítettek nekik, noha hiteles helyként való működésre engedélyt nem kaptak, igaz, nem is kértek.

Nehéz idők, gondolta Carolus Medina hajnalonként, amikor összeszedte magát, hogy a laudesen tiszta fővel vehessen részt. Egyre többször fordult elő, hogy a kun asszonyok benn szorultak a clastrumban. Martalócok járták az erdei utat, néha az ő népükből, másszor ki tudja, mifélék, s a védtelen nőket nemcsak kirabolták, meg is becstelenítették. Férfiak sem szívesen mozogtak egyedül, inkább csapatba szerveződtek, állig fölfegyverkezve.

Mi lesz ebből az országból?

Talán – a maradni kellett volna Itáliában… – e gyáva gondolatot elhessegette. Ha Isten velünk, ki ellenünk?

Múltak az évek, gyorsabban, mint szerette volna. Annyi minden történ, hogy tervezte, papírra veti. Fontos emlékei közé tartozott a nehéz döntés: clastrum emeltessék dominicanus apácák számára a védőfalakon kívül, mert a szent életű nőszemélyek száma elérte a tucatot. Miután abba költöztek, kérésükre lehetővé kellett tenni, hogy misét kapjanak, vagy innen járjon hozzájuk valamelyik rendtárs, vagy ők jöjjenek át. Két, szekerceforgatásban jártas testvér ácsolt kis karzatot nekik, ahová csöndben fölmehettek.

A szintén domonicanus Julianus barát is megfordult a férfi clastrumban néhányszor. Carolus Medina művelt, de kissé elvarázsolt embernek ismerte meg. Élvezetes vitákat folytattak a sermonariumról, mely a szentbeszédek ajánlott vázlatait tartalmazta. Mikor utoljára idelátogatott,

már túl volt második keleti vándorlásán. Kutatta az őshazát a Káma folyó környékén. Carolus úgy tartotta, akik arrafele élnek, már nem tekinthetőek magyarnak úgy, ahogyan Julianus barát gondolja. Második útján el sem juthatott odáig, a tatár ármádia szláv földön feltartóztatta, majd futárként küldték vissza. A rettegett és kegyetlenségéről hírhedt Batu khán fővezér levelét hozta. Ebből értesülhetett jó királyunk, Béla, a negyedik, hogy a tatárok nem fognak megállni a Kárpátok bércei előtt.

A szöveget csak üggyel-bajjal tudták elolvasni az udvarban, egyrészt mert a vékony fakéregből készített tekercs alaposan elázott Julianus barát csomagjában, másrészt mert a tatár írást kevesen ismerték. Vitáztak a tollnokok, hogy arab vagy szláv betűk-e ezek, mígnem abban egyeztek meg, hogy mind a kettőt keverte, aki a kéregbe véste a szöveget. Minthogy Julianus másolatot készített róla, Carolus is láthatta, de nem lett tőle okosabb.

Magyarításkor az udvarban valamelyest finomítottak a rémületes fenyegetéseken, de így is nagyon ijesztő maradt az országunk lakosságának teljes megsemmisítését és településeinek földdel egyenlővé tételét kilátásba helyező levél. Mindez abban az esetben történik, ha nem hódolunk meg, s fizetünk óriási hadisarcot. Az udvarban kevés hitelt adtak Batu khán szavainak, nem hitte senki, hogy legyőzhet bennünket egy barbár horda. Emiatt sem vették komolyan az ország védelmének hathatós megerősítését, bíztak abban, hogy bandériumaink visszaverik, elvégre kemény páncélt viselő, sokféle fegyverrel fölszerelkezett lovasokból és gyalogosokból álltak.

Jó királyunk, Béla, a negyedik, kinyilvánította, hogy szövetséget óhajt létrehozni Batu khán ellen, valamennyi erős uralkodó bevonásával. Tanácsadói nem bíztak ebben, mivel még az orosz fejedelmeknek sem sikerült összefogniuk, pedig az ő nyakukon már ott voltak a tatárok. Ekkoriban Kötöny khán kun fejedelem is harcolt a tatárokkal, ám vereséget szenvedett, kiszorították az országából. A kun nemzetségek a határunkhoz hátráltak.

Kötöny khán követeket küldött jó királyunkhoz, bebocsátást kérve népeinek. Fegyverbarátságot ajánlott a tatárok ellen. Kapóra jönnek, mondotta hadvezéreinek a mi uralkodónk. A kunok (akiket kipcsakoknak is hívtak) száma Kötöny khán szerint mintegy negyvenezer, aminek legalább a fele fölfegyverzett, gyakorlott és összeszokott katonasereg. A magyar urak

– főként Uhrin kalocsai érsek és hívei – lefitymálták ezt a harci erőt, mivel Kötöny khán csapatai éppen olyan taktikával küzdöttek, amilyennel valaha eleink: villámgyors támadás, színlelt meghátrálás, majd a nyeregben hátrafordulva nyílzápor, újabb roham, esetleg átkarolással. Többre megyünk fegyelmezett vértes lovasságunkkal, amelyet kitűnő tisztek és főtisztek vezényelnek, és itt vannak a tapasztalt külföldi katonai tanácsadók is.

Csupán ketten állottak teljes szívvel a kunok ügye mellé, Kálmán herceg, a király testvéröccse, és Dénes nádor. Róla viszont azt suttogták, hogy kun anya szülte, egyesek tudni vélték, hogy az eredeti neve Boafia Dénes, márpedig a kunok nyelvén *boja* azt jelenti, serivó, s ez ugyancsak illett nádorunkra. Így az ő véleményét a hercegen kívül senki nem fogadta el mérvadónak.

Az Úristen küldte hozzánk a kunokat, állította Kálmán herceg, hiszen ők közvetlen tapasztalatokat szereztek a tatárok elleni hadviselésben, s olyan módon csatáznak, mint amazok. A távolharc sok előnyt biztosít a nálunk szokásos lovagtaktikával, a szálfegyverrel vívott kézitusa erejével szemben. Kár lebecsülni a mozgékony könnyűlovasság rohamait, az ezrivel kilőtt tüzes nyilakat, elvégre megszámlálhatatlanul sok ütközetet nyertek általa őseink. A tatárok is ennek köszönhetik a sikereiket.

Uhrin kalocsai érsek nyíltan nem szállt szembe sem a király öccsével, sem a nádorral, de a hátuk mögött rendszeresen kifigurázta őket, nyúlszívűnek mondva a két jeles férfiút. Szerencsére ez nem jutott a fülükbe, mert igen büszke emberek voltak, bizonyára párviadalra hívták volna ki az érseket mind a ketten.

Carolus testvér tudta, hogy a Kötöny név jelentése: lóra termett. Ez a kun férfiakra szinte kivétel nélkül állt, az alacsony, görbe lábú, benőtt szemű emberek mintha a nyeregben születtek volna. Szőrén is megülték mokány, többnyire sötét színű lovaikat, melyek olyan igénytelennek nevelődtek, hogy szükség esetén sokáig bírták tarisznya és itatás nélkül. Nem kevés magyar szerzett vagy cserélt magának kun lovat, katonakörökben úgy tartották: a magyar ló sem gyorsaságban, sem fordulékonyságban, sem kitartásban nem versenyezhet a kunok és a tatárok lovával. Néhányan föltették a kérdést: ha így van, miként lehetséges, hogy jó királyunk, Béla istállóiban a legtöbb állat arabs pej? Erre senki nem adott választ.

Jó királyunk, Béla, a negyedik, hallgatott testvéröccse és nádora szavára, elrendelte, hogy Kötöny khán népeit be kell engedni, s rájuk kell adni a keresztséget, amit ők készségesen elfogadtak. Kötöny khán keresztapaságára maga a király vállalkozott, a Károly nevet adományozta neki. A szertartáson jelen volt szinte minden egyházi méltóságunk, így Carolus Medina is, aki bemutatáskor azt mondta: Nagyuram, most azonegyek lettünk! A khán ezt nem értette, míg a tolmács el nem magyarázta, hogy a dominicanus barát Károlyként született Medinában, Carolus a latin neve. Ráadásul beszéli és érti a kunok nyelvét. Ezt hallván a kun fejedelem barátságosan, de erőteljesen hátba döngette újdonsült névrokonát, amitől az percekig nem kapott levegőt. Összeszedte magát, és ahogyan az illem diktálja, meghívta a kun khánt városunkba, fölajánlva a clastrum vendégszeretetét.

Arra senki sem számított, hogy kevéssel ezután Kötöny Károly fejedelem népes kíséretével csakugyan megjelenik minálunk, lándzsával zörgetvén a város kapuján. Nem szívesen engedtük be, hallottuk a kunokról szóló mendemondákat: ránk gyújtják a házat, megbecstelenítik asszonyainkat, művelt földjeinkre hajtják a nyájat, a kondát, a lovakat, hadd hízzon az állat az embernek szánt terménytől. Azonban világos volt, ha nem tárjuk ki előttük a kaput, ezek betörik. Carolus Medina szavát adta, hogy hajunk szála se görbülhet, a khán az ő vendége, embereivel együtt.

A clastrum előtti térségen verték föl Kötöny Károly perzsa ponyvákból varrt fejedelmi sátorpalotáját, mely majdnem akkora volt, mint a dominicanusok épülete. Melléje sorakoztak vezéreinek annál kisebb, de azért háznyi sátrai. Egy teljes napon át hordták be a szolgák a szekerekről a bútorokat, kelméket, az alvást, evést, ivást kényelmessé tevő tárgyakat, zömük aranyból és ezüstből készült.

Midőn leszállt az éj, kezdődött a dínomdánom, melyen részt venni kénytelenedtek a dominicanus barátok is, megszegve rendjük szabályait. Ezt hiába tette szóvá Carolus Medina Kötöny khánnak, fölemlítve, hogy már ő is keresztény. A fejedelem kinevette, s azt felelte a maga nyelvén: Hagyja a csudába, Domine, az istenek örülnek, ha mulatozunk!

A khán kíséretéhez zenekar is tartozott, furcsa húros hangszereket pengettek, amilyeneket még sosem láttunk, s püfölték a különféle méretű dobokat, verőkkel és puszta tenyérrel. Később fiatal kun lányok lejtettek táncot, csupán áttetsző fátylakat viselve, mindenük kilátszott. A szerzetesek

lesütötték a szemüket, és segélyt kérőn pislogtak Carolus Medina felé. Ám erre a helyzetre ő sem tudott orvosságot, ha távoznak, megsértik a magas vendéget, ha maradnak, mi lesz a paráználkodást tiltó parancsolattal?

Carolus, jobb ötlet híján üzent a clastrumban menedékt kereső kun nőknek, jöjjenek ki ők is. Amint azok a marcona hadfinak öltözött nők meghallották a zenét, s látták, miféle táncot járnak a lányok, ledobálták gönceiket, csak kurta fehér ruhájukat hagyták magukon, s beállottak az ugrálók közé. Nem vallottak szégyent. Most derült ki, milyen szépek ezek a kun özvegyek, erős kísértést jelentenének a férfiaknak, ha bájaikat nem álcáznák katonaköpennyel, buggyos nadrággal, csúcsos bőrföveggel, s hosszú hajukat nem tüntetnék el hátulra fonva, ahogyan a kun harcosok teszik, hogy ne legyen útban sem nyilazáskor, sem kardforgatáskor. A sűrű sötét fürtök röpködtek a pörgéseknél és ugrásoknál, a tüzek világa fénybe borította őket, mintha lángolnának.

Ekkor a dominicanus barátok fölegyenesedtek – a vendégsereg kun módra a földre terített szőnyegeken üldögélt –, és apró léptekkel kifelé indultak a fejedelmi sátorból. Carolus Medina nem tudta eldönteni, kövesse-e rendtársait, avagy tartsa fontosabbnak a vendégbarátságot a vallás parancsolatánál. Míg ezen morfondírozott, elébe ugrott az egyik ledér táncosnő, sebesen rángva, amitől a két melle az áttetsző anyag alatt egyszerre ugrált föl-le s jobbra-balra. Össze-összeütköztek a telt emlők, amelyeken igen széles sötétebb sávok övezték az erős bimbókat. Carolus nem tudta, hogy másoké milyen, kevés csecset látott életében.

A táncosnő kifejezetten őneki mórikálta magát, időnként hátat fordított, ülepét is rázkódtatta, látszott a setét lyuk, meg a vágata vége is, a kunkorodó szőrökkel. Ez már tényleg túl sok, gondolta a perjel, föl akart ugrani, de a lába nem engedelmeskedett, mert ekkor ráismert: az ő kun asszonyaik egyike táncolt előtte, akit a clastrumban Ányának szólítottak. Rendes kun nevét senki sem bírta úgy ejteni, mint ő: Ánkcsia vagy Hánkszia, ilyesmi. Carolus Medina döbbenten tapasztalta, hogy a hímtagja keményedik, emelgeti fölfelé a köpönyegét, ami kamaszkora óta ritkán történt vele, legföljebb éjnek évadján vagy hajnali megébredéskor.

El vagyok veszve, azt hiszem, gondolta kétségbeesetten. Olyan hangosan döngött a szíve, mintha még egy dob verné a ritmust. Baj lesz ebből, nagy baj! – minden lelkierejére szüksége volt, hogy elcsitítsa altestében az égszakadás-földindulást. Nem evett többé egy falatot sem, az

ivást is csak mímelte. Hangtalanul imádkozott, könyörgött az Úrhoz, szabadítsa meg a gonosztól. Isten azonban nem segített rajta, s az asztal alá sem rejthette szégyenét, túl alacsony volt ahhoz. Térdeire húzta a legközelebbi tálcát, amelyen nyárson sütött baromfiak sorakoztak. Amint rájuk pillantott, hőkölve látta, hogy azok is női hátsó fertályra emlékeztetve domborodnak. Beleharapott az egyikbe, s amikor csontot érzett, annál erősebben csattintotta rá az állkapcsát. Reccsent valami. Nem a fényesre pirult tyúkban, hanem az ő szájában. Két foga maradt a falatban, helyükből szivárgott a vér, amit próbált lenyelni. Kötöny Károly khán észrevette: Mi történt te, pap atyuska, valad… veled? – kérdezte.

Nem halogathatta tovább, föltápászkodott, a tálcát pajzsként tartva maga elé, a sült baromfiak a szőnyegre hullottak. Ezzel nagyobb föltűnést keltett, mintha semmit sem csinált volna. Szöksz, atyuska? – Így a kunok fejedelme, s két kézzel állította meg Carolus Medinát. Ekkor a közel ülők megláthatták gerjedelme dudorodását a ruha alatt, amit ordenáré röhögéssel nyugtáztak. A részegebb vitézek nyomban megragadták a sajátjukat, khán pedig végre elengedte Carolust, és a legizmosabb táncoslányt karolta át hátulról. Az nem ellenkezett fejedelmével, hogy a melléről lerántsa az amúgy sem sokat takaró fátyolinget.

Carolus Medina görnyedt tartásban menekült ki a díszes sátorból, vérvörös arccal. Ekkor gondolt rá életében először, hogy a nők keblének gombja talán egy-egy pici, ki nem fejlődött farok volna. A benti elégedett kanordításból kikövetkeztethette, mi zajlik, de nem akart tudni róla. Senkivel sem találkozott, míg eljutott a kamarába, ahol éjszakáit töltötte, deszkákból ácsolt kemény fekhelyén.

Nem gyújtott gyertyát, beérte a hold fényével, mely a szűk ablakkal átellenes falra sárga foltot festett. A perjel szívét igazi boldogság járta át, amikor magára húzhatta a fehér vásznat és a két bolyhos takarót. Óvatosan kitapogatta az elvesztett fogai hagyta réseket, a nyelve hegyével jóval nagyobb üregeknek érzékelte őket, mint a mutatóujjával. Sóhajtott. Ha minden kun lakomán elhullajt néhányat, gyorsan kiürül a szája.

Újra imádkozni próbált, de a szégyen és a fájdalom tüze miatt nem bírt odafigyelni. Holnap gyónnia kell, az bizonyos. Sejtette, egyik rendtársa sem tartaná magában, amit hall, kevés a mulatságuk a testvéreknek, a pletykálkodásról pedig nincs parancsolat, a főbűnök közé sem tartozik.

Persze a gyónás titkát meg kéne őrizni, igen. Bezzeg a bujaság mindjárt a harmadik főbűn…

Kevélység. Fösvénység. Bujaság. Irigység. Torkosság. Harag. Jóra való restség. Annyit zabált ma este, hogy az is meggyónandó. (Ötödik.) Superbia. Avaritia. Luxuria. Invidia. Gula. Ira. Acedia. Jaj, jaj, jaj!

Hirtelen nevetségesnek érezte ezt a zsolozsmázást, fölült ágyon, hátát a hideg falnak támasztotta. Az a kis dorong változatlanul égnek meredt a két lába között. Lenyomta a kezével, ruganyosan visszapattant. Teremtőm… – fojtogatta a sírás. Sem a lelki, sem a testi görcse nem enyhült. Megértette, hogy a sátán fondorkodásával kell megküzdenie. Körömmel tépdeste az arcát, miközben Szent Mihály arkangyal ördögűző imájába kezdett. Ennek segítenie kell, Szent Mihály az Isten ellen lázadó sátánt eltiporta, lándzsájával átszúrta, végül letaszította a földre. Azért kísérthet itt most engemet.

Szentháromság egy Isten, alázattal kérlek, hogy Szűz Mária, Mihály arkangyal, az összes angyalok és szentek közbenjárására add meg azt a nagy kegyelmet, hogy a sötétség erőit legyőzhessük a mi Urunk Jézus Krisztus keresztútja érdemeiért, drága szent vérének kiontásáért érettünk, szent sebeiért, a kereszten való szenvedéseiért és minden szenvedéséért, melyet passiója és egész földi élete folyamán a mi Urunk és Megváltónk elszenvedett. Könyörgünk Urunk, Jézus Krisztus, küldd el szent angyalaidat, hogy a gonosz erőit letaszítsák a pokolba, a kárhozatba, hogy az egész világon eljöhessen Isten uralma, és Isten kegyelme áradjon minden szívbe.

Ujjak érintése a vállán – összerezzent. Ánya állt az ágy mellett, már a szokásos kun katonaöltözetben, haját is befonta. Jól vagy, atyám? – kérdezte. A perjel a kereszt jelét mutatta védelmül, távozz tőlem, sátán! – mondta volna, de csak sziszegés jött ki a torkán. Satán, az mi? – Ánya közelebb hajolt. Carolus Medina orrát megcsiklandozta a kun asszony erős testszaga, melyben virágok és füvek illata keveredett a verejtékével. Ánya bőre a holdfényben sápadtabbnak tűnt a valóságosnál. A perjelnek az jutott eszébe, hogy az oroszok szava a kunra: polovec, állítólag azt jelenti haloványsárga. Ánya az anyanyelvére váltott: Hozzak gyógyteát? Carolus rázta a fejét. Olyat főznék, amitől nyugodt és tiszta lesz az álmod! Carolus erre is nemet intett. Tehetek veled valami jót? – nyújtotta a kezét. Carolus félretolta, majd azt mondta: Imádkozz velem, leányom.

Ánya csodálkozott, a perjel még sosem szólította így, nem is helyénvaló, elvégre nem az apja. Nagyot nyelt, az ő apja eltűnt, amikor még pendelyes lányka volt, az arcát föl sem képes idézni. Eszébe jutott a fia, akit kicsi korában vert le a lábáról a fekete láz, s szólított föl a magasba Tengrikán, az egek mindenható parancsolója. Sejtette, mindjárt bőgni fog, sietve elkezdte az imát, amelyet a perjeltől magyarul is megtanult már, a miatyánkot. Ő kunul mondta, Carolus Medina magyarul.

BEZÉN ATTAMAZ KENZE KIKTE
SZENLÉSZEN SZEN ÁDON
DÖSÖN SZEN KÜKLÖN
NITZIÉGEN GÉRDE ALI KÉKTE
BEZÉN AKÓ MEZNE, OKNÉ MEZNE
BERGÉZGE PITLEÜTÜR KÜNGÖN
IL BÉZEN MÉNE MEZNE
NESZEM BEZDE JERMEZBEZGE
UTROGERGENGE
ILT ME BEZNE OLGYAMANGA
KUTKOR BEZNE ALGYA MANNA
SZEN BORSZONY BOKA CSALLI
BÓTSON IGYI TENGERE AMMEN

Mire az ámenhez értek, sírtak mind a ketten. Ezt majd legyél szíves tollba mondani nekem holnap napvilágnál, dünnyögte Carolus Medina. Ánya szolgálatkészen bólogatott, odaült az ágy szélére, s megfogta tanítója kezét, úgy, ahogyan az anya szokta a fiáét. Válluk összeért. Állni látszék az idő.

Ánya átélte, mekkora a szakadék közöttük. Ő az oroszok földjén született, a Dnyeper mentén, a tatárokkal vívott nagy háborúk idején. Az anyja a nemzetség folyamatos menekülő vonulásában szoptatta, néha szekéren, néha gyalogolva. Az apja a Kalka menti véres ütközetben esett fogságba, talán azóta meg is halt, többé nem jött róla hír. Alig van emléke az apjáról, úgy rémlik, igen sötét hajzata, de meglepően világos bőre volt. Egyetlen képet őriz tisztán az agyában: a súlyos fülönfüggőkét, amelyek minden mozdulatra csilingeltek. Az anyját kevéssel ezután cserkesz katonák rángatták ki a sátrukból, addigra a rokonságot lemészárolták. Kilenc férfi tett erőszakot az anyján, Ánya szeme láttára. Őt nem vették észre, megbújt a

ráomlott ponyva alatt, a keskeny ablakrésen keresztül kilátott. Legalább húsz kun nőt nyomtak a harmattól nedves legelő füvére, ketten fogták kezüket-lábukat, míg a harmadik rájuk feküdt. Ánya járni már tudott, beszélni még csak keveset.

Az anyja nem tanúsított ellenállást, talán hogy a cserkeszek át ne vizsgálják az összedöntött sátrat. Arca nyugodt, szeme behunyva. Mint aki érti, hogy ez a világ sora, nincs mit tenni.

Amikor a cserkeszek elmentek, Ánya kibújt, szaladt az anyjához. Nem tudta, pontosan minek volt szem- és fültanúja, de sejtette, valami rossznak. Szólongatta, egyre hangosabban. Kiáltására odakúszott egy sebesült asszony, akin ugyancsak csúfot tettek a katonák, utána szíven döfték, ám a tőr pengéje fönnakadt az ing alatt viselt amulettjén. Távoli rokonuk volt, megszorította a kislány kezét, s úgy, kutyamódra haladva vonszolta magával a keskeny, kiszáradt folyón át a fák közé, folyamatosan pisszegve rá.

Akkor sem lazította szorítását, amikor egy fűzfa tövébe rogyott, másik kezével befogta Ánya száját. A szemével jelezte, ha csöndben és veszteg marad, elengedi. Mi van anyával? – kérdezte a kislány súgva. *Rakamaz*, felelte az asszony, ami annyit tesz: nem keres, nem kutat.

Carolus Medina maga sem emlékezett, hogyan történt, annyi bizonyos, hogy miután ő kisírta magát Ánya vállán, a kun nő kezdett zokogni. A perjel átölelte, vigasztalón. Testmelegük összekeveredett. Egyikük sem tudta, mennyi idő telhetett el így.

Odakünn mintha csöndesedett volna a zene és a mulatozás ricsaja. Hirtelen mind a ketten érzékelték, hogy a férfi kis dorongja kocsirúdként mered föl, s nyomódik a nő combjához. Carolus Medinának erre nem volt orvossága, legszívesebben talpra ugrott volna. A nő benyúlt a köpenye alá, torkon ragadta a gazdájának engedetlen hímszerszámot. Bezzeg Ányának szót fogadott, hamarost kifröcskölte a tartalmát, amit a nő a férfi alhasának sűrű szőrzetébe törölt. A férfit rázta a… fölindultság. Vérvörös arccal görnyedt össze, attól tartva, megnyílik alatta a föld, a sátán lerántja magához a pokol tüzes katlanaiba. Megérdemlem, elkárhoztam, gondolta. Szánom-bánom bűnömet, fűzte hozzá.

Nem történt semmi.

Ilyen dolog új teneked, Karolunku?! – a kun asszony inkább kijelentette, mint kérdezte. Hangja rekedten szólt, eszébe jutott, milyen régen nem volt férfi közelségében. De ez pap, nem férfi, azok itt nem tartanak asszonyt. A kun táltosoknak annyi feleségük lehet, amennyit akarnak. Vagy amennyire telik, az apák sokat kérnek a lányaikért. A táltosoknak van elég marhájuk, viszont ritkán vesznek rajtuk nőt. Ezek a clastrumi barátok viszont szinte nincstelenek. Ánya ezt sosem értette. Azt sem, miért mondogatja Carolus folyton, hogy ők kolduló testvérek, amikor ilyen szép házban élnek. Talán több jutna nekik, ha nemcsak azt az egy istenüket imádnák, aki közben valahogyan három, hanem tisztelnék mellette Tanhut, meg a Napot, a Holdat, a Tüzet, a Vizet és a szent fákat.

Érezte, a férfi szenved. Legszívesebben újrakezdte volna. Igyekezett lehűteni magát. Kevés sikerrel. Nehéz tagadni, kezdettől megakadt a szeme az egyenes derekú perjelen. Úgy nyolc-tíz esztendővel idősebb nálam, gondolta. Ebben nem lehetett biztos, a fehér bőrűek életkorával kapcsolatban gyakran tévedett.

Miért szomorkod, Karolunku? – kérdezte, amikor lélegzetvétele visszatért szokásos ritmusához. Keservesen kínzatom, motyogta férfi, amit Ánya nem értett. Már biztosra vette, végleges és visszavonhatatlan hibát követett el azzal, hogy könnyített rajta. Pedig ez az ő népénél olyan természetes, bármelyik asszony megtette volna, akinek nincs férje. Ánya most éles tisztasággal megértette, hogy nősége korszaka lezárult, úgysem talál magának párt a magyarok országában, talán véget kéne vetnie életének, mielőtt olyan házsártos szipirtyóvá válik, mint az a három, akivel járni kezdett a perjel nyelvóráira. Bőgni fogok megint, gondolta, inkább fölállt, hogy távozzék. Ám a férfi utánanyúlt, visszahúzta, az ágyra nyomta, és ügyetlen mozdulattal ráfeküdt.

Carolus Medina másnap meggyónta bűneit. Utána lemondott a perjelségről, vezeklésül kiköltözött az istálló melletti kocsiszínbe, ahol szekeret sosem tartottak, mert túl kicsire sikerült. Eszkábált magának fekhelyet meg egy asztalt. Az istentiszteleteken változatlanul részt vett, de napjait a clastrum két tehenének és három lovának gondozásával töltötte. Ha maradt ideje, kertészkedett, fát nevelt, a kelő nappal ő is kelt. Nyelvóráit megtartotta, ott, a kocsiszínben. Diákjai kunülésben kuporogtak körötte, ő egy lefelé fordított ládát használt zsámolyul.

Ánya éjnek évadján ki-kiszökött hozzá. Azt hitték, titokban, de a clastrumban idővel mindenki tudott róla. Akkor a színlelést abbahagyták. Néha napnyugtától együtt időztek a kocsiszínben, az új perjel hallgatólagos jóváhagyásával. Őt a rend Strigoniumból küldte ide. Petrus testvérnek hívatta magát. Tetterős volt, becsvágyó, s a mi jó királyunknak, Bélának, a negyediknek, föltétel nélküli híve. Rögeszméjévé vált, hogy nem csupán a testvérek clastrumát kell erődítménnyé alakítani, hanem egész városunkat, mert nem veszik körbe ostromtűrő falak, pedig előbb-utóbb jönnek a tatárok. Lám, bölcs uralkodónk az ország északi határait utazza körbe, hogy megerősíttesse a gyepűket, mi sem maradhatunk tétlen.

Tudtuk, hogy a magyar urak nem nézték jó szemmel, hogy királyunk befogadta Kötöny khán népét. Nehezményezték, hogy a kunok sehol nem vertek állandó tanyát, lassúdad vonulással hömpölyögtek az országban, jó legelőkre vadászva. Itt is, ott is letaposták a bevetett és megművelt földeket, nem törődtek azzal, ha az épp csak sarjadni kezdő gabonán legeltek az állataik. Kevesebb panasz érkezett az udvarba azokból a falvakból, melyeknek lakóit kirabolták, asszonyaikon erőszakot tettek, mivel ezek a kárvallottak nem tudtak írni.

Arra nem számítottunk, hogy a hebehurgya osztrák Frigyes herceg, akit segítségül hívtak Pestre, nem hadsereggel érkezik, hanem csupán kevés lovassal. Útközben megtámadtak egy kisebb tatár csapatot, felderítőknek gondolták őket. A hősködő herceg saját kezűleg vágott le kettőt, a harmadikat rabul ejtette, a többiek elmenekültek. Fölérvén az udvarba, vallatták a foglyot, kiderült, hogy nem tatár, hanem kun. A társai is azok, vallotta a rab. Frigyes herceg, ahelyett hogy belátta volna tévedését, fennen hirdette: Íme bizonyság, a kunok tatárok, a tatárok kunok, egykutya. Ami szájról szájra járt az udvarban, meg a gyülekező hadak vezérei közt. Hamarosan a katonák is ezt szajkózták.

Addig-addig szították a gyűlölködés lángjait, amíg a magyar főurak hirtelen felindulásból meggyilkolták Kötöny khánt, testőreivel együtt, Pest alatti táborhelyén, s rágyújtották az elesettekre a fejedelmi sátrat, vélhetőleg ugyanazt, amelyet városunkban láthattunk. Március volt, s ujjongtak, amikor a fejedelem több halálos sebbel a testén a porba hullt.

Városunkba a hírt a király követe hozta. Diplomáciai megbízatással utazott valahová délre. A kun asszonyok nagy tüzet raktak a mezőn, eljárták a gyásztáncot, tapsolásuk és zokogó éneklésük messzire hallatszott.

Mígnem a barátok kiüzentek, hogy már lefeküdtek, aludni vágynak. A kun nők elnémultak.

A király követe és kísérete egy éjszakát töltött nálunk a püspöki rezidencián. A tiszteletükre rendezett vacsorára Petrus, az új perjel is hivatalos volt. Az ideúton a követ katonái harcba bonyolódtak egy lovas csapattal, akiket kunoknak gondoltak, de közönséges rablóknak bizonyultak. Miután szétszaladtak, ponyvával fedett kordéjukat hátrahagyták. Ládáikban sok olyan holmi volt, amelyről ordított, hogy kifosztott békés utazóké lehetett. A legértékesebben vélt darabokat, átmenetileg a püspök ispánjánál hagyták, majd visszafelé Szerbiából magukhoz veszik. Egy kis szerecsen rabnőt is találtak a haramiák kocsiján, a szalmában bújt el. Mit kezdjünk vele? – kérdezte a követ. Petrus fölajánlotta, a dominicanusok gondját viselik, dolgozhat a konyhán.

A kun asszonyokat izgalomba hozta a törékeny, rémült tekintetű, éjfekete bőrű nő, akinek életkorát megsaccolni sem tudták. A fejét bebugyolálta, csak a szeme villogott, két fénylő fekete kő. Beszéltek hozzá magyarul, kunul, nem adta jelét, hogy értené. Carolus próbálkozott a latinnal és a göröggel is, mindhiába. Néhány nappal később észrevette, hogy a szerecsen asszony egy darabka kormos végű gyújtóssal jeleket firkál az istálló falára. Tüzetes tanulmányozás után úgy vélte, arabus írás lehet.

Ánya szívén viselte a szerecsen nő sorsát, segített neki mindenben, amiben tudott. Megmutatta, hol mosakodhat pitymallatkor a ciszterna vizében, amikor senki nem látja. A fekete asszony lassacskán megnyugodott, már nem úgy tisztálkodott, hogy csupán egy-egy végtagját vagy testrészét mezítelenítette le, hanem előbb deréktól fölfelé, majd lefelé bújt ki ruházatából. Azt is tűrte, hogy Ánya vele mosakodjék, aki viszont anyaszült pucérra vetkezett, úgy locsolta magára a hideg vizet. Észrevette, hogy a szerecsen nő bal mellén egy kis lábnyom alakú folt piroslik. A környező setét bőr kiemelte annak élénk színét.

Tisztálkodáskor történt, hogy a földre hullott a bőrtekercs, amelyet a testére csavarva hordott. Ánya kérésére a szerecsen nő megmutatta. Kiteregették Carolus ládaasztalán.

Jelek és rajzok voltak belekarcolva. Ánya kézmozdulatokkal érdeklődött, a fekete nő ugyanúgy válaszolgatott, lassan, nehézkesen alakult közöttük az értés összeköttetése. Ánya ismételgette a nevét, s magára mutogatott, a szerecsen asszony számára ez világos volt, válaszként az ajkát

csücsörítette, csupán a levegő sípolt, hang nem jött, Ánya ebből nem tudott kihámozni semmit. Végül a fekete nő a homokba rajzolta a neve betűit, olyan jelekkel, amilyenek a nagyméretű bőrdarabot lepték be, ezzel se mentek sokra.

A kun nő mutogatta a hasát és a rést a két combja közt, meg hogy egy. Erre a szerecsen nő fölélénkült, jelezte, hogy neki kettő, de már nem élnek. Ánya pedig, hogy az övé sem, fölszállott a magasságos fénybe. Összeölelkezve sírtak, kevés könnyel, sok szenvedéllyel.

Ánya már megtanulta azt a gyászoló zsoltárt, amit a dominicanusok énekeltek, ha valakit temettek, most halkan elfújta. Mária siratta édes egyetlen fiát, akitől megfosztották, siralommal zokogva, bútol aszva s epedve. A bánatos dallamra ringatóztak egymásba kapaszkodva, mindenik a maga gyerekére gondolt. Az a sok-sok kisded nem jutott eszükbe, akiket a dúló-fúló kunok gyilkoltak le, akár éppen abban az órában. Mert a néhai Kötöny Károly fejedelem nemzetségei vezérük halálhírére fölszedelőzködtek, és indultak lefelé, délnek. Amerre mentek, széles sávban fölégették a vidéket, a Duna–Tisza és a Dráva–Száva közét végigdúlták, lemészároltak mindenkit, aki élt és mozgott. Útjukat lángoló fedelű kunyhók füstje és patakokban folyó vér jelölte. Lészen sírás és fogaknak csikorgatása. Így tűntek el végül a kunok a történelem ádáz forgatagában, más vándornépek sorsában osztozva.

Teltek a napok, még ijesztőbb hírek érkeztek. A rossz hír lovon jár, a jó hír mankóval vánszorog, így mondják a kunok, ezt Carolus már tudta Ányától. Amióta megosztotta vele a fekhelyét, sokat tanult tőle. Például a találós kérdést, melyet a kunok a messzi Szibériából hoztak: *Senda menda jok, Sengir tavda jok, utlu tasda jok, Kipcsahda jok*. (Neked, nekem nincs, Szengír hegyen nincs, a kovában nincs, Kipcsakban sincs.) Megfejtés: *Ol kussut dir*. (Édes túróleves.)

Carolus nem értette, drága Ánya, abból, hogy nincs se itt, se ott, se amott, hogyan találja ki az ember a túrólevest? különben olyan leves nincs is! Nálunk van, mondta Ánya, és megfőzte. A sárga lé tetején úszó világos fellegek hófehér párnákra emlékeztettek. Az experjelnek annyira ízlett, hogy megkérte a kun asszonyt, csináljon az egész clastrum számára. Olyan nagy sikert aratott, hogy többször újráznia kellett. Ánya csemegéje címen gyakran ették, a testvérek megtanulták a készítés módját. Elnevezték madártejnek.

Mindeközben a tatárok sok ezer orosz fejszést tereltek maguk előtt, akik hamarabb szétverték a gyepüket az ország határán, mint amennyi időbe tellett a megerősítésük. Főseregük élén Batu állt. Tőle jobbra Bájdár nyomult előre. Balra Kádán vezette hadoszlopát. Elképzelhetetlennek látszott, hogy jó királyunk, Béla, a negyedik, a mi létszámban és szervezettségben sem kimagasló csapatainkkal útjukat állhassa.

A Sajó jobb partján szállottak táborba a magyarok a mohi pusztán. A helybéliek úgy mondták: muhi. Az első összecsapásban a tatárok a támadás után gyorsan hátat fordítottak, s visszavonultak. Amit a magyar vezérek megfutamodásként értékeltek. Napszálltakor a tábort egymáshoz erősített szekerek sokaságával vették körös-körül, alig hagyva rést kijáratul, s elégedetten nyugovóra tértek. Bíztak a megáradt Sajó védelmében, azon most katonaság aligha képes általúsztatni. Olyasféle páncélos vitézek, mint a magyar sereg katonái, nem vállalkozhattak erre. Ám a könnyű fölszerelésű tatár lovasságnak nem volt akadály, akkor támadtak, mikor a holdvilág arannyal csíkozta az enyhe sodrású vizet. A magyarok a félelmetes tatár csatakiáltásokra és a tüzes nyílvesszőáradat zúgására riadtak álmukból.

Ezen az éjszakán Carolus Medina szemhunyásnyit sem aludt. Eleinte Ánya nem hagyta, olyasmiket csinált a férfi testével, amikről ő elképzelni sem tudta, hogy megtörténhet egy emberpárral az ágyban. Ánya minden vonakodást mosolyogva fogadott, de rendíthetetlennek bizonyult, nálunk így szokás, suttogta.

Carolus Medina lehunyt szemmel süllyedt a paráználkodás mélységes bugyraiba. Magának is alig merte bevallani: sosem érzett ekkora boldogságot. Lehet, hogy egész szerzetesélete tévedés volt. Talán félreértés vagy félrefordítás, hogy Isten, aki mindenekfelett jóságos, arra kényszerítse az emberiséget, hogy az ilyen égbe röpítő boldogságtól tartóztassa meg magát. Miként is lehetne, ha már átélte?

A mohó kun nő végül elcsendesedett, de akkor sem engedte el Carolus Medinát. A férfi hihetetlennek találta, hogy hímtagja a sok vitézkedést követő fehér könnyek – Ánya hívta így kunul – után félig-meddig még mindig állt. Carolus kicsusszant az ágyból, lemosta hideg vízzel a sajtárból, melyet a kun nő szokott telitölteni a kútnál. Aztán óvatosan visszacsusszant a takaró alá, nem akarta fölkelteni Ányát. Ébren vagyok, mondta az. Én

álmodom, felelte a férfi kunul, de rossz szót használt, azt, hogy fájok. Szegénykém! – a nő magyarra váltott.

Vontatottan indult a beszélgetés. Ánya ekkor számolt be arról, hogy a szerecsen nő bőrtekercséről sikerült kiderítenie: jósló eszköz, egyszersmind szerencsét hozó talizmán. Azért viseli a testére csavarva, mert így a legerősebb az őrző-védő hatása.

Talán nekünk is szerencsét hoz, gondolta Carolus Medina. Szörnyű híreket kapott erre vándorló szerzetesektől. Hamarosan ideérnek a dúló-fúló kun seregek. A várak rohamozásával nem foglalkoznak, helyette kőhajító parittyával egyszerűen belövik egy fekete haláltól elpusztult ember hulláját, a ragály azután elvégzi a piszkos munkát helyettük. Nem kellett volna megölni Kötöny khánt! – rikoltják gúnyosan a maguk nyelvén újra meg újra.

Ám aztán a kunok helyett a tatárok jöttek városunk alá. Addigra megtudtuk, hogy jó királyunk, Béla, a negyedik, minden hadával vereséget szenvedett tőlük, s elmenekült az országból. A határon túl az áruló Harcias Frigyes foglyul ejtette, csak jelentős váltságdíj és területek átengedése fejében bocsátotta szabadon. Akkor lefelé vette útját, egészen a tengerig, Tragurium, azaz Trau várában keresve menedéket. Kíséretében volt a mi püspökünk és több innen való pap.

Aratás idején lepte el a tatár ármádia a mi tájékunkat. Már behordták a földművelők a gabonát a csűrbe. Mindez kárba veszett munkának bizonyult. A tatárok zsarátnokot vetettek a házakra, a csűrökre, a kazlakra, az istállókra. Amelyik apa a leányát, férj a nejét, báty a húgát vezette oda nekik, annak életét megkímélték, de kényszerítették őket rá, hogy végignézzék, mint becstelenítik meg a nőket. A kíméletlen mészárlás után elnéptelenedett falvak élére kenézeket állítottak, hogy uralkodjanak, és hadisarcot szedjenek.

Továbbvonultak, de a következő évben visszajöttek. Akkor már a káptalan tagjai és szolgálóik elmenekültek Fehérvárra. A dominicanus clastrum is elnéptelenedett, csupán Carolus Medina és Ánya maradt ott, a nő abban a hiszemben, hogy őt kun létére ugyan miért bántanák? Amióta a szerecsen asszonyt elvitte a tüdővész, Ánya viselte a talizmánt magára tekerve, hátha megvédi.

Carolus a harminchárom friesachi dénárt, ami a clastrum vagyonából maradt, egy kettévágott marhalábszárcsontba rejtette, s a kihalt püspökség

szélső veremházában bedugta a kemencébe. Gondolta, ott senkinek nem jut eszébe kutakodni. Hogy így lett-e, arról ő már nem győződhetett meg. Görbe tatár kard vágta föl a gyomrát, haldoklásában még látta kiomlani saját belsőségeit. Szeme már megkövült, amikor ugyanez a sors jutott Ányának, hiába sikoltozott kunul. A végzetes pengesújtás előtt gyilkosa lehúzta róla a szerencsét hozó bőrt, és a saját vállára dobta.

Sydou myth thez turuentelen	Zsidó, mit térsz törvénytelen
fyom merth hol byuntelen	fiam miért hal bűntelen
fugwa huztuzwa	fogva rángatva
wklel ue ketwe	öklözve kötözve
ulud.	ölöd

Kegug gethuk fyomnok	Kegyelmezzetek fiamnak
ne leg kegulm mogomnok	nem kell kegyelem magamnak
owog halal kynaal	avagy halál kínjával
anyath ezes fyaal	anyát édes fiával
egembelu ullyetuk.	együtt öljétek.

HUSZONHÁROM

Ünnepélyesen vonult előre, és fellépett a kerek ágyúállásra. Hátraarcot csinált, és háromszor megáldotta komoran a tornyot, az egész környéket és az ébredező hegyláncokat.

A torony beomlott, de a falépcső a helyén maradt. Picit jobbra dőlve. Mint egy félkész grádics a mennyekbe. A hullaszedők és a markotányosnők szekerei már eltűntek a lefelé vezető út kanyarulatában.

A pogány lovasok rohamánál is pusztítóbbnak bizonyult az úgynevezett görög kővető, szikladarabokat lődözött. Ilyen gyilkos szerszámot még senki se látott városunkban, nem is hallottunk róla. Két nagy kocsikerék tengelyére olyan keresztet fabrikáltak, mint Jézus Krisztusunk feszülete, azon volt a kivetőszerkezet.

Kara a nevem. Én se tudnám, de – LÁTOM.

LÁTOM, hogy ez arabusul gyolcsfehéret és ébenfeketét jelent, ami elég furcsa. Meg még azt is: király. Nem vagyok király, csak királyné lehetnék, ha… Nem vagyok arab sem, magyar sem, tatár sem. Ébenfekete hajam miatt sokszor azt hiszik. Bőröm halvány, átderengenek rajta a kék erek, pedig nemesi vérről sincs szó. Nagyanyám rabszolga volt Kutesk – a kunok nagyvezére – udvarában. Igazából besenyők, de ezt a kettőt össze szokták keverni.

Engem sorsom megvert a LÁTÁS képességével. Azt is LÁTOM: a görög kővető csak a kezdet. Közel az idő, amikor elterjed egy még pusztítóbb találmány, a midfa. Egyszerű csőnek látszik, de ha a torkából golyóbist lő, kő kövön nem marad. Ezt az arabok találják ki. Minálunk majd

ágyú lesz a neve. A port, ami a rúgóerőt adja, ha tüzet fog, fekete lőporként emlegetik az utóidőben. Arabusul *naft*. LÁTOM.

A fatákolmány a beomlott toronynál igazából nem ágyú állása, az még a jövő, hanem a görög kőhajítóé. Egy tüzes nyílvesszőtől lángra kapott, és kormosra égett. Bárcsak így semmisülne meg minden szerszám, amit emberi élet kioltására találtak föl!

Az ostromot rajtam kívül senki sem élte túl, egyes-egyedül én mesélhetnék róla. Pusztasággá vált ez a tájék. Mit keresek itt még mindig, magam sem tudom.

Salamon, a magyarok királya rangrejtve menekült ki az országból. Segedelmet kért Kutesk nagyvezírtől. Esküvel ígérte, hogy átadja neki örökbe Erdély tartományt, és nőül veszi a leányát, ha Kutesk csapatokat küld László herceg, Salamon vetélytársa ellenében. A nagyvezír nem bírt erre az ajánlatra nemet mondani, hatalmas sereggel tört be a magyarokhoz. Nagyanyám Pulla vezír tulajdona volt, követnie kellett a csatatérre. LÁTOM ezt is.

Egy Ung nevezetű helyig jutottak előre, ott László király rajtuk ütött. Megverte őket. A besenyők szétszaladtak. Nagyanyámat Pulla vezír hátrahagyta a táborban, és sosem tért vissza érte. Amikor kóborló katonák rátaláltak, halottnak tettette magát. Az ilyen csapatuktól leszakadt harcosokat, akik útonállóvá váltak, üzbégeknek hívták a magyarok. Nagyanyám egy teljes esztendőig élt az erdő sűrejében, gyökerekkel, vadgyümölcsökkel és madarak tojásaival tartva fönn magát. Rossz gombát evett, majdnem belehalt. Mire előmerészkedett, a ruha már lefoszlott róla, lapuleveleket kötözött a testére, szárakból font zsinórral.

Ekkor rontott be Magyarországba egy újabb, kisebb besenyő sereg. Nem számított, hogy igazából mi is besenyők volnánk, pedig azért látszik rajtunk. Nagyanyámon erőszakot tettek, és elhurcolták. Mivel értett a sebek tisztításához, életben hagyták. A besenyők hazája felé vonult vissza a csapat, amikor anyám világra jött, az árokparton. Két nap múlva nagyanyám megszökött, a kisdedet egy zsákban vitte a hátán.

Ugyanez a sereg támadt a menekülő Salamonra és katonáira. Az a hír járta, hogy a királyt megölték. De én LÁTOM, hogy Salamon király súlyos sebbel maradt fekve a vértől pirosult harctéren, később viszont jótét lelkek összeszedték. Nagyanyám kúrálta. Titokban tartották Salamon kilétét. Egy tengerparti halászfaluba vitték, ahol magányos remeteként éldegélt. Az

ottaniak szentként tisztelték, gyógyító varázslatai miatt. Pedig ez nem igaz, LÁTOM, hogy a rászorulóknak nagyanyám készítette a főzeteket, Salamon csak adta nekik.

Azt az egyet nem LÁTOM, ki az apám. Jó anyámat egy bizonyos éjszakán három fegyveres idegen hágta meg, köztük kéne keresnem. Nem LÁTOM, melyikük. Napokkal később fölakasztották őket Rimmak főterén, mert a batyujukban lelték a kirabolt templom aranyserlegeit.

Hányódtunk nagyanyámmal s anyámmal ide-oda a balsors tengerén, végül fölfogadott bennünket egy nemesúr. Kacskaringós utazásokat tettünk vele. Az országban kobolgó szolgák és szabadok lefogása a hivatala, a király megbízottjaként. A nép úgy mondta errefelé: ő a Joccedeth úr.

Városunkban foglalt magának szállást hosszabb időre. A hegy lábánál, hol a kikerics virít. Akkor kerültünk hozzá. Ribarszky Nándor a becsületes neve. Komolyan vette feladatát. Úton-útfélen fölolvasta a törvény rendeletét:

> *A szökött rabszolga, ha valahol tolvajláson érik, megvakíttassék. Aki pedig más tulajdonába tartozó várkatonákat, üzbégeket, rabszolgákat tart birtokán, azokat haladéktalanul a király megbízottjának köteles általadni. egykori tulajdonosaik kiválthatják őket, a váltságdíj kétharmada a királyé, egyharmada a foganatosító ispáné.*

Ribarszky Nándornak lankadatlan szorgalma révén volt mit aprítania a tejbe. Tokája kibuggyant a páncéling gallérjából, hasa nadrágszíja fölött törekedett napvilágra. Öregnek gondoltuk. Harminckét esztendős volt.

Összeszövetkezett városunk püspökével. Katonákkal fogatták le a pogányokat, akik ősi szokásuk szerint kutak mellett áldoztak, vagy fákhoz, forrásokhoz és kövekhez vittek ajándékokat. Bűnnek számított a halottak elhantolása is pogány módra. Szent hagyományunk, a *gada* úgy kívánja, hogy a holtat felöltöztetve, ülve helyezzék a sírba. A gazdagok mellé leghűbb szolgájukat is eltemetjük, s mielőtt az éj leszállna, dombolni kell. A földet süveggel viszik oda a hozzátartozók és a barátok.

Mindez már szigorúan tiltatik. Aki a halottját nem az egyház mellett földeli el, tizenkét napon át kenyéren és vízen vezekeljen, így rendeli a

törvény. Csak egy ökör áráért szabadulhat. Tömérdek ökör kerül az udvarunkba, kupecek viszik el őket, magas árat kell fizetniük.

Bevallom, mi is megszegtük a király törvényét, amikor a nagyanyám jobblétre szenderült. Az volt az utolsó kívánsága, hogy fölmenőihez kerülhessen. Ez csak úgy lehetséges, ha pogány végtisztességet kap. Igazat adtunk neki. Az ősi szokások fontosabbak, mint a királyi rendeletek. Több száz esztendő az előnyük.

Amíg nagyanyám velünk volt, az éj leple alatt szökögettünk ki a konyha melletti kamaránkból mi hárman, hogy áldozatot mutassunk be a Hold, a Föld, a Nap, az Égkupola, a Víz és a Tűz Őstenének. Megcselekedtük, amit megkövetelt a gada, csak tüzet nem gyújthattunk, nehogy észrevegyék. Úgyse volt kovakövünk. Reméltem, megérti ezt, aki mindennél feljebb való, lát bennünket a magasságból, s óvón tekint le ránk.

Csillagteli esteken a vén diófa sűrű lombozatának oltalmába telepedtünk, arabülésben. Nagyanyám varázzsal hívta oda rég elholt családtagjainkat az örök világosságból. Tenyereinket összeérintettük, hogy mind a hármunk lelkének ereje egyesüljön. Én LÁTTAM, amikor szellem közelített hozzánk, azt hittem, nagyanyám és anyám is látja. De az én gyönge vállaimra rakták az Őstenek ezt a súlyt.

Nem mindig jöttek. Csak ha nagy elszánással akartuk. Akartam. Nehéz napokon nem volt elég erőm. Nagyanyám és anyám keveset bírt segíteni. Hárman azért jobban boldogultunk. Legtöbbször nagyapámat hívtuk, akit nagyon szerettem. Hiányzik.

Nagyapám arról panaszkodott, hogy a mellkasába tört dárdavég, amely elpusztította, már kihullott belőle, mégis azon a ponton érzi a fájdalmat. Teste senkinek nincs odafönn. Ember alakú, fényes gomolygás képében lebegtek a szellemek. Ruhátlanok lehettek, mindenki tudja, hogy a sírból mezítelenül kelünk föl. Nem volt emberi arcuk, de mintha a szemük sötét tüze lobogott volna mégis, ott, ahol lenni szokott.

Csaba, az én kis egyvengem, akit hároméveseń ragadott el tőlünk a fulladásos halál, azt mesélte, hogy odafönn mindig lángol a nap korongja, és sokkal nagyobbnak látszik, akkorának, mint egy szekér.

Juja a leányegyvengem. Ő néggyel volt idősebb nálam, magától bukkant fel. Nem is őt akartuk lehívni, hanem a nagyanyám testvérbátyját, aki elesett a keralai csatában. Zokogtunk, mivel így tudtuk meg, hogy Juja

nővérem is fönn van már az örök világosságban. Leányegyvengemet az úton vesztettük el, amikor a tatárok elől menekültünk. Soká kerestük, de nem találtuk.

Nagyanyám a saját anyjával szeretett volna kapcsolatba kerülni. Arcára foszlányokban emlékezett. Letépték a csecséről a rabszolgapiacon, új tulajdonosa nem akart gyereksírást a házában. Hívogattuk, szólongattuk. LÁTTAM, a neve: Marusa. Volt.

Lebegett felénk egy csillogó ködalak. Nagyanyám fejhangon visított, de nem az érkezett, akire várt. A gomolygás fölött tenyérnyivel tüzes karika égett, ebből sejtethettem, különleges személy jött közénk. Ha te vagy az, jó anyám, jelezzél nekem! – kérte a nagyanyám, inkább szűkölve, mint emberi hangon.

Amit a szellem válaszolt, egyikünk sem értette, susogott, mint a hajnali szél. Én LÁTTAM a szavakat kirajzolódni a sötétségben, nem a mi rovásjeleinkkel, hanem a papok nyelvén. KYRIE ELEISON. Ismertem valahonnan. Aztán: BABBA. Térdre hullottam, s megadón a homokba hajtottam a fejem. Arrafelé, amerre népünk őshazája lehet, a nap járásának alapján.

Babba Mária, motyogtam. Nagyanyám és anyám döbbenten kérdezte: Babba Mária? A fénység meghajtotta magát előttünk, nemcsak a fejét magyar módra, hanem ahogyan nálunk szokás, derékból. Reszkettünk.

Babba Mária… Hihetetlen. Őshitünk Őstennője, Boldogasszony Anyánk eljött hozzánk! Titkolják erősen a keresztények, hogy amikor Máriát imádják, őt tisztelik. Jézus Krisztus édesanyjának állítják be, szeplőtelen szűznek. Mert el akarják venni tőlünk Babba Máriát. De mi úgyse adjuk. Babba nem azt jelenti, hogy Szűz, hanem hogy Szép.

Babba göre günes, mondják a mi hazánkban, Fekete Országban. Szép, mint a nap. Régi szokás, hogy megvárjuk ébren a pirkadatot, ha áldozunk Boldogasszonyunknak. A napba öltözött Őstennőnknek, aki a holdsarlón áll, amikor kél a fény.

Térdeltünk, arcunkat a földre hajtva, ahogyan kell. Sokáig csak a száraz nád nyikorgott. Levelek sustorogtak, békák kuruttyoltak. Búgott a berki madárka. Végre megszólalt Boldogasszony Anyánk. Csöndes-búsan, ahogyan a kalóz peng.

ELJÖTTEM
KÖZÉTEK
HÁROM
ASSZONYOK
ÁLDÁSSAL
BÉKÉVEL
ÖRÖMMEL
JÓ HÍRREL

Úgy hangzott, mint a keresztények zsoltárai. Sírtunk.
Tudtunkra adta: közeleg szabadulásunk órája. A keresztényekre lesújt a TűzŐsten lánggal, a VízŐsten árral, a SzélŐsten orkánnal. Lészen fogaknak csikorgatása. A szabad népek kitörnek a pápavallás bilincséből. Semmi közünk a zsidó-keresztény Jehovához és a tízparancsolatához. Azt egyedül a zsidó kapta.

Pusztítják azokat, akik fönntartják őseink hitét, nyelvünket és rovásírásunkat. Tagadják a lelkek örök vándorlását is. Akik régi pogány táblákat, véseteket vagy rovott pálcákat beadnak, dénárt kapnak. Ami begyűlt, tűzre vetik a papok. Mi is egy kalmár hittérítő karmaiba kerültünk, de közel a megváltásunk. Egyetlen dolgunk van: visszaszerezni a bőrlapot, melybe a besenyők nagy táltosa, Mosuglu karcolta útmutatásait és jóslatait. Mindazt, amit kiolvasott Tűzből, Vízből, Fűből, Fából, Csillagokból. Népünknek óhajtott segedelmére lenni, de süket fülekre s világtalan szemekre lelt. A besenyők az igaz utat nem lelék, így sorsuk beteljesedik. Csak a kivételesek nyernek megváltást, ahogyan mi hárman, asszonyok.

Ne próbáljuk megfejteni, titkos betűit és jeleit használta. Elegendő, ha magunknál tartjuk, testünkre csavarva. Megvéd minden földi bajtól.

Mire idáig ért, rikoltott az első hajnali kakas. Babba Mária áldásra emelte a tenyerét, ideje lejárt, mennie kell. Ha elég erővel hívjuk, megmutatkozik máskor is.

Kerültem anyám és nagyanyám tekintetét. El sem tudtam képzelni, hogyan folytathatjuk életünket. Zümmögni kezdtem varázsénekünket, mellyel a NapŐstent szólongatjuk. Anyám és nagyanyám bekapcsolódott. Hangunk összesimult, fölszárnyalt. Ekkor, EKKOR – hirtelen LÁTTAM az előidőt. Tisztán rajzolódott ki a fejemben, hogy milyenféle asszony volt dédanyám, ükanyám. És tovább, TOVÁBB – egészen az idők kezdetéig.

Görnyedt háttal vonultak szomorú tekintetű, férfias léptű nők a sztyeppén, állatokat és gyerekeket terelve. LÁTTAM azután a jövendőt is: ugyanolyan görnyedt asszonyok cipelték életük terhét. Végtelen karaván, arrafelé vonul, merre a nap nyugszik. Széles síkságon át, hófoltos hegygerinc hágóin, folyótörte völgy kanyarulatát követve.

LÁTTAM, egymásban támadnak föl, újra meg újra, pucéran, ahogyan a sírból kelnek ki, s szállnak az égbe a holtak. Láttam, a lelkem őbennük volt. Adogatja testről testre a Magasságos, ahogyan a nagyurak étekfogói mérik ki az élést, kanállá görbített marokkal.

Babba Mária nem adta tudtunkra, merre találjuk a varázsbőrt. Amikor ránk virradt, anyám és nagyanyám bekucorodott a vackára, s mély álomba szenderült. Én nekiláttam keresni, kutatni. Feltúrtam az istállót. Próbáltam LÁTNI, merre lehet, de nem jutottam semmire. Várnom kell, míg a Nagyboldogasszony újra eljő közénk.

Csakhogy addigra leleplezték. Nagyanyám már eltemettük, ketten ültünk anyámmal az éjszaka burkában. Gyakran ott lebegett velünk nagyanyám lelke. Beszélni nem tudott. Vagy nem akart. Éppen az apámat idéztük meg, amikor két fáklyát tartó katona termett ott. Hibáztunk, a zavartalan éjszakáktól fölbátorodva egymásnak döntött kövek oltalmában tüzet raktunk.

Mi folyik itt? – kérdezte mögülük a Joccedeth úr, Ribarszky Nándor. Sejtettük, mindennek vége, elad bennünket. Vagy megöl.

Anyám pisszegett. Én is tudtam, hogy nem szabad nagyurunk jelenlétében érintkeznem a szellemmel. Csakhogy még sosem láttam apámat szemtől szembe, és hiába nem volt már arca, féltem, ha nem szólok hozzá, örökre elszalasztom. A holt lelkek még az élőknél is sértődékenyebbek.

Kérdeztem: Apám, apám, mért hagytál el engem? Ő pedig: Nem tudod, hogy férfiúnak menni kell, ha hívja a kötelesség? Apám, apám, mért nem tértél vissza hozzám? Mert már csak fölfelé maradt utam. Ki küldött fel? Csak azt árulhatom el, hogy micsoda, tatár nyílvessző, melyet aljasul méregbe mártottak. Milyen volt elmúlásod? Borzalmak borzalma, képzelheted. Dombolta-e valaki a sírod, s merre légyen az? Mindegy, ne ott keressél, hanem fönn a magas égben.

És szétködlött. Anyámmal zokogtunk. Nem bírtuk abbahagyni, pedig sejtettük, baj lesz ebből, nagyon nagy baj.

Hm, kezdte a mi urunk s parancsolónk, Ribarszky Nándor, szóval ti a holtakkal társalogtok? Fölrévedtem önkívületemből. Ha erre válaszolok, halál lánya vagyok. De a Joccedeth úr szelíden mosolygott: No, ez aztán csuda dolog… olyan titkok tudói lehettek, amiket magukkal vittek a sírba? Igen, de… azt nem fogják kivallani, motyogtam.

Ribarszky Nándor elővette kétélű arab tőrét, a torkomhoz nyomta: Azért csak próbáljátok meg! Ne, sikította az anyám, már úgyse lehet, elmúlott a szellemeknek órája. Jó, akkor majd holnap, legyetek itt, mikorra elég vastag a sötétség! – intett legényeinek, elmentek.

Mit tehettünk? Másnap, az éj beköszönte után két fertályóranyival kiültünk szokott helyünkre. Nagy tüzet raktunk, most már lehetett, ez az egy előnye volt annak, hogy leleplezték. Nemsoká megérkezett Ribarszky Nándor, az írnokával, Petrovics Péterrel. Törékeny, rossz lábú ember az írnok, sose néz senki szemébe. LÁTTAM, előző életében hadvezér volt, dárda ütötte át a lába szárát.

Régi sorsaink sebeit visszahozzuk újra meg újra, míg meg nem szüntetjük a bajt, ami okozta. Ezt egy szellem mondta nekünk. Őt nem hívtuk, de jött, Kamaleka vagy Kamaloka a neve. Amelyik testrész csonkabonka, béna, sérült, abban hordozza az illető a balsorsa kulcsát. Akinek a lába rossz, annak tovább kéne lépnie.

A Joccedeth úr leült mellénk a zsámolyra, amit kihoztak neki. Írnoka odahuppant a harmatos gyomok közé. Kezében tisztított fakérgek, ő gyártotta ezeket jegyzés céljára, pergamenhez nehéz hozzájutni a háborús viszonyok közt. Petrovics Pétert a gazdája úgy hívta: kis Pé. Pedig egykorúnak látszottak.

Ribarszky Nándor intésére a katonák hallótávolságon kívülre hátráltak. Na, Kara, kezdjük akkor, Pé, az első nevet! Az írnok kibetűzte saját karcolását. Mészáros István, Vájszberg lakosa, lopott lovak, akasztva, március kalendáján. Ránk néznek mind a ketten, sőt főleg rám. Gyerünk, Kara, csináljad szépen, nagy szolgálatot teszel nekem, s rajtam keresztül királyunk őfelségének.

Csináltam, amit kért, szólongattam Mészáros István akasztott lókötőt, reméltem, anyám is besegít, de nem történt semmi. Izzadtam, hajlongtam,

nagyanyámtól tanult varázsszavakhoz folyamodtam, előbb némán, azután zümmögve. A Joccedeth úr türelmesen várt. Igen, de előbb-utóbb elfogy a béketűrése! Végre-valahára csillogni kezdett egy lélek a sötétségben, csakhogy nem bírtam közelebb vonzani. Alig hallottam, mit susog. Addigra LÁTTAM, hogy nem Mészáros István akasztott lókötő szelleme az. Hanem Luvekhari, a LóŐsten, négylábú barátaink oltalmazója kehtől, lábtöréstől, harci sebesülésektől. Aki rendszeresen áldoz neki, azt sose dobja le a lova. Csodáltam, hogy Ribarszky Nándor nem ismer rá. Noszogatott: Kérdjed tőle, kik voltak a bűnökben társai és segédei, hogy hamar elkaphassuk őket!

Aha. Megfeledkeztem róla, hogy ő félig magyar, félig szerb, nem tartozik nemzetségünkhöz, Ősteneinkről fogalma sincs. Arcra borultam égi látogatónk előtt, anyám követte példám. Luvekhari tisztes távolságban maradt. Urunk követelésére én kúsztam hozzá, fejem lehajtva, de akkor ő hátrált, nem juthattam a közelébe. Egy-egy szavát elcsíptem, például hogy abrak, meg hogy veszedelem. Sejtettem, ezt hiába mondom Ribarszky Nándornak, megtartottam magamnak. Nem értem, mit beszél, dünnyögtem.

Hívogattuk rendesen a kis Pé megnevezte bűnös pogányokat, mind bakó bárdja alatt vagy kötelén végezte. Ritkán jött az, akit vártunk. Néha mégis, és volt, hogy mondták bűntársak nevét.

A kis Pé lejegyezte. Rossz érzés, hogy bajba hozok embereket. De ezek alávaló tolvajok, lókötők. Van, aki többszörös gyilkos. Sokan Vájszbergből, ahol hófehér a föld a mészkőtől. Ők mondták. A bűnözőket inkább fekete vidékre képzelné az ember lánya.

Már majdnem minden este holt lelkeket hívtunk a Joccedeth úr parancsára. Csak ha nem ért rá, csinálhattuk magunknak, pogány módra. Előtte nem mertük azokat a szavakat használni, amiket tilt az egyház. Meg a mi nyelvünkön se, hátba érti.

Hívtam Boldogasszony Anyánkat. Nem mutatkozott. Sejtem, hogy megorrolt ránk, de nem LÁTTAM, miért. Végül egy estén, amikor ki se akartunk ülni, mert lógott a vihar könyöke, ahogyan a besenyők mondják, váratlanul megjött. Pedig épp nem hívtuk.

Babba Mária arcát nem vehettem ki, de LÁTTAM, amiatt haragszik, hogy a lélekidézéssel embereket adunk hóhérkézre. halandók csak becsületes küzdelemben ölhetnek, vagy jogos sérelem megtorlásául, például asszonyok hűtlensége esetén.

Kényszer hatására cselekszünk, magyaráztam. Babba Mária nem fogadta el mentő körülménynek. Kérdeztem, hol keressük a szent bőrt? Csak annyit felelt: Amire nincs válaszod, azt találd ki, eddig LÁTÓ voltál, legyél most már KITALÁLÓ, abból még kevesebb van idelenn a földön! – hátrált, szertefoszlott.

Attól fogva sosem azt fordítottam Ribarszky Nándornak, amit a holt lelkektől hallottam, megváltoztattam a neveket, az időpontokat, a helyeket is. Sokáig nem vesztettem rajta.

A kis Pével összebarátkoztam. Hatalmas fába vágta a fejszéjét. Tervezi, hogy megírja a magyarok történetét, úgy, ahogyan volt. Aszerint, amit össze tud szedni róla. Latinul írja, magyarul a kutya sem olvas. Azt a címet fontolgatja: *Gesta Hungarorum*, mert rövid és velős. Kérdezte, mit szólok hozzá. Szép. Közben arra gondoltam: a mi népünk történetét mért nem írja meg valaki? Akár latinul. A táltosok közül többen jól beszélik.

Kis Pé azután elhagyta városunkat. Később hallottuk Ribarszky Nándor úrtól, hogy jeles hivatalt kapott, Győr püspöke lett. A magyarok királya, Béla, sokszor rendelte föl az udvarba, azt akarta, hogy minden elé kerülő ügyet foglaljanak írásba. Pé mester megszervezte a kancelláriát.

Joccedeth urunk szerint a megbízatást annak köszönhette, hogy több nyelven beszélt s fogalmazott. Hogy a *Gesta Hungarorum*-ot vagy mit megírta-e végül nem tudom. Ha nagyon akarnám, talán LÁTNÁM, de annyi a fontosabb látnivalóm. Meg a KITALÁLNIVALÓM.

KITALÁLTAM, hogy az a bőr a Joccedeth úr udvarán fölvert díszes sátor oldalfalának egy darabja. A tatároktól zsákmányolták, kháné vagy vezíré volt. Onnan bajosan vehetném ki. De pici részenként megjegyzem. Törött kés hegyével karcolom, Pé mester itt hagyta néhány üres falemezét, azokba. Nincsen olyan hegyes pálcám, mint neki, amire azt mondta, stílus a neve. Régi írnokok használták, viaszkos táblára, ha jól értettem.

Ribarszky Nándor előbb-utóbb rájön, hogy csalok. Akkor majd lesújt a haragja, vagyis a hosszú, kétélű spanyol kardja. Próbáltam LÁTNI ezt az eljövendőben, de nem ment. Egyszerű a magyarázat. Még mielőtt megtörténhetett volna, lesújtott ránk egy magasabb erő haragja. Hogy az ő Őstenüké vagy a mieinké, az kérdés.

Tüzünknél ültünk, csigert ittunk. Mi erjesztettük. Hasonló, mint a magyarok kumisza, csak erősebb. Joccedeth urunk igen szerette, ültő

helyében félkancsónyit leeregetett a torkán. Sokkal kedvesebb volt, ha ivott. Megcsipkedte az arcom, azt mondta, helyre fehérnép vagyok én. Mit jelent ez? Ennyire azért nem tudok magyarul.

Szemvillanásnyi idő alatt szakadtak át az ég gátjai, zúdult ránk a sűrű eső. Tévedés történt, VízŐsten helyett ViharŐsten hívódott oda. Talán rájött, hogy nem őt idéztük, dühbe gurult, jégdarabokkal szórta meg a földet, fájt, ha eltalált. Mire fölpattantunk, bőrig áztunk. Szaladtunk a ház felé. ViharŐsten fénydárdákat hajított ránk, dörrenéseik halálra rémítettek. Udvarunkon az ökrök megvadultak, s amit még sosem tettek, kitörték a karám gerendakapuját, letapostták az ispánt és a számadót, két legényükkel együtt. Kinyargaltak a szabadba, bőgve, lökdösődve, mire odakinn az út lejtős kanyarulatához értek, úgy fölgyorsultak, mintha lovak volnának.

Az apokalipszis ökrei! – ordította Ribarszky Nándor véreres szemmel, ezt sem értettem. A ház bejáratához szaladtam. Anyámat szem elől vesztettem, s a Joccedeth urat is. A villámcsapások fényében sártengerré vált az udvar homokja, melyet a nagy testű állatok széttapostak. ViharŐsten haragja nem csillapodott. A tűznyilaktól kigyulladt a zsúptető, sárga fénnyel égett.

LÁTTAM, túl fogom élni az égiháborút. A zsákmányolt sátor kötelékeinek többségét elszaggatta a szél, hatalmas zászlóként lobogott, csapdosta a házfalat és a sarat. Vártam a következő villámfényig, akkor odaugrottam, kerestem a bőrt. Sokáig nem találtam. Újra meg újra rám borult a sötétség, végül a sátor ponyvája is. Alatta térdeltem, a vászon érdes felülete dörzsölte az arcom. Hirtelen megéreztem a simább részt: itt lehet a bőr! Két kézzel kapaszkodtam belé, hogy leszakítsam, de alaposan odavarrhatták. A következő mennycsapásnál késemmel nyúltam a széle alá. Így vagdostam le, soká tartott. Majd megfúltam a ponyva alatt, míg elkészültem. Ingem alá dugtam, s rohantam vissza a házhoz.

Egyedül voltam. Hová lett az anyám? a Joccedeth úr? hová lettek a házbéliek? az írnokok? a számadók? Szólongatni kezdtem őket. Válasz nem érkezett. Abban a zúgásban-dörgésben nem is hallhattak.

Boldogasszony Anyánk, ne hagyj el, a végén leég a ház, földönfutókká leszünk már megint! Kiléptem az esőbe, néztem oda föl, ahol Ősteneink lakoznak. Esedeztem bocsánatukért, hármas hajlongásokkal. Az égiháború tombolásában átéltem, milyen apró porszem vagyok, kiszolgáltatott a föntieknek. Készen álltam halálomra.

Babba Mária szólított, csodák csodája, tisztán értettem: Emeld felém az arcod, leányom, kelj föl, és járj, használd a néked juttatott képességet!

Megtettem, amit kért, de nem LÁTTAM semmit. Világos… ki kell találnom.

Nádszálként ingtam a szélben, és Boldogasszony Anyánkat utánozva, dallamosan kezdtem:

HATALMAS ŐSTENEK AKIK ODAFÖNN LAKOZTOK
NÉZZETEK RÁNK, TEREMTMÉNYEITEKRE
HIBÁINKAT BOCSÁSSATOK MEG
TI TUDJÁTOK A LEGJOBBAN
MILYEN TÖKÉLETLENEK VAGYUNK
FOGADJATOK EL BENNÜNKET
BOCSÁSSÁTOK MEG A MI VÉTKEINKET
ÉN SZÓLOK HOZZÁTOK
KARA
A HÓFEHÉR ÉS ÉBENFEKETE
A KIRÁLY VAGY INKÁBB KIRÁLYNŐ
AKI RABSZOLGÁVÁ LETT
A TI AKARATOTOKBÓL
HALLJÁTOK MEG SZAVAM
BOLDOGASSZONY ANYÁNK
NAPŐSTEN ÉGŐSTEN
VIHARŐSTEN VÍZŐSTEN
SZÉLŐSTEN FÖLDŐSTEN
IRGALMAZZATOK
IRGALMAZZATOK
IRGALMAZZATOK

Mire bevégeztem, elcsöndesült a vihar, a tetőn a lángok kihunytak. Pirkadni kezdett. LÁTTAM, most áldoznom kell az égieknek, ősi módon, amiért lesújthat rám Ribarszky Nándor büntetése. Tüzet kéne raknom, de nem bírtam meggyújtani a vizes fát. Bementem a konyhára szárazért. A folyosón hevert a Joccedeth úr, egy szarufa zuhant rá, betörte a koponyáját. Élt. LÁTTAM, gondos ápolásommal föllábad ő még. Fél lábára és karjára béna lesz.

Anyámra később bukkantam, az erdő szélén. Őbenne semmi nem maradt abból, akit ismertem. Elméje cserbenhagyta. Csak ült, fénytelen szemmel nézett fölfelé. LÁTTAM, így lesz ez, amíg él. Kevés van neki hátra. Dolgát végezni sem ment többé, ott engedte ki magából a zsámolyon, a kamarában. Etettem, itattam, tisztába tettem, mint egy csecsszopót. Nem baj, annak idején ő csinálta velem, amikor e zavaros világra hozott.

Az ökrökből keveset tudtak befogni, a többi szétszaladt a vidéken. Csöndes hetek következtek.

Anyámat illőn elföldeltem, s rádomboltam, ahogyan kell. Senki nem törődött velem. Ribarszky Nándor addig nyomta az ágyat, míg leesett az első hó. Megértette, ha élni akar, nem idézhetjük többé a bűnös holt lelkeket, mert magunkra zúdítjuk népem Ősteneinek haragját. Csak annyit nyögött ki: Azt még nem is tudjuk, mit szólt ehhez az én Jézus Krisztusom. Megtudod, gondoltam, ha majd a lelked búcsút mond a testednek.

Addigra KITALÁLTAM, hogy a bőr, melyet a derekamra csavarva hordtam, egyfajta krónika. A rajzok is holt lelkek vallomásai. A hattyúk azokat az estéket jelzik, amikor e magasztos találkozások megestek élők és halottak között. Az idézők, LÁTTAM, egy távoli tó, talán tenger partján raktak máglyát, azt ülték körül. Öten, három asszony, özvegyek, meg egy sokak által Őstenfinak tartott besenyő táltos, és egy ifjú legény.

Ribarszky Nándor ápolását odaadóan végeztem. Amikor fölállhatott már, történt valami: végre asszonynak nézett. Azóta uramként szeretem őt. Miért titkoltam magam előtt is ilyen sokáig? KITALÁLHATTAM volna, hogy ez lesz.

igen mikor rózsát tűztem a hajamba mint az andalúziai lányok igen és arra ahogy megcsókolt a Mór Fal alatt és azt gondoltam ha már ő akkor legyen ő mért ne és a szememmel kértem hogy kérdezze meg újra igen és akkor megkérdezte hogy igent mondanék-e igent kis hegyi Virágom és előbb átöleltem igen és magamhoz húztam úgy hogy egészen érezze a mellem csupa illat igen és a szíve őrülten vert és igen mondtam igen akarom igen

HUSZONNÉGY

Látjátuk feleim szümtükhel, mik vogymuk: isȧ, por ës homou vogymuk. Mënyi milosztben terömtevé elevé miü isëmüköt Ádámot, ës aduttȧ valá neki pȧrȧdicsumot hȧzoá. Ës mënd pȧrȧdicsumben valou gyimilcsëktűl mondá neki élnië. Hëon tilutoá űt igy fá gyimilcsétűl. Gye mondoá neki, mérët nüm ënëik: isȧ, ki napon ëmdöl az gyimilcstűl, hȧlálnek hȧlálááȧl holsz.

Hideg ráz.
Rettegek.
Megölnek.
Fölkötnek.
Máglyára tesznek.
Lenyakaznak.
Lakolni fogok.
Hagytam, becsapjanak.
Fő baj: igazat feleltem, mikor kivallattak. Kereszt emelőjének sose higgy.

Csak Tavar sámán segíthetne, de ő már fönn heverészt. Mikor utoljára láttam, szőke bika képiben küzdött magas égben. Termést jégeső verte el, annak Őr Dögét akarta lebírni. Jegek hullása ellappadt, engem viszont keresztesek lefogtak. Dudar és Pöszke lánya vagyok. Nevem Bolda. Engem Gyula ágyasának neveltek! Nagyot zuhantam. Csúf sorsra jutottam. Fogságba estem. Eladtak Abu Dimah nagyúrnak.

Abu Dimah nagyúr mórok követe, távoli Deberdenből indult hosszú küldetésbe. Előbb volgai bolgárok országában képviselte hazáját, utána itt. Ki betűk tudományában járatos, követheti, merre vitte útja, naplót vezetett

mindig, saját mór nyelvén. Csupa kis hajladozó tollvonással. Makula nélkül, nincsenek rontások vagy pacák. Mikor jó kedve volt, olvasott belőle részeket nekem, magyarra téve át, hogy értsem.

Úgy hitte, mi baskírok vagyunk, szóval hogy baskír ugyanaz, mint magyar. Népünk bátor és fölöttébb nagyszámú, szerinte. Hetvennyolc várost számlált meg. Tőle tudom, hogy országunkban ezerszám élnek besenyők, meg horezmiek, szolgálják magyarok királyát, s csak látszatra keresztények, szívükben maradtak hithű mohamedánnak. Besenyők csak háború idején állnak fegyverbe, ők nyíltan vállalják iszlám vallásukat, szokásaikat.

Magyarok országa egyik legjobb módnak örvendő azokból, miket látott, fölöslegekben dúskáló. Hegyekből aranyat s ezüstöt bontanak, amennyi kell. Csodálkozik, hogy fél dinárért húsz bárányt vagy harminc juhot is adnak, akár gidát. Zsenge és szép rabszolganő ára tíz dinár, de hadjáratok idején csak három, olyankor sok van.

Rólam is megemlékezett: vett magának rabszolganőt, tíz dinárért, ki tizenöt éves, teliholdnál is szebb, haja koromfekete, szeme sötét, bőre hófehér, főzésben, varrásban, számlálásban jártas. Mind igaz, kivéve koromat, már tizenhét voltam akkor. Rabszolga-kereskedők mindig fiatalítják árujukat, hogy többet kérhessenek értünk. Hogy nevem Bolda, Dudar és Pöszke lánya vagyok, kit Gyula ágyasának neveltek, sosem tudta a meg. Úgy szólított: Sehe, nem tudom, mely okból.

Gyermeket szültem Abu Dimah nagyúrnak. Kisfiút. Hiába imádtam, kényeztettem, óvtam széltől, víztől, fagytól, korán halt, épp csak kezdett beszélni arabusul és magyarul. Sirattuk mindketten, gyászoltuk itteni s ottani szokások szerint. Uram s parancsolóm temetés után fölszabadított. Elvitt szüleimnek sírjához. Helyeztünk rá virágokból font füzért, ahogyan kell.

Fiam nyughelyénél fogadalmat akartam tenni. Valamit soha többé nem csinálni, emlékét ezzel is őrizni. De bármi jutott eszembe, sejtettem, úgysem tarthatom be halálomig, rákényszerítenek, hogy megszegjem. Végül úgy döntöttem, soha többé nem mondom szavak elé, hogy *a, az*. Nélkülük beszélek, amíg élek! Pedig számra jönnének mindig. Ha emberek csodálkoznak, vagy szóvá teszik, nem törődöm vele. Résen leszek, vigyázni fogok, betartom bármi áron. Isten engem úgy segéljen!!!

Abu Dimah, uram és parancsolóm meglepett: bejelentette, utaznia kell vissza Szakszinba, és nem vihet magával. Mikor jössz, újra ide? –

kérdeztem. Nem tudhatja, felelte. Lehetséges, hogy soha? Hümmögött, bólintott. Énvelem mi lesz? – erre választ nem kaptam.

Zokogtam, míg málháit kocsira rakták. Abu Dimah nagyúr szemébe is könnyek szöktek. Ekkor vallotta meg, nincs bátorsága elvinni magával, fél, hogy feleségei és rabnői kikaparják mindkét szemét. És enyimét is. Már lóra szállt, mikor lehajolt hozzám, újra átölelt, bőriszákot nyomott kezembe. Sarkantyúját paripája oldalába bökte, elvágtatott. Mintha félne, ha még egyszer rám néz, nem bír itt hagyni.

Napokig hevertem derékaljamon, üres tekintettel, szünet nélkül sírdogálva. Végre összeszedtem magam, megmostam arcom. Bőriszák tartalmát átvizsgáltam. Szabadító levelem volt benne – tudtam, Abu Dimah nagyúr korábban megmutatta. Följegyzéseinek egyik, írnoka által készített másolatát is rám hagyta, melyeket nálunk rótt, arab módra, bőrtekercsre. Sajnáltam már, hogy míg itt volt, nem tanultam tőle arabusul. Vagy legalább betűt vetni, valamelyik nyelven. Csak két tavaszt ért meg minálunk Abu Dimah nagyúr, én ostoba, azt hittem, marad örökre. Sűrűn mondogatta, szereti országunkat, szíves örömest idősödne meg itt. Mi istenünk vagy ő istene másképp rendelte.

Királyunkat sokra becsülte. Pedig vitába keveredtek. Uram és parancsolóm elmesélte. Magyarok királya sérelmezte, hogy Abu Dimah tiltja bor ivását embereinek, viszont engedi, hogy ágyasokat és több feleséget tartsanak, bár nem többet négynél. Királyunk úgy gondolta, bor ivása erősebbé tesz, fehérnéppel való incselkedés viszont legyengít minden harcost. Abu Dimah hű tolmácsa segítségével felelt, pedig már tűrhetően beszélte nyelvünket: Törvényeink mások. Ti víz gyanánt isztok bort, s nem ittasodtok le. Muzulmánok pedig mámor kedvéért isszák, így esztelenné válnak tőle. Ágyasokat iszlám vallás engedélyezi, többnejűséget is, én, jelentéktelen, miért tenném másképp?

Királyunk bölcsnek ítélte Abu Dimah nagyurat, s változtatott saját nézetén, jóváhagyta, hogy iszlámhívő katonái házasodjanak csak kedvük szerint, s papjai tiltakozását semmibe véve ágyasok tartását sem tilalmazta. Abu Dimah adott néki jó tanácsokat. Ő javasolta, hogy jobb kezén lévő csenevész hatodik ujjacskát köttesse el lószőrrel, akkor leszárad. Mert királyunk odáig takargatta, keresztény papok rossz szemmel nézték, sámánság jelének ítélték.

Uram és parancsolóm, mikor két tavasznak múltával kötelessége távozásra késztette, aranypecsétes oltalomlevelet kapott királyunktól. Kíséretet is rendelt mellé. Örültem, így talán épségben jut vissza hazájába.

Velem mi lesz? Már nem segít, hogy én, Bolda, Dudar és Pöszke lánya vagyok, s Gyula ágyasának neveltek. Nincs közelemben sámán, kitől tanácsot kaphatnék.

Annyira reméltem, hogy királyunk jóváhagyja Abu Dimah nagyúr alázatos kérelmét: hadd kísérje el őt Tavar sámán országunk déli részébe, hol muszlimok telepedtek le, akiket számba akart venni. Királyunk azonban eme kérését – egyedüliként –nem teljesítette. Tavar sámán túszként él udvarában, megszegné szerződést, ha engedné eltávozni, akár csak időlegesen. Így sámán nélkül utaztunk, nem láttam többé Tavart. Hírek szerint sosem fogom, mert már odafönn pipázgat, Tűzisten jobbján. Azóta néha jégeső hull legforróbb nyárban is. Tombolnak kígyókból s halakból lett sárkányok, nincs már, ki felleg képiben fölrepüljön s megküzdjön velük. Harangozással lehetne védekezni ellenük, de nem csinálják, nem tudom, miért.

Más baj is van. E városban lúdvérc nyomorgatja szerencsétlen lakosokat. Tudvalevő, hogy lúdvércek sosem láthatóak emberi szemmel. Ránk ülnek, megszopják mellbimbónkat, néha nem érik be vele, akkor vért szívnak ereinkből. Akad itt lüdérc is bőven, lángnyelvbe burkolózik, mást nem látni belőle, hirtelen támad, és gerjeszt férfiút nőre, nőt férfiúra, ellenállhatatlanul. Lüdérc szállta meg Abu Dimah nagyurat is, mikor kifizetett értem tíz dinárt, pedig megkaphatott volna hétért, ha alkuszik. Csakis lüdérc indíthatta arra, hogy hazautazzék feleségeihez és ágyasaihoz. Közülük Serát sokat emlegette utolsó napokban. Nincs mit tenni.

Napjában kétszer könyörögtem Tűzistenhez, leghatalmasabb csodatévőnkhöz: Magasságos Lumet, könyörögve kérlek, fogadd el áldozatomat, s hozd vissza őt nekem! Lobogó lángokba öntöttem búzamagot, fröccsintettem bort, dobtam falás húst, mely éles szisszenéssel sötétedett barnává, s égett feketére. De Lumet nem válaszolt, nem adott jelet, nem segített.

Sorsommal már Őr Dög fertelmes mancsai karmolászták. Csapások jöttek, egymás után. Városunkat elfoglalták Fekete Magyarok csapatai, kiket másként kavaroknak hívnak. István királyunk pedig többször rájuk

támadt, legyőzte és széjjelszórta őket. Ahány elhullott, ugyanannyi került elő nádasból, sűrű rengetegből, hegy barlangjából.

Rabláncra fűztek, sorstársnőim csoportjában hajtottak, úttalan utakon. Tudtam, újra eladnak rabszolgapiacon, kezdődik elölről. Rákészültem, végzek magammal. De szoros felügyeletben tartottak, gyilokszerszámom vagy mérgem nem lévén, ugyan miként tehetném? Kieszeltem, hogy ruhából tépett csíkokból készítek kötelet, csakhogy már alig maradt rajtunk valami, hogy legalább testünk kényes részeit takarja.

Két csuklyás férfihoz kerültem, akikről először úgy hittem, némák, mert sose beszéltek. Mutogattak, ha akartak valamit. Lovon ültek, engem hosszú szíjon vezettek, futnom kellett, le ne maradjak. Fölfelé kapaszkodtunk, domboldalakba vájt kanyargós ösvényen. Szerettem volna tudni, hová megyünk, sorsom mi lesz, sejtettem, hiába kérdezném.

Lumet, Lumet, miért hagytál el engem!

Csúcsra értünk, fölfelé nincs tovább, nem álltunk meg, balra le, erdei úton. Tisztásra bukkantunk, közepén szénégető boksa, oldalt három, durva gerendákból ácsolt gunyhó. Megértettem, kőfaragókhoz kerültem, rengeteg oszlopfő, támkő, domborkép állott körös-körül. Eloldoztak, mutatták, vetkőzzem pucérra, mosakodhatom ciszternában. Nem szégyenlősködtem. Csípős hideg víztől magamhoz jöttem. Kaptam tőlük tiszta fehér ruhát, köpenyt. Ezekbe öltöztem, noha férfinak valók. Mindegy nekem már.

Adtak ennem estebédet. Teli fatál zöldséget, darabka sötét bélű kenyeret, nyelvemhez ragadt, félig sületlen lévén. Nem hagytam ott morzsányit sem, tudtam, minden erőm kell. Biztosra vettem, erőszakot tesznek rajtam. Mutatták, egyik gunyhóban lesz éjjeli nyugodásom, estvéledett. Sokáig vártam, egyikük sem tört rám.

Hajnalfényre ébredtem. Hallottam, beszélgetnek, mégse némák. Megtudhattam szavaikból, hogy utazó Dommeisterek, megrendelések kedvéért vándorolnak. Nagy bazilika épül odalenn a városban, abba kell faragniuk domborképet, támkövet, oszlopot. Kiderült később, hogy német ajkúak, de magyarul is beszélnek. Engem azért vettek, hogy főzzek és mossak rájuk. Igyekeztem kitenni magamért.

Furcsálltam, hogy egyikük sem akar belém nyomulni, így megöregedtem? Patakvíz tükrében nem láttam, hogy sokat változtam volna. Hordtam szorgosan vizet főzéshez, szedtem gyümölcsöt, gyökeret, főztem

kezdetleges tűzhelyükön kását, sütöttem lepényt, néha madarak húsát, miket lenyilaztak. Fűszerszámmal alig rendelkeztem, de azért jóízűen megették. Olykor egész nap köveket kalapáltak ólomveretű fokosaikkal, máskor fél napokra eltűntek, sose mondták, hová.

Lassankint azért tudtunk beszélgetni egyről s másról. Kérdéseimre adott kurta feleleteikből kiderült, szász urat szolgáltak, míg kegyét vesztették, s menekülniök kellett. Farkason lovagló végzetistennőt rendeltek tőlük, fölavatandó katedrálisba, tizenhét darabot. Rosszul sikerültek, tizenhét, farkason lovagló kövér madár került ki kezükből, tizenhét kövér vadkacsa vagy tizenhét hízott hattyú. Ráadásul nagy kapkodásukban elfeledték őket sötétre festeni. Pedig végzetistennők éjszínű madarak, nagytermetű fene hátán lovagolnak. Tizenhét fenéjük is inkább emlékeztetett lóra, mint fenére, más szóval farkasra, ők is belátták. Kínvallatás és lefejezés várt volna rájuk, ha jótét lélek nem értesíti őket időben.

Mióta magyarok országába kerültek, megtanultak faragni turulmadarat, fehér lovat, csodaszarvast, emezekből sokat adnak el vásárokon. Kedvvel mintázzák ősi germán legendák alakjait, ahogyan apjuktól s nagyapjuktól tanulták, tőlük örökölték mesterségüket.

Sokasodnak és szaporodnak faragott kövek, melyeket megrendelők visszautasítottak, ki sem fizettek, ezeket azután másnak eladni bajos. Minden triplatokás pap olyat akar templomába, amilyet ő képzel el magának. Kedvencem egy oszlop tetejére való, három oldalt domborképpel díszített fehér mészkőtömb, melyet itt lenn nem fogadtak el, pedig mindkét Dommeister váltig állítja, ilyet kértek. Bűnbeesés, Paradicsomban, ezt akarták. Tessék. Abacus alatti sarkokban két turulmadár jelképez múltat és jövőt, köztük ősatyánk, Ádám, kinek ruházata egyetlen szalagból áll, fügefalevél helyett, kezében alma. Jobbra Éva, baltával fenyegeti megkísértőjét, Őr Dögöt, aki kígyó képében közelít.

Nem értettem, mióta van ősanyánknak baltája? Kérdéseimre összenevettek, beismerték, szó sincs Ádámról, Éváról, Őr Dögről. Germán legendát faragtak meg, Edda-dalokból. Thrym megszerezte Donar csodabaltáját, melynek neve Mjölnir, elhajítva mindig célba ér, ám utána visszarepül gazdájához, további szolgálatra. Donar, viharok és mennydörgések istene főalak, villámok szórója, nagyon haragszik. Thrym varázsövet visel, ahogyan valamennyi germán isten, ami megkilencszerezi

erejét. Kísérője csavaros eszű Loki, tüzek ura, többi istenségek örökös bosszantója, madarak képében szokott mutatkozni. Donar nőnek öltözve jő bosszút állni. Ők láthatóak, oszlopkőbe vésve. Érthető, ha megrendelő nem kért belőle, mondtam én. Jó, de akkor mi legyen vele? legjobb munkánk!

Addigra tudtam már nevüket, Zoerardot könnyebb szóra bírni, ő testesebb, Loki csak végszükség esetén beszél, ő görhösebb. Munkájuk végett félkész Domhoz járkáltak, míg le nem hurcolkodtak, idejük fogytával, Attól fogva ott háltunk, sebtiben összetákolt gunyhóban, épp csak védve esőtől széltől. Viharos éjszakán szelek zúgása nem hagyott aludni. Egyedül hallgattam víztenger mormolását, mely gunyhónk tetejére záporozott, s réseket találva be is folyt. Lábam magam alá húztam, hogy ne ázzék. Zoerard és Loki szerencsésebben választott derékaljat, egymás mellett feküdtek. Fázódhattak, mert összesimultak, mint két kalán.

Sokára vettem észre, hogy ők sem alszanak. Hanem hát… Lombard szerelem, így mondják. És ők valóban lombardok ivadékai! Amire büszkék. Sose láttam ilyet még. Ekkor értettem meg, miért nem használnak engem férfierejük csapolására. Vigyáztam, nehogy rájöjjenek, kihallgatom őket. Suttogva becézgették egymást, édes drága Zoékám, kicsi Lolókám.

Szuszogtak, zihálták, én meg benedvesedtem, még ilyet! Nem tudtam, mit tegyek. Lombard szerelem puszta elképzelésétől is undort éreztem, akkor hogyan? Nem bírtam aludni, újra és újra elképzeltem, milyen lehet, ha hím nyomul hímbe. Furcsa, de nem viszolyogtam. Már nem annyira. Szerelmes Dommeisterek! Ki gondolta volna? Csak pirkadáskor szunnyadtam el.

Fölöstököt ettek mintázóasztalukon, mire előjöttem gunyhónkból. Odalenn ácsok gerendázatot szekercéztek, kelő nappal ők is keltek. Szép lesz, ha elkészül, gondoltam, napfényben úszó tartóoszlopok magasodtak. Ilyen világosság sose lesz bazilikában. Szabadtéri templomba otthonosabban érezné magát minden isten. Magyarok ősi istenei fedett helyre be sem lépnének. Germán istenekhez is jobban illenék. Csak Jézus Krisztusnak kell félhomály.

Nem sokáig dolgoztak aznap. Kőmívesek, ácsok, pingálók munkát szüntettek, s elvonultak vért látni. Szerencsétlen nőt végeznek ki máma, úgy hírlik, boszorkány, tud szemmel verni. Nem akartam odamenni, de két Dommeisterem vitt magával. Emelvény állt piacoknak terén, bitófa helyett zsámoly. Két hóhérlegény vonszolt föl kis termetű asszonyt, haját levágták.

Kopasz fejét hánykolta, zokogott, átkozódott. Ha tud szemmel verni, miért nem csinálja? Bár változtatná sóbálvánnyá azokat, akik meg akarják ölni. Piacok tere dugig telt emberrel. Ordítoztak. Köpködtek.

Erre nem számítottam. Ahelyett, hogy gyorsan lefejezték volna, szakavatottan fölnégyelték, szája még ordított lehulló főjén, mikor már derekát vágták ketté pallossal. Akkor zsákokból kutyákat eresztettek holttestére. Amelyek vámot vettek belőle, haraptak húsából, csontjából, ittak véréből, azokat szintúgy fölnégyelték. Többit simán ledöfték. Négybe vágott élőlény számára nincsen föltámadás. Elhantolni sem szabad szokásos módon, pap nem lehet jelen, temetőtől tisztes távolban ásnak gödröt, s kutyatetemekkel együtt dobják bele. Borzalom. Sírtam. Okádtam.

Dommeisterek nem hallgattak rám, másnap ünnepélyesen bemutatták oszlopkövüket, melyen ugye Thrym látható, és Donar, nőnek öltözve, jő bosszút állni. Természetesen nem ezt mondták, hanem hogy Ádám, Éva, kígyó, alma, s így tovább. Három magas rangú pap volt hivatva dönteni, sötét köpenyükben, alatta fehér ingükkel, görbe hátukkal dolmányos varjakra emlékeztettek. Nem hittem szememnek, fülemnek: elfogadják! Harmadnapra fölkerült, méghozzá központi helyre. Ilyet!

Gunyhónkban mutatták, húszvalahány bőrlapból álló mintakönyvükben benne van Thrym féle oszlopkövük rajza. Szépapjuk karcolta le. Szerettem bámulni, magamat képzeltem Donar helyébe, nőnek álcázott bosszúálló, jó érzés lehet. Csodabalta volna markomban, csellel vagy erővel tettem rá szert, forgatnám fejem fölött, lesújtanék vele mindenkire, aki valaha bántott, megalázott, eladott, kínzott, erőszakolt. Listám hosszú.

Loki nem szívesen magyarázott, Zoerard is csak akkor mesélt, ha fülét rágtam. Hosszú ideje vezetik mintakönyvüket, ők sem tudják minden rajzolat történetét. Felerészt faragványok tervei, de hogy például miért kerültek bele fák, virágok, gyökerek, fogalmuk sincs. Mit keresnek itt nyújtott nyakú madarak – valkűrök? turulok? griffek? Nem tudják. Voltak páros kör alakú rajzok is még, átlós vonalakkal és pici ábrákkal, kérdeztem, mik ezek, Zoerard azt mondta, csillagképek. Így néz ki egy-egy csillag közelről? Nem kaptam választ. Arra sem, honnét lehet ezt tudni, valaki fölrepült, megnézte, visszaereszkedett, lerajzolta?

Még furcsábbak: pucér nők. Ha ezt látná valamelyik megrendelőljük, pap, prépost, püspök, elkergetné őket. Zoerard vállát vonogatta, pedig oda

szokták adni nekik, s ha ezekhez érnek, nem jönnek zavarba, nem lapoznak gyorsan, nem méltatlankodnak. Kedvtelve járatják szemüket női testrészeken, s gyakran érdeklődnek, vajon minta után készültek-e? És igen? – kérdeztem. És nem… valószínűleg… ki tudja, őseink mit csináltak, morogta Zoerard.

Attól fogva gyakran vizsgálgattam bőrbe karcolt rajzgyűjteményüket. Írás is volt, lapokon át. Bár tudnék olvasni! Hiába faggattam őket arról, mi áll ott, Zoerard csak annyit volt hajlandó kinyögni, hogy lombardul van, és olvasás művészetében ők sem jeleskednek. Schon gut, mondta Loki. Jó nektek, hogy tudtok írni, dünnyögtem. De már ment követ vésni.

Reggelenként megnéztem Thrym-kövüket oszlopfőn, jólesett, hogy titok tudója vagyok. Elgondoltam, hogyan nézik majd évek múltával mások, akik nem lesznek beavatva. Talán eszükbe se jut Thrym, Donar, gőzük sincs csodabaltáról, hogy Ádám-Éva alma és így tovább. Két Dommeisterem addigra sírban pihen, ahogyan én is. Kövek pedig nem beszélnek. De aki ért hozzájuk, tudja, megszólíthatók. Ezt Zoerard mondta nekem.

Ha elmennek innét, mi lesz velem? Visznek magukkal? Talán igen, ugyanúgy szerszámuk lettem, mint fanyelű ércvésőik, emelőik, reszelőik, lajtorjáik. Vajon hová szólítja őket következő megrendelésük? Örülnék-e, ha itten maradnának, más templomok emelésénél? Vagy kedvemre volna világot látni, messzibbre szekerezni, példának okáért szászok országába, hol otthonosan mozognak ők, sokat dolgoztak arrafelé. Loki szerint akkora katedrálisok épültek ottan, melyekhez képest itteni Dom csak gunyhó.

Hittem is, nem is. Messziről jött emberek mondanak, amit akarnak. Sajnáltam, hogy nőként nincs szükségük rám. Újabban nem csak halott gyermekem járt eszemben, de érthetetlen módon vágyni kezdtem rá, hogy szülhessek még egyet, kinek csöcsöt adhatok, dédelgethetem, apolgathatom. Hiába, Dommeistereim éjszakánként egymással foglalkoztak, velem soha. Hamar megöregszem.

Elképzeltem további életemet mellettük, és úgy is, hogy távoztuk előtt áruba bocsátanak. Érek még valamennyit, míg testem tartja formáját, gondoltam. Ámde amikor latolgatjuk, mit hoznak jövendő idők, ritkán találjuk el, hogyan lesz.

Arra nem számíthattam, ami velünk történt. Korán lehullt első hó födte völgyünket, mikor hirtelen mindennek vége szakadt. Sose tudjuk, milyen jó

nekünk, ameddig tart.

Két Dommeisteremet hátrakötözött kézzel, kipeckelt szájjal vitték el félig kész domborképük mellől, melyen éppen valamelyik vértanút fogják le marcona katonák, csináltak volna párdarabot hozzá, kivégzéséről.

Engem otthagytak, sejtettem, időlegesen. Hamar összeraktam legfontosabb egyetmásom, s futottam volna, merre szemem lát. Csakhogy már útközben megfogtak. Rabszolga nem hagyhatja el urait, akkor sem, ha tömlöcbe zárják őket. Hiába mutattam szabadítólevelem, legyintgettek rá, senki nem olvas arabul. Lehetett volna annyi eszem, hogy kérjem Abu Dimah nagyúrtól magyarul is. De mikor volt nekem annyi eszem, amennyi kéne életemhez?

Sejtettem, becsuknak, míg Dommeistereim tisztázzák magukat. Azt nem, hogy rögtön vallatni kezdenek, méghozzá nem gazdáimról, hanem boszorkányságról. Azt, hogy Bolda vagyok, Dudar és Pöszke lánya, fejedelmi vér csorog ereimben, s Gyula ágyasának nevelődtem, nem hitték el, végig se hallgattak. Vádjuk szerint megbűbájoltam Dommeistereimet, azért faragtak istenkáromló oszlopkövet.

Álmomban sem gondoltam, hogy ők maguk állítják ezt – kínvallatás hatására. Annyi időm se volt, hogy haragudjak rájuk, mielőtt csigákkal húzták testem kétfelé, s izzó fogókkal marcangoltak. Rögtön megértettem, hogy bármit bevall, akit így noszogatnak igazmondásra. BÁRMIT bevallottam volna róluk, ha gyötrőim megmondják, mit akarnak hallani. Így csak jajgatni tudtam, s velőtrázón sikongatni, ennél borzalmasabb hang torkomat még sosem hagyta el.

Már fabatkát sem ér, hogy én, Bolda, Dudar és Pöszke lánya vagyok, kit Gyula ágyasának neveltek. Várom ítéletem. Két Dommeisterem verdiktje sincs készen még. Kevés remény, sok félelem. Honnan vették, hogy bűbájos volnék? Nem tudom. Ki jelentett föl bennünket? Sejtelmem sincs.

Máglyán végzem? Vagy fölnégyelnek pallossal, s kutyákat eresztenek rám halódásomban? Nem bírtam szabadulni mindattól, amit saját szememmel láttam piacoknak terén.

Mit tehetek? Könyörögve fohászkodom ősi isteneinkhez, meg újabb módi szerént is.

Hátha.

Ës vimádjok szen[t] ȧhszin Máriát és boudog Miháël ȧrhȧngyëlt ës mënd ȧngyëlkot, hugy vimádjanak érëttë! Ës vimádjok szent Pétër urat, kinek adot hatalm oudaniȧ ës këtniё, hugy oudjȧ mënd ű bűnét! Ës vimádjok mënd szentököt, hugy lëgyenek neki segéd Uromk színë eleüt, hugy Isten iü vimádságok miá bulcsássȧ ű bűnét! Ës szobadohhȧ űt ürdüng ildetüitűl ës pukul kínzatujátúl, ës vezessë űt pȧrȧdicsum nyugalmȧ belí, ës adjon neki münyi uruszág belé utat ës mënd jouben részët! Ës kiássátuk Uromkhuz hármúl: kyrie eleison!

HUSZONÖT

Hallgass, fiam, atyád intelmére, s ne vedd semmibe anyád tanítását! Hallgasd hát meg, fiam, fogadd el szavaimat, akkor nagy lesz száma élted éveinek.

Nna, most akkor elmesélem. Nem akarom bő lére ereszteni, de annyira nem egyszerű.

Bemutatkozom, szemem lesütve, ahogyan nőnek illik. Karoldu a nevem. Azt jelenti: Fekete Menyét. Kavarul. Mikor kicsi voltam, komolyan azt hittem, minden kavar név úgy kezdődik: Ka. Szóval hogy emiatt.

A Fekete Menyétnek mindig örültem, gyors vagyok, hajlékony és a hajam is sötét, mint a bőröm. Később a keresztségben meg Klára lettem, azaz ragyogó. Nna. Nem tudom, lehet, hogy gyerekszemem villogása indította erre nagybátyámat, ő locsolta rám a hideg vizet. A sebesen áramló patakban kellett térdre ereszkednem, más kavar nőkkel együtt. De senki nem Kláráz, megszokták a Karoldut.

Attól, hogy sötét a bőrünk, még ugyanolyan magyarok vagyunk, mint a többi, kár bennünket utálni. Ezek nagyságos Bakcsu fejedelmünk szavai, így utasította rendre a fehér magyarok pápai koronával illetett királyának dölyfös követét. Azon sem érdemes tréfálkozni, hogy hagyományosan szombattartók vagyunk. Mint testvérnépünk, a senkitől sem félő kazárok. Sertésnek húsát nem esszük, és hajlongva imádjuk azt, akit nevén nevezni nem szabad.

Emberemlékezet óta népünk szolgált elővédként a magyarságnak, harcosaink kitüntették magukat bátorságukkal és lovaglási tudásukkal. Mi szenvedtük a legnagyobb veszteségeket, mégse panaszkodtunk soha. Az

asszony elsiratja atyját, urát, fivérét, gyerekét s más szemunciáját, kész, zokszó nélkül szül újabb katonát a seregnek. Ilyenek vagyunk.

Hozzánk, fekete magyarokhoz jött Szent Péter nevében az első követség. Rábeszélésükre sokan vettük föl a keresztet. Akik nem hajlottak rá ebben a földvárban, azokat a hittérítők megvakították, súlyos bűnt követve el a maguk parancsolatjai szerint is. Pedig mi nem is pogányok voltunk, hanem szombattartók. Nna. Az én jobb szemem világa áldozatul esett, noha asszonyokat ritkán bántottak. De én férfiúként ruházkodtam, a harcoló kavar nők szokása szerint.

Sajnálkoztak későbben, amikor kiderült, használhatnak tolmácsként, a magyarok két nyelvén túl latinul is gagyogok, hála nagybátyámnak, aki táltosból lőn keresztény pap. Megtérése után Tügüthümnek hívatta magát. Sokszor mondta nekem, ideje volna, hogy a magyarok döntsenek, ősi türk nyelvükhöz ragaszkodnak, amelyet kavarnak hívunk, vagy a másikat, az újabbikat akarják. Abban a szók vége sokszor e, vagy i, vagy u. Néha emiatt úzóknak csúfolnak bennünket más népek.

Egy ilyen csúfoló kun vitézre nagybátyám ráhajította a szucát, a rövid kavar lándzsát, a bronzhegy átdöfte a gyomrát, kínok kínjával halt meg, a szucát kihúzni belőle senki nem tudta. Nagybátyám meggyónta tettét, a keresztyén istennél ezáltal bűnbocsánatot nyerhet az ember. A miénknél nem.

Nagyságos Bakcsu fejedelmünk parancsa ellenére sok fekete magyar annak idején szombattartó sem akart lenni, ragaszkodtak ősi istenségeinkhez, Földanya, Éganya, Holdanya, Tűzisten, Vízisten. Voltak ők, aztán a szombattartók, meg még azok, akik fölvették a keresztet, mind a két csoportból. Ebből adódott a kavarodás. Az óhitűekkel nem volt baj, de a szombattartók és az újdonsült keresztyének fenekedtek egymásra.

Sejtettük, testvérháború lesz a vége, mert a békétlen óhitűek élére nagyságos Bakcsu fejedelmünk fiatalabb egyvengje, Tas állott. Nevének jelentése: kő, és tényleg mintha sziklából faragták volna a fejét. Lehet, hogy ezért olyan makacs, amit eldönt, attól nem tágít. Tudtuk pedig, hogy most nincsen ideje a széjjelhúzásnak, István, a fehér magyarok koronás királya előbb vagy utóbb ránk támad. Nem tűri, hogy mások is uralkodjanak errefele. A fekete magyarok a déli vidékeket hatalmukban tartották, Dunán innét nagyságos Bakcsu fejedelmünk, Dunán túl Tas vezér parancsolt.

Egymással harci szövetségben állottak, a vér szavára is hallgattak, így a vallási különbséget egyelőre félretették.

Kicsivel ennek előtte érkezett nagyságos Bakcsu fejedelmünk udvarába Bonifác, a bencés, igét hirdetni. Atyám adott néki szállást és élést. Sokszor ült szőnyegünkön, velünk étkezett. Regensburgból hajón érkezett magyar földre, a rossz idő miatt még a szokásosnál is kínkeservesebb utazással.

Hozzánk, szombattartókhoz közelebb állt a Bonifác-féle keresztyénség, így könnyebb dolga volt. Hangoztatta, hogy a térítésnek fegyver nélkül kell elindulnia, és az a fölfogás, hogy kereszt vagy halál, teljességgel tarthatatlan. Ez nagyon tetszett nekem.

Beteg vállal hozta nékünk el az Örömhírt, az evangéliomot. Az úton pogányok támadtak rá, s kardvágás érte a nyakától a válláig, a seb nehezen gyógyult. Atyám utasítására készítettem rá kenetet, gyógyfüvekből főzve. Táltosunktól kértem rá jótékony bűbájt. Bonifác hetekig fölkötött karral járt, fájdalmai voltak. De nem maradt soká, kötelessége elszólította István király udvarába. Sokáig színét se láttuk. Aztán betoppant újra. Megint hajóval jött, ameddig lehetett, a fehér magyarok koronás királyának udvarából.

Idejekorán figyelmeztette nagyságos Bakcsu fejedelmünket: tudomása szerint István király támadást intéz ellenünk. Legyőzte már Prokuj fejedelmet Erdélyországban, akit Gyula királynak is hívtak. Pedig Prokuj a tulajdon nagybátyja volt. István őt feleségével és két fiával együtt elfogta, népét erőszakkal a keresztyén hitre kényszerítette, s országát, amely roppant tágas és gazdag, a sajátjához csatolta.

Nna. Ezután a besenyők és bolgárok Keánja ellen fordult, sok fáradsággal és hadiverejtékkel rabul ejtette és megölte. A bolgárok és szlávok területei is a fehér magyarok hazáját növelték. Ránk ugyanez a sors vár, mondta Bonifác. Följegyzést készített mindarról, amit nálunk látott. Megmutatta atyámnak, aki értette a latint. Tőle tudom, hogy Bonifác atya írásban a Bruno von Querfurt nevet használta.

Atyám sosem tűrte, hogy ellentmondjanak neki. A lányainak is úgy parancsolt, mint a rabszolgáinak. Nem tudta megbocsájtani az égnek, hogy anyám nem volt képes fiút szülni. Katonai fegyelemmel nevelt bennünket. Megtanított minket harcolni.

Saroldi nővérem jeleskedett az íjászatban. Ő a neve szerint Fehér Menyét. Pedig a bőre sötétebb volt a miénknél is. Emesdi húgom ügyesen vívott. A görbe gyakorló fakarddal mindkettőnkön diadalmaskodott. Férfiakkal szemben is boldogult volna, ha alkalma nyílik rá, anyánk azonban ezt nem engedte.

Mi, fekete magyarok ritkán szállunk le a nyeregből, gyalogos küzdelembe csak végszükség esetén keveredünk. Ha baj van, jobban bízunk a ló gyorsaságában, mint a kardunkban. Én lovaglásban tűntem ki, köszönhetően soványságomnak, és a Kartal nevű csikónak, akivel együtt növekedtünk föl. Nem véletlenül kapta e nevet, jelentése: sas. Ehhez méltón röpül át gödör, patak vagy kisebb szikla fölött, mintha szárnya volna. Szívesen ülöm meg szőrén, nincs szükségem nyeregre vagy kengyelre. Kartal érzi, mit kérek tőle, pucér sarkam jeleiből. Úgy szeretem, mintha ő is testem vére volna, a harmadik.

Ha ráértünk, mi hárman, lányok, varróként dolgoztunk, e téren anyánk volt a nagymester. Lassacskán rátanított bennünket a fogásokra, a csonttűfaragástól a cérnasodrásig. Készítettünk szoknyától testre való fehér ruháig, vászonsarutól bőrcsolnakig bármit, ami kellett. Bonifác szerint a fehér magyarok ilyen összehajtható bőrhajókkal ostromolták Venezia városát, mely a kék tengerben áll benne, lenn, délen. A merevítővázat és az evezőt helyben faragták a csolnakokhoz.

Nem számítottam rá, hogy családomra szégyent hozva, elvesztem a fejem, meg a szívem. Pedig ez történt. Nna. Sokáig titokban tudtam tartani, de a fák nem nőnek az égig, s a titkok előbb-utóbb kiderülnek.

Bonifáctól atyánk parancsára betűvetést tanultunk. Beleborzongtam az örömbe, amikor a girbegurba vonalakból összeállt a fejemben egy-egy szó, értelmét megjegyezhettem latinul, aztán a fekete magyarok nyelvén, s a fehér magyarokén is. Nekem a mi beszédünk tetszik. De Bonifác mély hangján bármelyik szépen zsong.

Nna. Beleestem, benne vagyok, mit tagadjam. Ő bencés papi személy, tilalmas neki a szerelem. Más baj is van. Engemet atyám elígért a Jutas nemzetségbeli Tömörnek (azaz vasnak), így ha kiderül a titkunk, Bonifácot elveri a háztól, engem pedig megöl. Sokszor átbeszéltük ezt írásórákon, suttogva, amikor nem hallgathattak bennünket. Fogadalmat tettünk, hogy soha többé nem érünk egymáshoz. Ám hiába. Feküdtem sötét éjjel a sátrunkban, és ismeretlen erő állított talpra derékaljamról, lökött kifelé a

szabadba, taszított előre, hogy édes bencésem gallyakból összetákolt kalyibájába surranjak. Nyers bőrök fedték, hogy az eső be ne ömöljön. Anyámtól hallottam, nemzetségünkben két leány is megesett már papi személytől, egyikük táltostól, másikuk szintén bencéstől, amilyen az én Bonifácom is. Nem én vagyok az első, emiatt talán könnyebben fogadják. E reménykedésemben csalatkoznom kellett. De addig még sok szép órát tölthettünk együtt. Ő a boldogság lebegő állapotába került, ha magyarázhatott, nekem csak annyi volt a dolgom, hogy kíváncsi tekintettel figyeljek, ez könnyű, ha az ember lányát valóban érdekli, amit hall. Kevés idő múltán hiba nélkül karcoltam a nevem a bőrlapba, s az övét is. Egyszerűbb szövegek olvasásával már megbirkóztam. A latin alfabeta mellett a fekete magyarok ősi rovásait tanultuk, melyeket Bonifác itt a földvárban sajátított el az egyik írnoktól.

Atyám faragómestert hívatott, hogy anyám arcmását megörökítse. De a viasszal fényesített fafej anyámra csöppet sem hasonlított, inkább fiatal fiú nézett ránk üreges szemmel. Ez az ábrázolás atyám parancsára nyomban tűzre vettetett, a faragómestert pedig összekötözött kézzel és lábbal űzték ki a várból. Bonifác ekkor kérte, hadd örökítse meg anyám orcájának körvonalát, bőrbe metszve. Atyám összecsapta a kezét örömében, amikor meglátta, olyan élethű lett, hogy vártuk, mikor pislog. Velencei aranyserleget kapott Bonifác fizetségül. Attól fogva minden fekete magyar nagyúr ilyen bőrmetszést akart az anyjáról vagy a feleségéről, amelyet vékony szíjra fűzve hordhatnak a nyakukban talizmánként. Két-három átfúrt aranypénzt is melléje akasztottak a biztonság kedvéért, amazok szerencsehozó ereje már bebizonyosodott.

Bonifác egyedül nem győzte a sok munkát, így titkon befogott engem, a részletek kidolgozására. Megtanított a penicilus használatára, amivel sokszor elvágtam az ujjam, összevéreztem az értékes bőrlapot. Ha nem hagytam rászáradni, ledörzsölhettem a foltot ecetes vízzel, de az nagyon csípte a sebet. Atyám ekkortájt adta férjhez Saroldi nővéremet a Szabolcs nemzetségbéli Torontálhoz. Emesi húgom sorsának rendezése előtt az enyémet akarta megoldani. Rettegtem. Emesi nem izgatta magát. Ő, nevéhez méltón, csakugyan emsére hasonlított, különösen a keble mérete és a nagy szeme miatt.

Sokat sírtam, ahol senki se lát. Legalábbis azt hittem. De anyám észrevette, vallatni kezdett. Fenyegetőzött, hogy beárul atyámnak, aki majd

szíjjal veri ki belőlem az igazságot. Térdre hullva, lábát ölelve könyörögtem, ne tegye, ha megtartja féltve őrzött titkomat, mindent elmondok.

Nem csodálkozott. Ha leány így zokog, annak csak két oka lehet, szerelmi bánat vagy megesés. Elmagyarázta, hogyan lehet a nem kívánt terhességet megelőzni válogatott füvek főzetével, amellyel mosakodni kell. Kérdezte, tudtam-e. Ráztam a fejem. Ó, oktalan gyermek! – magához szorított. Végre gátlás nélkül kizokoghattam magamat. Jól tettem. Még aznap megtudtuk, hogy Bonifác, az én bencésem éjnek évadján összecsomagolt, és a Jula nevű rabszolgalányunkkal ellovagolt észak felé. Szívem kettéhasadt.

Utánuk akartam eredni. Nem bírtam. Nem mertem, nna. Anyám sok figyelmet szentelt nekem azokban a napokban, hálásan csókolgattam a kezét. Atyám viszont levelet küldött lovas futárral fehér magyar barátainak, Bonifác és Jula tüzetes leírásával, kérvén, e szökevényeket fogják el, s őhozzá kísértessék vissza. Ennek foganatja nem lett. Aminek örültem, fájt volna látnom Bonifác megkínzását. Juláét élvezettel nézném. Pedig tudom, rabszolgalány nem sokat tehet, ha kényszerítik. Mégse bírtam megbocsájtani neki.

Isten lesújtott rájuk. Eljutott hozzánk a hír, ha késve is, hogy Bonifác, azaz Bruno von Querfurt fáradhatatlanul vándorolt, folytatta a hittérítést az útjába eső pogány népeknél. Poroszország déli határvidékén a Nethimar fejedelem egész udvarát sikerült megkeresztelnie. Kivéve a fejedelem testvérét s annak híveit, akik Bruno von Querfurtot és tizennyolc társát lefejeztették. Julát kínvallatták, csigákkal feszítve a testét, amibe belepusztult. Amikorra ezt megtudtam, már annyit szenvedtünk mi, fekete magyarok, hogy nem voltam képes örülni más balsorsának.

Egyikünk sem hitte, hogy István, a fehér magyarok koronás királya tényleg ránk támad seregével. Mi a lófadd, ugyanolyan magyarok vagyunk, az csak nem bűn, hogy sötét a bőrünk? Így hoztuk a közös őshazából! Vallásunk se lehet ok, elvégre a kazárok is szombattartók, akikkel véd- és dacszövetséget kötöttek a fehér és fekete magyarok. Meg aztán közülünk rengetegen hagyták magukat beterelni a pápai kereszt alá, köszönhetően Bruno von Querfurt lángoló szemének és tüzes szentbeszédeinek… Isten nyugosztalja. Valamelyik. Mindegyik.

A fehér magyarok hadai Szikszard felől özönlöttek felénk, élükön a német lovagokkal. Azok súlyos vértet viseltek, még a lovakat is páncél borította. A mi hadvezéreink röhögtek rajtuk, nem értették, hogyan lehet így lovagolni, összeroskadnak azok a szerencsétlen állatok. Igen, de a hagyományos támadó-forduló-visszavonuló harcmód, melyet a fekete magyarok talán még a fehéreknél is jobban tudtak, nem sokat ért, a színlelt meneküléskor kilőtt nyílvesszők kevés kárt tehettek a talpig vasban lévőkben, akik lassan de kitartóan közelegtek a csatatéren, mely enyhén lejtett őfeléjük.

A nők, a gyermekek és az öregek a várban kuksolta, noha mindenki sejtette, túl alacsonyak a fölből döngölt, kövekkel csak itt-ott megtámogatott falak, kevés védelmet nyújtanak, ha István hadai ostromolni kezdenek. Szerettem volna férfiruhában a harcosok közt küzdeni, mint régen, de anyám megtiltotta, azt mondta, fél szemmel képtelenség.

Atyámat Bakcsu fejedelmünk oldalára szólította a kötelesség. Anyánk összeterelte a lányait s unokahúgainkat, a vár borospincéjébe zárkóztunk be más asszonyokkal együtt. A harcolók fülrepesztő ordításától megfagyott bennünk a vér. Éreztem, végünk. Gyűlölettel gondoltam Bruno von Querfurtra, itt kellett volna maradnia velünk, fölszólalni érdekünkben a fehér magyaroknál, nem pedig megöletnie magát ilyen ostobán. Vértanúval Drávát lehet rekeszteni, oltalmazóból van komoly hiány.

A csata hamar eldőlt, a fehér magyarok számbéli fölényét nem ellensúlyozhatta a mieink bátorsága. Várunkba a páncélosok be sem jöttek, kikerülve üldözték tovább a menekülő fekete magyarokat.

A földvárat körös-körül felgyújtották a rohadt fehér magyarok, a pincékből kiráncigáltak bennünket. Előbb a gyerekekkel végeztek, utánuk került sorra az asszonynép. Süldő lánytól nagyanyáig mindannyiunkon erőszakot tettek, csak utána kezdték lecsapdosni a fejeket. Tudtam, ütött az órám. Hatan hágtak meg, míg ketten tartottak lefogva. Az utolsónál elájultam. Ez mentette meg az életem, holtnak hittek, otthagytak. Szétszakadtam, nna. Pirkadatig hevertem a nyakamba hajtott szoknyám alatt, szégyentelen pucér hátsóval, melyből csorgott a vér.

Még nem tudtam, hogy mindenkimet elvesztettem. Családom hírmondója maradtam. Atyámmal meggyújtott nyílvessző végzett, melytől a szakálla is lángra lobbant. Ballog tata, a fegyverhordozója mesélte. Ő csonkolt karral hullott az iszamós fűre. Csak hajnalra tudott bekúszni a

várba. Atyám állítólag letépte égő szakállát, s igyekezett kirángatni a nyakából a nyílvesszőt, de már egész ruházata égett. Tügüthüm nagybátyámat karddal vágták le. Anyámnak a halántékába döftek tőrt, miután megbecstelenítették. Őneki az aggodalomtól már horpadt volt mindkét halántéka évek óta, mintha megérezte volna. A többiekről semmit sem hallottam.

Rendbe szedtem magam, amikor Ballog tatát megpillantottam, alkarja helyén vastag, átvérzett kötéssel. Amint a nap fölsiklott az égboltozatra, egymást támogatva jártuk be a lejtős csatateret. Borzadva ismertünk rá szeretteink és barátaink tetemére. Ránk várt a gyászos feladat, hogy földbe segítsük őket. Családtagjaimat külön hantoltuk el, dombot emelve fölibük, arra tettem az emlékezés kődarabjait. Egy lapos kőbe véstem a nevük képjelét. Apámat úgy hívták: Ülli. Uralkodót jelent, így pajzsot karcoltam neki. Anyám is Saroldi, mint a nővérem, nekik egy kisebb és egy nagyobb menyétet véstem. Emesinek vadkocát, Tügüthüm nagybátyámnak fejedelmi pálcát. Öreganyámat nem találtuk, pedig ott volt velünk a pincében. Hová lett?

Hét álló napig csak temettünk, mire legalább a fekete magyarok hant alá kerültek, akiket ismertünk. Őket közös gödörben helyeztük végső nyugovóra. Vitatkoztunk, mi legyen a többi fekete magyar holttestével. A szemét fehér magyarok rohadjanak csak el a napon. Amikor kazár testvértörzseinkről leszakadtunk, véd- és dacszövetséget kötöttünk a fehér magyarokkal, azzal mi lett, kérdem én? Népeink örök és megbonthatatlan barátsága, la-la-la-la-la. Nna, ennyit érnek az ilyen szólamok.

Úgy éreztem, ha ketten akarjuk elföldelni az összes fekete bőrű testet, még jövő ősszel se készülünk el. Ballog tata azt mondta, mire leesik a hó, végezhetünk. A holtaknak hant alá kell jutniuk, különben sose léphetnek Napisten fényes birodalmába. Igen ám, de szombattartó hitünk szerint a hullának még aznap, estvéledésig kell nyughelyére kerülnie. Erről már hét teljes nappal lekéstünk. Ballog tata rázta a fejét, az csak hiba, temetetlenül hagyni őket bűn.

Nem voltam képes vele tartani. Se testi, se lelki erőm nem maradt, hogy a hullaszagban cipeljem a csonka emberi maradványokat, melyeknél csak a fölpuffadtak rosszabbak, éles szisszenéssel tör ki belőlük a bűz, ha megragadjuk őket. Enni se tudtam, csak inni a forrásból, mikor már

kitisztult a vize a vértől. Hánytam. Rémüldöztem, hogy talán… Pedig tudtam, még korai volna. Nem lehet olyan balszerencsém. Jaj.

Míg Ballog tata küszködött tovább a hullákkal, én a várban szétszórt dolgokat szedtem össze. A rongyokból kiválogattam a használhatókat, a többit lehajigáltam a vizesárokba, mely már kiszáradt. El kéne égetni őket, de nem mertünk tüzet rakni, hátha valamelyik utóvédcsapat észreveszi a füstöt.

Találtam egy lelakatolt ládikát, fölfeszegettem törött kard pengéjével. Voltak benne rézpénzek, lúdtollak, téntásüveg, tiszta pergamenek, meg teleróttak, latin írással, azokat kidobtam. Legalul egy csomó simára vakart bőrlap, sűrű sorokat róttak rájuk. Piros besenyő zsineggel tekercsbe kötve. Karcoláshoz való penicilusokat is találtam, faragott tokban. Eszembe jutott a mi kis műhelyünk, s az arcmások, melyeket annyira szerettem készíteni. Újra sírnom kellett. Honnét van ennyi könnye egy nőnek? Sosem apad el?

A penicilusok tokjába kettős keresztet véstek, tehát keresztyén személyé lehetett, pedig tudtommal ilyen nem tartózkodott a várban. Nem hinném, hogy a rohamozó fehér magyarok közt akadt volna egy, aki a ládikáját is magával hozta a csatába. Erre nincs magyarázat.

Végignéztem a bőrlapokat. A betűk némelyikét ismertem a latinból, de sokat nem. Egy árva szót se tudtam kihámozni az egészből. Nem bírtam szabadulni a gondolattól, hogy ha elolvashatnám, sok kérdésre választ kapnék.

Voltak aztán rajzok. Furcsa körök, jelekkel. Pogány talizmánokra hajaztak. És amit végre értettem, templomba való keresztyén falszobrok mintái. Egyiket-másikat bibliai jelenetnek gondoltam. Oszlopok tetejére való díszes kövek, furcsa állatokkal. Szárnyas oroszlán, lábakkal bíró kígyó, emberfejű ló… Meglepett, hogy Torol madarat is találtam a karcolmányok között, ez a fekete magyarok szent állata. Kiterjeszti széles szárnyát fölénk, hogy megóvjon minden bajtól s veszedelemtől. Hát, most ezt elmulasztotta. Lehet, hogy azért, mert magunkra vettük a keresztet?

A Torol a legenda szerint nemcsak véd bennünket, hanem le is csap ellenségeinkre, kiirtja őket tüzes vezelletével. Bár megtenné a mocskos fehér magyarokkal! Akik a mi Torolunkból vették az ő Turuljukat. Arra se képesek, hogy kitaláljanak valami újat!

Nem bírtam megbocsátani az ellenünk vétkezőknek, pedig Bonifác úgy tanította, az a keresztyén dolga. Összeszedtem magam, segítettem Ballog tatának, aki naponta cserélt ruhát a várban találtakból. Amit magára húzott reggel, estére olyan erős hullaszagot árasztott, hogy ökrendezett tőle. Csak gyümölcsöt ettünk az első hetekben. Később, amikor már mertünk tüzet rakni, Ballog tata hajnalonta madarakra nyilazott. Azokat faltuk, főleg varjakat, pedig pocsék ízűek, de nem volt más. Kovakő híján törött fegyvereket csapdosott össze szikráért, nem mindig lobbant föl a tűz, néha másnapra kellett halasztanunk a sütést. Én amúgy se voltam éhes, csak azért ettem néhány falatot, mert tudtam, hogy kell.

Mért nem csodálkoztam, hogy úgy maradtam? Anyámtól tanultam: ilyenkor csimballó, junka és karvikó főzetét kell inni, az elhajtja a terhet. De nem volt erőm kimenni a várból, hogy gyógynövényt gyűjtsek. Inkább belekarcoltam ezt a receptet egy tiszta bőrlapba, nehogy elfelejtsem. Már csak én adhatom tovább. Lerajzoltam az ehető termésű fákat és bokrokat is, csak hogy eltereljem a gondolataimat arról: ki lehet a bennem növekvő lény apja a hat állat közül? Mi a neve? Milyen színű a szeme, a haja?

Nna. Sosem hittem, hogy fehér magyar kisgyereket szülök, s nem olyan sötét bőrűt, mint amilyen én vagyok. Ki lesz segedelmemre? nincs egy álló asszony errefelé rajtam kívül. Hová lett nagyságos Bakcsu fejedelmünk, egész udvartartásával?

Ballog tata csak ment, és temetgetett némán, én pedig, elnehezülvén, főztem és mostam rá, ennyi tellett tőlem. A ládikát magaménak tekintettem, a benne talált tiszta pergameneket, a téntát és a lúdtollakat őrizgettem későbbre. Kár, hogy alig tudok írni, Bonifác túl hamar itt hagyott. Sokkal jobban örülnék, ha az ő magva csíráznék bennem. Még az is lehetséges? Á… ha jól számítom, semmiképp. Kár, kár, de nagy kár.

Kezdtek visszaszállingózni a várba azok, akik túlélték a vészt. Katonák közül csak csonkák és megnyomorítottak. Sem harcra, sem munkára nem voltak alkalmasak. Szaporodtak az éhes szájak, de nem volt mit enni. Ifjabb fák kérgét éppúgy megfőztem, mint a nem túl keserű gyomokat és a mezei virágok zsengébbjeit. Nagy becsülete lett a madarak tojásainak és a levadászható nyulaknak, kevés maradt errefele. Valamelyik féllábú hős, aki törzsfő volt sok évvel ezelőtt, vaddisznót sebesített meg ércnyílvesszőkkel, s szucával végzett vele. Ballog tata sütötte meg, besenyő módra két tőke közé rakott tűzön, egyszer végre jóllakhattunk.

Nemsoká belovagolt a fehér magyarok új csapata, élükön Jank állott. Azért küldte hozzánk István király, hogy a vár és környéke teljhatalmú parancsnoka legyen. Jank mindenekelőtt várőrséget szervezett. Emberei egy részét széjjelküldte négy irányba, hogy a leigázottaktól sarcot szedjenek be. Attól fogva megszűnt az éhínség, és bármilyen furcsa, a nép kezdett hálát érezni leigázói iránt. Én sem voltam kivétel.

Világra jött a fiam. A katonákkal érkezett pap, Almus atya keresztelte meg. A Kristóf nevet kapta. Nem fekete lett, csak halványbarna. A bába szerint még sötétedhet, vagy világosodhat. Mindegy, csak egészséges legyen, Isten áldása maradjon rajta. Óvja azért a Torol madár is, de csönd.

Újra elővehettem az író- és rajzolószerszámokat. Szűz Máriát, egyes és kettős keresztet, Szent Pétert, Szent Pált, Szent Sebestyént készítettem, nyakba való amulettnek, máskor bőrünög elejére vagy hátuljára, kérésre nyergekbe is. Szerencsét hoztak-e, nem tudhatom.

Fiacskámnak a fekete magyarok titkos jelképét karcoltam tojás alakú bőrfoltra, azt viselte a nyakában. Három hatágú csillag, egymásba öltve, hogy tizennyolc hegy szegélyezze. Ha valaki kérdezte, azt hazudtuk, a Nap képe az. Kért egy asszony ugyanolyat a gyerekének, arra már ráírattam Almus atyával, hogy makula nélkül legyen, a rajz köré: VILÁGÍTSA BE ÉLETED ÚTJÁT! Ilyet azután egyre többen akartak, fehér magyarok is, mert nem tudták, mi a jelentése a képnek. Dolgoztam látástól vakulásig, ebből lett élésünk. Már csak úgy hívtak: a Bőrmíves Klára. Nna, örültem. Lettem valaki végre.

A ládikában talált bőrlapok között volt hét, amelyeken pucér nőszemélyek fürödtek hordókban és fakádakban. Megrajzolták rendesen a mellüket és ágyékukat is. Kik lehetnek? Római vagy görög istennők? Az egyiket átrajzoltam kétfülű amforává. Csak az arca okozott gondot, azt meghagytam úgy, mintha a fölső kidudorodás dísze volna. Folytattam ezt az átrajzolást, sok szemérmetlen nőszemélyből váza lett.

István, a fehér magyarok koronás királya érsekséget alapított Estrigunban, a székvárosában, pápai jóváhagyással és áldással. Utána többé nem volt szüksége engedélyre, hogy alpüspökségeket hozzon létre. A mi várunkban lett a negyedik, úgy mondják. Védőszentnek Pétert választotta püspökünk, az itáliai születésű Bonipert főtisztelendő úr. Sokan franciának hitték, mivel a franciák országában élt annak előtte, leveleit is oda küldözgette innen.

A régi keresztyén temetőkertben lévő három kis kápolnából, melyek a háborúban elpusztultak, a legkisebbet rendbe hozatta, ott misézett, és keresztelőket is tartott. Jártam az istentiszteletekre, fiacskámat vittem magammal, előbb a derekamra kötött kendőben, később jött a saját lábán. Reméltem, ha hithű keresztyénnek nevelem, talán nem esik bántódása. Hogy emiatt-e, nem tudom, de az volt az első megszólalása: Iszten bizon! Nagyon tetszett mindenkinek, soká fölemlegették.

Amint kitudódott, hogy valamennyire jártas vagyok a betűvetésben, hívattak a püspökházba. Horku atya fogadott, a főtisztelendő úr izéje… legelső titkárja. Van erre latin szó, de nem jut eszembe. Hallja, ismerem a betűket, épp ezért szeretné, ha beállnék szolgálóleánynak. Kérdeztem, mi lenne a dolgom, kiderült, hogy háztartási munkák. Miért kell ehhez a betűk tudása? Mert püspök urunk kis cédulákon szereti adni az utasításait, melyeket Horku atya oszt szét a címzetteknek.

Csodálkoztam, de nem mertem visszautasítani. Megengedték, hogy ráérő időmben készítsem tovább az amuletteket, kaptam egy kis fülkét a kápolna melletti cselédlakban, amit sebtiben emeltek valektéglából. Mindig hozzátoldottak újabb kamarákat, szükség szerint. Itt biztonságban lesz, Klára asszony, mondta Horku atya, a fiacskájával egyetemben… mi is a neve? Kristóf, a szent után, hogy ő vigyázzon reá. Helyeees, helyeees, nagyon helyeees, így Horku atya, szerette húzni a szavak végit.

Bíztam benne, hogy itt tényleg nem ér minket se gond, se baj, se veszedelem. István, minden magyarok királya csak megvédi a püspökét. Bonipert főtisztelendő úrról elterjedt, hogy a királyi káptalanok közé tartozik, személyes kapcsolatban áll a pápa legátusával. Ez megnyugtatott. Tettem a dolgom reggeltől estig, takarítottam, mostam a püspök úrra és Horku atyára, vetettem ágyukat, bekészítettem tisztára sikált éjjeliedényeiket, s a többi. Nem mulasztottam el sem a hajnali, sem a késő esti imát. Hozzátoldottam a magam kis szövegét, köszönetet mondtam mind a fekete, mind a fehér magyarok isteneinek, mind Jézus Krisztusnak, valamint az Atyának és a Szent Szellemnek, biztos, ami biztos. Gyóntam, s azután magamhoz vettem az oltáriszentséget, senki nálam ájtatosabban nem viselkedett. Megadtam a keresztyénségnek, ami jár, és a régi isteneknek is. Legyen meg az ő akaratuk, egyenként és együttesen, csak vigyázzanak ránk. Terjessze fölénk óvó szárnyát a Torol madár is, úgy az igazi.

Ujjaim kisebesedtek a sok mosástól a hideg patakban, de nem bántam. Ennyi áldozatot igazán hozhatok a jövőnkért. Kristóf fiam szépen cseperedett, s amikor elérte a megfelelő kort, beírathattam az oskolába, amit püspök urunk szervezett. Az itteni papok mindegyike oktatott benne. Úgy találták, Kristóf fogékony a tudományokra, talán éppen Isten szolgája lesz, ha Ő is úgy akarja.

Hajam hirtelen fordult fehérbe, egy napon megpillantottam magam a patak vizében, s nem akartam hinni a szememnek. Azt tudtam, hogy már az én halántékom is horpadt az örökös aggódástól, amilyen az anyámé volt. Úgy látszik, aki gyereket szül, annak ez a sorsa.

Lett nemsoká oskolánk nagyobb gyermekek számára is, azután pedig további főművelésre Academia létesült az addigra fölhúzott püspöki palotában. Bonipert püspök úr basilica építését is tervbe vette. Ennek hallatán audienciát kértem, megmutattam neki a ládikában talált bőrlapokat. Sajnos már összekeveredtek az én rajzaimmal, ezt nem mondtam meg.

Püspök urunk igen örvendezett, hogy ezek sokat elmondanak a régesrégről, megjutalmazott, öt új István-dénárt kaptam tőle. Fényesek és tiszták. Szucát tartó kéz áll rajtuk, meg négy pici háromszegelletű izé. Pajzs. Vagy levél. Ezen az oldalán azt adják ki a betűk körben: LANCEA REGIS. Ez fehér magyarul a királynak a szucája, vagyis a lándzsája, csak a nyél nem fért rá. A másik oldalon templom rajza, és: REGIA CIVITAS. Királyi vár. Horku atya mondta, hogy Estrigun az. Bonipert főtisztelendő úr rendszeresen odakocsizik, dolga van. Fontos ember. István király tőle kér tanácsot. Pedig Bonifert azt mesélte, hat ujja van a királynak a jobb kezén, táltos tehát, hiába vette magára a keresztet. Senkinek nem mutatja, kézrevalóval takargatja.

Jó volna egyszer eljutni Estrigunba, és megnézni. Ha fogadni méltóztatna a király, alázattal megkérdezném tőle, mi okból kellett lerohanni a fekete magyarokat, mit ártottunk őnekik?

Püspök urunk ugyanolyan bencés, mint Bonifác volt, tudott is őróla, hallott sanyarú sorsáról. Az írás tudományát éppen olyan fontosnak tartotta, mint a néhai Bruno von Querfurt. Gyűjtötte a könyveket, az én tisztem volt időről időre kiporolni őket, s visszatenni a helyükre, mert alfabeta szerint voltak a polcokon.

Teltek az évek, és én minden Megújuláskor, a nyár beköszöntekor hálaimát kértem Bonipert főtisztelendő úrtól, nekem anélkül mondja a

misén, hogy be kéne fizetnem rá. Húsz garasért rövidet, fél dénárért hosszút lehet kapni. Horku atya kevesebbért csinálja. A püspök az püspök.

Kristófom szépen növekedett, jó előmenetellel járta az oskolát. Boldog voltam. Minden szépen alakul. Nna, élünk. Horku atya személyesen foglalkozott vele. Jelezte, hogy amint a fiú eléri a szükséges kort, püspök urunk jóvoltából elküldik tanulni valamelyik híres monostorba, talán Magdeburgba, ahol ő szívhatta magába az egyház tanításait és más tudományokat. Rettegtem attól, hogy elszakadjak a fiacskámtól, pedig egyre kevésbé volt „cska", sokkal inkább szép szál legény. Pelyhedzett a bajsza és a szakálla.

Kristóf tizennégy tavaszt ért meg, mikor Horku atya személyesen vitte Magdeburgba. Ekkor adtam oda az én fiacskámnak a vagyont, amit összekuporgattam neki. Püspök urunk adományához gyűjtöttem még a bőrmetszéssel keresett pénzből. Már tizenkilenc dénárra rúgott, ebből kettőt megtartottam magamnak, végszükség esetére. Hiába kértem, nem kaptam engedélyt, hogy elkísérhessem, nők nem léphetnek be a magdeburgi monostor kapuján. Könnyes búcsút vettünk.

Megöregedtem. A mellem a hasamra lógott, a fenekem is elhagyta régi helyét. Puhult a karom, a lábam, de ez kevésbé zavart, engem az aggasztott, hogy kezdett cserbenhagyni a szemem. Már csak úgy tudtam olvasni vagy metszeni, ha annyira közel hajoltam, hogy orrom érintette a lapot vagy a bőrt. Mi lesz velem, ha a házimunkákra is alkalmatlanná válok? Kilöknek a püspöki rezidenciából, rimánkodhatom alamizsnáért a téren, mint más szerencsétlenek?

Egy nyárral ennek utána két ismeretlen szerzetes kért bebocsáttatást az Academia vendégszobájába. Első szempillanatban nem ismertem rá a magasabbikban az én édes magzatomra, Kristófra, de hát sötét volt már, s a kulcsár gyertyája álmosan pislogott. Szépen túlnőtt engemet az én Kristófom. Nyakába ugrottam, fölfelé kellett. Sikoltottam és kacagtam. Bemutatta legjobb barátját, Simont, úgy ejtette: szimon, mert francia anya szülte, az apja német, mégis szépen beszélte mind a fehér, mind a fekete magyart.

Tudtam, nem szabad berendezkednem arra, hogy velem van a fiam, számítottam rá, hogy nyár végin visszatér Magdeburgba. De soha semmi nem úgy alakul a jövendőben, ahogyan tervezzük. Fiamat és Simont, akiket már atyának szólítottak a püspökségen, megelőlegezve a titulust, nagy

tisztesség érte. Feladatot kaptak Bonipert főtisztelendő urunk közvetítésével Istvántól, minden magyarok királyától. Össze kellett gyűjteniök a sok bölcsességet és szentenciát, amikre Imre hercegnek, a trónörökösnek szüksége lehet, ha majd ő lesz az uralkodó. Átolvastak több efféle szöveget, amiket más királyok készíttettek a gyerekeiknek.

Éjszakákba nyúló viták verték föl a püspökség könyvtárszobáját. Bonipert főtisztelendő urunk külön engedélyével napnyugta után is használhatták, tekintettel fontos megbízatásukra. Gyakran a püspök úr is csatlakozott hozzájuk, iránymutatást adott, vitatta vagy helyeselte nézeteiket. Én csak kintről hallgatózhattam. Repesett a lelkem, amiért Kristóf atya, az én drága magzatom több dicséretet kapott, mint Simon atya.

Azt a címet adták munkájuknak: *Admonitiones*. Nem ismertem a szót, Kristóf mondta, hogy olyasmit jelent, tanítások, javaslatok. Miután megegyeztek a témákban, a páratlan fejezéseket az én fiam dolgozta ki, a párosakat a barátja. Egyszer ott takarítgattam a könyvtárszobában kora reggel, s frissen vágott nyírfavesszőbe jegyeztem a fiam címeit, a régi, fekete magyar vonalírással, nekem még mindig az megy a leggyorsabban.

CATHOLICUS HIT MEGŐRZÉSÉRŐL
FŐPAPOKNAK KIJÁRÓ TISZTELETRŐL
AZ IGAZ ÍTÉLET ÉS A TÜRELEM GYAKORLÁSÁRÓL
A TANÁCS SÚLYÁRÓL
AZ IMÁDSÁG MEGTARTÁSÁRÓL

Ezeket fogalmazta ő ferde betűivel, olyan latinsággal, amelyet alig értettem. Más ízben lemásoltam Simon atya címeit is, de azok nem izgattak. A hatodik fejezésre tévedt a szemem.

A VENDÉGEK BEFOGADÁSÁRÓL ÉS GYÁMOLÍTÁSÁRÓL. *Az idegenek s a jövevények akkora hasznot hajtanak, hogy méltán állhatnak a királyi méltóság hatodik helyén, s gyámolítani kell őket*, írta Simon atya. Hogyan? A kiirtás miféle gyámolítás? Utána ez következett: *Gyönge az az ország, melynek csak egy nyelve és szokása van. Az egy nyelvű és egy szokású királyság gyenge és esendő. Ennélfogva az idegeneket és a jövevényeket jóakaratúan becsben tartsad, hogy nálad szívesebben tartózkodjanak, mintsem másutt lakjanak*.

Ez komoly? Bonipert főtisztelendő atyánk, aki pontosan tudja, mi történt errefelé, jóváhagyja? És mit fog szólni hozzá a király?

Istenem, ha igaz volna… Töprengtem, szóljak-e az én drága, okos, nagy fiacskámnak. De nem számít, mit gondolok én, ők a végtelen hit és tudás forrásai, Isten hamarosan fölszentelt szolgálói.

> *Légy türelmes mindenekhez, nemcsak a hatalmasokhoz, hanem azokhoz, akik nem férnek a hatalomhoz. Azután légy erős, nehogy a szerencse túlságosan felvessen, vagy a balsors letaszítson. Légy alázatos is, hogy Isten felmagasztaljon most és a jövőben. Légy majd mértékletes, hogy mértéken túl senkit se büntess vagy kárhoztass. Légy szelíd, hogy sohase harcolj az igazság ellen. Légy becsületes, hogy szándékosan soha senkit gyalázattal ne illess. Légy szemérmes, hogy elkerüld a bujaság minden bűzét, valamint a halál ösztönzőjét.*

HUSZONHAT

Számos csodát regélnek a régi énekek,
dicséretes vitézek híréről zengenek,
víg ünnepség fénye, panaszló gyász homálya,
lovagság hős erénye megírva hajdani krónikába.

a rettenetes magyarok jönnek át a hegyen túlról, kis termetű lovaikon, sötét lesz tőlük a völgyünk, huí, huí, velőt ráz a hangjuk, nincsen már menekvés, ég az erdő, lángol az ég, füstölög a sok nádfödél, tüzet fognak a karámok, bőgnek a rémült állatok, elfutnának az asszonyok, tudják, mi lehet a sorsuk, ölelik a gyerekeket, de nem védhetik meg őket, huí, huí, rikoltozza a kegyetlen magyar horda, zim-zim-zim, a levegőben zeng a kilőtt nyílvesszeik sűrű raja, fölrepülnek, de utána lezúdulnak, buggyan a vér, hull az ember, megholtan vagy sebesülten, a magyarok nyilaitól mentsen meg az összes isten

hova menjünk, föl a hegyre, erdő mélyén elbújhatnánk, de onnan is rohamoznak, körbefogták a vidéket, öldöklik a békés népet, pedig kevesen vagyunk mink, elférnek itt, mért kell nekik vért ontani, gunyhóinkat fölgyújtani, apáinkat legyilkolni, gyerekeket gúzsba kötni, s rabszolgának mind eladni, mire jó ez, miért kell ez, dolgozhatnánk, szolgálhatnánk, nekik bármit odaadnánk, elég kérni, elég szólni, álljatok meg, ne bántsatok, hagyjátok meg életünket, minekünk még kevés jutott, könyörgünk az irgalomért, szánalomért, kegyelemért

nem hallottunk magyarokról addig, amíg legelőször ránk nem rontottak az erdőből, sok sorstársunk halt mellettünk, fölhasították a gyomrát, elvágták a gyönge nyakát, másokat meg összefűztek, úgy futtatták

lóról húzva, megint jönnek, huí, huí, szaladjunk tiszta erőből, felnőttekre vissza se nézz, rajtuk mi nem segíthetünk, ők sem segíthetnek rajtunk, a rettenetes magyarok pusztítják mind, aki mozog, rohanjunk a hegyoldalra, feküdjünk patak medrébe, bújjunk a három barlangba, lapuljunk meg, ne mozduljunk, hátha egyszer továbbállnak

szerencsénk volt, nem futottunk a három barlang szájához, mert odáig nem jutnánk el, mi még ahhoz kicsik vagyunk, hogy ilyen sokat szaladjunk, az is lehet, hogy megtelt már mind a három barlang régen, mert nem olyan tágak azok, nagyon-nagyon sokan vagyunk, nem is elég mély barlangok, délelőtt besüt a napfény, ha följönnek, észrevesznek

kifordultunk az ösvényről, romok mögé befeküdtünk, zihálásunkat elfojtva, nehéz volt, nagyon futottunk, tüdőnk nem akart lassulni, szakadt rólunk a verejték, jegesre hűlt a hátunkon, pedig elég meleg volt már, tűzött a nap ilyen korán, mi lesz később, egyáltalán, mi lesz velünk, mi lesz velünk, túléljük-e ezt a napot, a kegyetlen magyarokat, túlélhetik-e gyerekek a vérengzést, a rabláncot, talán ilyen kislányokon mégse tesznek erőszakot

félrevert harang kongása odalentről, de borzasztó, magyaroknak üvöltése, mieink halálsikolya, tudtuk, ott vannak anyáink, apáink, meg nagyszüléink, nemzetségünkből mindenki, aki addig nem pusztult el, pajtásaink, szomszédaink, most múlik el az életük, az életünk, lehet ám, hogy jobban járnánk, ha meghalnánk, nem élnénk túl a magyarvészt, és ha mégis, mi lesz velünk, nem tudunk mi se vadászni, se halászni, meddig bírja gyerektestünk, ha csak gyökér s vadgyümölcs jut, piros a patak a vértől, abból kortyot sem ihatunk, nem lesz jurtánk, nem lesz semmink, kipusztulhat ogur törzsünk, pedig minket az avarok Kagánja küldött el ide, hogy e tájra telepedjünk, hol a legelők kövérek, és a Napnak Istene kegyes, hát, de mégse oly kövérek, sok az eső, a vad vihar, nyáron száraz, tiszta ugar, és a rettentő magyarok, róluk végképp nem szólt senki

feküdtünk a romok mögött, rémület dobolt fülünkben, a vérontás nem lanyhult lent, rápisszegtünk, ha egyikünk túl hangos volt, úgy mocorgott, az életünk attól függött, észrevesznek-e bennünket, öten voltunk, öt kisgyerek, két fiú és három leány, mind a Bujga nagycsaládból, távoli a rokonságunk, de azért ismerjük egymást, játszódtunk is néha-néha, a romokhoz kijárkáltunk, még semmitől nem tartottunk, ó, de boldogok is voltunk, a

legelső támadásig, magyaroknak rohamáig, ez a harmadik, nem kell több, írmagunk se marad, mire majd innen is továbbállnak

a tíz ogur törzsből vagyunk, szerződést kötöttek velünk, Omurtag, a fejedelem, Égistenünknek utódja, és a harcias oborok, kiket avarnak is mondunk, védelmet ígértek nekünk, hosszan bolygott népünk, mire végül idáig elértünk, elébb a Mocsaras Tónak partja mentén táboroztunk, Blatin Gragy, úgy hívták, akik már előttünk laktak arra, jöttek aztán másik törzsek, nyomtak minket egyre lejjebb, míg erre a tájra értünk, itt reméltünk biztos szállást, legalább a tél végéig

amikor kitavaszodott, okosabb lett volna, hogyha fölszedjük a sátorfánkat, kár, hogy Bujga, nemzetségünk vezére nem kapott észbe, halogatta az indulást, még melegebb időt várva, elmúlott a jó pillanat

jaj, mihozzánk honnan jöttek a rettenetes magyarok, az ég tudja, de itt vannak, rövid görbe szablyáikkal összevissza kaszabolnak, ha valahogy túlélhetjük, tűzoltárt kell építenünk, gondoskodni fogunk róla, soha ki ne aludhassék, esküvéssel megígérjük

mi, ogurok sudárabbak vagyunk, mint a magyar fajta, mondják rólunk, jegenyenép vagyunk, a tartásunk büszke, a fejünk is hosszúkásabb, mint a többi népé, kiket otthagytunk az Etil partján, pedig egy nyelvet beszéltek mivelünk, de nem követtek, talán soha, soha többé nem látjuk már viszont őket

embervér nehéz szaga száll föl a völgyből, ó, Tanagra, ó, Égisten, oltalmazzál meg bennünket, terítsed ránk palástodnak széles ujját, rejts el minket, takarjál be, benned bíztunk elejitől fogva mindig, csak tebenned, mentsél meg bennünket, ments meg

öten bújtunk romok mögé, öt gyerek, öt serdületlen, két fiú, Torda és Ullu, három leány, velem együtt, Amina a legidősebb, ő tizennégy tavaszt látott, engemet Ozgunak hívnak, kilenc tavasz jutott eddig, tízéves leszek hamarost, az a kérdés, hogy leszek-e

az én kicsi húgom, Eneh, jaj, de vékony, jaj, de sápadt, mint ki nem közülünk való, hanem, hát, magyarnak néz ki, Eneh magyarok hősének, Magarnak volt édesanyja, jó, hogy ezt kevesen tudják, mert különben hánytorgatnák, így is pusmogtak más lányok, gyanús, Eneh nagyon gyanús, kérdezték, egy anya szült-e minket, vagy csak úgy találtuk, állítottam, egy az anyánk, közben pedig tudtam én, hogy Eneh nem szüléim lánya, anyját

mirigyláz vitte el, apját harctéren döfték le, szüléim magunkhoz vették, testvérünknek elfogadtuk, szegény atyám nincsen többé, szegény anyám is megölték, mi lesz vetünk őnélkülük

lapultunk, míg estvéledtünk, kezünk fejünk alá tettük, akkor Amina föltérdelt, csendre intett mindnyájunkat, óvatosan körülnézett, tudta, kell szerezni enni, kell találni gyorsan inni, mert különben elpusztulunk, engem kért, hogy menjek veje, lopakodtunk négykézlábon, óvatosan, mint a nyulak, ha farkas jár a közelben, a magyarok a farkasok, vigyáznunk kell, súgta nekem, tudom én azt, bólintottam, tudtam én azt, de nem mondtam, aki beszél, meghallhatják, csendben legyünk, nagyon halkan

gyökereket húzgáltunk ki, szépen, lassan, óvatosan, ne adhasson hangot a föld, amikor elvesszük tőle, ami őbenne megtermett, üngöm alá bedugdostam, számolgattam, eddig hány van, mennyit szedjünk öt gyereknek, öt éhes száj, kisebbeknek elég kettő, három kell a nagyobbaknak, volt ott bőven, akkor láttam, hogy Amina integetett, még víz kéne, azt mutatta, lenn a patak, odakúsztunk, mi belénk fért, mind megittuk, utána kicsit szuszogtunk, és még azon gondolkoztunk, többieknek hogyan vigyünk

mentünk vissza szívdobogva, leláttunk a völgy öblébe, lángok égtek, csonkolt testek hevertek ott szerteszana, a rettenetes magyarok elhajtották a barmokat, ha találnánk tőgyes kecskét, tejet fejhetnénk, a szájunkba spriccelhetnénk, jóllakhatnánk, finom volna

szerencsésen eljutottunk a romoknak oltalmába, örült három társunk nekünk, meg annak, mit odavittünk, falták máris két pofára, recsegtek a homokszemcsék a szájakban, fogak alatt, kár, hogy nem volt annyi eszünk, hogy a patakban lemossuk, mindegy most már, majd ha megint elindulunk, újra szedünk, ennél okosabbak leszünk

magyaráztuk, óvatosan kússzanak le a patakhoz, s oltsák szomjuk, megértették, libasorban elindultak, igazán fegyelmezetten, éppen büszke voltam rájuk, amikor erdő mélyéből kiügettek a lovasok, magyar csapat, lefékeztek, kiabáltak, röhörésztek, aztán gyorsan lehajoltak, fölrántották mind a hármat, a sikítozó kicsiket, maguk elé a nyeregbe, fordultak és elporoltak

tudtam, Enehet most látom utoljára, jaj, de fáj, hogy nem vigyáztam rá eléggé, figyeltem a romkő mögül, erőltettem a szememet, mintha azon múlna minden, hogy egészen mélyre véssem agyamba a húgom képét,

vékony lába csapkodását, a varkocsa röpdösését, meg a paták csattogását, porfellegnek szétoszlását, zokogtam némán, reszketve, összetörve, semmisülve

jaj, Amina talpra ugrott, mintha tehetne valamit, Ullu, az ő testvéröccse, mint a húgom, odaveszett, rúgkapált az egyik lovon, szép mosolygós kisfiú, göndör haját pogány módra copfba fonta anyukája, végére lyukas obolust húzott rá, hogy összetartsa, jaj, eladják rabszolgának, vagy megölik mind a hármat, micsináljak, micsináljak

zúgás, én már tudtam, mi az, sebes nyílvesszejét lőtte felénk az utolsó lovas, befúródott Aminába, a nyakába, hátul jött ki, vére fröcskölt két irányba, lehanyatlott a sziklára, nézett rám a nagy szemével, szája mozgott, szavak helyett csak zavarosan sisegett, odatérdeltem, kihúzni a nyílvesszőt, de hiába, megakadt a két visszhegye, jaj, már késő, vége, vége, szembogara kövesedett, szíve megállt, ó, Amina, ó, szegény lány, szegény Eneh, szegény Ullu, szegény Torda, és szegény én, szerencsétlen árva Ozgu, itt maradtam egymagamban

kellett volna eltemetnem, de nem mertem kimozdulni a romkövek oltalmából, két éjen és nappalon át vártam, mi lesz, hallatszott még a magyarok huízása, égő gunyhók füstje látszott, rettegtem és rémálmodtam

mikor végre összeszedtem a maradék bátorságom, Aminát lábánál fogva behúzkodtam a tisztásra, testén a halál foltjai, szaglott nagyon, tíz körmömmel kapartam egy gödröt neki, és a rátolt földkupacra kis köveket raktam oda, szív alakban, ogur módra, elmondtam a gyászimát is, meg az útra való imát, mely halottak országához vivő úton hoz szerencsét, a próbatételek során, egy kis ételt is kiraktam, vizet adni, jaj, nem tudtam, nincsen edény, nincsen semmi, neki anélkül kell menni

harmadnapon ereszkedtem a kacskaringós ösvényen, oda, hol az otthonunk volt, már csak szerteszét hányt tárgyak, s szenes gerendák jelezték, valaha emberi hajlék lehetett itt, a zsarátnok elhamvadt, és minden kihűlt, ahogyan a holttetemek, ennyit nem tudok temetni, tűzzel nem égethetem el, az nálunk már nincs szokásban

a jó Jansi remetének gunyhója is porrá égett, csak az egyik boksa maradt, abba fészkeltem magamat éjszakára, megtaláltam remeténk íróládáját, úgy látszik, ide eldugta, hogy a lopkodó magyarok meg ne leljék, el ne vigyék, a kulcs sehol, nyoma veszett, addig csapkodtam egy kővel, míg lepattant róla a zár

megtaláltam lúdtollait, végüket ferdén hegyezte, keskeny késekkel, penicil, vagy penicilum, úgy hívta, faragott tokban tartotta, két kis téntásüvegével, egyikben a setét ténta, másikban pedig a fehér, mellyel barna pergamenre írta föl a szép sorait, betűt vetni nagyon tudott, a setétet fa szenéből, a fehéret mész porából készítette, vízbe szórva, alaposan kavargatva

ha titkosan akart írni, tikmony fehérjét használta, és az ilyen jegyzetek csak tűz fölé tartva láthatók, piros besenyő zsineggel kötötte át papírjait, nagy becsben tartotta őket, most meg már kinek kellenek

örültem, mert gyógyfőzetek leírását megtaláltam, kör alakzatban rajzolta, hogy mikor és mit kell dobni a tűzön bugyogó vízbe, s meddig, hányszor kell forralni, külső körre ezt rótta rá, belsőkre a növényeket, s azt, hogy merre találhatni, erdőben és kint a mezőn, sajnos olyan receptje nincs, mi a holtat föltámasztja

röpködött Torol madár is pergameneken tucatszám, azokat ő megbecsülte, pedig a keresztyén papok bűnnek tartják, ha imádjuk, népünk ősi mondáiban tilos hinni, még tilosabb terjeszteni, Jansi bátya nem hirdette, csak csöndesen hódolt nekik, áldozott is nagy titokban, magvakat és túrós lepényt, vizes bort és lépes mézet tett ki este három ágban növő fák felső öblébe, mert azokban szellem lakik, s amelyeknek hét ágban nő, azokban van égi erő, tisztelni kell a szent fákat

nem tudtam, hogy mi legyen már hovalétem, mit csináljak, temettem, amennyit bírtam, s mivel írástudományra jó remeténk nem tanított, úgy döntöttem, lerajzolom a holtakat, legyen emlék, hátha még valaki eljő, hogy érdeklődjék felőlük

nem is tudtam, milyen jól megy nekem a rajzolás, mert azt a lányoknak megtiltották, most nincs senki, hogy megszidjon, az a baj, hogy túl egyformák a tetemek, főleg a nők, mind itt maradt meztelenül, letépték róluk a ruhát, ami tetszett, azt elvitték, ami nem, tűzre vetették, gyűltek a megboldogult nők a tiszta pergameneken, fájt, mikor rokont, barátnőt vagy ismerőst rajzoltam le, találtam a Jansi bátya ládájában kék festéket, használni akartam, hogy a testdíszítő mintákat is megörökíthessem vele, de ügyetlen voltam nagyon, kiömlött, rá a papírra, hát fakádakat rajzoltam a foltokhoz, mintha éppen fürdőznének ezek a nők, így nem volt olyan ijesztő a sok halott a lapokon

férfiakra nem került sor, addigra már újra féltem, járták az erdei utat, visszabújtam a boksába, kik lehetnek, nem tudhattam, a rettentő magyarok, vagy a mieink, vagy balgárok, ők régebben laknak erre

nem láttam ki onnan bentről, csak a lovak patájának csattogását hallgathattam, addig tartott a vonulás, amíg rám nem estvéledett, a sok rémüldözésben én olyan nagyon elfáradtam hogy egyszer csak elterültem, álomba mélyen merültem

hajnal pírja ébresztett föl, tudtam, éreztem, itt végzem, előbb-utóbb visszatérnek, és ha nem, hát jönnek mások, megölnek vagy elhurcolnak, vagy pedig meghalok éhen, vagy betegség dönt le éngem

akartam hagyni emléket, egy rövidke üzenetet, hogy léteztem, én is éltem, ebbe más is belehalt már, deák betűt alig tudok, csak egynéhány ogur jelet, azokban se vagyok biztos, a homokba írtam ujjal, ilyen módon gyakoroltam, majd ha jobban megy, bevésem penicillel friss vesszőbe, ahogyan a szerződések és a lajstromok készültek, Jansi bátyának kezétől

a mi I-betűnk afféle, mint egy hosszú nyeles pálca, O egy nyílhegy, U kampós bot, K támlás szék, J madárnyak

sokszor láttam, hogyan éget szenet a mi Jansi bátyánk, gondoltam, azt megcsinálom, tudnám én is, hátha jönnek ide majd békés emberek, szükségük lehet faszénre, kovácsolóknak például, vagy a fegyvermíveseknek, s persze áldozati tűzhöz, melyet szent fák körül gyújtunk

keresek alkalmas tisztást az erdőnek közepében, elegyengethetem szépen, Jansi bátya szekercéjét fogom aztán, elég súlyos, fahasábokat vagdalok, bükkből, tölgyből és akácból, aztán összetámasztgatom, csúcsos sátor formájában, falevelekkel borítom, saras földdel betapasztom, az üreget gallyal tömöm, fölső lyukon át meggyújtom, ez a legnehezebb, mivel nincsen hozzá kovakövem, szerszám vasát ütögetem, míg sikerül szikrát vetnem, utána már csak hagyni kell, hogy ott égjen, tíz napig tart, mire kész lesz a jó faszén, lehet vinni, tessék kérni

kezdődjék újra az élet, dolgozzanak a mesterek, főzzenek az édesanyák, egyenek az éhes szájak, összes bendők megteljenek, hidd legyünk elégedettek

A legdicsőbb leventék halál fiai mind.

Éreznek, a kik élnek, mély gyászt és szörnyű kint,
Keserüség váltá a fényes vigalmakat…
Mint mindig, szerelemből hogy szenvedés fakad

HUSZONHÉT

Azon kapitányok közt tehát Árpád, Álmos fia, ki Előd fia, ki Ögyek fia volt, a Turul nemzetségből vagyonban gazdagabb s hadban hatalmasabb vala. Azért is ezen Árpád tört át hadával elsősorban a ruthénok havasain s ő ütötte föl legelsőben táborát az Ung vize mellett; minthogy az ő vérsége a többi scythiai törzsek fölött azon kiváló méltósággal van fölruházva, hogy a seregnek menet közben előtte, visszavonuláskor mögötte jár.

Amidőn eleink, az ősi nemzetségek s törzsek még Kína pereménél, Szkítiában kóboroltak, a Torol madarak némelyike tűrte, hogy az emberek megszelídítsék és szolgálatukba vegyék. Ezek a gyors röptű szárnyasok szívvel-lélekkel vadásztak gazdáiknak, amazok bőrkesztyűs markából röppenve föl, üldözőbe vették a kátsákat, galambokat, jércéket és más madarakat. Később már nem voltak hajlandók ilyesmire, lerázták magukról az ember uralmát, attól fogva ők uralkodtak az ember fölött.

Sűrű erdők váltakoztak hatalmas sztyeppékkel azon a vidéken, eleink halakat fogtak, vadakat ejtettek el, azt ették, nyersen vagy s sütve, valamint a fák gyümölcseit. A földek megműveléséhez még nem értettek, vagy nem fűlött hozzá a foguk. Nevezték eleinket oguroknak, de szkítáknak is, aztán még abarnak, hunnak kazárnak, magarnak, türknek, baskírnak… Néha ők maguk vették föl náluknál harciasabb népek nevét, hogy amazok szörnyű híre elrettentse azokat, akik ellenük vonulnának.

Nyugati országok katonáival időnként szerzetesek jártak a legvadabb tájékokon, ők mindenféle rémségekről és csudálatosságokról számoltak be. Regéltek példának okáért kecskelábú vademberekről éppen úgy, mint

olyanokról, akik hat hónapig alszanak, s a másik hat hónapban vérengzve csatáznak. A magarokról egyikük kijelentette: vadállatok módjára élnek. A húst nyersen falják, pedig tudják a tűzrakás módját. Foglyaik szívét kivágják, mert azt hiszik, varázserejű orvosság, s marakodnak rajta. Úgy szeretik a kiontott embervért, mint a nadály. Saját hajukat éles késsel levágják, egészen a bőrig, vagy csak egyetlen szorosra font varkocsot hagynak belőle a koponyájuk tetején. Nem kell azonban mindent elhinni.

A nemzetségek és törzsek először Kazáriában éltek, majd saját lakhelyet óhajtván, elvonultak onnan. Ennek az volt az oka, hogy háborúba keveredtek az akkor még kangaroknak nevezett besenyőkkel, s tőlük vereséget szenvedtek. A törzsek és nemzetségek két részre szakadtak. Az egyik Perzsia szélénél telepedett le, őket *szavartu aszfalu*-nak hívták a többi népek. A másik viszont nyugatra indult, s talált új hazát azon a helyen, amelyet első vajdájuk neve után Levediának neveztek el. De békességük csupán addig lehetett, míg a besenyők onnan is ki nem szorították őket, ekkor jutottak Etelkuzba.

Nem minden besenyőt hívtak kangarnak, csak a három legharciasabb törzset, kangar az ő nyelvükön: vitéz, nemes. A *szavartu* nevezet viszont sokak szerint a szabir vagy szibir szóból ered, némelyek úgy tartják, emiatt hívnak egy távoli végtelen pusztát Szibiriának. A szabir vagy szibir vagy szobor azt jelenti: fekete ember, azaz pogány. Perzsául viszont: kóborló.

Kazária Kagánja, miután eleink elvonulóban voltak, udvarába visszarendelte Levedi vajdát, aki engedelmeskedett. Hatalmas úr volt a Kagán. Nem véletlen, hogy a kazár a görög kajszárból lett, ami ugyanaz, mint a latinoknak a cézár. Amint a vajdát a Kagán színe elé bocsátották, az így szólt: Azért hívattunk, mert nemes származású, értelmes és bátor vagy, türkök közt az első, nemzeted fejedelmévé emelünk, engedelmeskedj népeddel együtt a mi szavunknak és parancsunknak.

Levedi pedig, válaszolva a Kagánnak, ekképpen felelt: Nagyra veszem irántam való hajlandóságodat, illő köszönetemet nyilvánítom neked, minthogy azonban nincs elég erőm ehhez a tisztséghez, nem fogadhatok szót neked, azonban van rajtam kívül egy másik vajda, akit Álmusnak nevezünk, fia is van, Árpád, ezek közül akár Álmus, akár Árpád legyen inkább a fejedelem, aki rendelkezésetekre áll! – Levedi mélyen fejet hajtott, s általadta ajándékait, ércből való díszes serlegeket, vastag prémeket, arany- és ezüsttálat, végül pedig egy Torol megkeményedett tojását, aminek a

Kagán kiváltképp örült, mert az tudvalevőleg szerencsét hoz annak, aki a kezében tarthatja.

Tetszett a Kagánnak Levedi beszéde, embereit vele adván küldte vissza a türkökhöz, ezek megbeszélték velök a dolgot. A türkök jobbnak tartották, hogy Árpád legyen a fejedelmük, mintsem atyja, Álmus. Mert a fiú a tekintélyesebb, egyaránt nagyra becsülik bölcsességéért, megfontoltságáért és vitézségéért. Ráadásul a jobb kezén hat ujj nőtt, kiválasztottsága biztos jeleként. Ez mutatja, hogy a magas tisztségre termett. A kazárok törvénye szerint pajzsra emelve fejedelemmé tették őt. Levedihez a Kagán egy kazár nőt adott feleségül, jóakaratát ekként mutatva ki.

Köztudott, hogy magasan röpül a Torol, a Legfényesebb Madár, nem juthat hozzá föl sem nyílvessző, sem kelevéz, a háromágú hajítódárda. Ha a Torol látható az ég boltozatán, a nemzetségek és törzsek jó helyen ütöttek tábort, biztonságban lesznek. Ha azonban elszáll, érdemes kihúzni a földből a sátorfákat, összecsavarni a ponyvákat, a szekerekre pakolni minden egyetmást, és követni, amerre vezet, ott lelni új hazára. Tudja ezt a nemzetségek és törzsek apraja-nagyja, már a kisdedeknek való altatódalok egyikében is benne van. Óvd a Legfényesebb Madarat, akkor ő is óvni fog tégedet és azokat, akiket szeretsz, du-du-dú! – így szól a nóta, emberemlékezet óta. Szeretik az anyák közösen énekelni, amikor ideje van a kicsik elnyugodásának.

A Legfényesebb Madár a szabadságot jelképezi. Ha rabul ejtik, ami inkább csak a fiókáival eshetik meg, nyomban halottnak tetteti magát, ám amint eloldják lábáról a szíjat, vagy kitárják a kalicka ajtaját, rögvest visszatér belé az életerő, s fölszárnyal a végtelenbe.

Szájról szájra jár az ősi történet ama tettéről, melynek a nemzetségek és a törzsek olyan sokat köszönhetnek. Vándor énekmondók egymással versengve adják elő. Hajdanában-danában, azokban a réges-régi időkben, amikor az összeszövetkezett népek az Etil és a Tanaisz folyók közötti tágas sztyeppén lakoztak, nagyvezérük, aki a fejedelmi címet viselte, ijesztő álmot látott. Bivalyméretű sasok támadtak a nemzetségek és törzsek állataira, a lovakra, öszvérekre, marhákra, juhokra, még a kutyákra is lecsaptak, tépték mindet azonnal széjjel. Ekkor szállott oda sebesen a Legfényesebb Madár, torkon ragadta az egyik sast, a csapat vezetőjét, s megölte. Látá ezt a többi óriási sas, és attól tartva, hogy a Legfényesebb Madárnak is vannak társai, kik hamar megérkeznek, inkább elmenekültek.

A fejedelem Táltusa úgy magyarázta az álmot, hogy égi jeladás, ideje máshová vonulni. Ám a nemzetségeknek és törzseknek nem akarózott, mivel e terület talaja kövér, legelője dús, bőségesen megterem rajta minden néven nevezendő fa, és olyan termékeny, hogy mindenki jóllakhatik.

Az álmot követő napokban dögvész tört ki, hullott a jószág csapatostul. Keselyűk lepték be a tetemeket. Mígnem újra fölbukkant a Legfényesebb Madár, s szétzavarta a szennyes dögevőket. Ekkor aztán fölkerekedtek a nemzetségek és a törzsek, elindultak napnyugat felé, hogy megkeressék a nagy Etele földjét, melyet az a hírek szerint örökül hagyott rájuk. Csakhogy az igaz utat nem lelék, tévelyegve kóboroltak. Mígnem a Legfényesebb Madár jelet adott a szárnyával, s lekiálta nékik: kövessetek! Elvezette őket a nagy Etele hajdani földjére, ahol azután a nemzetek és törzsek letelepedének. A Torol is fészket rakott, sűrű erdő közepében. A mezei néptől a kerecsensólyom nevet kapta. Ám a Táltusok és más beavatottak sosem feledék, hogy ő a Legfényesebb Madár, akit a régi módon Torolként tisztelünk és szeretünk. A fehér magarok Turulnak hívják, a türkök pedig Turgulnak, de ugyanúgy nagyra tartják, és áldozatokkal kérik a kegyeit.

Torol madár jelent meg Emese ősanyánk álmában is, megjósolta néki, hogy fia születik, aki majd a törzsek legfőbb kündüje lesz. A gyerek világra jöttekor emiatt kapta az Álmus nevet, mert nálunk az alvás óráiban látott képek sorának *almu* a neve. E híres álmot követő időkben lett a koronás fejű Torol a szerencsét hozó harci jelvényünk. Úgy mondják, a nagy Etele korában az ő népe is hódolt neki. Etele legendás pajzsára rádomborították. A legenda úgy tartja, vele temették a hármas koporsóban.

Beszélik, hogy volt egyszer egy félszemű Táltus, aki a kazárok Kagánját szolgálta. Mikor a nemzetségek és törzsek föllázadtak a kazár szövetségeseik ellen, a félszemű Táltus éppen az ő vendégszeretetüket élvezte, a kazárok Kagánjának üzenetét hozta. Vissza nem engedték, tartották maguknál túszként. Értékes rab volt, nem csupán mint Táltus, hanem nyelvként is, a sztyeppék népeinek sok beszédét tudta és beszélte. Úgy tartják, ő az egyetlen élő ember a földkerekségen, aki a Torol madárral is szót ért. Nagy vész vagy szükség esetén rendre az ő tanácsát kérte minden kazárok Kagánja, ő pedig a Torolhoz folyamodott segítségért. A Legfényesebb Madár sokszor leszállt a hajlékán, sőt megült a Táltus vállán, s a fülébe súgta, mi a teendő.

Érthető, hogy amikor a besenyők szorongatta nemzetségek és törzsek nyugatra nyomultak, vitték magukkal. A törzsfők azt követelték a félszemű Táltustól, hogy immár őket segélje a Toroltól kapott útmutatásokkal. Római gyaloghintóban szállították, szoros őrizettel, ami tulajdonképp szükségtelen volt, mert a sokszor a vállán utazó kis termetű Torol madár vigyázta óvón, ha valaki kezet emelt rá, nyomban nekitámadt éles csőrével.

A Táltus az Eludu nevet kapta szüléitől, de a kazárok Aranyszemnek hívták, mivel ő a homloka közepére ezt föstötte, s állította, hogy noha emberi szemből csak egy jutott neki, kapott a sorstól egy harmadikat, amellyel a jövőbe láthat.

Az elszakadó nemzetségek és törzsek körében e képességével vált ismertté. Segített a hozzá fordulókon, elárulta nekik, mit tartogatnak számukra a következő napok. Néha évek. Jóslásait mindig följegyezte, fakéregből készített lemezeket, hátuljukat kővel reszelte simára. Emezeket bőrből varrt oldalzsákjában rejtegette, a régi írásokkal együtt, melyeket még a kazárok Kagánjának udvarából hozott magával. Harmadik szemével is csak homályosan látta a tartalmukat. Úgy gondolta, a madárrajzok varázslásra valók. A háromágú fák képe megmutatja, hogyan kell az áldozatot fölhelyezni oda, s miből tevődjék össze. Gyógyfőzetek elkészítését is ezekből olvasta ki. A legnagyabb halványsárga lapon égi fények csoportját vélte fölfedezni, középen a nagykereszt, melyet Hattyú csillagzatnak hívnak a Táltusok. Tudni való, hogy a mi népünknek mutatja a helyes utat.

Soha nem kérdezték tőle, vajon mely nép szülötte, s magától nem mondta. Apja, az idősebb Eludu korán halt el, megroppantotta a hátát tisztes mestersége, a favágás. Anyját sosem ismerte, apja szerint hun nő szülte. Apró gyermekkora óta az ogurok törzseivel élt, s közébük valónak érezte magát.

Sokáig arra számított, hogy minden kazárok Kagánja harcosokat küld kiszabadítására, avagy váltságdíjat kínál érte, de úgy tetszett, a hatalmas úr megfeledkezett vagy lemondott róla. Ez fájt neki. Tudomásul kell venni, hogy senki sem olyan fontos a világ nagyurainak. Ha már így alakult, igyekezett nélkülözhetetlenné tenni magát új gazdája, a magarok Kündüje szolgálatában, fordított, jövendőt mondott, s kézrátétellel gyógyított is. Ha kellett, levelet írt az általa ismert nyelveken és betűkkel. Ráérő idejében szószedeteket készített, hogy megkönnyítse saját munkáját. Idővel akadt

egy kis tanítványa: a magarok Kündüjének egyik fattya sokat lábatlankodott az ő jurtájában, s homokkal borított falapon gyakorolta a betűvetést, látható ügyességgel. E fiúból Táltus lesz, akárki meglássa!

Asszonyt Eludu nem sokat ismert, gyerekkorától félszeg volt, ez érthető, bizonytalanul lépkedett és tájékozódott, fél szem a való életbeli tisztánlátáshoz nem elég. A magarok Kündüjének ez a bizonyos fattya, Nikola, balgár ágyas gyermeke volt. Anyja, a rózsák közt született Bojána a nagyúr belső cselédei közé tartozott. Megvádolták egy rézüst ellopásával, kevés híján lecsapták a kezét, végül kivetették az ágyasok közül. A konyhaleányok közé parancsolták. Eludu edényeit is ő tisztította. Eludunak föltűnt, hogy Bojána az egyetlen emberi lény, akire harcias Torol madara nem fenekedik, sőt néha hajlandó magot elfogadni a tenyeréből.

Eludu hitt az égi jelekben, s egyre közelebb engedte magához Bojánát. Úgy rendelkezett, mossa ő a ruháit. Kedvtelve nézte, ahogyan az átlagosnál nagyobb fejű asszony kicipelte a patak partjára a mosógödrökhöz az összegöngyölt köpönyegeket, alsó- és fölsőneműt, lábra való kapcákat. Belenyomogatta őket a legtisztább mélyedésbe, szoknyáját fölhajtotta derekára, s taposta erős lábbal a halmot, míg szürkén ki nem folyt belőle a sok szenny, így testnek nedveitől és szagaitól is megtisztult. Szétteregette azután a ruhákat a parti fák ágaira, hadd szárítsa ki őket a nap tüze és a szél fúvása.

Kevesen nem találnák ki, hogy hamarosan ágyába is engedte a balgár asszonyt. Minekutána a kellő hónapok múltával pedig kisded született, pici lány. Eludu rögtön azt vizsgálta, rendelkezik-e két szemmel. A csecsemőt épnek és egészségesnek találta. Már letett arról, hogy utódot nemzzen, így igen örvendezett. Bojána a maga nyelvén becézgette a pici leányt, Eludu pedig olyan szavakat dünnyögött rózsaszín fülébe, amelyeket egyikünk sem értett. Bojána hamar kitudta, hogy a félszemű Táltus, minekutána szüléit elvesztette, ászik között nevelkedett, az ő beszédüket folyékonyabban beszéli, mint az ogurt.

A kislánynak a Jiska nevet adta, s azt állította, hogy ennek jelentése: Letekint reá az Isten. Bojánát ez jó érzésekkel töltötte el. Jiska imigyen balgár és ászi szavakkal fűszerezte az ogurt, s azokat lassankint mi, akik a környezetében éltünk, eltanultuk tőle. Tetszett például, hogy az égen járó Napot *ban*-nak hívta, a lovat *bam*-nak, a húst *fit*-nek, az ökröt *gal*-nak, a

borjút *vas*-nak. Kurták az ászi szók. Úgy tudni, több ászi nemzetség kísér minket, de messze vonul tőlünk, még színüket se láttuk.

Jiska gyönyörű leánnyá cseperedett, a férfiemberek elveresedtek, ha rápillantottak. Eludu és Bojána tartott tőle, hogy előbb vagy utóbb baj lészen ebből. Igyekeztek rejtegetni, takargatni, csinos ruhaneműk helyett csúnya göncökben járatták, hátha vonzása valamennyire fedve marad. Ám hiába, Jiska szépsége a legfertelmesebb rongyok alól is kiragyogott.

Eludu éjszakákon át virrasztott, míg a helyes utat meglelé. Egy bogárzümmögéstől hangos őszi napon ünneplőbe öltöztette a lányát, kézen fogta, és elvitte a Nagyvezér sátrába, akinek feleségül alázatosan fölajánlotta. Törzsünk főnökének már két felesége volt, és persze tucatnyi ágyasa, akik szaporán szülték neki a balkezi gyermekeket, őket szinte ugyanolyan bánásmódban részesítette, mint a feleségektől származókat.

A Nagyvezért jóságos kedvében találták, köszönte szépen, de éppen elég felesége van ahhoz, hogy ne legyen nyugta tőlük! – fölkacagott. Az alvezérek vele nevettek. Eludu ekkor gyors rántással lecsupaszította a lánya felsőtestét, mire csönd lett, csupán egy madár rikoltása hallott a sátorponyvákon túlról. A férfiúk tekintete az épp csak kifejlődött keblecskékre és az alabástrom bőrre tapadt.

Jól van, jól, dörmögte a Nagyvezér, vidd haza a leányod, növekedjék, majd üzenek! – gyors kézmozdulattal parancsolta, hogy a félszemű Táltus húzza vissza az ünögöt arra az ártatlan testre.

Amilyen kegyesnek bizonyult törzsünk Nagyvezére, olyan ellenségesen fogadta az apát és leányát Bojána. Szemrehányások özönét zúdította Eludura, mégis, mit képzel, hogy egyedül hoz döntéseket Jiska sorsáról, egész hátralévő életéről, hogyan gondolja ezt, tudja-e egyáltalán, mit tett? Van fogalma arról, milyen az ágyasok sorsa? Őneki volt benne része!

Eludu közbevetette, hogy feleségnek ajánlotta Jiskát, nem ágyasnak, mire Bojána durva szavakkal oktatta ki: a nagyurak fütyülnek rá, hogy a szolgáik mit ajánlanak, Eludu jól teszi, ha tudomásul veszi, hogy ugyanolyan szolgasorban van, mint a belső szolgálók, ha kell, füttyentenek neki, ha nem, el is feledkeznek létezéséről, ha a nagyúrnak úgy tetszik, hogy Jiskát ágyasává tegye, nem fog habozni.

A félszemű Táltus már-már belátta, hogy a balgár asszonynak igaza van, reménykedett, hátha a Nagyvezér bokros teendői miatt megfeledkezik Jiskáról. Ekkoriban vette észre, hogy a Torol madár, melynek szerencséjét köszönhette, immár kevesebbszer röppen az ő vállára, mint Jiskáéra, s újabban inkább a leány fülébe sugdos. Nem csoda, a napra lehetett nézni, de erre a leányra nem, mindenkit elvakított szépségével. Ez alól a jelek szerint az állatok sem tudták kivonni magukat. A kutyák mind őköréje sereglettek, ahogyan a lovak és barmok is elhallgattak, ha odalépett hozzájuk.

Eludu most először gondolt arra, hogy azért a Torol is állat, bármilyen fényes, bármilyen messze látó. Akkor viszont talán nem kéne szent kinyilatkoztatásnak venni minden szavát, főleg hogy ő azokat sohsem értette egészen pontosan.

Jiska, teneked mit beszél? – kérdezte a lányát. A meseszép gyermek a vállát vonogatta, ezt, azt… mindenfélét. A félszemű Táltus nem érte be eme válasszal. Hosszas faggatására, melyben a kérlelés és a fenyegetőzés egyaránt szerepet kapott, Jiska elárulta, hogy a Legfényesebb Madár arra készíti föl, miként viselkedjék majd, ha a Nagyvezér ágyasa lesz, s hogyan irányítsa általa a törzsek sorsát. Eludu megrettent. Volt rá oka.

Kevés nap múltán odagördült a jurtája elé a díszes szekér, melynek ponyváját szárnyas szarvas, a Nagyvezér szerencseállata ékesítette. Ilyen újmódi, vasalásos kocsija csak őneki lehetett, senki más nem merészelt csináltatni magának, beértük fakószekerekkel, pedig a nyugatról jött vándormesterek tudták a módját a vasalásnak, a ragasztott tengelytőke és a csatlóskarika készítésének.

A katonák kísérte hírnök szívélyesen, de határozottan utasította Eludut, búcsúzzék el a leányától, s amaz sietve szállna föl, hogy nyomban uruk színe elé vihessék. Bojána térdre vetette magát, úgy rimánkodott, gyermek még ez, bubájával játszódik! Bubáját hozhatja, de a madarat nem! – a hírnök a Jiska vállán ülő Torolra mutatott. Ez a Torol, motyogta a félszemű Táltus, őnéki nem parancsolhatunk.

A hírnök intett, mire az egyik katona meg akarta fogni a madarat, ám az nem hagyta magát. A nyílvesszők elől félrehajolt, s amelyik eltalálta, lepattant fényes tollazatáról. Elég, mondta a hírnök, visszük őt is, majd a Nagyvezér rendelkezik felőle. Bojána a hírnök kaftánjának szélét csókolgatva könyörgött, megfürdetné és méltón felöltöztetné Jiskát, legszükségesebb egyetmását összekészítené. A hírnök rázta a fejét, parancs

az parancs, fürösztik majd az ágyasházban, testre való díszes ruhákkal is ellátják. Jiska átölelte szüléit, s megcsókolta kazár mód, háromszor, majd föllebbent a kocsira. A kétségbeesett Eludu úgy látta az egy szemével, mintha kecses talpa nem is érintette volna a hágót. Bojána hasra vetette magát a porban, torkaszakadtából zokogott, s a ritkás füvet csapkodta öklével. Eludu sóbálvánnyá dermedt. Képtelen volt lehajolni az asszonyért.

Agyába örökre belevésődött, amint Jiska a szekérre röppen madármód, miközben a Torol lassú szárnycsapásokkal ereszkedik keskeny és márványsima vállára. Az, hogy a Torol is cserbenhagyta, fokozhatatlanná tette a kínt. Csak Jiskán nem látszott, hogy szívére venné, szokásos megértő mosolyával ült a szekér faragott padlatján. Kétoldalt fölvágott brokátkazakjában, melyen tarka gyöngyök sora követte a varrást. Veretes övén villogott a napsugár, amint a két hajfonatáról a keblére lógó mellkorongjain és tisztára sikált lábravalóján is. Akárha az egész leány fényből volna.

Jiskát a Nagyvezér csupán harmadnapon kérette magához, az estebédet követően. Addigra süvegtől talpig átöltöztették az ágyasházban, csupán térdig érő csizmáját hagyták rajta. Ő volt a legfiatalabb ott. Most úgy nézett ki, mint egy nyúlánk kamasz fiú. A magar nők szokás szerint a férfiúk viseletében jártak, persze a nyakpereceket, a díszes fibulákat, a fülből lógó hosszú kösöntyűket csak ők hordták. A férfiúk inkább lyukas pénzérmékkel ékesítették a hajukat, bajszukat, szakállukat.

A Nagyvezér kedvtelve járatta tekintetét a meseszép leányon. Hellyel kínálta, de Jiska nem ült le a vastag szőnyegre. Ekkor, mint egy sötét felleg, beröpült a Torol, s megkapaszkodott a vállán. A Nagyvezér két őre a kardjához kapott, ám ő intett, nincs szükség beavatkozásra. Megkérdezte Jiskától, mióta barátkozik a Legfényesebb Madárral, s tud-e véle beszélgetni. Majd arra utasította, kérdezze meg tőle, mi lesz a sorsuk a törzseknek. Jiska térdet s fejet hajtott, azután halkan duruzsolt a vállán tollászkodó Torolnak, olyan szavakat, melyeket a Nagyvezér nem értett. Pedig több nép beszédében volt járatos valamennyire. Immár ötvennyolc tavaszt ért meg, ha jól számlálta, ebből harminckilencet pajzsra emelt Nagyvezérként. Vívott életében száz meg száz csatát, a legyőzött népek fő-főinek koponyájából készíttetett köcsögök ott sorakoztak a kincsesládák tetején. Kedvtelve nézegette őket alkony és pitymallat magányos óráiban.

Azt mondja, kezdte Jiska, hogy végtelen vándorlás áll a törzsek és nemzetségek előtt, melyben felére fogyatkoznak, át kell hatolniok nagy hegyek szorosain, végül négy bővizű folyó határolta óriási térségre jutnak, hol lészen végleges otthonuk. A Nagyvezér fölhorkant: Végleges otthon? kinek kell az? ha lelegelték az állatok a mezőket, továbbállunk! épp a Torol ne tudná? Jiska a Torol fejéhez hajolva továbbította a kérdést. A Nagyvezér pedig azon töprengett, milyen a füle a Torolnak? Biztosan egy kis piros rés a tollazat alatt.

Nagy jó uram, őszerinte onnét már nem lesz hová tovább, addigra más népek foglalják el körös-körül a dombokat és völgyeket. A Nagyvezér ennek hallatán felröhögött, képtelenség, mindig van hová tovább, ha nem békességgel, akkor a kard és a nyílvessző erejével. Jiska megint térdet s fejet hajtott, igazad lehet, nagyuram, de ő ezt mondja. Egyáltalán, hogyan fecsegsz vele, madárnyelven? Nem, ez a Torol balgárul beszél, mert arrafelé született. Micsoda? egy balgát Torol? mért hallgatnánk akkor őrá? a balgárokkal ellenségességben vagyunk! honnét tudná egy balgár madár a magarok sorsát? hátha éppen félre akar vezetni? lehet, hogy ezért küldték hozzánk! – mérlegelte, parancsot adjon-e, hogy vágják le a balgár szárnyast.

De Jiska olyan szépen mosolygott rá, hogy egyszeriben megnyugodott. Nagy jó uram, mondotta a lány csengő hangon, az én anyám balgárnak született, apámat pedig ászik nevelték, mégis mind a ketten odaadó híveid! Nincs ám akkora különbség a népek között, akik folyton-folyvást háborúskodnak. Te magarnak mondod magadat, pedig a Torol szerint őseid között akad hun, félig székely, sőt besenyő is… Összekeveredtek az emberek az előidőkben. Okosabb volna békében élniök egymással mindenféle törzseknek és nemzetségeknek, és hadi üzenetek helyett életfákkal ültetni tele a földtányért. Ezek a Legfényesebb Madár szavai, nem az enyémek, nagy jó uram! – Jiska térdre ereszkedett. A Torol biccentett, és kiröppent a négy szabadba vezető száda egyikén a besötétedett égbe. Vihar közelgett, előhírnöke, az esőszag már megtöltötte a jurtát.

Az őrök arra számítottak, hogy magára kell hagyniok urukat ezzel a gyönyörű szűzzel, tehesse kedvét rajta, ahányszor csak akarja, míg ők odakinn állnak őrt, ahová csak az érintetlen lányok sikolya hallik. Ám nem ez történt. A Nagyvezér csupán Jiska kezét fogta meg: Leányom, vissza tudod hívni a Legfényesebb Madarat? Nem, de ha reá gondolok, meg

szokott jelenni. Hát gondolj reá, a keservit! Jó, felelte Jiska szelíden. Ültek a kihűlő csendben.

Aztán a Torol íves szárnya újra megzúgatta a levegőt. Na, csakhogy, morogta a Nagyvezér. Jiskára parancsolt, tudakolja ki az ő személyes sorsát. A lány figyelmesen hallgatta a madarat. Arcára ijedelem terült, mint aki fél elmondani. Gyerünk, gyerünk, akármit hallottál, add csak elő! –így a Nagyvezér. Jiska jobb kezével átölelte a Torolt: Tudjad meg, uram, hogy a Legfényesebb Madár óva int, ne akarj tovább a törzsek és nemzetségek élén állani, mert a pusztai népek szokása beteljesedik rajtad, aki negyven esztendőn át uralkodik, szentté válik, és hogy felmehessen Éganyához, földi élete fonalát elszakasztják, ez történt szépapáddal is, bizonyára hallottad hírét.

A Nagyvezér horkantott, amilyet a vadkan, ha végzetes sebet ejt rajta dárda vagy nyílvessző. Nekem senki nem szólt erről, mondta elfúlón. Lélegzete fölgyorsult, gondolkodni látszott. Ekkor a Torol, mint aki jól végezte dolgát, újra kihussant a legközelebbi szádán. Mára elég, menj az ágyasok szállására, lányom. Jiska térdet s fejet hajtott, mielőtt elhátrált a szádán át a szabadba.

Tudta, előbb-utóbb elveszi lányságát ez a testben és hatalomban óriási férfi, rettegett tőle, de kíváncsiságot is érzett. Várta, hogy újra színe elé hívassa, vagy ő maga jöjjön az ágyasházba, a derékaljához. Jobban szerette volna az előbbit, szégyenlős volt, s ott, a többi nő szeme láttára, hát… Nincs választásom, gondolta. Tűnődött, vajon a Torol megjelenik-e a nevezetes pillanatban, s ha ő sikoltana, ahogyan a szüzek szoktak, védelmére kél-e.

Elmúlott a reákövetkező nap, majd még egy, még három, ám a nagyúr nem üzent, nem mutatkozott. A régebbi ágyasok gúnyos megjegyzéseket tettek Jiskára, ilyenkor a Torol beröpült a szállásra, s akkor csend lett, féltek a csőrétől, mely még az ő nyelvüknél is élesebb lehet.

Aznap délután Eludu, a félszemű Táltus a Nagyvezér engedélyével meglátogatta a leányát. Ajándékot hozott. Festett faládikát, melyben betűvetéshez és képíráshoz való eszközök voltak. Válogatott lúdtollak. A kihegyezésükre szolgáló keskeny kés, melyet vesszők vágására és rovásra is használhatott. Szépen tisztított bőrlapok és római papirusztekercsek. Két üveg ténta, sötét meg világos, mert a mélybarna bőrökhöz az kell. A dobozkát piciny rézkulcs zárta s nyitotta.

Jiska ezután a feszült várakozás végtelennek tetsző óráit betűvetéssel, rovással, rajzolással ütötte el. Az apja figyelmeztette, titokban csinálja, mert az írószerszámok használatát a férfiúk kiváltságának tartja a hagyomány. Jiska nem tudta az összes rovó jelet, betűből még kevesebbet, csak amennyit az apja mutatott neki. Jurtájuk hátsó szádája előtt kikopott a fű, finom port vertek a talpak, sötétedéskor oda rajzolgatott a lányának a félszemű Táltus, az öregujján sosem nyírt horgas körmével. Előtte mindig gondosan körbelesett. Egyszerű ászi és balgár szavakon mutatta meg, miként festenek rovott jelekkel, s miként a nyugati betűkkel, amelyeket románusnak vagy latinnak hívnak. Jiska többször azt álmodta, hogy él valahol a végtelen messzeségben egy hatalmas nép, a latinok, akik előbb-utóbb idejönnek, a kegyetlen öldöklés napokon át tart, elhullanak legjobbjaink. Hogy mi lesz a háború vége, sosem derült ki, mindig fölébredt annak előtte.

A Torol súgta meg neki, hogy máma lesz a nevezetes nap. Jiska szíve akkorát dobbant, mint amikor a kikötött ló döngöl egyet patájával a talajon. Azt hitte, most veszi őt maga alá ura és parancsolója. Ám a Torol azt mondta, másról van szó. Jiska fölpattant, rohanni kezdett a nagyvezéri jurta felé. Addigra teljes volt a fölfordulás, mindenki ordított, és a meseszép leány tudta, elkésett. Az alvezérek sorban átdöfték görbe kardjukkal a mellkasát annak, akit negyven esztendeje pajzsra emeltek.

Mire Jiska visszaszaladt a szállásra, az ágyasok már összekapkodták legszükségesebb cókmókjukat, s futottak, amerre láttak. Jiska követte példájukat, a Torol mutatta neki az utat. Ősi szokás szerint a halott nagyúr legkedvesebb ágyasát is vele temetik.

> *Gyeics vezér a Turul nemzetségből vala ugyanis az, kinek mint mondják, a magyarok közt legelsőben szózat zendült meg az égből, hogy a keresztyén hitet és keresztséget vegye föl. Mivel azonban keze embervérrel volt fertőzve, nem vala alkalmas a hitre téríteni illy nagy nemzetet.*
>
> *Külde azért követeket a keresztyén tartományokba, hogy óhajtását mindenkinek híreszteljék. Miért is ennek hallatára sok gróf, vitéz és nemes jöve hozzá a keresztyénség országaiból. Némelyek ugyanis jövének isten szerelméből, hogy a vezért a pogányok ellen, kik a hitet nem vennék föl, segítsék, mások pedig hogy a pogányoktól és üldözőiktől szabadúljanak: mert ez a*

nemzet, míg pogányságban élt, kegyetlen üldözője vala a keresztyéneknek.

HUSZONNYOLC

Az idők így múlton múlnak,
Öreg évek elvonulnak,
Nap fiatal fényeskedvén,
Hold fiatal ékeskedvén.

Zihálták az abarok lovai, mire fölkapaszkodtak a dombokra. Megálltak a hoporcs szélénél. Lábukat nem emelték ki a vashurokból, mely szíjon lógott kétoldalt a nyeregről. Egy abar kovács készítette, ő találta föl, de gyorsan elterjedt, valamennyi harcos nép átvette. Megkönnyíti a vágta közbeni hátrafordulást a nyilazáshoz, föl lehet egyenesedni, szinte állásba.

Alant a völgyben úgy tömörültek a balgárok gunyhói, mint a csibék a kotlós körül. A kotlós a szikladarabokból emelt oltár volt, melyen most is égett az tűz, nehéz pernyét sodró füstoszlop szállt a burhanyókkal teli magasságba. Bizonyára húst áldoztak Éganyának, akit a szőrös lábú, dinnyefejű balgárok éppen úgy tiszteltek, mint az abarok. Ettől azonban nem váltak rokonszenvesebbé, az abarok a szagukat sem bírták. Vártak parancsnokuk kézjelére, a rohamot elrendelő négyujjas lendítésre.

Ám Galdur Karkasz, aki a legelső sorban szeretett harcolni magas rangja ellenére, még nem moccantotta kezét a kantárról, melyet ugyanolyan aranyveretek ékesítettek, mint álcsatos övét. Az volt a kagáni származás jelképe az abaroknál. Galdurról úgy tartották, az isteni eredetű, korlátlan hatalmú Baján Kagán oldalági sarja. Baján Kagán volt az abarok leghíresebb vajdája, az ő vezetése alatt jött létre az abar világbirodalom. Baján eredetileg a kazárok közé tartozott, de aztán a tőlük leszakadó abarok élére állt, kik a longobárdokkal szövetkezve foglaltak el minden földet

szépen sorban az Etiltől egészen Pannóniáig. Később a longobárdok ellen fordultak, amazok pedig elmenekültek délnyugat felé, összes állatukat hátrahagyva. Ahol ők leltek maguknak hazát, azt a területet aztán Longobardiának nevezték. Később Lombardiának. Az abarok népét sokan opornak vagy obornak hívták, ami azt jelenti: óriás. Pedig nem voltak magasak, csupán a harcban bizonyultak nagynak. Galdur a fiatal kora ellenére a karkasz méltóságát viselte. Sérthetetlennek bizonyult a csatákban, dárda vagy nyíl el nem találta, penge meg nem vágta, noha pajzsot sosem tartott maga elé, jobbjában bárddal, baljában széles karddal támadt az ellenségre, az abarok *ban-ban!* harci kiáltásával.

A lovak zihálása párafellegeket bocsájtott ki nedves orrlikaikon. Galdur Karkasz azt várta, hogy az állatok visszanyerjék rendes lélegzetvételüket. Érthető, ha liheg, akinek a hátán ülnek. Galdur Karkasz vakargatta Kibum nevű lova nyakát. A hűséhes arab mén már sokszor kimentette őt szorult helyzetekből, rá mindig számíthatott. Kemény éjfekete bőrlapok védték a ló testét a nyílvesszőktől, csaták után néha kéttucatnyit távolítottak el az istállószolgák, és meglepve tapasztalták, hogy egyik hegy sem érte a húsát. Úgy látszik, Kibumra épp úgy vigyáz az Éganya és a Napisten, mint a gazdájára.

Ideje van a várakozásnak, ideje van a cselekvésnek, gondolta Galdur Karkasz. Mélyen beszívta a levegőt, hogy telitöltse a tüdejét, aztán kezét magasba emelve az égnek lökte négy ujját, a nevendék kissé megelőzte három társát. Fölhangzott a *ban ban!*, zúgott, mint a mennyeknek haragja, a sereg nekilódult. Vágtattak alá a völgybe, jobbra-balra széjjelhúzódván, hogy ne zavarják egymást a lovak. A dárdák ferdén meredtek a magasba, a katonák tudták a dolgukat. Az abarok rohama mindig kétosztatú, először csupán addig tart, míg elérik a megtámadottak állásait, s elhajítják a dárdákat, utána sarkon fordulnak, bekészítik a vesszőt az íjba, s a kengyelben fölegyenesedve fordulnak hátra, úgy lőnek, szinte egyszerre pendülnek a húrok, s a nyilak sokasága elsötétíti az égboltozatot. Mire célba érnének, az abar lovasok ismét kanyarodnak, kardjukat előrenyújtva zúdulnak az ellenségre.

Most azonban a dárdavetésre sem adott parancsot a Karkasz, mert háborítatlanul vágtathattak be a körkörösen emelt gunyhók sorai közé, egészen a kőoltárig, annak a lapján még mindig égett a fekete füstöt eregető tűz. A bőrruhás, csúcsos sisakos balgár osztagok sehol.

Mégse olyan buták, gondolta Galdur Karkasz, tudják, nem állhatnak ellent minékünk. Vége azoknak a nehéz időknek, amikor a besenyők, a gepidák, a szarmaták vagy az onogurok meg-megfuttathattak bennünket. Az abar név megint szép lesz, méltó régi nagy híréhez. Mióta korlátlan hatalmú Kagánunk a nagy és hosszú tó mentén választott életfát, s körötte jelölte ki a székhelyet a vezérkarának, csillagunk fényesebben ragyog, mint valaha.

Csak nőkre és csecsszopókra leltek, a túlsó domboldal barlangjaiban. A gyerekeket megölték, az öregebb asszonyokat is, a fiatal balgár nők jók lesznek cábárnak, ki-ki választhat közülük. A zsákmányt összehordták a Karkasz szállása előtt, ősi szokás szerint a parancsnok kiveszi, ami tetszik neki, a többit elosztják a katonák, rang szerint halad a választás joga.

Most csak ponyvát terítettek faágakra a túlsó lankán, jurtát majd holnap emelnek, ha a Karkasz úgy rendelkezik, hogy maradnak. A kiürült barlangok legföljebb élelem tárolására használhatóak, abar ember nem lakik állatnak való sötét lyukakban. A völgy fölött fenyők borította bérc magasodik. Szarvas állt a meredek ösvény tetején, remek, lesz mit levadászni.

Galdur Karkasz egy fehér kost nyúzatott meg, s a még a balgárok rakta tűzön áldozta Éganyának, Földistennek, és a Fegyverek Égi Urának, akit az abarok Maros néven tiszteltek. Legyen meg az ő akaratuk, segéljék a népem s engemet, mormolta bele a füstbe az áldozati imát.

Két hírnököt indított útra minden abarok korlátlan hatalmú Kagánjához, a Nap fiához, tudtára adva, hogy a feladatot teljesítette, a kijelölt területet elfoglalta, várja a következő parancsot, s kérdi, időzzék-e itt, avagy vonuljon dél felé. Két napba telik, talán háromba is, mire a lovasok a nagy és hosszú tóhoz érnek, ugyanannyi vissza, tehát addig vesztegelni kell ezen a helyen. Úgy hírlik, a Nap fiának székhelyét kilenc ácsolt fal veszi körül – a kilenc az abarok szerencsét hozó száma. Ezért szervezik kilencesével a seregeket, s állítják kilenc sorba sátraikat. Veretes és telis-tele rovott öveikre is kilenc lyukat fúrnak.

A sátor előtt halomban hevertek a ruhaneműk, a fegyverek, a szerszámok, a ládák, a batyuk, az ékszerek, az asztalra való fémkupák, az amforák, a díszesen kivert tálak, s minden egyéb, amit a balgátok nem vittek magukkal. Miért hagyták hátra az asszonyokat és a járni alig tudó gyermekeket?

Oldalt álltak a nők, mind sírt, reszketett, nyöszörgött. Galdur Karkasz háromra bökött rá, azokat a személye védelmét ellátó őrök a sátra mögött kifeszített vászontető alá kísérték.

Amikor már elvégezte teendőit, Galdur Karkasz leheveredett a derékaljára. Megnézed új cábárjaidat? – kérdezte az egyik őr. Éppenséggel megnézhetem. – Föltápászkodott, kilépett a hátsó szádán az odaterített arab szőnyegre. Három friss szerzeménye ott gubbasztott térden, egymásnak háttal, kisírt szemmel, hüppögve. Galdur Karkasz odaguggolt elébük. Alaposan megszemlélte őket.

Tud-é valamelyőtök a mi nyelvünkön? Az, amelyiknek vöröses haja kibomlott a copfból, fölemelte a kezét: Igen, uram, én beszélek türkül! – barna szemében a remény és a rémület vibrált. Jól van… mondjad a neved. Fidanka. Honnét tudsz türkül? Abar volt az öreganyám, felelte a vörös hajú lány, minden ízében remegve. Hirtelen hasra vetette magát, elkapta a Karkasz két lábszárát, apolgatta ezüsttel kivert csizmáját: Nagy jó uraság, könyörögve kérlek, süldő fiam az erdőben bujdos, Krum a neve, kíméld meg életét, bármit megteszek, csak ő maradt már nekem, apám, nagyapám elhullt a harcokban, anyámat, nagyanyámat, nénémet s két nővéremet leszúr… is elvesztettem, de a fiam hasznodra lehet, Krum tudja a betűvetést, egyként a latint s a rovást, ügyesen farag fából, kőből, vés arcot vagy alakot, amit kell, fest, lovat patkol… légy kegyelemmel, tégy kivételt!

Erre a másik két nő követte a példát, ők is odavetették magukat lábölelgetni, apolgatni és rimánkodni, csakhogy ők balgárul. Galdur Karkaszt idegesítette a hangzavar, ki akarta szabadítani magát, azok szorosan fogták, így szétrúgott köztük, ekkor végre elengedték. Csönd legyen! – habozott. Vezér ne lágyuljon el, ugyanakkor a kegyes gesztusok a nagyság jelei. Fidanka, fontold meg válaszod, szólt a vöröshajúra, a férfiak hová lettek? az igazat mondd! ez az egyetlen esélye a fiadnak, akiért könyörögsz! Elestek, uram, suttogta a vörös hajú nő, mind egy szálig. Ugyan már, teremtett lélek sem állt ellen minékünk. Igen, támadtanak már ránk nem is egyszer. Ne hazudj, minket küldtek ide, senki mást! Süljön ki a szemem, ha nem az igazat, csakis a tiszta igazat mondom! – balgár módra mind a két kezét a keblére tapasztotta az eskühöz. A fiad életére? A fiam életére! – ismételte ünnepélyesen.

Galdur Karkasz megragadta a nő fejét kétoldalt, öregujjai a vakszemekre tapadtak, akinek nagyon lüktet valami odabenn, az vélhetőleg

hazudik. Eszerint az új cábár igazat beszélt. Sarkon fordult, visszament a hátsó szádán a sátorba. Kik rohanták le a balgárok faluját előttünk?

A hold magasan járt az égen, fénye körteszínűre festette a hegyes sátrakat. Gondos kezek már berendezték az övét, fegyverei a ládájának támasztva, egymástól azonos távolságban. Oldalt állott a két háromlábú, a kisebbik ülésre, a nagyobbik asztalul szolgált, azon viaszvilág égett, kerek üvegfedél alatt. Mellette az estebéd, néhány szögletes abar lepény, két szelet pörkölt hús fiatal bárányból, meg egy káforka longobárd bor. Legénye ott térdelt, hogy ha majd a nagyúr bevégzi étkezését, a hajába törölhesse a kezét.

Ő azonban a rovómestert hívatta, újabb üzenetet akart küldeni minden abarok korlátlan hatalmú Kagánjának. Tudatnia kell vele, hogy ismeretlen csapatok garázdálkodnak e tájon. Míg a rovás a frissen metszett vesszőre került, Galdur Karkasz azon töprengett, kifélék támadtak a balgárokra? A főseregről leszakadt, elvadult abarok? A leigázott gepidák vagy szarmaták hátramaradt csapatai? Közönséges rablóbanda?

Nem érzett étvágyat. Kortyolt a káforkából, melynek a füle úgy simult az ujjai alá, mintha kecses női kéz volna. Föltápászkodott, s fáradtsága ellenére visszament a cábárokhoz. Az, amelyik Fidankának mondta magát, még mindig ugyanott térdelt a szőnyegen, a másik kettő oldalt hevert, egymást melegítve egy marhabőr alatt. Holnap megkeressük a fiad, mondta, miközben Fidanka mögé került. A nő csípőjét a kellő magasságba igazította, köpenyét-szoknyáját a hátára hajtotta és kedvét tette rajta. Utána elégedetten távozott, azzal a tudattal, hogy jól választott, ennek a cábárnak mindkét feszes és nedves likában örömét lelte. Hátha a másik kettőé is ilyen. Ha nem akkor azokat átengedi valamelyik alvezérnek.

Hajnalban őrjáratot küldetett az erdőbe a gyerekért. Hamar megtalálták őket, tucatnyi kisfiú rejtőzködött ott, a fákra mászva. Dárdával ütötték a katonák az ágakat, míg lezavarták mindet, s kezüket megbéklyózva Galdur Karkasz sátrához kísérték. Addigra a parancsnak megfelelően épülni kezdett a nagyvezéri jurta. Hosszú, ruganyos ágakat csupaszítottak le az ácsok, azokból lett a tartószerkezet. Kívül is, bévül is bőrtakaró kerül rá, hogy künn tartsa a túlzott hideget vagy meleget. Középre, a tető legmagasabb pontján hagyott kör alakú nyílás alá állítják a kerek kályhát, amelyben sosem aludhatnak ki a lángok, különben Tűzisten haragját vonnák magukra. Az olyan szolgának, akinek a figyelmetlensége miatt ez

mégis megtörténnék, nyomban kitolják a szemét, utána melléből kivágják a még dobogó szívét, s azt égetik el, engesztelő áldozatul.

Galdur Karkasz a cábárokhoz vezettette a gyerekeket, Fidanka az öröm sikoltásaival vetette magát a sajátjára. Mi légyen a többivel? – kérdezte az alvezér. A fogságba ejtett gyerekekre, ha nem ölték meg őket nyomban, kétféle sors várt: eladták rabszolgának, vagy föláldozták az isteneknek. Hányan vannak? A rangidős alvezér kiment számlálni, aztán jelentette: avval a bizonyossal együtt kilencen. Hm… – Galdur Karkasz ezt égi jelnek vette. Egyelőre maradjanak a cábárok mellett, később döntök, a futárok elindultak? Igen, világosodáskor.

A Karkasz kilépett a szádán, elvakította a szokatlanul vörösnek látszó égi tűzkorong fénye. Nagy nap lesz ez a mai, gondolják ilyenkor az abarok. Visszahúzódott a hímzett ponyvák védelmébe. Hoztak neki ennivalót az életestárból, megterítettek a kerek háromlábún. Legendás étvágya most nincs sehol, ezt nem értette. Csak falásnyit evett a zsenge fürjmadárból, s annak piciny tojásaiból kapott be kettőt. Kiköpdöste a héjdarabokat, leöblítette az ételt korty borral. Aztán a nagyobbik áforkából vizet öntött a markába, megmosta arcát, nyakát. Amint a tisztálkodással végzett, visszament a cábárokhoz.

Ott olyan volt a hangulat, mintha győztes csatát ünnepelnének. Kiderült, hogy a kilencből még négy a másik két cábár gyereke, az ölelkezésnek és simogatásnak se vége, se hossza. Amint a gyerkőcök észrevették a Karkaszt, megrohamozták, lábszárát és köpönyegét apolgatták, boldog visongással. Addig ráncigálták, míg le is huppant közibük a szőnyegre. Mindkét őr kardot rántott, de ő intett, nincs arra szükség. Szédült, ezért inkább ülve maradt.

Az abarok úgy tartják, mindenkinek hét testet adtak az istenek. Egy test-testet, sárból. Azt veszi körül a többi, amelyek emberi szemmel láthatatlanok. Az erő-test valamivel nagyobb, mint az első, és gyerekeknek is felnőttméretű. Aztán a tudás-test, az érzés-test, az akarat-test. Következik a boldogság-test, és végül az isten-test. Aki elesik a harcban, vagy más módon üti le a halál, az első ötöt veszti el, a hatodik és a hetedik vele marad, azokat viszi föl az égi magasságba mint két fényes, csillagpászmákból szőtt köpönyeget.

Úgy látszik, most boldog vagyok, gondolta Galdur Karkasz csodálkozva, régen nem érzett ilyesmit. Önmagát is meglepve átölelte az

idegen kölyköket. Nemzett már vagy tizenötöt különféle asszonyi állatoknak, de sosem törődött velük.

Tudás-teste hirtelen figyelmeztető villanásokat adott. Nem szabad elgyöngülni, mert akkor… félretolta a gyerekeket, fölállt. Valamivel odébb, a csúcsos tetejű barlangnál nagyjából elkészült a fővezéri jurta. Belépett a még takaratlan oldalszádán, jólesett az árnyék. A kályhát most állították be középre, a csúcsnyílás alá, ahogyan kell. Galdur Karkasz alította, hogy ideje volna a törzsek ügyeivel foglalkoznia, mégis leheveredett a derékaljára, kardja élesen csörrent a hüvelyben, amint földet ért. Torollal ékesített sisakját maga mellé rakta. Két keze önkéntelenül is összekulcsolódott a köldökén. Eszébe jutott, hogy ebben a pózban temetik a halottakat, hát inkább az oldalára fordult, vértje kongott, sarkantyúja pendült. Éganya könnyű álmot bocsájtott a szemére, s elfújta aggodalmait.

Arra ébredt, hogy új cábárja, Fidanka gyereke áll ott, kezében a kis rézüsttel, mely a tegnapi zsákmányból került. Hogy is hívnak, fiam? Krum vagyok, uram! – kecsesen fejet hajtott. Krum, jól van… mit hoztál, mosdóvizet? Nem, ez finom taratorleves, jó anyám főzte. Tarator? Tarator, ismételte a kisfiú, a balgárok szeretik. Miből készül? Savanyú tej, ugorka, dió, kapor… a többi nem jut eszembe. Kóstold meg! Tessék? Kóstold meg! – ismételte Galdur Karkasz határozottabban. Jó, de kérem… nincs kalán! – a gyerek kétségbeesetten pislogott. Tedd le, parancsolta a Nagyvezér, kérj kalánt! – a kályhában tüzet rakó szolgára mutatott. Mikor a kisfiú visszatért a fakalánnal, evett a sűrű levesből, melynek fanyar illata már betöltötte a jurtát. Akkor a Karkasz átvette tőle, s mohón lapátolni kezdte. Vagy nagyon éhes vagyok, vagy nagyon jó ez, gondolta.

Mire az üst kiürült, Krum hozta a második fogást, bolgár perkeltet, melynek, mint mondta, kavarma a neve, disznónak s birkának apróra vagdosott húsából készül, erős fűszerszámokkal. Biztonság kedvéért ezt is megkóstoltatta a gyerekkel, nehogy megétessék. A kavarma ugyanolyan jól csúszott, mint a taratorleves, a Nagyvezér a tegnap sült pomosból tört hozzá darabokat. Bajszát és szakállát vörösesbarnára festette a lecsorgó lé, csakúgy, mint jobb kezét és csuklóját. Mikor jóllakott, még maradt a fatálban. Krum göndör hajába törölte zsíros ujjait, s kegyesen megkérdezte: Te már ettél? Még nem. Akkor fejezzed be! – odatolta a tálat. Köszönöm szépen! – Krum balgárülésbe ereszkedett, s nekilátott.

Milyen kis sovány. A karja egészen vékonyka. Ideje fölhizlalni, gondolta Galdur Karkasz. Krum sötét szemében értelem lángját alította látni. Tudsz írni? Tudok én, nagyuram, rovást meg kicsit a latin jeleket, bár még nem mindet. Olvasni? Ööö… lassún. Jól van, Krum, van még időd… ne csak együnk, igyunk is! – intett a szolgának, az mindkettejüknek vízzel vegyített bort töltött az ónkupákba. Éljél soká, jussál magasra! – mondta az abarok megszokott jókívánságát. Te is éljél soká, csak ne bántsál bennünket! – válaszolta a cingár kisfiú cérnahangon. Galdur Karkasz ekkor vette észre, hogy minden ízében reszket. A vállára csapott, nyugodjál meg, eddig háború volt, most már hajad szála sem görbül.

Kegyességi rohamában fölajánlotta Krumnak, válasszon valamit a zsákmányból, amit addigra behordtak jurta hátsó öblébe. A gyerek soká nézelődött, tanácstalannak látszott. Végül egy keskeny, négyszögletes tárgyat emelt ki, melyet körös-körül telefaragtak ábrákkal vagy jelekkel, aztán még egy fényesre mázolt faládikát, tétován: ezt a kettőt szabad?

A Karkasz odalépett, kivette a gyerek kezéből, a háromlábúra tette. Csontból készült a keskeny szelence, az is ládikának bizonyult. Miután rájött, fölhajtotta a fedelét. Tűk voltak benne, kisebbek, nagyobbak, hosszabbak, rövidebbek, némelyik szinte már kés, nyél nélkül. Hát ez mi? Krum várt a válasszal, szeme párásodott: Szépapámé volt, akit ti… – nem merte folytatni. S amaz? Az… nagybátyámé… hm… – lehajtotta a fejét.

A ládikában lúdtollak, papiruszok, pergamenek voltak, meg négy kalamáris, különböző színezésű téntákkal. Vászonzacskóban száradt levelek, füvek, gyökerek. Egy másikban néhány összekötözött pici hajfürt. Ki volt a nagybátyád? Hát… pusztába kiáltója törzsünknek, varázsló… vagy táltus?! – nem döntötte el, kérdezi vagy állítja. Mit tudott varázsolni? Én… – Krum füle mellett verejtékcsöppek gurultak le a nyakára. Mondjad bátran, nem eszlek meg, hogy hívták? Úgy, hogy Baján. De az abar név, ne hazudjál! Nem hazudok, Baján, az ő apja is Baján volt, süljön ki a szemem, ha nem igaz!

Galdur Karkasz ismételt nógatására a kisfiú elmesélte, hogy nagybátyjának volt varázsigéje az esőcsinálásra, a vihar elcsöndesítésére, a betegek gyógyítására. Például egy foglyot, akinek a lába harci sebesüléstől élettelen volt, fülbe mormolással talpra állított. Fölkelt és járt.

A Nagyvezér habozott, higgyen-e Krumnak, de tiszta tekintetét látván alította, igazat beszél. Hm… hol van ez a nagybátyád? A gyerek mutatta a

tenyerével, hogy őt is levágták. Érdekes, arra nem volt varázsigéje, hogy megvédje magát? Nem tudom, uram, nekem úgy mesélték, álmában érte a halál, egy éjszakai rohamban. Na jó… és erre a csontszelencére mit róttak, el bírod olvasni? Krum meresztette a szemét, ujját végigvezette a fölfelé mutató, oldalt fekvő, keresztbe futó és gömbölyű vonalakkal televésett dobozkán, végül így szólt: A jelekből ismerek egy keveset, de nem értem, mit jelentenek, szerintem nem balgárul van, hanem… talán… nem tudom.

Végre visszaérkezett egy a három futárból, akiket a magasságos Kagánhoz küldtek, csatakosan és halálos kimerültségben. Társait levágták az úton, nem tudja, kicsodák, ő a lova vékonyába ütötte a sarkantyúját, átugratott a sekély vizű csekén, s eszeveszett vágtatással sikerült megmenekednie. Nála volt a válaszüzenet, nem kockáztathatott.

Galdur Karkasz hívatta a rovómestert, aki fölolvasta a levelet. A korlátlan hatalmú Kagán, a Nap fia nem tud semmiféle másik csapatról, amely lerohanhatta volna e vidéket, parancsolja, hogy Galdur Karkasz különleges figyelemmel vizsgáltassa ki az esetet, és tegyen róla jelentést.

A rangidős alvezért utasítani sem kellett, bólintott, kilépett a jurtából, hogy intézkedjék. Galdur Karkasz gondolataiba mélyedt. Azután megmutatta a rovómesternek a csontszelencét. Az idős, hajlott hátú férfi, akit Kálmus néven ismertek és tiszteltek, sokáig forgatta kezében, majd kijelentette, hogy legjobb tudomása szerint onogur rovás ez, értelme számára nem világos, noha érti a szavakat külön-külön. Egy táltusnak csodatévő mondókája lehet.

Krum boldogan mosolygott, ha az abarok táltusa sem érti, nem lehet nagy baj. Mivégre a füvek, gyökerek s az összekötözött hajcsomók? – Galdur Karkasz végigtapogatta őket. Krum válaszolt, noha a rovómesternek szólt a kérdés: Baján bátya minden gyerekről vágott fürtöt, s óvó varázslatot végzett, a növényekből pedig gyógyító főzeteket készített… többet nem tudok, uram.

Galdur Karkasz úgy rendelkezett, hogy a gyerek kerüljön a rovómester keze alá segédnek, tanulja meg tőle az írás és olvasás fortélyait. Krum vihette magával az ajándék ládikát és a csontszelencét. Fidanka, amint ezt megtudta, minden hüvelyknyi részt csókokkal hintett a Nagyvezér sebhelyektől ékes testén. Jól van, nyughass! – a férfi próbálta lefejteni magáról, de Fidanka úgy kapaszkodott beléje, mintha az élete függne rajta.

Kálmus rovómester atyai szeretettel foglalkozott Krummal. Őt magar anya szülte, fogolyként került a Karkaszhoz. Négy testvére veszett oda a csatákban, a szüleivel egyetemben. Sosem nősült meg, úgy mondta, nem volt rá ideje. Amellett, hogy Galdur Karkasz üzeneteit vetette papírra, vagy vájta vesszőbe, elterjedt róla, hogy füsttel gyógyítja a talp és a bőr sebeit.

Krum nem vesztegette az idejét, igyekezett agyába vésni mindazt, amit a rovómestertől tanulhatott. Vagy elleshetett. A betűvetés mellett a jövendőlátás fortélyai sem hagyták hidegen, és Kálmus nem irigyelte tőle a tudását. Úgy érezte, utódját neveli ki. Hamarosan rábízott rövidebb másolási munkákat, ezeket Krum szinte hibátlanul elvégezte. Kivált ügyesnek mutatkozott rajzok és ábrák készítésében meg a színezésben, amit lószőr ecsettel végeztek.

Ráérő estéin, amikor a nap fénye még elegendő világot biztosított, elrontott papiruszok és pergamenek hátoldalára rajzolt lovat, kutyát, juhot. Élethű képet Galdur Karkasz vadászsólymairól. Azután egy nagyobbat Kibumról, a Karkasz hűséges arab ménjéről, teljes harci díszben, nyereggel, fejvédővel s a kemény, sötét bőrlapokkal, melyek az állat páncéljául szolgáltak. Galdur Karkasz igen megörvendett e képnek, egy ezüst téntatartóval jutalmazta Krumot. A színezett rajz fölkerült a nagyvezéri jurta oldalszőnyegére.

Múlott az idő, Fidanka kezdte elhinni végre, hogy az abarok között biztonságban lesz, Krum pedig még sokra viszi a Karkasz közelében. A fiú egy nyergezhető korba ért arab csitkét kapott a Nagyvezértől, és lovaglóleckéket az egyik őrtől. Eleinte szőrén kellett megülnie a paripát. Aki így tanul, annak nyeregben s kengyellel gyerekjáték lesz egybeforrania a lovával.

A cábárok megszokták Fidanka jelenlétét, s már inkább sorstársnak tekintették, mint ellenfélnek. A Karkasz kevesebbet látogatta, került nála is fiatalabb az ágyasok szállására. A meleg idők múltával három összenyitott jurtában helyezték el őket. Úgy látszik, hosszú tartózkodásra rendezkedtek be az abarok sokat szenvedett földvárunkban, melynek alapjait a legenda szerint még a római légió számára rakták le, a hadi út köveivel együtt.

Fidanka alig akarta elhinni, amikor rájött, új élet fogant a hasában. Titkolta, tartott tőle, hogy emiatt újra magára vonja a cábárok féltékenységét, nem is beszélve a feleségek haragjáról, ők messzebb lakoztak, a tűlevelű fákkal borított domboldalon, a tábor fölött. Csak a

rovómesternek vallotta be egy csillagármádiás estén, amikor különösen hangosan rikoltoztak az erdő madarai. Jóslatot kért születendő gyermekével kapcsolatban. A rovómester, talán Krum kedvéért, nem fogadott el fizetséget. Parázsból és baromfiúk zsigeréből olvasta ki, hogy a gyermek fiú lesz, erős, szívós, makacs, akivel sokat kell majd kínlódni, mire fölnő.

Derengéskor erős dobogásra ébredtek a Karkasz ágyasai. Zúgott a félhomály. A nyílvesszők végtelen rajai záporoztak a táborra, némelyik lángolt, bevilágította a terepet. Sokan lelték halálukat általuk. A cábárok a hátsó szádákon nyomakodtak ki, egymást akadályozva, fölbuktatva. Fidanka megbotlott, s mire föltápászkodhatott volna, többen rátapostak. Ő az ellenkező irányba törekedett, arra, amerre Krumot sejtette.

A balgár férfiak közül mindazok, akik túlélték a rohamokat, a szirt csúcsa mögött kerestek maguknak rejtekhelyet, azt tervezve, hogy alkalmas időben rajtaütnek a betolakodó abarokon. Fidanka azt hitte, régen elkapták, leöldösték őket. A közelharc az égő jurták között folyt, a vér vörösre festette a füves talajt, az elszabadult lovak, marhák és juhok kétségbeesett vonítása velőtrázóbb volt, mint a támadók harci üvöltése. A halálhörgés szinte csak azoknak a füléig juthatott el, akiknek az ajkán kitört.

Kétszer rontott a táborra a balgár had, addigra a magukhoz térő abarok megverték őket. A balgárok nem voltak ahhoz elegen, hogy győzhessenek. Sokukat rabul ejtették. Fidankának erős önfegyelemre volt szüksége, hogy ne rohanjon oda a néhányhoz, akiket ismert.

Galdur Karkaszt eltalálta egy nyílvessző az alkarján, kitépte erővel, s nem törődött a roncsolt sebbel. Estére világossá vált, hogy méreggel volt kenve az érchegy. Többé nem tudott lábra állni. Odahívatta feleségeit, legkedvesebb cábárjait és az alvezéreit. Egyenként búcsúzott tőlük. Az asszonyok jajveszékeltek. Aztán Krumot kérette. A fiú sírt. Galdur Karkasz széles mellkasára vonta, és súgott valamit a fülébe. Később faggatták Krumot, mit mondott neki, de ő csak az anyjának árulta el.

Azt hittétek, sebezhetetlen vagyok, én sose gondoltam ezt, csak szerencsém volt. Jó szerencse, azt kívánom neked, kis Krum!

A sebesülteket bekötözték, a holtakat eltemették, mindkét szemükre rézpénzt helyezve, szükségük lesz rá az úton a mennyekbe. A karkasznak a domb legmagasabb pontján ástak sírt, észak-dél irányba, hogy tudja, merre kell indulnia, amikor fölkél. A lovát ősi szokás szerint mellé kellett volna temetni, de Kibum elszabadult, és nem is került elő. Az alvezérek úgy

döntöttek, Krum festményét teszik a gödörbe, aminek a fiú nagyon örült. Úgy érezte, adhatott valami búcsúajándékot urának és jótevőjének.

Fidanka nem is alította, mi lesz a sorsuk, kellenek-e a régi cábárok az új Karkasznak, akit pajzsra emelnek az alvezérek a néhai Galdur fiai közül. Csak a feleségek gyerekei jöhetnek számításba.

Krum valószínűleg biztonságban lesz, amíg a rovómester tisztségében maradhat, gondolta Fidanka, ez megnyugtatta. Hogy ővele mi lesz, kevésbé érdekelte.

Galdur Karkasz sírjára egyforma köveket hordtak a szolgák, akiket azután lenyilaztak. Sokáig senki sem mehetett oda. Krum később, anélkül hogy engedélyt kért volna rá, ösvényt taposott a hant köré, s egy odavezetőt is. Mire elkészült, ujjongás és tüzes nyilak ezreinek kilövésével ünnepelték az új karkasz, Ondu pajzsra emelését. Krum örült, jó barátságban volt azzal a nyurga, mindig kócos gyerekkel, akinek már serkedt a bajsza és a szakálla. Fidanka azonban óvatosságra intette, a magasság megváltoztatja a földi embert. Ő maga végtelen rettegést érzett. A világ szeme is megáll délben, de az én szívemnek, nyugodása nincsen! – dúdolta magában az ősi balgár éneket. Akkor van dél, amikor az ember át tudja lépni az árnyékát. De azokon a napokon nem volt dél, burhanyók és esőfellegek sűrű serege vonult fölöttük nyugat felé. Jaj… majdcsak megsegít bennünket az Éganya.

Krum nekilátott, hogy faragott kövön örökítse meg Galdur Karkasz arcmását. Lassan haladt. Amikor az alvezérek összevesztek a haditanácsban, és Ondu Karkasz nem volt képes rendet teremteni, Krum az anyja tanácsára félbehagyta a vésést. A biztonság kedvéért. De Galdur Karkasz sírjára rendszeresen vitt áldozatot az éj leple alatt. Igyekezve, hogy ne csapjon zajt. Ha tehette, tisztára seperte a környékét.

Innen megy az út ezentúl,
Az új ösvény innen indúl,
Dicsőbb dalok szerzőinek,
Különb ének költőinek
A törekvő zsenge népben,
A növekvő nemzedékben.

HUSZONKILENC

Sohasem születik, nem is hal meg soha!
Ami van, az lenni soha meg nem szűnhet!
Születést nem ismer, örök, változatlan,
mindig csak önmaga! Nem érheti halál,
bár a test, mit lakott, elvész a halálban.

Menrót, a behemót a kóborlások után Evilát földére vezette törzsét, melyet Persia tartománynak hívtak emez időkben. Ottan pedig nemze feleségétől, Enettől két fiat, akiknek adta a Hunor és Magar nevet. Menrót, a behemót több asszonyától is nemzett fiakat és leányokat, akiket szeretett, de Hunort és Magart kivételezve imádta. Mind együtt éltek táboraikban, Persia tartományban.

Enetet egy addig ellenségként viselkedő nép fejedelme a véd- és dacszövetség megpecsételéseként adta Menrótnak feleségül, még a kóborlások idején. Enet habozás nélkül átvette ura és parancsolója szokásait, hitét, nyelvét, sosem emlegette szüléit és testvéreit, így gyorsan feledésbe merült, honnét jött hozzánk. De annyit megtartott törzse hagyományaiból, hogy nem csupán engedte, buzdította is fiaik, a gyerekkort alig elhagyó Hunor és Magar megválását a családtól, azok tehát fölütik vala az ő maguk sátorát. A két testvér nagyra hivatottságának és kiválasztottságának jelét adták az égiek: kezükön ott fityegett a hatodik ujj.

Történt pedig, hogy mikor a testvérek vadászni kimenvén, a sztyeppén egy őzre bukkanának, melyet, minthogy előttük szívósan futott, a Meotis ingoványaiba kergetének. Az az őz úgy megnőtt, s akkora agancsot hordott a fején, hogy inkább szarvasnak nézhették. Furcsának találták azonban,

hogy őzbarnának nem láták, inkább setétkéknek. Midőn tökéletesen eltűnt a szemök elől, sokáig keresék, de semmi módon nem találhatták. Végre is az ingoványokat bejárván, baromtartásra alkalmasnak szemlélték a körben lévő földeket.

Visszatérvén onnan atyjokhoz, búcsút vévén tőle, a Meotis ingoványai közé vezeték csapatukat, csupa fiatalkorban lévő embert, s megszállának arrafele, hogy ott lakozzanak. A gázlón kívül mindenfelől tenger övezi ama vidéket. Fűben, fában, madárban és vadban bővelkedik, folyóval azonban nem rendelkezik. Öt tavaszig maradának ahelyt.

Lőn, hogy a hatodik évben egy csapatuk kalandozni lovagolt ki onnan a pusztába. Az alánok feleségeibe s gyermekeibe botlottak. Ugyan miért hagyták ott őket védtelenül férjeik a sátrakban, nem tudák. Fogták az asszonyokat és gyermekeket el, velök s a talált vagyonnal sebesen nyargaltak vissza Meotis ingoványaiba. Azon gyermekek közt vala az alánok fejedelmének, Dulának két leánya, a napra lehetett nézni, de rájuk nem, nosza, ezek egyikét Hunor, másikát Magar vevé nejül. Ezen nőktől számíthatják eredetüket minden hunok és magarok.

Addig-addig időztek ott az ingoványok között, mígnem igen meggyarapodtanak, sok-sok nemzetségekké növekedtenek, a tartomány őket béfogadni és táplálni már nem bírta. Úgy határoztak, kémeket indítanak útnak éjszakra, hogy a messzebb lévő területeket kifürkésszék. Végezetül Scythia országára esett a választásuk. Összemálháztak a magarok, búcsút intettek a hunoknak testvérként, fegyverbarátként, majd asszonyaikkal, gyermekeikkel és barmaikkal Scythiába vonulának. Bémentek. Az alpzúrokat és pruténokat találták ottan lakozni. Őket kivervén vagy megölvén, a túlélőbehódolókat leigázták.

Scythiában két folyóvíz is ered, egyik a Don, azt a magarok így nevezték: Etöl, másik a Togora. Ez utóbbi senki által nem lakott pusztákon, erdőkön, mocsarakon, és hóval borított hegyeken át folydogál, a nap szinte sosem süt arrafele. A Togora Irkániába szakad, az Éjszaki tengernek tartva. Scythia tartománya hosszában háromszázhatvan, széltében százkilencven stadiumra terjed. Oda csak egy szoroson lehet betámadni, amiért sem Róma császárai, sem Nagy Sándor nem bírták elfoglalni, jóllehet megkísérlették több ízben.

Nyugot felől a besenyők és a fejérnek mondott hunok a szomszédság. Az Éjszaki tenger melléke nem járható veszély nélkül. Mint mondják,

arrafele kilenc hónapon át fekszik a földre a köd. A hegységben Torol madarak és griffek fészkelnek, vadászsólymok költenek, melyeket magarul kerecsetnek hívnak. Scythia egy területbe van ugyan foglalva, de uralkodásra nézve már három tartomány, Baskar-, Dent- és Magarország.

Száznyolc nemzetségre oszlik a magarság, de hozzájuk sok nép csatlakozott önként vagy leigázva, s azok nemzetségei a százötvenet is meghaladják. Ezeket a magarok törzsfői által küldött adóbehajtók még nem bírták pontosan rovásba venni, mert a vonulásuk szünet nélküli. A behódolásra kényszerült népek egy része megjernek hívja a magarokat. A „meg”, „mag” valamelyikük nyelvén annyit tesz: nincs rajta kereszt, a „jer” pedig egy másikon: férfiember.

Eldöntötték a magarok törzsfői, hogy ameddig barmaik találnak legelnivalót, maradnak ezeken a földeken, és megvédelmezik azt bármely behatolóktól. Követeket küldtek a környül lévő tartományok népeinek uraihoz, békét ajánlva föl, míg amazok tartózkodnak a támadástól. Több tavasz telt el, és élték vala mindennapjaikat háborítatlanul.

Hanem az őz, mely szarvasokat megszégyenítő agancsozatot viselt a fején, és a szőre kékben villódzott a reá vetülő fényben, újra meg újra fölbukkant, kiváltképp amikor Magar indult kíséretével vadászatra. Őt akkor már pajzsra emelték a törzsfők, elfogadván kündünek, ami az ő nyelvükön a fejedelem. Az őz mintha incselkednék véle, csalta befelé az erdő homályába, hol a fák tövében nőtt gizgazok szövevényén a lovak sehogy sem bírtak általhatolni.

Bosszantotta Magar kündüt, hogy egy állat így kifog rajta, díjat tűzött ki rá: sokat érő paripát ajánlott föl minden szerszámával együtt annak, aki elejti. Próbálkoztak a hírnévvel bíró vadászok, az íjversenyen koszorút nyert lovasok, de hiába, a csodaőznek közelébe sem értek a dárdák és a nyílvesszők. Az az őz elő sem jött a burgying borította szakadékból, ha a kündü nem lovagolt a vadászok élén. Hajtók is hiába csapdosták botjaikkal a növényzetet, az állat meglapult, vélhetőleg a sziklák oltalmában.

A táltusok segítségét kérte Magar kündü, gyanította, hogy nem az erdő vadjainak egyike a csodaőz. A jóslatoktól nem lett okosabb. Jelenés, mondta egy táltus. Napistennek megtestesülése, mondta a másik. A boldogság ígérete, mondta a harmadik. Igen, de mért incselkedik velünk, mire figyelmeztet, hová csábítana?

Mielőtt ezekre a kérdésekre választ kaphatott volna, beütött a vész. Hírnökök jöttek, verejtékben úszva jelentették, hogy négy csapat lovas közeleg napkelet felől, létszámuk ezerre becsülhető, fegyverzetük és rohamtempójuk támadásra utal, mifélék-kifélek, nehezen állapítható meg, bizonyosan nem magarok, nem hunok, nem abarok, talán gótok, esetleg baskírok? türkök? avagy gepidák? netán szarmaták? Magar kündü nem értette: Hogy a mennykőbe termettek itt a semmiből? – nyomban riadót rendelt el.

Ezenközben messze Scythiától, ott, ahová kelet csillaga veti a fényét, sok helyütt dúltak harcok a népek között, a viharoktól lekopárodott hegyek tövében, pusztákon és dombságok oldalán. Fölöttük a magasságban is összecsaptak az ott lakozók, az istenségek. Volt, amelyik úgy gondolta, segíteniük kell az embereknek, fölöslegesen ölik egymást, hiszen akad hely mindenkinek a földkorongon. Mások arra emlékeztettek, mekkora baj támad, ha az égiek beleavatkoznak a halandók ügyeibe, példaként Trója sokáig húzódó ostromát említette.

Krisna, Visnu nyolcadik avatárja utolsóként emelkedett föl, hogy beszéljen. Visnunak ezt az alászállóját a MAGASZTOS névvel illetik, verseit iránymutatónak tekintik, s adják szájról szájra. Imigyen szóla Krisna: Én már sokat éltem idefent köztetek, s időm végtelenje arra megtanított: van kötelességünk földlakókkal szemben, hisz mi teremtettük őket odalentre. Útmutatásunkra és segítségünkre szükségük vagyon, hisz ők nem látnak tovább az orruk hegyénél, mert nem adtuk nekik érzékek fölötti látás képességét. Hiába jutnak el hozzájuk leküldött hitterjesztők összes mantrái s tanai, nincs érzékek fölött halló fülük arra, hogy kivegyék végre az igazságokat.

Annak utána főhajtással búcsúzott társaitól, s viharfelleg formáját öltve lezúgott a két had fölé, amelyek fölsorakoztak az összecsapásra, hogy addig küzdjenek, míg eldől, ki a győztes. A viharfelleggel fölkorbácsolta a homokot, bele a harcosok szemébe, főparancsnokaik látását is elhomályosítva. A seregek mégsem vonultak el, a hadsegédek utasításra lombardoztak, azaz négyesével szembe fordultak mind a gyalogosok, mind a lovasok, három pajzsot összefordítva védték oldalukat és hátukat, míg negyedik társuk a fejük fölé emelte a pajzsát, oltalmul a nyílvesszők ellen. Tudhatták pedig, hogy odaföntről jött a közbeavatkozás, hiszen ki hallott már olyat, hogy a robajjal rájuk csapó viharfelhő a hajnal egének

sötétkékjét fújja ki magából? Nem kételkedtek ebben a fejedelmek sem, de mindegyik azt hitte, az ő népe oldalmára avatkoztak be az ég urai.

Krisna, Visnu nyolcadik avatárja odahagyta a homokviharban várakozó hadakat, s villám képében szökkent napnyugot felé, hogy az arra folyó vagy kezdődő ütközeteket is megállítsa. Az a villám tizenkét vonalból állott, vastagabb volt, mint a száz évet is megélt fenyők törzse, s hosszabb, mint a Szibir hegyei. Amerre elhasította az eget, rémület támadt, sírtak a gyermekek, jajveszékeltek az anyák, fegyvert ragadtak az apák, némán meredve a magasba. A villám vakított, szikrákat hányt, melyek sötétkékbe fordulva hullottak alá, itt-ott lángra lobbantva a növényzetet.

Így fékezett meg a Magasztos egymásra támadni készülő embertömegeket, anélkül hogy eldöntötte volna, mit tesz vélük azután. Csupán fertályórányi időre volt szüksége ehhez a béketeremtéshez, tán még annyira sem. Amikor mind a hét sok-sok vért és könnyet ígérő összecsapást megmerevítette a Poru folyótól az Etölig, végre leszállott egy sziklára, melyet madár alakzatúra koptattak a szelek.

Krisna a béke barátja volt, nem állhatta a háborút. Ő a legkevésbé az istenek közül. Ennek magyarázata talán az a gondosan őrzött titok lehetett, hogy bár feleségei és szeretői voltak, saját megítélése szerint egyszerre számított férfinak és nőnek. Néhanap bevallotta önmagának, hogy testében inkább férfi, szívében és lelkében inkább nő. Márpedig a nők rendre ellenzik a háborút, amelyben a fiaik és a férjeik vesztik el éltüket. Így megy ez, mióta világ a világ, ember az ember, és Visnu a Visnu.

Szörnyű! – gondolta és dünnyögte. Pedig ezzel önnön fogadalmát szegte meg. Krisna gyűlölte, ha valaki fölöslegesen jártatta a száját. Úgy vélte, inkább egy szóval kevesebb legyen, mintsem több. Ennek érdekében kerülte például azokat a szavakat, amelyek a lények és tárgyak milyenségét írták le. Tudta, a föld betűvetői idők múltával majd melléknévnek hívják ezeket. Nincs szükségünk mellékesre, figyeljünk a fődologra, hangoztatta úton-útfélen. De az ember vérszomja annyira elkeserítette, hogy ki kellett mondania:

SZÖRNYŰ!

BORZALMAS!

RETTENETES!

Ekkor a szikla megszólalt: Igazad van, urak ura, HIHETETLEN! ELVISELHETETLEN!

Kiderült ama sikláról, hogy Torol madár volt hajdanán, ám a görögök által Zeusznak, a rómaiak által Jupiternek hívott istenség kőbálvánnyá varázsolta, büntetésül, mivel nem teljesítette küldetését. Mi bízatott reád? – kérdezte a Magasztos. Megvédelmezni falvakat és városokat a magarok nyilaitól. No, és küldetésed ugyanan milyen okból feledéd, hogy aztán nem teljesítetted? Azért, mert az én fajtámat a magarok szerencseállatul fogadák, bennünket rendszeresen oltalmaztak, tápláltak, megbecsültek, nem fordulhattam ellenük, nem fizethettem ellenük fordulással a sok-sok jóért, rokonaimat láttam bennük, mintha volnának atyáim, bátyáim, fivéreim, kölykeim, avagy bajtársaim, szívemnek kedvesek.

Visnu nyolcadik avatárja elmosolyodott, értem, bár meglep, hogy téged, egeknek madarát, isteni akarat végrehajtóját gyöngeség vert le, ámde tudtad, ugye, hogy majd megbüntetnek? Tudtam, de nem akartam tudni, lelkem kettészakadása megbénított, s immár a végtelenségig kénytelenedem sziklaként létezni ezen a földön, könnyeket sem ejthetek, csupán kavicsokat hullajthatok. Hím vagy-e, mondjad csak? Nem, nőstény… miért érdekes ez? Nem érdekes, viszont… fontos azért lehet…

A Magasztos nem vigasztalta. Istenek büntetését csak kiállani lehet, fölfüggesztésére legföljebb kivételként vagy szükséghelyzetben kerülhet sor. Ezen majd későbben elgondolkodhatunk, mondta a sziklának, előbbre való, hogy mi történjék velük, a százakkal, ezrekkel, kiket megdermesztettem szerte a földkorongon.

Magarokat is érint intézkedésed? – kérdezte a kővé vált Torol madár. Igen, úgy hiszem, felelte Krisna. Őket óvjad a kedvemért, olyan kevesen vannak, ha nem segít rajtuk valaki a magasból, aligha lesznek itt sokáig, szétszóródnak, nyomuk vész. Ahhoz képest kifejezetten harciasak, mondotta a Magasztos. Ó, Uram, ez a látszat, valójában csak a pofájuk jár.

Visnu nyolcadik avatárja föltápászkodott a sziklárol, újfent beröpülte a Poru folyótól az Etölig a hegyeket, dombokat, síkságokat. Erőhullámokat küldött a megmerevedett hadseregeknek, amelyekkel néhány jártföldnyire taszította őket egymástól.

Midőn a Magasztos intésére öntudatukhoz jöttek a vezérek, a parancsnokok és a közkatonák, senki nem értette, miért állanak ottan támadáshoz rendezett alakzatokban, ha nincs is ellenség látóközelben. A

fejedelmek zavarba jöttek, szóltak a hadsegédeknek, hogy riadó lefújva. Dobok és kürtök adták tudtul a legénységnek, vonuljanak vissza táborhelyeikre. Imigyen ezek a csaták elmaradtak, s nem kerültek bele a közösség emlékezetébe.

Magar kündü aznap éjjel álmatlanul forgolódott derékalján. Képtelen volt visszaemlékezni, mely okból sorakoztatta föl a sereget harckészültségben. Mi van velem? Cserbenhágy az elmém?

Zsittyegtek a cikádabogarak mindenfele. Magar kündü szíve megtelt a balsors előérzetével. Tudta, mi történik azokkal a kündükkel, akik elvesztik testük erejét vagy fejük tisztánlátását. Még nem érezte magát öregnek, idáig helyén volt a szíve, két kezét biztosnak, döntéseit villámgyorsnak és egész törzse javát szolgálónak találta, hasonképpen az őt megítélőkhöz.

Amikor végre sikerült az alvás folyamába süppednie, álmot látott. Mezőségen hevert, általa sosem látott fák, bokrok és kalászok között, díszkaftánjában, fején télre való süvegében, ámde mezítláb. Csizmája nyomtalanul eltűnt. Lények körvonala gomolygott mindenfele, arcuk nem volt, se kezük-lábuk, színük, akár az égboltozat a napnak délidejekor. Zúgott a szél, vagy inkább zengett. Magar kündü rájött, nem a szelet hallja, hanem karéneklést.

Hol vagyok? – motyogta. Kapott választ, ámde olyan nyelven, amelyet nem ismert. Kisvártatva föltűnt előtte egy gomoly, pörgése lassúdott, amíg végre megállt, rezgett csak azután, s közben szólott hozzá, dallamosan ejtve a szókat. Magar kündü tudta, nem beszéli e nyelvet, csodálatosképp mégis megértette. Ekképpen beszélt a ködrezgés alakjában mutatkozó lény:

Lássad, Magar kündü, ide kérettelek, hogy kegyem kaphassad, csodatételemből érteni fogsz engem, bár nem a te néped szavait használom, hanem a szanszkritot, istenségek nyelve az a mi körünkben. Jövendőtök titkát adom most tudtodra, amire legföljebb vér és könnyek árja elfolyatásával jöhetnétek rája: nem maradhattok már ott azon a földön, ahová lakozni betelepedtetek, áldozzatok tehát isteneiteknek, majd pedig szedjétek össze magatokat, rakjátok szekérre minden javatokat, s induljatok neki arra, hol a nap kél, hazát a te néped kizárólag ott lel.

Ki vagy te, ki vagy te? – kérdezte a kündü, akaratlanul is térdre hullva. Visnu avatárja vagyok, a nyolcadik, Magasztosnak hívnak, vége nincs erőmnek, sem a hatalmamnak, sorsod kijelölöm.

Hogyan lehet, hogy még sosem szóltál hozzám? Úgy, hogy messze esik az én birodalmam, az egekben élek, odafönn, magasban, lenn a földkorongon csak kivételesen ritkán mutatkozom.

De nem értem, hogyha oly messze a hazád, miért jöttél akkor el ide mihozzánk? Csak azért, mert bizony jelen vagyok bárhol, látnom is kell mindent, békét hozok fentről, ez a vállalásom, csatában állókat széjjelválasztottam, ne folyjék ki több vér hiábavalóan, vonuljatok tovább, amerre a nap kél, ottan lesz hazátok, ezért kezeskedem, a Magasztos vagyok, hallottad beszédem.

Magar kündü félt, hogy a látomás mindjárt elillan, kérve kérte, adjon még egy jelet, mutatkozzék néki isten mivoltában, akkor majd elhiszi, s cselekszik legottan.

Lássad, Magar kündü, amit senki nem lát, lényem ezer színét, sok-sok arculatát, noha emberszemed ily látásra nem jó, érzékek fölötti látást kapsz te mostan, lássad ezer számat, ezer karom s lábam, lásd az ezer napot, mely belőlem éget, nincs közepem, végem, kezdetem sincs, íme, fények, tüzek csapnak ki üregeimből, megrengethetem én ezt a földkorongot, hullna tőle ember, dőlne fa és állat, most, hogy láttál engem égig magasodva, ne kételkedj többé, eridj, tedd a dolgod, immár újra csak az emberszemmel nézhetsz, áldásommal vezesd útjára a néped, a Magasztos vagyok, hallottad beszédem.

Krisna ekkor sorsára hagyta a magorok kündüjét. Azt nem tudatta se vele, se mással, hogy érzi, ideje vége felé jár, olyankor ég és föld urainak a szíve is meglágyul. Töprengett már azon, miféleképpen végezze be eme leszállását, hogy a megfelelő szünet után elkezdhesse a következőt. Nemcsak alakzatot kell majd választania, hanem jelképszínt is. Ebben az avatárjában sötétkékben izzott. Hm, a KÉK korszakom, gondolta, újra megszegvén a fogadalmát.

A Magasztos soha nem engedte, hogy beszédeit karcolással vagy ecsetvonásokkal örökítsék meg, a fődolgok fejben őrizendőek, szájról szájra adandóak. Eme mondását is szájról szájra adták az istenlények, meg a kiművelt emberfők, akikhez valamely módon eljuttatta. Nem csoda, ha tátva maradt mind az ezer szája, amikor észrevette, hogy száztizenegyedik unokája, Brihat, örökkön örökké firkálgat. Felhőkben húzogatta a mutatóujját, mely majdnem úgy megnyúlt már kisded korában, mint lábának szára.

A Magasztos nem nézegette, mit rajzolgat Brihat a fellegekre. Egyszer azonban szólt neki az Asvinok egyike, figyeljen oda arra a gyerekre, mert még sok meglepetést fog okozni. Az Asvinok a Hajnal előfutárai, egyúttal a mennynek orvosai, akik az isteneket kúrálják. Krisna újabban fordult hozzájuk mindenféle bajaival, melyeket emelkedett kora rovására írt.

Ó, Magasztos, mondta neki az egyik Asvin – még ő, Visnu nyolcadik avatárja sem tudta megkülönböztetni a kettőt –, a te száztizenegyedik unokád, Brihat úrfi hibátlanul versel, ujja nyomán tökéletesen komponált számanok kerülnek a felhőkre, s amint azok esővé válva záporoznak a földre, nyomban el is enyésznek, márpedig kár értük. Köszönöm kedvességed, Asvin, kit csak dicsérni lehet fennhangon, bizonyára hasznunkra fordíthatom, add át üdvözletem testvérednek, a másik Asvinnak, kit úgyszintén csak dicsérni lehet fennhangon.

Ám nem vevé komolyan a figyelmeztetést. Mígnem látá, hogy Brihat a valekvető cigányok módszerével sárból dagaszt lemezeket, fakeretben, s immár azokba kaparássza a sorokat, szinte javítás nélkül. Majd pedig a nap fényében hagyja őket három nappalon át, hogy megszilárduljanak.

Amikor a kisfiú nem volt jelen, a Magasztos odaguggolt a száradó lemezek fölé, beleolvasott egyikbe-másikba. Igen… az Asvinnak igaza gaza van… TÖKÉLETES (újabb fogadalomszegés) számanokat versel ez a gyerek.

Krisna aznap este arra intette száztizenegyedik unokáját, hagyjon föl az irkafirkával, tanulja meg inkább fejből a dicshimnuszait. De Magasztos, hiszen tudom én őket! Akkor minek megörökíteni? Csak akkor jutnak eszembe üzenettel és dallammal bíró sorok, ha stílussal kezemben odahajolok a sárlap fölé, nem tehetek róla. Értem, gyermekem… most elbocsátalak, ügyeden gondolkodni fogok.

Hm. Eztán lesznek, akik előbb írnak, és csak később tanulják meg saját verseiket? – kérdezte önmagától a Magasztos.

Nem morfondírozhatott sokáig, rémületet keltő zaj kélt odalenn a pusztákon, a hegyek tövében, a völgyekben és a dombokon. Visnu nyolcadik avatárjának jótéteménye értelmetlennek bizonyult. Amint letelt az istenpillanat, mely a földi emberek életében egy esztendőt jelent, a fegyveresek újra ellenséget kerestek. Hiába lökte ő látótávon kívülre egymástól a harcra készülő tömegeket, vezéreik, amint kidörgölték szemük sarkából a varázsálom nyomát (mely ugyanolyan száradék volt, amilyet a

mindennapok álmai hagynak maguk után), nyomban földerítőket küldtek az ellenség kikémlelésére. Hiába, hiába – minden hiába.

A Magasztos számára bebizonyosodott, hogy a földkorong népén még ő sem segíthet. Úgyis halomra gyilkolják egymást. Hiába Hari az egyik neve a sok közül, ami annyit tesz: a bűn eltávolítója, az emberek makacsabbak a bűnökbe esésben, mint a jónak cselekvésében. Hiába tartozik ő, Krisna Visnu nyolcadik avatárjaként az Ísvarába, azaz Brahma, Visnu és Siva istenháromságába, nincs annyi ereje, mint remélte, mint megszokta, mint amennyire szüksége volna.

Látá, hogy a földkorong köldökén máris dúlnak a csaták, hullanak az emberek, olyan sűrűséggel, ahogyan az esőcseppek, mert annak félistene mindenütt öntözni kezdte a világot, ahol folytatódtak a küzdelmek. A Magasztos olyan fáradtságot érzett, mint még soha, úgy gondolta, ez istenséghez méltatlan. Itt az idő, hogy eme leszállását bevégezze. Gondolkodott, miféleképpen tegye, s hogyan bukkanjon majd föl újra. Kérdezte erről Brihatot egy estén, mikor a csillagok hullását figyelték. A gyerek habozás nélkül válaszolta: Ló tegyél, olyan színű, akár a hó.

Ezt érdekesnek találta, főleg mert mind a ketten tudták, Krisna azt jelenti: olyan színű, akár az éj.

Elindult végútjára Visnu nyolcadik avatárjaként. Mindenekelőtt ahhoz a sziklához röpült, amelybe a Torol madarat zárta a görögök és rómaiak főistene. Összeszedte az erejét, s ellen-varázzsal kiszabadította a Torolt. A madár meghajtotta előtte a fejét, ó, Magasztos, boldoggá tesz, hogy kérésem meghallgatásra talált, rám mindig számíthatsz. Jó, jó… kelj föl és szállj, oltalmazzad a reád bízott népet, képességeid szerint.

Már csak a helyet kellett kiválasztania, ahol megtörténhetik a leszállást záró átváltozás. Döntése először a Himalája hegycsúcsra esett, a hó otthonára, ahol sok istenség tette azt, amire most ő készült. Ám aztán mást határozott. Követte a Torol madarat. Az sebesen röpült a csatatér felé, ahol Magar kündü csapatai élet-halál harcot vívtak ellenfelükkel, a három népből összeállt támadókkal, akik szorították őket napnyugot felé. A Magasztos csodálkozva látta, hogy a Torol csap néhányat a szárnyával, hogy a küzdelem csillapodjék, majd röpül tovább a nap delelőjének irányába. Krisna megértette, hogy a félig isten Torol hazát keres az általa oltalmazott népnek. Helyeselte.

Nem követte tovább a madarat. Őz alakjába bújt, immár nem először, s kilépett a tisztásra. Alkonyodott, a boltozat tetejéről Szóma világított, fénye sárgította a sötétségbe vesző tájat. Vadászok lapultak a tölgyfák koronájába bújva. Egyikük, a Ranujra nevezetű, kifeszítette csontkeretes íját, s arrafelé lőtte a nyílvesszőt, amerre várható, hogy az őz szökell, ha meghallja a gyilokszerszám zúgását. Ám az az állat nem moccant. Így csupán a második nyílvessző terítette le.

Brihat rosszat sejtve követte a Magasztost. Amikor rátalált, vadászok állták körbe a szarvaséra emlékeztető agancskoronát viselő állat tetemét, amelynek sebéből vér helyett valamely kékség párállott, s szivárgott föl a magasba. Brihat gyászában összegörnyedt, köpönyege réséből a földre hullott néhány teleírt és telerajzolt sárlemeze.

A vadász fiai találták meg. Egyikük, ki a legtöbb értelemmel bírt, nem sokra reá odahagyta a családját, s az erdő remetéjeként életét arra áldozta, hogy az üzenetek értelmére ráleljen. Az e fölött maradt idejét pedig azzal töltötte, hogy ereje szerint jót tegyen az arra vetődőkkel.

Halála után kóborló gyerekember talált a sárlemezekre, s vitte azokat magával vándorútján, árkon és bokron át. Mire az Ister folyóhoz ért, már felnőtt. Lovával általment a gázlón, s meg sem állott, míg a városunk alapját képező, ekkor csupán madarak által lakott település romjaihoz nem ért. A kövezett utakat még a római légió egyik dárdás centuriája építette. Erőszakkal besorozott szírek.

Valóban, miként a megáradt folyónak
vizei robognak be a nagy tengerbe,
éppen úgy sietnek mind e földi hősök
a Te mindenfelől feltáruló szájad
tűzlánggal lobogó szörnyű nyílásába!

Mondd meg, ó, ki vagy Te, Rettentő Alakzat?
Óh, hódolat Néked, Te Legnagyobb Isten!
Könyörülj meg rajtam! Hiszen vágyva vágylak
megismerni Téged, óh, Te Ősi, Első,
ám nem foghatom fel ténykedésed célját!

HARMINC

Most pedig a kapcsolat (szanhita) rejtett összefüggéseit (upanisad) magyarázzuk el öt témában: a világra vonatkozóan, az utódokra vonatkozóan, a fénylő testekre vonatkozóan, és önmagunkra vonatkozóan. Ezeket nevezik a nagy kapcsolatoknak.

Most pedig a világra vonatkozóan: a föld az elöl lévő hang, az ég a reá következő hang, a tér a kettejük találkozási pontja, a szél a közöttük lévő kapcsolat. Így van ez a világra vonatkozóan.

Most pedig a fénylő testekre vonatkozóan: a tűz az elöl lévő hang, a nap a reá következő hang, a víz a kettejük találkozási pontja, a villám a közöttük lévő kapocs. Így van ez a fénylő testekre vonatkozóan.

Most pedig a tudásra vonatkozóan: a tanító az elöl lévő hang, a tanítvány a reá következő hang, a tudás a kettejük találkozási pontja, a tanítás a köztük lévő kapocs. Így van ez a tudásra vonatkozóan.

Most pedig az utódokra vonatkozóan: az anya az elöl lévő hang, az apa a reá következő hang, a gyermek a kettejük találkozási pontja, a nemzés a köztük lévő kapocs. Így ez az utódokra vonatkozóan.

Most önmagunkra vonatkozóan: az alsó állkapocs az elöl lévő hang, a felső állkapocs a reá következő hang, a beszéd a kettejük találkozása, a nyelv a köztük lévő kapocs. Így van ez önmagunkra vonatkozóan.

1-ső TABULA

Rovom e sorokat én, Zaltas, Risi fia, azzal a szándékkal, hogy utódaim, ha lesznek, tudhassák, ki voltam, milyen arccal, termettel, gondolatokkal.

Átlagos méretű vagyok. Jó anyám szerint göthös, többet kéne ennem a kásáiból. Selyemkaftánomon kétszer kell körülhurkolnom az övet, különben lehúzza a tarsolyom, amiben pedig csak a tőrt, a fenőkövet, a fésűt és a tűzszerszámot hordom. Előrehajló cobolyprémes süvegem picit lötyög a fejemen, de még belenőhetek, tizennégy tavaszt láttam idáig. Ékszert nem viselek, csak a nagyapámtól örökölt cikádadíszes fibulát. Valahányszor esténkint rázendítenek az erdei cikádák a fákon, mindig ő jut eszembe, akit meg nem pillanthattam átlépése előtt.

Arcomnak semmi különlegességét nem látom, ha pocsolyában vagy patakban nézem. Fülem csúcsos, szemem pici és kerek, mint két sötét gomb. A déli hunoké ilyen. Szőrzetünk gyér, a sebhelyek miatt. A csecsszopók arcát éles késsel megvagdalják, hogy ijesztően nézzenek ki, amikor harcossá cseperednek.

Nemzetségünkben a nők korán halnak. A férfiak is hamarább lépnek át a kelleténél. Nagyszüléimet nem ismerhettem, alig tudok róluk valamit. Nem akarom, hogy nyomot se hagyva lépjek majd át, ahogyan ők.

Jó atyám, Risi híres orvos. Igren tanhu is szokta magához parancsolni. Jó atyám ellenzi a csecsszopók arcának kaszabolását, szerinte barbár szokás, a katona ne a rémpofájával, hanem a fegyvereivel keltsen félelmet ellenfeleiben. Ő már csak ilyen furcsa észjárású. Neki sima az ábrázata, de senki másnak. Nem is katona, hanem gyógyító és gondolkodó, akinek a tanácsaiért magas jutalmat adnak. Messziről jött népünkhöz, követségbe küldték. Az akkori tanhu, Rutla itt tartotta, orvosra szorult a sárgakór miatt. Abban az időben sokan elkapták, többségük rövid idő múltán átlépett. Jó atyámnak sikerült visszafordítania Ruth tanhut, azóta nagy a becsülete. Sokat ró és körmöl, nem mindig árulja el, hogy mit. Horgas mutatóujja csupa seb az írószerszám markolásától.

Boldog vagyok, hogy Risi fiaként jöttem le. Igen, Risinek hívom, megengedte, pedig a nemzőnknek kijár az Ata megszólítás, úgy kéne: Risi Ata. Becézve esetleg: Risi Atilla. De ő nemcsak az Atám, hanem a barátom is, meg a tanítóm, és persze szükség esetén a doktorom. Szerinte az egészséges embert kell gyógyítani, hogy meg ne betegedjék, mert akit már levert a lábáról a kór, azt nehéz visszahozni.

Jó atyám szeret leülni tanítványai mellé, és a titkos tanításokat a fülükbe súgni, hogy mások ne hallhassák. Mivel a keletiek úgy tartják, nem akárki áll készen a titkos tanítások befogadására. Risi nem is tanításnak hívja, hanem beavatásnak. Én, Zaltas sokáig csak reménykedtem, hogy azok közé kerülhetek, akik mellé odaül, és amikor végre ez a megtiszteltetés ért, örömömben sírtam.

Először a rovás művészetébe avatott be. Kezdetben tabulára szórt porba rajzolgatta a türk jeleket a körme hegyével. Szerettem volna fatáblába karcolni, de arra intett, tanuljam meg őket anélkül, a fontos tudást a fejünkben kell őriznünk. Titokban azért készítettem jegyzéseket, emlékezetből, féltem, gyorsan kiesik az agyamból, sose volt túl jó az emlékezetem. Bezzeg ő folyton tanul, és semmit nem felejt.

Következett a szanhita, a rejtett összefüggések sora. A hagyomány szerint azokat csak a legidősebb fiúnak vagy a legmeghittebb tanítványnak szabad továbbadni. Szerencsére én, Zaltas vagyok a legidősebb fia, s az egyetlen is, több gyereke furcsamód se előttem, se utánam nem született.

Azt hiszem, értem már a Brahman és az Atman azonosságát. Brahman az isteni lélek, a forrás, amelyből az egész teremtés létrejön. Atman pedig a saját lelkünk. Amelyben az isteni sugárzás is benne van, csak rá kell ébrednünk.

A legeslegfontosabb:

Tat tvam aszi.

Szanszkritul róva:

तत् त्वं अस

Szó szerint: Ez vagy te.
Risi megmagyarázta, hogy az igazi jelentése: Keresd meg a benned lakó Istent.
Ezen még gondolkodnom kell.

2-sodik FABULA

Én nem is tudtam, hogy jó atyám készíti Igren tanhu számadásait. A legnagyobb titokban. Ezért más se tud róla, csak Igren tanhu egy-két bizalmasa.

Risi elmagyarázta, azért nem szabad, hogy az emberek rájöjjenek, mert mi, déli hunok úgy tartjuk, minden Tengrikán Égistené, ami létezik. A boltozat, a víz, a föld, az összes élőlény. Közben pedig a pusztákat, a nyájakat és az embereket is Igren tanhu a sajátjainak tekinti.

Ha ezt megtudná a nép, talán föl is lázadna. Már csak az hiányzik. Okosabb, ha abban maradunk: a világon minden Tengrikán Égistené, ami létezik. Így tartották eleink, tartsuk így mi is.

A számadásokban jó atyám jeleket használ, hogy ha avatatlan kezébe kerülnének azok a tabulák, ne értsen belőlük semmit. Ne terjeszthesse, hogy a nagyságos tanhu milyen rengeteg értékkel bír.

A jeleket régi kőtáblákról vette, amelyekbe szentként tisztelendő állatokat, földön időző angyalokat, gyógynövényeket meg a belőlük készíthető italok és főzetek titkait vésték régi orvosok.

A marhák és lovak sokaságát Risi madarakkal jelöli. A leigázott és sarcot vagy adót fizetőket rabszolgalányokkal. A puszták területeit, amelyeket megszállva tartunk, kék vízzel. Az erdőket fákkal és bokrokkal. Az aranyból készült holmikat kancsók, az ezüstből valókat kupák jelölik. Az ékszereket és a pénzérméket körökre rója, különféle ábrákkal.

Lelkemre csomózta, hogy ezt a titkot akkor sem adhatom ki, ha az életem múlik rajta. Megesküdtem rá hun módra, tőrömmel sebet ejtve a csuklómon, s néhány csepp véremet a tűzbe hullajtva.

Amikor Risi elmegy valahova, sokat nézegetem a számadásait. Ha más sincs itt. Elég jól sikerült megjegyeznem. Azért tényleg… mennyi mindennel bír Igren tanhu, és milyen sok a szegény éhező. Adhatna nekik a vagyonából. De ezt nem mondhatom senkinek, mert nem is tudhatok a számadásokról. Most ezeket a sorokat szépen lekapargatom erről a nyírfa tabuláról az írószerszám nyelével. Így. Még látszik egy kicsit. Bevizezem, úgy könnyebb. Na. Kész.

Nehéz titkot tartani.

3-madik TABULA

Népünk neve mongolul, ahogyan eleink beszéltek, azt jelenti: ’ember’. Ez is bizonyítja, hogy nem vagyunk állatok, főleg nem kutyafejűek, ahogyan gót, latin és germán történetmesélők állítják, akik persze sose láttak

bennünket. Pedig mi vagyunk az a nép, amelynek eredete a legrégebbi időkbe nyúlik vissza, már emiatt is tiszteletet érdemelünk.

A Góbi sivatag felett, a Selenga folyó völgyében volt első hazánk, mely hamarosan vitézségünk jutalmául a Tárim-me-dencétől az Iszik-köl tóig, a Szaján-hegységtől a Bajkál-tóig terjedt.

Mi, déli hunok nemcsak a kínaiakkal állunk rokonságban, hanem a türkökkel is, úgyannyira, hogy most már többnyire türkül beszélünk. Nem akartunk idegen uralom alattvalójaként élni, fontosabbnak tartottuk a szabadságot, és Csi-csi tanhu döntésére elindultunk, hogy annyi más néphez hasonlóan új hazát keressünk magunknak. Az utunkban állókkal megküzdöttünk, s győzelmet arattunk, Tengrikán Égisten segedelmével.

Nomádnak mondanak a nyugati népek. Pedig tudható, hogy művelünk földet, ott, ahol éppen vagyunk. Amikor a kínaiaknak búza, árpa vagy köles kellett, mert ami náluk termett, nem volt elegendő, az akkor még együtt élő északi és déli hunoktól vettek. Cserébe az ő kiváló puskaporukat, selymüket, porcelánjukat, festékeiket adták. Földműveseink olyan magvakat termesztettek, hogy a belőlük készített lepény hetekig friss marad, ezt a fajtát a kínaiak hun búzának mondják. Hírét a kereskedők szétvitték a Tanaisz folyótól egészen az Isterig.

Állataink kövérek, de nem zsírosak, húsuk ízletes, egészséges. Főként a juhaink, szamaraink és tevéink kapósak, meg a kiképzett harci lovaink. De hagyom a dicsekvést. A jegyzetelést is, elteszem nyírfából metszett tabuláimat, összekészítem minden földi cókomat és mókomat ekhós szekerünkre, melyet szarvasmarhák húznak. Lassan haladnak, de kitartóan, képesek pihenő nélkül vontatni pirkadattól alkonyatig, ha kell. Az emberek hamarabb elfáradnak.

4-ik TABULA

Az Öt Titkos Tüzet tanuljuk. Amit főleg nem volna szabad lejegyezni. Titkos rovásjeleimet használom, hogy senki más ne értse.

Az ember, vagyis a lelke a földi halál után indulhat az Istenek útjára. Egy: a temetés tüze és füstje. Kettő: a Nap tüze és fénye. Három: a Hold tüze és fénye. Négy: a Villámlás tüze és fénye. Öt: a Brahman tüze és fénye. Azok, akik sok jót tettek földi életükben, és elégszer áldoztak, indulhatnak az ősök útján. A Holdban addig időznek, míg jó cselekedeteik gyümölcse elfogy, innen kerülnek sorban a légbe, a szélbe, a füstbe, a ködbe, a felhőbe,

végül esőbe burkolózva hullanak vissza a földre. Azután növényekben kelnek életre. Belőlük csak úgy szabadulhatnak ki, ha étellé alakulnak, s valakinek a testébe jutnak, ahol pedig a hímek termékenységi váladékába kerülnek. Végül az érdemesek jó anyaméhben születnek újjá, magasabb kasztba tartozó anyákban, az érdemtelenek viszont rossz anyaméhben, kaszton kívüli csándála nő, vagy kutya, vagy disznó hasában.

Ezt az egészet iderajzolom.

5-ik TABULA

Jó atyám szerint a lélekkörforgásban még az is van, hogy aki az életfeladatával nem tud megbirkózni, visszakapja következő földi sorsában, tehát nem kerülhet előrébb, akkor sem, ha csak jót cselekedett, és mindig áldozott. Aki pedig megöli magát, az kimarad egy életből, hosszú várakozás után kapja meg ugyanazokat a nehézségeket.

Értem. De vajon érvényes-e ránk, déli hunokra is ez az egész? Mert ugye mi nem égetjük el azokat, akik meghalnak, hanem faládába tesszük, s úgy egy gödörbe. Vele temetjük a fegyvereit, ékszereit, más fontos egyebeit, és ha gazdag volt, még szőnyeget, selymeket, tükröt, csengőket. Odakészítünk neki eleséget. A magas rangúakkal az özvegyeik is a sírba kerülnek, amelyre halmot kell hordani, mi úgy hívjuk: *toló*.

Risi szerint az Isten, az csak egy, felügyel az egész földkorongra, tehát mindegy, ki hun, ki gót, ki kínai vagy más. Vigyáz reánk, amíg alszunk, s nem csak mikor ébren vagyunk. Az jó, mert vonulunk előre, tele a csapás, lassan araszolgatunk. Rebesgetik, hogy nagy összecsapás lesz a Pannónia felől támadó osztrogótokkal, akik előnyben vannak, mert az ő táltosaik értik a csillagok üzenetét. Közben a rómaiak is fenik ránk a fogukat újra, nehéz idők vannak jövendő.

Mi lesz? Még jó atyám se tudja. Pedig amit ő nem tud… Mutatott egy-két rajzot, cseréplapokon, Aderich, a híres osztrogót jós munkája. A jövendő nekik kecsegtető, apám ezt olvasta ki belőlük. Jaj, akkor nekünk viszont?

Lemásolom, ha sikerül. Nehéz szép kört karcolni, kicsit rücskös a fa. Erezett.

6-ik TABULA

Az este hun bort és germán sört ittunk, fáj a fejem. Jó atyám idáig nem engedte, hogy bort igyak, de most mégis. Örültem. Nekem adta a fényes zöld tabulát, amelyet a nyakában hordott bőrszalagon, és még fürdőzéskor se vette le. Azt mondta, szerencsét hoz ez a tizenhárom mondat. Ősibb időkben sokan értették, ma már a táltusok se tudják pontosan, hogy mit jelentenek. Risi szerint képletes beszéd, az arany például a lélek megvilágosodása.

Talán ha föl tudnám fejteni, megmenekedhetnénk. Segítségével győzhetnénk a ránk váró csatákban. Vagy elkerülhetnénk ellenségeinket. Risi sokszor mondja, vezéreinknek is, hogy az az igazi győztes sereg, amelyik elkerülheti a harcot.

Vonulunk, naponta egyre többet. Jó atyám úgy tudja, a fényes zöld tabula eredetijét Nagy Alexandrosz, a macedónok világverő uralkodója megszerezte valaha réges-régen. Amikor Egyiptomot leigázta. Művelt ember volt, a filozófus Aristoteles szegődött házitanítójául. Alexandrosz úgy rendelte: ha meghal, temessék vele a tabulát, hasznára lesz a felvilágban. Így is tettek. De a rómaiak földúlták a sírt, amikor Egyiptomba bevonultak, és a fényes zöld tabulát porrá törték. Addigra többen lemásolták, ezért maradt fönn a tizenhárom nevezetes mondat.

Mi, déli hunok Alexandroszt Nagy Sándor néven tiszteljük. Annak idején az övé volt az Isten világító kardja, mely utána a hunok legdicsőbb tanhujának, Isten ostorának kezéhez jutott. Tengrikán küldte neki. Egy pásztor találta a mezőn, pengével fölfelé állt ki a földből, ebből lehetett tudni, hogy isteni jeladás. Abban azért bízhatunk.

Vagy nem?

Jó atyám délelőtt a parancsnoki szekéren utazott. Hallotta, hogy követek érkeztek legfőbb urunktól Pannóniából, emiatt haladásunk iránya módosul. Amiből ő arra következtet, hogy nincs már messze az elkerülhetetlen összecsapás napja.

Sírtam, miközben mondtuk a halálba indulók imáját, térdelve a szekér szalmáján. Én, Zaltas, Risi fia leszámolok életemmel, elengedem a földi hívságokat, készülök a nagy útra, az öt tűzbe, s azután a felvilágba.

Ommm, béke, béke, béke!

7-ik TABULA

Íme, a fényes zöldnek a szövege, azaz a betűsorai. Talán egyszer megértem. Ha nem lesz rá időm, majd megérti valaki más. Valamikor, valahol.

8-ik TABULA
Nincs időm róni, vonulunk naphosszat.
Fáradt vagyok.
Ébren alszom a szekéren.

9-ik TABULA
Végünk.
Ég az erdő.
De nem, jó atyám szerint a tanhu parancsára nyergeket raktak halomba, azt gyújtották meg.
Miért? Ő se tudja.
Én, Zaltas, Risi fia most
Vé

Nem ragyog ott a Nap, sem a Hold és a csillagok, nem fénylik a villám sem, még kevésbé a tűz. Minden csakis ezt a fényt tükrözi vissza, az Ő fénye ragyogja be ezt az egész mindenséget.

Ő az egyetlen hattyú (hansza) e világ közepén, ő a vizekben lakozó tűz. Őt megismerve jut az ember át a halálon, nincs más út, amely által eljuthat oda.

HARMINCEGY

Úgy láttam, hogy ezt az embert bölcsnek találja ugyan sok más ember, leginkább pedig ő maga, valójában azonban nem az. Azután megkíséreltem neki is bebizonyítani, hogy bár bölcsnek véli magát, mégsem az. Így aztán ellenségemmé vált ő is, és még sok más is, aki jelen volt. Elmenve azután számot vetettem magammal, s úgy találtam, hogy ennél az embernél bizony bölcsebb vagyok. Mert valószínű ugyan, hogy egyikünk sem tud semmi szépet és jót, csakhogy ő azt véli, hogy tud, noha nem tud, én viszont, mint ahogy nem tudok, nem is vélem azt, hogy tudok. Úgy látszik hát, hogy én evvel a kicsiséggel mégiscsak bölcsebb vagyok nála, hogy amit nem tudok, arról nem is vélem, hogy tudom. Azután egy másikat kerestem fel, egyikét azoknak, akiket amannál is bölcsebbnek tartottak, és teljességgel ugyanazt tapasztaltam. És így aztán ez is meg sok más ember is az ellenségemmé vált.

A kis szolgálólányra bízták, hogy gondozza. Kevés híres ember nyughelye volt akkoriban a mi városunkban, melyet a rómaiak átkeresztelték, hogy a maguk nyelvén hívhassák. Sopianae, az ae-t é-nek ejtik a légiósok. Akik pedig szírek, és arab az anyanyelvük, de már régóta római polgárok, ez sok előnnyel jár. Mi itt csak alattvalói vagyunk Rómának, s kénytelen-kelletlen hű adófizetői. Roskadozunk a súlyos teher alatt.

A nagy philosophus, aki a sírban fekszik, nem római, hanem hellén, mégis szinte szentként tisztelik megszállóink, pedig a helléneket ugyanúgy leigázták, mint a többi népet. Senki nem tudta megmondani a

szolgálóleánynak, hogy miért városunkban temették el a nagy philosophust. Árva volt ez a kisleány, az egyik fegyvermíves asszonya lelte az erdőben, rőzsegyűjtés közben. Tébolyult arccal kuporgott a leányka, magas tölgyfa ágán, pucéran, mocskosan és borzasan. Nem értette az emberi szót, szűkölt, ahogyan a ragadozóval találkozó halálra vált állatok.

Két fegyvermíves dolgozott városunkban. A másik mindent készített, ami röpül, nyílvesszőket, dárdákat, lándzsákat, s még ami ezekhez kell, főleg különlegesen díszített tegezeket. Az, akinek az asszonya hazavitte a kisleányt, kardokat, szablyákat, tőröket és pajzsokat kovácsolt, melyekre a légiónak nagy szüksége volt, mert a magukkal hozottak törtek és csorbultak a harcokban. Az asszony arra nem számított, hogy amint a kisleány nagyobbra cseperedik, és szolgálóleányként dolgozhat a házukban, a férjura az ágyasává teszi. Amikor pedig ez ellen ágálni merészelt, a férje alaposan el is páholta.

A fegyvermíves a rabszolgájának tekintette a kisleányt, úgy is bánt vele, pedig ő szabad volt, csak apátlan-anyátlan és nincstelen. Szüleiről semminő emléket nem őrzött. Sokáig nevet sem adtak neki, csak Picinek szólították pindurka termete miatt. Flora Querca néven írták a család adólajstromába, hiszen olyasféleképpen talált rá a fegyvermívesné, ahogyan Romulusra és Remusra a pásztor, akit Publius Ovidius Naso nemzeti költő megénekelt. Igaz, Róma város alapítóit fügebokor tövében lelték, nem pedig fönn a fán. Mostanában a szolgálóleánynak éppen arrafelé kellett terelnie a ház disznait a lehullott makkra, számos kötelességei egyikeként.

Amikor a fegyvermívest és feleségét három hónap leforgása alatt elvitte a hólyagos fekély, Pici nem tudta, mitévő legyen. Csinált mindent tovább rendületlenül, csak a disznókat nem vitte a tölgyesbéli tisztásra, elvégre mindegy, mennyire híznak. Enni azért adott nekik ezt-azt. A lovakat és teheneket már elvitték a dühös emberek, akiknek a néhai fegyvermívesék adósai maradtak.

Később az egyik szomszéd vette magához Picit, egy szent életű férfiú, aki a madarak röptéből, tűzből és hamvakból mondott jóslatokat, és csak készpénzt fogadott el. A leánynak afféle ház körüli feladatokat kellett végeznie, mint eddig, s ez a férfi is igényt tartott a testnyílásaira. Amit ő természetesnek vett.

A szent életű férfiú bízta Picire a sír gondozását. Idővel közölte vele, hogy a nagy philosophus neve Plato, róla nevezték el a plátói szerelmet,

ami köztudomásúlag azt jelenti: idősebb férfi serdületlen leányt avat be a szerelem titkaiba. Uram, kérdezte Pici, engem abba miért nem avat be? Minek? – felelte a szent életű férfiú, megleszel anélkül, te rabszolga vagy. Pici nem tiltakozott, maga sem volt tisztában a pontos jogállásával, ahogyan az életkorával sem. Mindenesetre ekkor már vérzett havonta.

Értesült róla, hogy városunk kapuja fölött egy bevésett szöveg emlegeti a híres sírt. Egyszer volt módja megnézni, de sem olvasni, sem írni nem tudott. Irigyelte a legionáriusok gyerekeit, aki tanulhattak.

A szent életű férfiú néha mesélt neki ezt-azt, míg estebédjét ette. Pici ott állt az asztalnál, várva, hogy elvihesse a szennyes edényt, s hozhassa a következő fogást. Hallgatta a gazdája előadását. Socrates a philosophusok császára, aki soha nem írt semmit. Gondolatait Plato, a philosophusok királya jegyezte le. Plato olyan híres volt, hogy Nagy Sándor szerette volna a tanácsát kérni, hívatta. A philosophusok királya visszaüzent, sajnos nem tud menni, túl öreg már. Emiatt kénytelenedett Alexandrosz fölkerekedni, hogy ő látogassa meg. Ha már, akkor sereggel indult, ennek köszönhető az egyik diadalmas európai hadjárata.

Kapott tanácsot? – kérdezte Pici. Bizonyosan, de erről nem tudok, válaszolta a szent életű férfiú, és intett, hogy vízzel és mézzel kevert falernumi bort kér. Utána már csak ennyit mondott: Beszélik, hogy ezt a környéket neki ajándékozták, meg még azt is, hogy egyik osztrogót ősapám a tanítványai közé tartozott, a többit már csak kitalálni lehet.

A szolgálóleány odavitte a tisztára mosott almát, amivel a rómaiak minden étkezést befejeznek, ahogyan rendszeresen tojással kezdik. A tojástól az almáig, így megy ez, nap nap után. Pici egyiket sem szerette, ő húsra vágyott, amiből csak akkor jutott neki, ha a szent életű férfiú meghagyott a sajátjából. Titokban gilisztákat fogott az udvaron vagy a nagy philosophus sírjánál, behunyt szemmel eresztette a sikamlós kígyócskákat a szájába, s összerágta. Élvezte, amikor a szétroncsolódott testek magva kifröccsent. Ízük épp csak megjárta, de azért lenyelte őket.

A szent életű férfiú az estéit körmöléssel töltötte, horgas mutatóujját belepték a tintafoltok. A szolgálóleánynak gyakran kellett újabb adag olajat öntenie az asztali lámpásba. Egyszer megkérdezte a gazdájától, hogy mit ír, azt a választ kapta, hogy városunk előidejét örökíti meg. Néha fölolvasott Picinek. A leány remélte, hogy előbb-utóbb az ő előidejéről is kiderül valami, ezért hallgatta olyan figyelmesen. De csalatkoznia kellett. A sok,

többnyire általa még nem hallott nevű nép bejövetelének és harcainak részletezése untatta. Igyekezett leplezni ásításait.

E vidéket a rómaiak bejövetele előtt kisebb törzsek lakták, ditionok, breukusok, andizietiosok, mazaiosok, peirustesek, daisidiatesek. Pannonia az idősebb Plinius szerint azt akarta jelenteni: Pan földje. Bizonyos Cassius Dio meg azt állítja, hogy a bennszülöttek a ruhájukat köpenyekből szabdalt csíkokból, azaz pannusokból varrják. Mit szólsz ehhez, Flora? – csak akkor szólította így a leányt, ha megkívánta.

Pannus vagy pan nekem igazán mindegy, gondolta Pici, terpeszállásban hajolt előre, alul mezítelenül, kezét a falnak támasztva, míg a szent életű férfiú ott lihegett mögötte. Minden osztrogótnak ilyen kicsi, vagy csak ennek? – ezen töprengett, ameddig amaz végre beléje lőtte tejfölét, mely azután visszacsorgott a combjára, és ragacsossá tette. *Deus dedit, deus dabit*. Isten adta, Isten eztán is megadja. A gazdája szavajárása.

Az isteni Augustus császár előtt Pannonia földjét a római légiók még nem tudták elfoglalni, olvasta a szent életű férfiú egy másik alkalommal. A császár akkor a legátusát, Tiberius Natót küldte ide, aki egyúttal a fogadott fia volt. A legátus végre elfoglalta ezt a térséget, kitolva Illyricum határát a Danuvius folyóig. Ekkor választották ketté, Alsó- és Felső-Illyricumra. Melyik vagyunk mink? – kérdezte Pici. Természetesen a fölső… eridjél dolgodra mostan.

A kis szolgálóleány szaladt a konyhába, segíteni a szakács-nőnek. Miután elvégezte a reábízottakat, kendőbe burkolózott, s a kiskapával fölfegyverkezve sietett a nagy philosophus sírjához. Csattogott a saruja a kövezett úton, mely még csak félig készült el, a másik feléről a szemébe fújta a szél a port. Szerette a sír körüli munkát, olyankor békén hagyták. Szívesen pepecselt virágokkal, élvezte a termőföld porhanyós tapintását, melyet a sír mögötti réten ásott ki egy fokozatosan mélyülő gödörből.

Néha megsiratta a nagy philosophust. Azaz úgy tett. Saját magát siratta. Meg a szüleit. Meg a többi családtagját, akiket sosem láthatott. Egyedül vagyok, mint a kisujjam, mondta ilyenkor hangtalanul.

Nem számított rá, hogy olyan gyorsan teherben marad a szent életű férfiútól. Tudta, hogy a gazdája, akit Látó Abelornak hívtak városunkban (s olykor – inkább a háta megett – Nagyfejű Osztrogótnak), immár nem örvend akkora hírnévnek, mint korábban. Néhány téves jóslatával kifejezetten nevetség tárgyává vált.

Egy asszonynak biztosra ígérte, hogy ép és egészséges fiúgyermeket hoz a világra kilenc hónap múlva. Az a nő pedig terhessége ötödik havában elvetélt, mint már többször. A férje karddal jött elégtételt venni, de nem jutott a gondosan bezárt házba.

Egy gyalogos katona megsebesült, élet és halál között lebegett, eszméletére nem térve. A felesége fordult a szent életű férfiúhoz. Beszélgetésüket Pici a saját fülével hallotta a zárt udvarból. Abelor azt magyarázta, a vitéz legionáriusról az istenek tévedésből hiszik, hogy meghalt, így csak átmenetileg került a felvilágba. Amint odafönn a bírák elé áll, ki fog derülni, hogy mégsem halt meg, nem ihat tehát a Lethe vizéből, ami arra szolgál, hogy kitörölje a földi életét az emlékezetéből. Vissza fogják engedni, folytassa ezt a létezését. Alig várom, ujjongott az asszony. Én is, így a szent életű férfiú. Ám az a katona sosem nyerte vissza az eszméletét, élőhalott maradt, míg el nem temették.

Ilyesfajta baklövéseknek köszönhette, hogy kezdték Vak Abelornak csúfolni. Bevételei megcsappantak, jóformán csak orvoslással kereshette meg a betevőt. Letargiába esett, és a kisebb pénzű betegek gyógyítását Pici volt kénytelen elvégezni, főleg ha a gazdája részegen hevert a hálószobában. Nem bánta, úgy érezte, ha jót tesz másokkal, majdcsak megsegíti őt is valaki.

Ki?

És mikor?

Könnyebb lett volna, ha tud olvasni. Abelor hat kisméretű kőlapról szedte a tudományát, ezekbe gyógynövények rajzát karcolták, néhány soros ismertetőkkel. Voltak rajtuk még nők és madarak is, Pici elképzelni se tudta, mi okból. Igyekezett olyan főzeteket adni a hozzá fordulóknak, amilyeneket a gazdája szokott, már amennyire el tudta lesni. Aggódott, nem keveri-e össze például a hasmenés és a székrekedés ellenszerét, avagy a gyerekre vágyóknak való gyógyitalt a terhüktől megszabadulni vágyókéval. Utóbbit meg is kérdezte Abelortól, s reggel-este iszogatta. De a hasa csak nőtt, rendületlenül.

Érdeklődött a gazdájánál, honnét szerezte a kőlapokat, Abelor gúnyos kacagással azt felelte: az istenek adták, valaha nagyon régen, ő nem tudja, kinek. Hozzá egy kivégzett fogolytól kerültek, tőle hallott az égi eredetről. Pici legyen nyugodt, amit az istenektől kapunk, azt ők is veszik el. De nem, te mondtad, hogy ha adták, adni is fogják! Jól beszélsz, Flora, *deus dedit,*

deus dabit! – a szent életű férfiú megragadta, és erőnek erejével tette rajta kedvét. Nem zavarta, hogy az ő ivadéka növekedett Piciben.

A szolgálóleány egyre több időt töltött a sírnál. Amikor kinya-radott, néha ott is aludt, a gazdája a jelek szerint észre se vette, már teljesen elitta az eszét. Ha látogatók érkeztek városunkba messzi vidékekről, ellátogattak a philosophusok királyának nyughelyéhez. Jöttek a rómaiak végtelen birodalmából, s fejet hajtottak. Jöttek keletről, s pici köveket raktak a kőtömbre, náluk így szokás. Jöttek hellének, s híres honfitársuk emlékére babérkoszorút helyeztek a sírra, miközben gyászdalt énekeltek a maguk nyelvén.

Jöttek türkök, Eflatun után tudakozódtak, városunkban erre mindenki csak vonogatta a vállát. Fölkeresték a szentéletű férfiút, ő tudta, hogy Plato türk neve Eflatun. Küldte Picit, mutassa meg nekik. Nagyon örültek, térdre hullva hajlongva imádkoztak a Pici ültette virágok ágyásánál.

Jött aztán két arabus, fehér köpönyegben és kendőben, amelyet vastag fekete zsinór tartott a fejükön, Abelor szerint burnusz és gutra. Ahonnan érkeztek, ott kegyetlenül erős a nap. Ők Aflatunnak mondták Platót. Egyikük hosszabb időkig maradt városunkban, a másik fegyvermíves vendégeként, akiről kiderült, hogy felmenői között akadnak arabok. A látogató becses neve Galib, ő is a philosophia lelkes tanulmányozója.

Galib kétségbe vonta, hogy a sírban Plato teteme lehetne, mivel ő a görögök nagyvárosában, Athénban látta annak nyughelyét. Úgy tudja, nyolcvanéves korában halt meg, egy lakodalomban. Az Akademos Heros ligetben temették el. Márpedig két helyen nem lehet a holtteste.

De akkor kinek a sírját gondozom?

Alkalma sosem nyílott, hogy Galibbal szót válthasson, a férfi összeszedelődzködött, s indult dugig rakott társzekerével a társa után, Alsó-Illyricumba. Selyemmel és borostyánnal kereskedtek.

Abelor már föl sem kelt a fekhelyéről. Hasa akkorára puffadt, mint egy kisebb hordó. Pici nem tudta, mitévő legyen. Erre nem volt a gazdájának főzete, legalábbis ő még sosem hallott tőle ilyesmiről. Bárcsak képes volna elolvasni a kőlapokat! Jobb ötlete nem lévén, mindennap áldozott Jupiternek és Junónak a házioltáron. Imádkozott hozzájuk, a maga szavaival.

Mi történik vele, ha a szent életű férfiú meghal? Lesz-e maradása, hovaléte? Napról napra figyelte a gazdája rohamos hanyatlását. Amikor már nem tudta megállapítani, hogy Abelor lélegzik-e egyáltalán, kinn maradt a philosophusok királyának sírjánál éjszakára. Születendő gyerekéről képzelgett, ahogyan szokott, ha a sötétség óráiban nem sikerült elaludnia. Hanyatt hevert, lábait széttárva, két karját keresztbe rakta a mellén, tenyerek a vállakon. Milyen lesz szoptatni? csókolgatni a pelyhes fejét? nyunyurgatni? Fiúnak gondolta. Parányi termetűnek, fürgének. Gesztenyeszín szemmel.

A langy éjszakában a csillagok miriádja szinte hajnali fényt szórt a földre. E csodálatos sziporkában látomás tárult a szeme elé. Az égkupola megszámlálhatatlan mécseiből nagyra nőtt három, s akár a kóborlók, megindultak városunk felé, s azon túl. Azután három embert látott, akik mintha az égi zarándokok nyomát követnék. Végül egy istállóba léptek be, ahol a jászol szalmájában kisded rugdalózott. Az ő fiacskája? de hogyan? mi történt? már megszülte valaki más?

Fölriadt. Akkor vette észre, hogy nincsen egyedül. Egy piszkos köpenybe burkolódzott alak kuporgott a sír oldalánál, térden állva, imádkozó pózban. A fején csuklya. Pici hátrahőkölt. Az az ember odamoccantotta a fejét, s nehézkes hangsúlyozással azt mondta: Ne félni… én remete.

Pici megdermedt. Fussak? Kiáltsak? A férfi imádkozott tovább, mozgott a szája, hangtalanul. Nem tűnt veszélyesnek. Lassacskán rájuk világosodott. Pici fázott. Fölkelt, apró léptekkel hátrált. A férfi utánaszólt: Jövök messzéről, éhséggel… megsajnálod én szegény remete, egy-két falást kapni? Pici tétovázott: Honnan jössz? A férfi beesett arca kibukott a csuklyából, fekete szembogarában reszketeg rémületet: Vége nincs menekülésből, motyogta. Pici kicsit gondolkodott, mielőtt rászánta magát: Gyere akkor. A remete hátrahőkölt: Hova? Itt szolgálok a közelben, akad étel a kam… A férfi közbevágott: Nem mehetek oda, bajba viszlek… hozlak… te inkább ide, jó?

Pici úgy érezte, engedelmeskednie kell. Lepényt és mézzel-vízzel kevert bort vitt a remetének. Az úgy tömte magába, mintha még soha nem evett volna. Itt-ott már deresedő szakállán lecsurgott a bor. Amikor az utolsó morzsa is elfogyott, földig hajtotta a fejét, köszönöm neked, leányom, fogom nem elfelejteni, Mnemosyne legyen reá tanú. Kicsoda?

Mnemosyne, emlékezésnek istennője… tudsz? Nem tudsz, felelte Pici. A remete a maga darabos módján elmesélte, hogy az istennő kilenc napig szerelmeskedett Jupiterrel, aki ugyanaz a rómaiaknak, mint Zeusz a görögségnek, aztán megszülte a hét Múzsát… Tudsz? Pici rázta a fejét. Hát, művészeteknek szent leányai.

Hallgattak. Semmit sem tudsz, gondolta Pici. Visszaszaladt a házba, összeszedte a legszükségesebbeket, korsó vizet tisztálkodáshoz, fehér rongyot törülközéshez, nemrég mosott köpenyt –a szent életű férfiú úgysem öltözik föl egyhamar. Bepillantott a hálószobába, Abelor mozdulatlanul hevert. Szaladt kifelé, egy sarut is magához véve, mert látta, a remete mezítláb kuporog a földön.

Amikor a férfi megszabadult koszos rongyaitól, Pici félrefordult, mégis vethetett egy pillantást a remete farkára. Olyan ártatlanul csüngött a helyén, akár egy tehetetlen gyermek. Pici szemét elfutotta a könny. Testét átjárta egy számára teljesen ismeretlen érzés: szerette volna átölelni a férfit, simogatni, babusgatni… Életében először örült volna, ha magába engedhet valakit. De sejtette, remeték nem csinálhatnak ilyesmit.

Képtelen volt elszakadni a jövevénytől, vele töltötte az egész napot. Délelőtt beállított néhány látogató, leróni tiszteletét a philosophusok királya előtt, azután délután is, ilyenkor a férfi beszaladt az erdőbe. Mind a két csoport adott baksist Picinek, amikor megtudták, hogy ő a sír gondozója, dicsérték, milyen szép munkát végzett. Ezt csak kikövetkeztette, egyikük nyelvét sem értette.

A remetét úgy hívták, Miron. Nem akarta elárulni, miért menekül, és honnan érkezett. Csak annyit mondott: a kereszt miatt űzték el szülőföldjéről, ezt nem szabad elárulni, a rómaiak lemészárolnák, ha megtudnák kilétét. Pici jelezte a száját keresztező kér ujjával, hogy hallgat, mint a sír. Miután rájuk esteledett, sikerült rávennie a remetét, hogy lopakodjék el vele a házba, római köpönyegben nem lesz feltűnő.

Az előtérben Miron megtorpant, a szag… sejt rosszat. Pici vállat vont, Abelort ez a nap tökéletesen kimosta a fejéből. Azért bevezette a remetét a hálószobába. Amit láttak, attól mind a ketten földjajdultak. A szent életű férfiú valósággal szétpukkadt, bőrének és húsának cafatai beborították a fekhelyet, s körötte padlócsempéket is.

Miron kendőt vett elő a batyujából, a szájára kötötte, elhátrált a legtávolabbi falig, intett a lánynak, hogy kövesse, és vijjogó torokhangon

hadarni kezdett, valószínűleg imát, melyből Pici csupán a többször elhangzó „ámen” szóra figyelt föl.

Amikor a remete végzett, a csuklójánál fogva kirángatta Picit a szobából, majd a házból is, azt kérdezgette: Mész, mész? Hová? – így a lány, Miron pedig türelmetlenül: Ojtott mész? Minek? Fertőtlenít, kell! – már futott, Pici szinte röpült utána. Nincs oltott mész, dünnyögte. Gyorsan túljutottak a síron, a remete a völgy felé loholt. Mintha sosem akarna megállni. Pici már nem bírta az iramot, jajveszékelt. Hiába, Miron csak akkor rogyott a földre, amikor a patakhoz értek, lent a hajlatban. Akkor pucérra vetkezett, s beült a vízbe nyakig. Intett Picinek, hogy ő is.

A lány vonakodott. Mutatkozzék mezítelenül e férfi előtt? De a remete szemének lázas ereje megbabonázta. Félrefordult, kibújt ócska tunikájából, mély sóhajjal belecsobbant a sebes vonulású vízbe. A hideg örvénylés lehűtötte, meg is nyugtatta. Látta, a férfi nem érdeklődik sem a nagy hasa, sem a bájai iránt.

Miron vacogott, mégsem mászott ki, Picinek sem engedte. Akadozva tudtára adta, hogy a lány gazdáját súlyos betegség vitte el, amely várhatóan ragályként zúdul a város lakosaira, és megtizedeli őket, az is lehet, hogy felezi. Nem térhetnek oda vissza, menekülniük kell, reménykedve, hogy nem kaptak fertőzést. Pici vállat vont. Régen beletörődött, hogy sorsát az égi istenek ereje és a földi férfiak döntései alakítják. Városunkban vagy másutt, egyre megy.

Kóboroltak hosszú napokig. Fák gyümölcseit ették, s növények gyökereit. Ha találtak fészket, a madarak tojásait. Pici a gilisztákat is, ezt Miron viszolyogva nézte.

Pici megkérdezte tőle, hová kerül a halottak lelke. Miron azt felelte, vándorolnak, föl-le. Képzeljen el a lány egy szekeret. Az emberi ész a kocsis, szeretné, ha fölrepülne a szekér. De az egyik ló önfejű, inkább lefelé húz, s a másiknak nincs elég ereje, hogy tartsa az irányt. A Lélek el akarja kerülni a pusztulást, így az első útjába akadó testbe ugrik át. Függően attól, hogy melyik ló kerekedik felül, száll a lélek lefelé vagy fölfelé az életek rangsorában. Ezt éppen Plato írta le.

Miron később elmondta, hogy a philosophusok királyának sírjánál akarta leróni tiszteletét, azért jött városunkba. Már én meg is halhat most, fűzte hozzá.

És én? – gondolta Pici. Még alig éltem… Eszébe jutott a jászolban fekvő csecsemő, és elsírta magát. Attól is, amit a remete másnap mesélt neki a lelkek vándorlásáról. Ha a lélek egy férfiban kudarcot vall, akkor egy nőbe költözik, ha ott is, akkor egy gyerekbe, s ha pedig abban az életben sem képes gonoszságát feladni, vadállattá változik.

Ezek szerint voltam férfi már… Legközelébb gyerek leszek? Végül vadállat?

Milyen állat? – kérdezte.

Miron ebben nem volt biztos: Medve… vagy farkas.

Pici jobban szeretett volna oroszlánná válni útja végén, olyanná, amilyet városunk amphiteatrumában eresztenek a gladiátorokra a viadal csúcspontjaként. Ő sosem láthatta, de hallotta, mikor a nézősereg vérszomjas ordítással ünnepel.

Ötödik napja vándoroltak. Lassan mind a ketten megnyugodtak, talán már nincs veszély. Mocsaras területre érkeztek, nádason kellett átgázolniuk a sárban. Folyó, dünnyögte Miron. Hol? – kérdezte Pici. Igen, hol nádas, ott folyó.

Csöppnyi tisztásra leltek, ahol szárazabb volt a talaj. Öreg fűzfák vették körül. Oldalt hengeres talapzaton valaha szobor állhatott, ledöntötték. A remete megtalálta, a lejtő széléig gurult. Leguggolt hozzá. Két összenőtt alak, karjaik darabokra törve feküdtek körben. Gondosan visszaillesztette oda, ahol lehettek. Gyógyító istenpár, dünnyögte, Grannus és Sirona. Pici kérdő tekintetére megismételte: Grannus és Siona, keltáknak isteneik, adnak gyógyerő!

Pici nem vallotta be, hogy keltákról sem hallott még. Honnan tudsz ennyi mindent? A remete sóhajtott, egész életembe csak mindig tanul, míg ránk gyújt a rendház… a kereszt miatt lettünk ellenség… azóta földön futok.

Amint kilyukadtak a folyóhoz, föltartóztatták őket a legionáriusok. Ők ketten nem tudták, hogy itt a birodalom határa. A katonák csak annyit kérdeztek: Róma polgárai vagytok? Én… azt hiszem, felelte Pici. Miron pedig: Remete vagyok! – idegen hangsúlya olaj volt a tűzre.

Megbéklyózták őket, be kellett állniuk a hármas sor végére, a többi fogoly közé. Hamar értésükre adta egy sorstárs, hogy a rabszolgapiacra viszik őket.

Picit egy dagadt, hetyke bajszos férfi vette meg, miután alaposan megfogdosta, és lealkudta az árát, arra hivatkozva, hogy terhes. A kereskedő röhögött: Egyet fizet, kettőt kap!

Alighogy a férfi elterelte a házába, népes családjához, Pici fölfedezte a testén az első foltot, s érezte a kezdődő puffadást. Boldogsággal töltötte el a gondolat, mekkora meglepetést okoz majd újdonsült gazdáinak. Csak a fiát sajnálta. Bár… mi mindent úszhat meg az, aki nem jöhet erre a világra.

Végső tanulság.
Ha hisszük, hogy lelkünk halhatatlan, és el tud tűrni minden rosszat és jót, akkor mindig a felfelé vezető úthoz tartjuk magunkat, és bölcs fejjel az igazságosság útját járjuk, hogy önmagunk és az istenek barátai maradjunk, nemcsak míg itt a földön múlatjuk az időt, hanem amidőn elnyerjük életünk jutalmát, begyűjtve mint győztes bajnokok, akkor boldogok leszünk, itt és az előbbiekben ábrázolt ezeréves vándorutunkon.

HARMINCKETTŐ

Kezdetben teremté Isten az eget és a földet.

A föld pedig kietlen és puszta vala, és setétség vala, a mélység színén, és az Isten Lelke lebeg vala a vizek felett.

És monda Isten: Legyen világosság: és lőn világosság. És látá Isten, hogy jó.

Sokat dolgozott mindazon, amiről akarta, hogy létezzék. És ha már lesz, jó legyen. Világosság elválasztása setétségtől, mennyezet odaföntre, ég alatt való vizek egy helyre, záporozzanak jótékony esők, a föld maghozó füvet hajtson, gyümölcsfák nőjenek, bő terméssel, világító testek sugározzanak az ég mennyezetéről, jeleket adván meghatározó ünnepeknek, napoknak, esztendőknek. És lőn.

Pezsdülnek a vizek élő állatok nyüzsgésétől, repdesnek szárnyasok az ég mennyezetének színén, nagy vízi állatok és mindennémű csúszómászók odalenn.

És látá Isten, hogy jó.

Amidőn a vízimadarakat teremté, angyalok szálltak át a mennyezeten, karénekük elterelte a figyelmét, így a kácsák, gyöngytyúkok és sirályok mellett hosszú nyakú szárnyasok keletkeztek, amelyek úgy meglepték, hogy szín se jutott nekik, maradtak fehérek. Talán emiatt lettek annyira hallgatagok. Sosem daloltak.

Megáldá mindet, hogy szaporodjanak és sokasodjanak. És lá-tá, hogy még mindig jó.

Akkor nagyot álmodott, s megteremté az első embert a maga képére és hasonlatosságára, hogy uralkodjék a tenger halain, az ég madarain, a barmokon, mind az egész földön.

Mivelhogy azt mondotta, saját képére formálá őt, mindenki elkönyvelte, hogy férfiú volt az első emberi lény ezen a vidéken. Hagyományosan úgy tartják, az asszony – a leány, a nő – csupán később jelenhetett meg, méghozzá a férfiú bordájából megformálva.

Megáldá az első emberpárt: Szaporodjatok és sokasodjatok, és töltsétek be a földet és hajtsátok uralmatok alá. Nékik ada minden maghozó füvet az egész föld színén, és minden fát, melyen maghozó gyümölcs terem, szolgáljon eledelükül. És látá, hogy minden, amit teremtett vala, ímé, igen jó. A világ csodálatos. Édenkert. Paradisus, azaz körülkerített tér. Paradicsom. És lőn este, és lőn reggel.

Végül a hetedik napon, mivel elvégzé, amit alkotni akart, megszűnék minden munkájától. És megáldá a hetedik napot, és megszentelé. És látá, hogy jó, jó, jó.

Úgy is maradt egy darabig. Ám azután kezdődtenek a bonyodalmak. Az első nő fejét elcsavará a kélgyó, akit a Sátán küldött. Tudni való, hogy a Sátán az Isten követe volt, sőt inkább része – színe, visszája, ugyebár. A nő bűnbe esett. Elkárhozott vele a férfi, ahogyan az lenni szokott. A férfi persze azt hitte, hogy az Úr hímnemű, mint ő. Pedig ha kicsit töri a fejét, rájöhetett volna, hogy az Úr: nő. Elvégre csupán a nők képesek arra, hogy embert teremtsenek. Ez már így van, így vala, így lészen.

Amúgy ha isten férfi volna, nőt teremt először, nem igaz? Erre utal a később eltorzult Anya, Fiú, Szent Szellem kifejezés. Elébb az Anyából csináltak Isten földi szolgái Atyát, mivel addigra a nők uralmát elsöpörte a férfiaké. Van olyan nép, melynek papsága az ő nyelvükön a Szellemet is megváltoztatta, Lélekre, nehogy a hívők kísértetre vagy más ártó erőre gondoljanak. Emezek pedig nincsenek, hirdette egyik királyuk, ahogyan a seprűs boszorkányokként is emlegetett, állatok alakját felvevő strigák sem léteznek, róluk semmiféle említés ne essék. Viszont a rontás képességével bíró maleficák vélhetőleg vannak, őket habozás nélkül máglyára kell vetni.

Pedig minden ártó erő létezik, ám egyik sem tesz annyi kárt, mint az ember.

És amint figyelé Isten a Földet, látá, hogy talán mégse jó. Ezek odalenn sem egymást nem értik, sem az Urat, sem magukat. A nékik juttatott égi jeleket és ábrákat pedig félreértik. Földi hívságokra használják, mint javaik lajstromba vétele. Mit képzelnek magukról?

Megátkozás.

Kiűzetés.

Sokasodás.

Ellenségeskedés.

Verejtékezés.

Munkálkodás.

Erőlködés.

Gonoszság.

Vízözön.

És látá, hogy nem jó.

Sajnos az a Noé, kinek titokban tanácsot adott, hogy megmenekedjék, s vele minden állatból egy pár – bizony, ő sem élte túl a negyvennapos özönvizet. Bárkája ugyan fönnakadt az Ararát hegyén, de addigra nem maradt benne senki élő. Mert szomjan halának rajta valamennyien. Mivel az úr tengervizet zúdíta a földre, merő tévedésből, elfeledé, hogy az nem iható. E malőr értelemszerűen szintúgy feledésbe merült, Isten szolgái tarthatatlannak vélték annak beismerését, hogy még az Úr is hibázhat.

Kezdhette elölről az egészet. Nő lévén, másodjára nőt terem-tett a maga képére, remélte, jobban megállja a helyét. Hamarább is eszembe juthatott volna, gondolta.

Emberszabású majmokkal üzekedett az első nő, akit Teodórának nevezett, hogy sose feledje, Isten ajándéka. Ám nem emberarcú utódok születtek – csupa leány, hanem majomcsecsemők.

És látá, hogy nem jó. Ez se jó.

Megint elölről.

Ha már a felnőtt férfiban és nőben csalódott, első élőlénynek ezúttal gyereket teremtett a maga képére. Gondolta, a gyerek is képes arra, hogy teremtsen – romlatlan képzeletével. Melyet azután a felnőttek fokozatosan kiölnek belőle.

Biztonság kedvéért rögtön két gyermeket teremtett. Ikreket, hogy legalább az egyik túlélje az árvaságot és minden más nehézséget.

Hideget.

Hőgutát.

Ragadozókat.

Cecelegyeket.

Skorpiókat.

Vámpírdenevéreket.

Farkasokat.

Kardfogú tigriseket.

Medvéket.

Mivel a férfiakban csöppnyi bizodalma sem maradt, természetesen két leánygyermeket teremtett a maga képére. Mind a kettőnek az Asvina nevet adta. Asvina Á, Asvina Bé. Mivel egy másik vallásban az Asvinok – mondanunk sem kell: férfiak – a hajnal előfutárai, s az ottani istenek orvosai. A mi Urunk ilyesmit nem várt tőlük, ő maga akarta gyógyítania világot, az emberek búját, baját, gondját, bánatát. Megelégedett volna azzal, hogyha háborúság nélkül felnövekednek, családot alapítanak, utódokat szülnek.

Csakhogy két lány hogyan essék teherbe férfi-közreműködés híján? Isten mintha erről is megfeledkezett volna. Földi szolgái gondoskodtak arról, hogy a leánypár kikerüljön a hagyományból, egyszerűen nélkülük adták tovább a történetet szájról szájra, úgy, hogy a bűnbe esett emberpárnak két fia születék satöbbi.

Pedig az Asvinák buzgón párosodtak – más vallások legelső teremtményeivel, hiszen szabad járásuk-kelésük volt ezen a sár-tekén.

Ennek folytán újabb bonyodalmak támadtanak.

Baj baj hátán.

Bábel.

Szodoma.

Gomora.

Hazugságok.

Vérfertezések.

Gyilkosságok.

Háborúk.

Apokalipszis lovasai.

Et cetera.

És látá az Úr(nő), hogy nem jó.

Hiába ád ő az embereknek tanácsot, hiába kér, hiába parancsol, hiába lobbant lángra csipkebokrot, hiába küld kőtáblákat vagy más módon instrukciókat, amazok nem értik, nem fogják fel, fittyet hánynak rájuk, olykor el sem képesek olvasni. Mintha titkosírás volna. Ha mégis fölfogják, eszük ágában sincs azokhoz igazodni. Mennek a maguk ostoba feje után. Hová vezet ez? Mi lesz így?

Amíg ekként búsongott magában, odalenn tovább sokasodtak, tovább szaporodtak.

Egész népek kerekedtek föl, hogy gazdagabb vidékekre vándorolhassanak. Ahová be sem akarták ereszteni őket. Kóboroltak, legeltettek, s összecsaptak az útjukban állókkal. A föld eleinte végtelennek tetszett, de minél többen születtek rajta, annál szűkösebbnek bizonyult. Akik a bőség birodalmaira leltek, azoknak eszük ágában sem volt odaengedni a bebocsáttatást kérőket, pedig amazok háború, éhínség, rémuralom elől menekültek.

És látá, hogy nem jó.

Elfelejtették ezek, hogy mit véstem a kőtáblákra?

Fütyülnek összes parancsolatomra?

Hová tűnt az erény, az adakozás, a jószívűség, a kegyelem, az irgalom, a szánalom, a megbocsátás?

Hát hiába beszélek én???

És az Úr(nő) isteni könnyeket sírt, melyek égiháború kíséretében záporoztak a földre, újabb özönvizet okozva, egy kisebbfajtát, mely csupán kevesek halálát okozta, ám annál több kárt tett, emberi hajlékok sokaságát omlasztva össze.

Eltekintett az Úrnő Egyiptomtól Babilonig, Rómától Lutéciáig. Pillantása időzött azután Pech városán, mely éppen lakatlanná vált a légiók és a kelta seregek összecsapásait követően. Ez lesz mindenütt, gondolta

búsan. Nem baj, legyen meg az én akaratom s az ő megérdemelt büntetésük. Hátha észbe kapnak. Aki veszít, tanulhatna belőle.

Ám úgy látszott, amazok odalenn semmit nem tanultak, és mindent elfeledtek.

Támadtak.

Ellentámadtak.

Védekeztek.

Ostromoltak.

Hódítottak.

Meghódíttattak.

Feláldoztak.

Feláldoztattak.

Vízbe fojtottak.

Vízbe fojtattak.

Hitvitáztak.

Elítéltettek.

Leigáztattak.

Igába hajtottak.

Vért ontottak

Vért folyattak.

Megmérgeztek.

Megmérgeztettek.

Éhen haltak.

Éhen halasztottak.

Szomjan haltak.

Szomjan halasztottak.

Megcsaltak.

Megcsalattak.

Döntöttek.

Döntetett róluk.

Ordítottak.

Rájuk ordítottak.

Elfogtak.

Rabul estek.

Bolondoztak.

Bolondját járatták.

Tettek.

Letettek.

Kővé dermedtek.

Ronggyá puhultak.

Átkozódtak.

Megátkoztattak.

Röhögtek.

Kiröhögődtek.

Gyászoltak.

Meggyászoltattak.

Keresztre feszítettek.

Keresztre feszültek.

Bűnbe estek.

Bűnbe kényszerítettek.

Megvakultak.

Megsiketültek.

Elnémultak.

Megbénultak.

Éltek.

Megéltek.

Haltak.

Meghaltak.

Et cetera, tovább, megint, mindig csak így, vége sosincs.

És látá Isten, hogy nem jó. Hanem rossz. Így se jó, úgy se jó. Sehogyan se jó.

Körvonalazódott benne a gondolat: hátha ővele van a baj? Talán belefáradt. Elvégre bizonyos vallásokban az istenek is meghalnak, igaz, csak sok ezer, sok millió évenként, legalább fél napra, mielőtt újra föltámadnának. Lehet, hogy pihennie kéne. Avagy kísérletképpen nem teremtéssel alkotni embert, hanem megszülni, ahogyan a halandó nők teszik.

Igen, de ki légyen az Atya? Bármennyire törte a fejét, csak más hitek isteneit vélte esetleg szóba jöhetőnek. Hm, Zeusz… ugyan, amilyen csapodár…

Tudta, ő sosem adja föl. Azért Úrnő. Emezek odalent elébb-utóbb kiirtják egymást, írmagjuk sem marad. Ha mégsem, a sárgolyót okvetlenül tönkreteszik, s azért tűnnek el a színéről.

Talán keresni kéne egy másik bolygót. Esetleg ott, azon.

Másik naprendszert.

Másik világmindenséget.

Akad belőlük éppen elég.

Majdcsak lesz valahogy, –

mindegy, hiszed-e vagy sem, hívod-e vagy sem, Isten ott lesz – ott lesz, mikor –

és csak sikerül egyszer –

végre sikerülnie kell –

> *Mert ímé, eljön a nap, lángoló, mint a sütő-kemencze, és olyanná lesz minden kevély és minden gonosztevő, mint a pozdorja, és megégeti őket az eljövendő nap, azt mondja a Seregeknek Ura, a mely nem hagy rajtatok gyökeret, sem ágat.*
>
> *És az atyák szívét a fiakhoz fordítja, a fiak szívét pedig az atyákhoz, hogy el ne jöjjek, és meg ne verjem e földet átokkal.*

(2012–2016)

Köszönetet kell mondanom a világirodalomnak, amiért annyi örömöt adott egész életemben, s időnként némi baráti segítséget. Ezúttal harminckét nélkülözhetetlen műnek és (olykor ismeretlen) írójának tartozom kifejezendő hálával.

A fejezeteket bevezető és záró idézetek (néha módosítva) az alábbi szövegből valók:

NEKIFUTÁS. Mann, Thomas: *József és testvérei*. Fordította: Sárközi György. Budapest, Európa 1975.

EGY. Homérosz: *Odüsszeia*. Fordította: Devecseri Gábor. Budapest, Európa, 1991, és Homérosz: *Iliász*. Fordította: Devecseri Gábor. Budapest, Pantheon, 1993.

KETTŐ. Salinger, Jerome David: *Zabhegyező*. Fordította: Gyepes Judit. Budapest, Európa, 2005.

HÁROM. Camus, Albert: *Közöny*. Fordította: Gyergyai Albert, Szávai Nándor. Budapest, Európa, 2001.

NÉGY. Hemingway, Ernest: *Az öreg halász és a tenger*. Fordította: Ottlik Géza. Budapest, Európa, 1959.

ÖT. Hašek, Jaroslav*: Švejk*. Fordította: Réz Ádám. Budapest, Ciceró, 2001.

HAT. *Kurán*. Fordította: Dr. Miháffy Balázs. Karachi, Rehbar Publishers Urdu Bazar, évszám nélkül. Online lelőhely: http://mek.oszk.hu/06500/06534/06534.pdf

HÉT. Márquez, Gabriel García: *Száz év magány*. Fordította: Székács Vera. Budapest, Magvető, 1971.

NYOLC. Wilder, Thornton: *Szent Lajos király hídja.* Fordította: Kosztolányi Dezső. Budapest, Európa, 1957.

KILENC. Thoreau, Henry David: *Walden*. Fordította: Szőllősy Klára. Budapest, Fekete Sas, 1999.

TÍZ. *Biblia. Újtestamentum*. Fordította: Károli Gáspár. Budapest, Magyar Bibliatársulat, 1997.

TIZENEGY. Lautréamont: *Maldoror énekei*. Fordította: Bognár Róbert. Budapest, Európa, 1981.

TIZENKETTŐ. Proust, Marcel: *Az eltűnt idő nyomában. Swan*. Fordította: Gyergyai Albert. Budapest, Grill, 1937.

TIZENHÁROM. *A Talmud könyvei*. Összeállította: Molnár Ernő, Budapest, Paginarum–Saxum, 1997.
TIZENNÉGY. Tolsztoj, Lev: *Háború és béke*. Fordította: Makai Imre. Budapest, Auktor, 1993.
TIZENÖT. Evliyă Çelebi: *Evlia Cselebi török világutazó magyarországi utazásai (I–II., 1660–1664, 1664–1666)*. Budapest, Magyar Tudományos Akadémia, 1904–1908.
TIZENHAT. *Négy nemes igazság. Páli kánon*. Buddha tanításai. Fordította: A páli fordítócsoport, Ruzsa Ferenc és Körtvélyesi Tibor vezetésével. Tagok: Kovács Gábor, Laki Zoltán, Makai Melinda (2012-től), Máthé Veronika. Valamint (2010-ig) Horváth Hanka, Marton Péter, Molnár Orsolya, Mudra Éva, Sembery Gábor. Online lelőhely: http://a-buddha-ujja.hu/Content/Szuttak.
TIZENHÉT. Zrínyi Miklós: *Az török áfium ellen való orvosság*. Budapest, Magvető, 1981.
TIZENNYOLC. Cervantes Saavedra, Miguel de: *Az elmés nemes Don Quijote de la Mancha*. Fordította: Győry Vilmos. Budapest, Európa, 1989.
TIZENKILENC. Fielding, Henry: *Tom Jones*. Fordította: Julow Viktor. Budapest, Európa, 1958.
HÚSZ. Sterne, Laurence: *Tristram Shandy úr élete és gondolatai*. Fordította: Határ Győző. Budapest, Európa, 1989.
HUSZONEGY. Dante, Alighieri: *Isteni színjáték*. Fordította Babits Mihály. Budapest, Akkord, évszám nélkül.
HUSZONKETTŐ. *Ómagyar Mária-siralom*. Molnár Ferenc értelmezése. Online lelőhelye: https://hu.wikipedia.org/wiki/%C3%93magyar_M%C3%A1ria-siralom
HUSZONHÁROM. Joyce, James: *Ulyssess.* Fordította: Szentkuthy Miklós, Budapest, Európa, 1998
HUSZONNÉGY. *Halotti beszéd*. In: Benkő Loránd: *Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegemlékei*. Budapest, Akadémiai, 1980. A Pray-kódex online lelőhelye: http://mek.oszk.hu/12800/12855/pdf/
HUSZONÖT. *Szent István király intelmei Imre herceghez*. Fordította: Kurcz Ágnes. Online lelőhely: http://mek.oszk.hu/00200/00249/00249.pdf
HUSZONHAT. *A Nibelung-ének*. Fordította: Szász Károly. Máriabesnyő–Gödöllő, Attraktor, 2004.

HUSZONHÉT. Kézai Simon: *A magyarok viselt dolgai*. Fordította: Bollók János. Online lelőhely: http://mek.oszk.hu/02200/02249/02249.pdf

HUSZONNYOLC. *Kalevala*. Fordította: Vikár Béla. Budapest, Európa, 1962.

HUSZONKILENC. *Bhagavad-gítá. A Magasztos szózata*. Fordította: Dr. Baktay Ervin. Budapest, Filosz, 2013.

HARMINC. *Upanisadok*. Fordította: Pál Dániel. Budapest, Filosz, 2011.

HARMINCEGY. Platón: *Szókratész védőbeszéde*. Fordította: Devecseri Gábor. In: *Összes művei*. Budapest, Európa, 1984, és Platón: *Az állam*. Fordította: Jánosy István. Budapest, Cartaphilus, 2008.

HARMINCKETTŐ. *Biblia. Ótestamentum*. Fordította: Károli Gáspár. Budapest, Magyar Bibliatársulat, 1997.

Ugyancsak köszönet jár rengeteg szakkönyv szerzőjének és összeállítójának, valamint az interneten felgyülemlett, immár végtelennek tetsző tudástárházaknak. A hosszú listát a honlapomon és az Európa Könyvkiadóén is megtalálhatják az érdeklődők.

www.vamosmiklos.hu
www.europakiado.hu

AZ ÉLETMŰSOROZATBAN EDDIG MEGJELENT:

Félnóta
(regény)

Tiszta tűz
(páros novellák és kisregények)

Kedves kollégák 1-2
(beszélgetések kortárs magyar írókkal)

A csillagok világa
(regény)

Apák könyve
(regény)

Zenga zének
(regény)

Anya csak egy van
(regény)

Szitakötő
(nemzedékünk regénye)

Húrok
(két regényszerű vallomás)

Majdnem összes
(válogatott novellák)

A New York–Budapest metró
(regény)

Sánta kutya – egy élet
(regény)

Ének évada
(kisregények I.)

Bárnovellák+Fakciók

Álmaimban valahol
(kisregények II.)

Európa Könyvkiadó, Budapest
Felelős kiadó M. Nagy Miklós igazgató

magyar nyomdatermék
NYOMDA- ÉS PAPÍRIPARI SZÖVETSÉG

Nyomta és kötötte az Alföldi Nyomda Zrt.
Felelős vezető György Géza vezérigazgató
Készült Debrecenben, 2016-ban
Szaklektor dr. Dobosi Bea
Felelős szerkesztő Barna Imre

Borítótervező Tabák Miklós

Készült 35,1 (A/5) ív terjedelemben
ISBN 978 963 405 525 9

www.europakiado.hu
www.facebook.com/europakiado